KORESPONDENCIJA FRANA SUPILA IZ PERIODA 1891—1914.

Hamdija Hajdarhodžić — Rafo Arneri — Hrvoje Morović — Marija Nemec

U nas su još razmjerno oskudna kritička izdanja izabranih spisa i ostale dokumentacije o pojedinim važnijim političkim ličnostima iz naše prošlosti, iako su takva izdanja nesumnjiva potreba nauke i publicistike. Tako su izostala i šira koncipirana izdanja odnosne građe o Franu Supilu, premda se radi o ličnosti koja svakako zaslužuje dužnu pažnju. Dok je esejistika i biografska literatura dala korisnih priloga o njemu, a njegovo djelo »Politika u Hrvatskoj« ipak doživjelo svoje ponovno izdanje god. 1953, dotle je ostala građa ostala u znatnoj mjeri zanemarena.

U »Arhivskom vjesniku« započeto je god. 1958. sistematičnije objavljivanje Supilove korespondencije, i to one iz vremena prvog svjetskog rata[1]. U nastavku toga rada sada se objavljuje korespondencija iz perioda Supilove djelatnosti do početka prvog svjetskog rata, s ciljem da se postepeno upotpuni objavljivanje sačuvanih historijskih izvora o Franu Supilu.

Teškoće ovog rada bile su mnogovrsne. Prije svega treba istaći da se građa koju je trebalo sabrati nalazi dekoncentrirana u raznim gradovima, ustanovama, arhivima, fondovima i zbirkama. Još uvijek nemamo izrađenih općih evidencija o sačuvanoj arhivskoj građi, u društvenom ili privatnom vlasništvu, u našoj zemlji, a još manje o takvoj građi koja se odnosi na našu historiju a nalazi se u inozemstvu. Nigdje ne postoji poseban fond ili zbirka arhivske građe, u kojoj bi se nalazila značajnija skupina dokumentacije iz nekada sigurno bogate Supilove rukopisne ostavštine. Mnogo je toga očito uništeno još za Supilova života, a i poslije njegove smrti. Pogotovo to vrijedi za građu nastalu do 1914. god. obzirom na prilike u kojima je dotada živio i radio, te obzirom na nadošle ratne prilike i odlazak iz domovine. Prihvatajući se dakle zadatka da se pripremi za štampu Supilova korespondencija do god. 1914, trebalo se ograničiti na rukopisne ostavštine drugih političkih radnika, pa postepeno, svladavanjem poteškoća raznog karaktera, prikupiti tekstove korespondencije koja se ovdje objavljuje.

Pri redigiranju ove građe zadržan je kronološki red, kako bi se mogla paralelno pratiti cjelokupna djelatnost Frana Supila, koliko se odražava u ovdje objavljenoj građi. U bilješkama data su najnužnija objašnjenja i podaci koje je bilo moguće prikupiti. U samom tekstu pisma, koji je potpuno vjerno reproduciran, susrećemo se i mnoge riječi i oblici karakteristični za dubrovački govor, za koje nisu data u bilješkama posebna tu-

[1] V. Sepić D., Iz korespondencije Frana Supila (»Arhivski vjesnik«, sv. 1, Zagreb 1958, str. 251—289; sv. 2, Zagreb 1959, str. 337—368) i tamo navedene podatke o publiciranju Supilove korespondencije iz vremena prvog svjetskog rata.

mačenja jer se pretpostavlja da su ipak dovoljno poznati i razumljivi. Objašnjeni su tek izrazi izričito stranog porijekla. U »Dodacima« objavljuje se nešto dokumentarne građe koja ilustrira neke važnije događaje iz mladosti Frana Supila, zatim iz izbornih borbi 1906. do 1910. god. koji upotpunjuju objavljene tekstove korespondencije i predstavljaju korisnu dopunu cjelokupne građe koja se ovdje objavljuje.

U sadržajnom pogledu mislimo da je suvišno isticati vrijednost ove građe kao historijskog izvora. Općenito je poznata vrijednost memoarske građe i korespondencije, kao često vrlo značajne i bitne dopune arhivskoj građi iz službenih izvora. Kada je pak u pitanju građa koja je nastala od djelatnosti ličnosti takvog formata, dometa i značenja kao što je ličnost Frana Supila, možemo reći da se zaista radi o prvorazrednim izvorima za historijska istraživanja. Vremenski ova građa obuhvata historijski period od godine 1891. do god. 1914. Najbolje je zastupan period 1894—1912. godine za koji je sačuvana građa ipak potpunija.

Objavljena građa svakako će dobro doći za ocjenu razvoja političkih koncepcija samog Frana Supila, no, isto toliko i za razvoj pojedinih faza građanskog političkog života u periodu zadnje decenije XIX st., pa do pred prvi svjetski rat, prije svega u Hrvatskoj, ali dijelom i u ostalim južnoslavenskim zemljama. Pokazuje to već i sam pregled tolikih istaknutih političkih ličnosti o kojima je riječ u objavljenim tekstovima, ličnosti kojih stavovi i postupci se prikazuju, popraćeni poznatim Supilovim oštroumnim, često nesmiljenim, ali uvijek znalačkim i dalekovidnim primjedbama, koje pokazuju izvanredni talenat i pronicljivost ovog svakako najdarovitijeg i najbistrijeg građanskog političara svog vremena na slavenskom jugu.

Svestrana politička nadarenost Frana Supila, dinamizam i stil njegova političkog rada, neiscrpna energija i izvanredna prodornost, ukratko osobine koje su ovog »prefekta« Poljodjelske škole u Dubrovniku dovele do najzapaženije političke ličnosti u južnoslavenskim zemljama na prelazu stoljeća i do pregovarača — zastupnika jugoslavenskog pitanja u vodećim evropskim kabinetima tokom prvog svjetskog rata itd., sve to pridonosi da objavljena građa ne sadrži tek neku dijelom upotrebljivu faktografiju ili šturo registrirane podatke, već vrlo brojne podatke i osvjetljava ih iz mnoštva aspekata koji nam iz drugih izvora nisu ni izdaleka tako uočljivi. U tome je posebna vrijednost ovdje objavljene građe i zato je također bilo potrebno njeno publiciranje, koje će, nadamo se, biti od nesumnjive koristi za naučna istraživanja[2]. Svakako će naime, oštroumne Supilove analize lica i naličja mnogih političkih zbivanja olakšati savremenoj kritičkoj historiografiji studij odnosnog historijskog perioda.

Na kraju, dužnost nam je da izrazimo svoju zahvalnost svim ustanovama i pojedincima, kojih je vrlo velik broj, a koji su nam pomogli u prikupljanju građe i podataka potrebnih za njeno redigiranje i pripremu za štampu.

[2] Napomena redakcije:

Redakcija »Arhivskog vjesnika« bit će zahvalna svima koji joj mogu javiti podatke o Supilovoj korespondenciji, koja se možda još negdje nalazi u privatnom posjedu ili javnoj zbirci, a ovdje nije uzeta u obzir, te bi je trebalo naknadno objaviti i tako upotpuniti ovdje objavljene tekstove.

POPIS PISAMA

Strana

1. **Dubrovnik** 11. III 1891. Supilo izvješćuje Folnegovića o teškoj izbornoj situaciji u Dalmaciji i u Dubrovniku, gdje je zavladala velika iskvarenost te se glasovi kupuju. Zbog te iskvarenosti teško je da prodre hrvatski kandidat u gradovima. O kompromisu koji su autonomaši htjeli učiniti sa Srbima za izbore. Pravaši će podupirati narodnog kandidata. 29
2. **Dubrovnik** 9. V 1892. Supilo izvješćuje Folnegovića o svojim razgovorima koje je vodio u Beču s vođom mladočeha Gregrom. Ističe potrebu sporazuma Stranke prava i mladočeha. 33
3. **Dubrovnik** 18. II 1893. Supilo piše Folnegoviću o teškoćama u vezi s otkrićem Gundulićeva spomenika. Govori o strankama u Dalmaciji, o njihovu rastrojstvu i o potrebi da se povedu pregovori o sporazumu među njima. 34
4. **Dubrovnik** 19. II 1894. Supilo objašnjava R. Liniću (?) pravašku organizaciju južne Dalmacije. Prilaže pismo koje je u vezi s organizacijom bilo upućeno odličnijim pravašima u svakoj općini. 37
5. **Dubrovnik** 7. VIII 1894. Supilo javlja Trumbiću svoj prijedlog o postupku za postizavanje sporazuma između pravaša i Hrvatskog kluba u Dalmaciji. 39
6. **Dubrovnik** 26. VIII 1894. Supilo priopćuje Rafu Arneriju u Korčuli da je na sastanku Stranke prava u Zadru izabran za člana Okružnog odbora za kotare Dubrovnik, Korčula i Kotor, te ga pita da li prihvaća tu funkciju. 40
7. **Dubrovnik** 1. IX 1894. Pošto je Rafo Arneri prihvatio članstvo u Okružnom odboru, Supilo ga pita za mišljenje o prijedlogu za organiziranje stranke u dubrovačkom okrugu. 41
8. **Dubrovnik** 11. IX 1894. Supilo šalje okružni proglas stranke Roku Arneriju u Korčulu da bi ga otac supotpisao. Preporuča suradnju s narodnjacima prilikom izbora za Sabor. Javlja o svađi Srba i autonomaša u Dubrovniku te da pravaši Brača kandidiraju Roka Mišetića na naknadnim izborima. 42
9. **Dubrovnik** 13. X 1894. Supilo objašnjava Trumbiću svoju ocjenu Bakarčića kao nedisciplniranog i Folnegovića kao oportunističkog pravaša o čemu je pisao u Crvenoj Hrvatskoj. Spominje postupak pri organiziranju stranke u dubrovačkom okrugu. . . 44
10. **Dubrovnik** 23. XI 1894. Supilo moli Rafa Arnerija da prihvati članstvo u Središnjem odboru kao delegat Okružnog odbora. Čestita na pobjedi u Blatu i izvještava da je Mišetić izabran. 46
11. **Dubrovnik** 17. XII 1894. Supilo izvješćuje Folnegovića o pravaškom sastanku u Dubrovniku. 46

12. **Dubrovnik** 23. XII 1894. Supilo šalje Roku Arneriju organizacione uredbe stranke za oca mu Rafa i Giunia tražeći mišljenje o njemu. Javlja o okružnom sastanku. 47

13. **Dubrovnik**... Supilo javlja Roku Arneriju, radi obavijesti oca i Giunia, o organiziranju Mjesnih odbora. 48

14. **Dubrovnik** 29. XII 1894. Supilo šalje Rafu Arneriju prijepis zapisnika sjednice Okružnog odbora. 48

15. **Dubrovnik** 28. I 1895. Supilo predlaže Trumbiću da se u Dalmaciji pokrene prikupljanje potpisa na peticiji za sjedinjenje s Hrvatskom, koja bi se predala kralju. 49

16. **Dubrovnik** 8. III 1895. Supilo dostavlja Rafu Arneriju okružnicu Središnjeg odbora u vezi sa predstojećim izborima za Sabor i traži mišljenje o prijavljivanju Središnjeg i Okružnih odbora kao izbornih. 49

17. **Dubrovnik** 9. IV 1895. Uznemiren poteškoćama oko sporazumnog kandidata za saborske izbore u korčulasko-pelješkom izbornom kotaru Supilo ističe Rafu Arneriju da sami birači određuju kandidata. Voli da to bude Trumbić, a ne Ljepopili, kako kandidati ne bi bili sami popovi. 51

18. **Dubrovnik** 20. IV 1895. Supilo predlaže Rafu Arneriju da se pismeno upitaju članovi Okružnog odbora iz korčulanskog kotara i utjecajniji članovi Mjesnih odbora, koga bi kandidirali ili pak da se na sastanku izabere kandidat. Zagovara da pravaši u drugim kotarima pomognu narodnjake. 53

19. **Dubrovnik** 2. VII 1895. Supilo priopćuje Roku Arneriju, radi obavijesti njegova oca, pismo dubrovačkog Okružnog odbora Klubu Stranke prava u Zagrebu u povodu žalbe splitskog Okružnog odbora na oportunizam Kluba. 54

20. **Dubrovnik** 1. VIII 1895. Supilo izvještava Rafa Arnerija o predizbornom stanju u dubrovačkom i korčulanskom kotaru i predlaže kao kandidata trgovačke komore Mandolfa, kao kandidata veleporeznika Rafa Arnerija čiji pristanak traži. 55

21. **Dubrovnik** 15. VIII 1895. Brzojav Frana Supila upućen Rafu Arneriju u Korčulu. 56

22. **Dubrovnik** 17. VIII 1895. Supilo izvještava Trumbića o izbornim izgledima u Dubrovniku i Dalmaciji. 56

23. (Bez mjesta i datuma). Nakon povratka iz Zadra Supilo javlja Rafu Arneriju o izbornim izgledima, te da je Središnji odbor odlučio da u nesigurnim kotarima pravaši glasuju za narodnjake uz protuusluge. U slučaju srpsko-talijanske suradnje, pravaški veleporeznici odlučuju. Ponovo moli adresata da se kandidira 57

24. **Dubrovnik** 20. VIII 1895. Supilo dostavlja Roku Arneriju okružnicu za Rafa Arnerija i Giunia. Vjeruje da će Trumbić biti kandidat za vanjske općine u korčulanskom kotaru u kojem je Čingrija kandidat narodnjaka. Predlaže adresatu da se kandidira za veleporeznike u slučaju suradnje s narodnjacima. . . . 58

25. **Dubrovnik** 27. VIII 1895. Nakon obilaska terena i odluke Okružnog odbora Supilo izvještava Trumbića da je službeni kandidat stranke za poslanika vanjskih općina korčulanskog kotara i da je njegov izbor siguran. Ujedno spominje da mu je Roko Arneri ukazao na konzervativne tendencije unutar stranke. 59

26. **Dubrovnik** 27. VIII 1895. Supilo izvještava Rafa Arnerija da je između više kandidata Trumbić izabran službenim kandidatom stranke u korčulanskom kotaru. Javlja o stanju u nekim općinama toga, dubrovačkog i bračko-hvarskog kotara, te da su Srbi u Cavtatu glasali za narodnjake. 60

27. **Dubrovnik** 31. VIII 1895. Brzojav Frana Supila Rafu Arneriju u Korčulu. 61

28. **Dubrovnik** 31. VIII 1895. Supilo javlja Trumbiću da pravaši imaju većinu biranih birača vanjskih općina korčulanskog kotara, ali da će oni u Korčuli odlučiti tko je od pravaških kanditata zastupnik. Zahtijeva da Trumbić opovrgne pogubne glasine o suradnji pravaša i talijanaša. Uprkos porazima vjeruje da će stranka ojačati u dubrovačkom kotaru. 61

29. **Dubrovnik** 3. IX 1895. Da bi u korčulanskom kotaru obezbijedio Trumbićev izbor, Supilo traži da Trumbić isposluje odricanje Perićevo u Imotskom kotaru ili sporazum s narodnjacima u sjevernoj Dalmaciji radi plasiranja Biankinija. 63

30. **Dubrovnik** 3. IX 1895. Brzojav Frana Supila Rafu Arneriju u Korčulu. 63

31. **Dubrovnik** 3. IX 1895. Supilo piše Rafu Arneriju da su izborni izgledi za stranku u Dalmaciji rđavi; dobit će vjerojatno samo 2 zastupnika: u korčulanskom i imotskom kotaru. On se protivi da oba budu popovi i da se mijenja već prihvaćena Trumbićeva kanditatura u korist Biankinijeve, iako vlada protiv njega naročito negoduje. 63

32. **Dubrovnik** 10. IX 1895. Brzojav Frana Supila Rafu Arneriju u Korčulu. 65

33. **Dubrovnik** 24. IX 1895. Supilo šalje Rafu Arneriju i Giuniju na ocjenu nacrt pravila Društva za sabiranje stranačkog fonda primljen od Središnjeg odbora stranke u Zadru. 65

34. **Dubrovnik** 2. X 1895. Supilo priopćuje Trumbiću da će narodnjaci možda pristati na suradnju s veleporeznicima, jer negoduju protiv Čingrije. Ponavlja potrebu da Perić ustupi mandat Biankiniju ne bude li izabran u zadarskom kotaru. 65

35. **Dubrovnik** 3. X 1895. Supilo najprije čestita Folnegoviću na pobjedi (kod izbora). Zatim mu javlja da će doći u Zadar na sastanak, pa bi onda mogao doći i u Zagreb. Moli Folnegovića da sazove članove eksekutivnog odbora radi konstituiranja. . . 66

36. **Dubrovnik** 26. X 1895. Supilo javlja Folnegoviću o mogućnosti svog dolaska u Zagreb i o svome novom suradniku. Osuđuje postupak Franka, Ante Starčevića i dr. u vezi sa zastavom u gradskom vijeću. Potreba pomirenja nekih političkih ličnosti. 66

37. **Dubrovnik** 6. I 1896. Supilo izvješćuje Trumbića o političkoj strani sprovoda Miha Klaića. Traži njegovo mišljenje o držanju i izgledima pravaša na dopunskim izobrima. 67

38. **Dubrovnik** 10. I 1896. Supilo pita Trumbića za mišljenje, zagovarajući da pravaši ne oponiraju Peru Klaiću makar bio kandidat narodnjaka. 69

39. **Dubrovnik** 27. I 1896. Supilo ovlašćuje Trumbića da ga zastupa na sjednici Središnjeg odbora Stranke prava za Dalmaciju. . . 69

40. **Dubrovnik** 15. III 1896. Supilo piše Rafu Arneriju i poziva ga, kao i dra Giunia, na sjednicu Okružnog odbora. 69

41. **Dubrovnik** 16. III 1896. Supilo pita Trumbića da li bi se primio kanditature, a izgledi su povoljni, u slučaju da se Pero Klaić obavezao kandidirati kao narodnjak. Ako to nije, pravaši ne bi istakli svog kandidata. 70

42. **Dubrovnik** 25. III 1896. Dostavljajući Rafu Arneriju i Giuniju zaključke Okružnog odbora i stanje blagajne, Supilo javlja da se Biankini sad ne kandidira. 71

43. **Dubrovnik** 18. IV 1896. Supilo priopćuje Rafu Arneriju prognozu izbora u dubrovačkom i korčulanskom kotaru. 71

44. **Dubrovnik** 28. IV 1896. Brzojav Frana Supila upućen Rafu Arneriju u Korčulu. 72

45. **Dubrovnik** 6. VII 1896. Supilo ukazuje Trumbiću na opasnu aktivnost klerikalnih pravaša, predvođenih Prodanom i njegovom »Katoličkom Dalmacijom«. Zamjera liberalnim pravašima Splita i Zagreba pasivnost i nudi Trumbiću za borbu svoje novine. 72

46. **Dubrovnik** 23. VII 1896. Supilo obećaje Trumbiću da će nastojati doći na sastanak Središnjeg odbora u Splitu. 73

47. **Dubrovnik** 9. VIII 1896. Supilo ističe Trumbiću spletke klerikalnih pravaša — koje osuđuju i neki svećenici — protiv liberalnih. Zagovara izborni sporazum Stranke prava i Neodvisne narodne stranke u Banovini kao i onaj pravaša i narodnjaka u Dalmaciji. 74

48. **Dubrovnik** bez datuma. Supilo javlja Trumbiću da mu je Arneri rekao da ni Ljepopili ne simpatizira sa Frankom, i da se tražilo od Prodana da ne napada Supila. 75

49. **Dubrovnik** 21. VIII 1896. Supilo izvješćuje Trumbića da je u Stonu sastavljena lista biranih birača koji su imali glasati za M. Gučića a ne za Trumbića, ali da ta Prodanova spletka ne će uspjeti. Krene li P. Čingrija u agitaciju, Supilo će za njim. . . 75

50. **Dubrovnik** 22. VIII 1896. Supilo priopćuje Rafu Arneriju poziv Središnjeg odbora na skupštinu u Splitu na koju zbog važnosti Arneri ima pozvati predstavnike Mjesnih odbora i viđenije pristaše. Predstoje pregovori s narodnjacima. 76

51. **Dubrovnik** 28. IX 1896. Supilo preporučuje Trumbiću da i on pođe na sastanak Središnjeg odbora Stranke prava Banovine i Dalmacije sazvan u Rijeci radi otklanjanja razdora među pravašima, za koji je kriv i Prodan. 76

52. **Dubrovnik** 26. X 1896. Supilo se dogovara sa Trumbićem o zajedničkom putovanju u Rijeku na sastanak pravaša. 78

53. **Dubrovnik** 15. XI 1896. Izvješćujući Trumbića o riječkom sastanku pravaša Supilo navodi da je, uz opće osuđivanje Franka, odlučeno da Spinčić dostavi na ocjenu koncept izjave o rascjepu u stranci, te da su primljeni njegovi prijedlozi o izbornom sporazumijevanju prema mjesnim prilikama s tim da Središnji odbor sprečava načelne greške. 78

54. **Dubrovnik** 8. III 1897. Supilo čestita Trumbiću na izboru u Carevinsko vijeće i obećaje podržati Borčića, narodnjaka, shodno izbornom sporazumu. Zamjera mu protuslovlje kad osuđuje izbornu suradnju Stranke prava s Neovisnom narodnom strankom u Banovini. 79

55. **Dubrovnik** 9. III 1897. Supilo javlja Rafu Arneriju da je izborna suradnja s narodnjacima sprovedena u redu. Preporuča dolazak kojeg veleporeznika s Korčule. 80

56. **Dubrovnik** 25. VIII 1897. Spriječen poći na sastanak Središnjeg odbora u Splitu Supilo izlaže Trumbiću svoje stavove, da bi ih tamo iznio, o držanju prema rascjepu pravaša u Banovini, preporučujući neutralnost, o držanju prema narodnjacima zagovarajući izborne sporazume uz čuvanje načela, dok u pogledu organizacije stranke smatra da ostane ista. 80

57. **Dubrovnik** 22. II 1899. Supilo javlja R. Liniću razloge zbog kojih ne može primiti ponudu da prijeđe na Rijeku kao urednik lista »Hrvatska sloga«. 81

58. **Dubrovnik** 17. III 1899. Supilo objašnjava Trumbiću da mu je pisao da pravaši pomognu Srbe u rušenju Tončića, tada kotarskog poglavara u Dubrovniku, a da ih ujedno napadnu zbog velikosrpske propagande. Predlaže mu da se u Splitu sazove velika pravaška skupština radi čišćenja stranke od Prodana i družine, i prijeti ostavkom u stranci. 83

59. **Dubrovnik** 24. IV 1899. Supilo piše R. Liniću kako bi mu sada bilo teško ostaviti »Crvenu Hrvatsku« i doći na Sušak. Želi s njime o tome razgovarati. 84

60. **Dubrovnik** 14. VIII 1899. 84

61. **Dubrovnik** 21. VIII 1899. Supilo javlja Liniću uvjete pod kojima je voljan voditi pregovore s osnivačima »Hrvatske sloge«. . . 84

62. **Dubrovnik** 14. IX 1899 Supilo piše R. Liniću u vezi članka »Mrtvilo u Banovini«. Ne slaže se s pravcem koji zauzima »Hrvatska sloga«. 85

63. **Dubrovnik** 20. X 1899. Supilo javlja R. Liniću da ne može doći na Brodsku skupštinu. Spominje opet svoje uvjete glede uređivanja lista ako bi ga preuzeo. Dodaje svoj sud o mladom Radiću. 85

64. **Sušak** 20 I 1900. Supilo piše Spinčiću da se želi upoznati sa Viktorom Carem Eminom, kojega mu je on preporučio za izvjestitelja iz Opatije. 86

65. **Sušak** 3. III 1900. Supilo piše Šimi Mazzuri o razlogu zbog kojega nije objavio u »Novom listu« njegov govor. Ističe da bi se i u Rijeci moglo mnogo postići kad bi bilo sloge i sporazuma. 87

66. **Sušak** 25. VIII 1900. Supilo piše Spinčiću o nekoj osobi koju je morao otpustiti, jer mu nije pogodan suradnik. Naglašava da mu je potrebna pouzdana osoba na koju bi se mogao osloniti. 87

67. **Sušak** 22. IX 1900. Supilo moli Trumbića za informacije o pravašima i narodnjacima u Dalmaciji. 88

68. **Sušak** 8. X 1900 Supilo moli Trumbića da ga se hitno obavijesti o rezultatu pregovora između pravaša i narodnjaka za sporazum u povodu predstojećih općih izbora za Carevinsko vijeće. Ujedno ga izvješćuje da broj pretplatnika »Novog lista« stalno raste. 88

69. **Rijeka** 1. I 1901. Brzojav Frana Supila upućen Vjekoslavu Spinčiću u Opatiju. 88

70. **Sušak** 3. I [1901]. Brzojav Frana Supila upućen Vjekoslavu Spinčiću u Opatiju. 89

71. **Sušak** 3. I 1901. Tekuće obavijesti F. Supila upućene Vjekoslavu Spinčiću. 89

72. **Sušak** 12. II 1901. Supilo piše Spinčiću da dobro pozna Marka Berana iz Orašca kod Dubrovnika, da je dobar i čestit čovjek i da se Spinčić može za njega zauzeti. 89

73. **Rijeka** 31. V 1901. Supilo šalje Antunu Fabrisu svoju izjavu, da je objavi u listu Dubrovnik. Dalje Supilo izjavljuje da će se povući iz političkog života, ako mu se bilo kojim načinom dokaže, da je primio novac od bosanske vlade. 89

74. **Rijeka** 21. II 1902. Supilo navodi Većeslavu Vilderu razloge zbog kojih nije mogao uvrstiti članak u novine. 90

75. **Rijeka** 21. XI 1902. Supilo javlja Stjepanu Radiću uvjete pod kojima bi mu tiskara štampala rukopis. Zatim mu zamjerava da uzima u obranu Srbe, koji imaju antihrvatske tendencije. Ne može mu dati traženu materijalnu pomoć, jer je i sam u nevolji. 91

76. **Rijeka** 28. II 1903. Izvod iz pisma Anti Tresiću-Pavičiću u Trst. 91

77. **Rijeka** 13. VI 1903. Supilo javlja Šimi Mazzuri da nije primio nikakav novac iz Amerike. Ističe da je kasa prazna, jer je bilo mnogo obitelji kojima je trebala pomoć. Dalje govori o držanju Franka i o zadovoljštini koju će saborski klub sjedinjene opozicije dati Franku. 92

78. **Rijeka** 17. V 1903. Supilo u pismu Šimi Mazzuri ističe, da je sada odlučan i presudan momenat, da se nešto isposluje. Poziva narodne prvake da se odvaže na akciju i to brzo, ne žacajući se svih eventualnosti. Navodi parole i taktiku kojima treba voditi akciju, te da nije potrebna neka organizacija, nego inicijativa pojedinca i nadasve odvažne akcije. 92

79. **Rijeka** 18. VI 1903. Supilo javlja Trumbiću da mu šalje novac koji je primio od bečkog odbora te daje sugestije u pogledu novčane pomoći žrtvama terora u Banovini. 93

80. **Rijeka** 24. VI 1903. Supilo se žali Trumbiću na kukavno držanje čitave opozicije prema Khuenu u Hrvatskom saboru u povodu demonstracija i nemira. Hvali držanje Srba u narodu i ističe da bi ova sloga »mogla puno koristiti«. 94

81. **Rijeka** 30. VI 1903. Supilo šalje Trumbiću svoj članak o progonima u Banovini objavljen u novinama »Il Resto del Carlino« u Bologni. Pita može li poslati pomoć »Crvenoj Hrvatskoj«. . . 95

82. **Rijeka** 3. VII 1903. Supilo moli Trumbića da mu vrati kovertu da bi prepoznao otvaraju li se njegova pisma. Preporuča mu da Splitski odbor pošalje pomoć Ludbregu gdje je velika nevolja, i navodi da je najavljen novac iz Amerike. O Khuenu kaže da je »bečki žandar u Pešti«. 96

83. **Zagreb** 6. VII 1903. »Azija« (tj. Milan Vaniček) moli Trumbića da mu novac ne šalje direktno. Ističe da se želi s njim posavjetovati o reviziji politike prema Srbima kako Hrvati ne bi i dalje bili žrtve sustava: divide et impera. 97

84. **Rijeka** 13. VII 1903. Javljajući Trumbiću da stižu veći iznosi kao pomoć nastradalima od Khuenova zuluma, Supilo traži hitan sastanak Splitskog odbora i pouzdanika sa terena radi dogovora o raspodjeli, i obara se na kompromisnost opozicije. 98

85. **Rijeka** 10. IX 1903. Supilo savjetuje Trumbiću da se pomoć šalje direktno u Varaždin. Preporučuje predujam Tiskari na Rijeci koja ima štampati političke brošure. 98

86. **Rijeka** 30. IX 1903. Supilo preporučuje Trumbiću da Splitski odbor ne pošalje nikakvu pomoć u Senj gdje su demonstracije izbile iz lokalnih a ne iz političkih razloga. Žali se da mnogi hoće »podmiriti zasluge za domovinu« novcem koji je »tolikim znojem stečen«. 99

87. **Rijeka** 2. X 1903. Supilo piše Trumbiću o pomoći progonjenim osobama i upozoruje ga na mogućnost zloupotrebe iseljeničkog novca. Ne odobrava Tresićev plan o misiji na Balkanu. . . . 100

88. **Rijeka** 9. XII 1903. Supilo javlja Trumbiću da je odustao od preseljenja u Zagreb. Tiskara da će se modernizirati upisom novih akcija. Izvješćuje ga o odnosu Tiskare i »Novog lista« koji postaje dnevnik i treba dopisnike i prodavače. 101

89. **Rijeka** 21. XII 1903. Supilo komentira Trumbiću evoluciju »Obzora« u prilog mladih, dok su »Matica« i »Hrvatska poljoprivredna banka« protiv njih. U vezi sa proširenjem »Novog lista« javlja mu da je Stjepan Radić stalni suradnik a više intelektualaca da su povremeni. Ponovo preporučuje da se u Dalmaciji plasiraju dionice Tiskare. 103

90. **Rijeka** 8. I 1904. Osuđujući svađu između Trumbića i Smodlake kao štetnu za pravaštvo, a k tomu nenačelnu, Supilo savjetuje Trumbića da ne prekida staro prijateljstvo i energično ga odvraća od povlačenja iz politike. List napreduje; na njemu radi od 10 ujutro do 4 po ponoći. 105

91. **Rijeka** 9. I 1904. Supilo piše Vatroslavu Jagiću u vezi članka »Momsen i Slaveni« i objašnjava mu negodovanje pisca u tom članku izazvano Jagićevim pisanjem prigodom Momsenove smrti. 106

92. **Rijeka** 28. I 1904. Pošto je Trumbiću na primjeru »Piccola« ilustrirao skupoću novinske obavještajne službe, Supilo dodaje da će biti sretan ne bude li deficita iako broj pretplatnika raste. Opet se žali na svađu Trumbić-Smodlaka. 107

93. **Rijeka** 18. II 1904. Supilo ponavlja Trumbiću da uzalud traži suradnika; domaći ljudi postavljaju visoke zahtjeve. Ne smatra umjesnim njegov prijedlog o preseljenju lista u Split i poziva ga u Rijeku na sastanak sa osobom nespomenutom. 108

94. **Rijeka** 17. III 1904. Opterećenošću na listu Supilo se ispričava Trumbiću za izostali odgovor. Savjetuje mu da Splitski odbor pošalje u Senj trećinu zatražene pomoći. Ponovo ga pozivlje u Rijeku spomenuvši da ruski konzul želi sastanak s njim. . . 110

95. **Rijeka** 13. IV 1904. Supilo upućuje dru Andriji Stangeru, odvjetniku u Voloskom, pismo u vezi s optužbama protiv nekih odvjetnika u Istri, jer te optužbe škode narodnoj stvari. . . . 111

96. **Rijeka** 9. V 1904. Supilo se izvinjava Melku Čingriji u Dubrovniku za poslanu opomenu od strane administracije lista, i preko njega pozdravlja Milana Marjanovića. 112

97. **Rijeka** 5. X 1904. Supilo javlja Rudi Liniću da će uvrstiti članak u novine. Predlaže mu da uređenjem mljekarna preporodi Gorski kotar. 112

98. **Rijeka** 22 XII 1904. Supilo moli od Trumbića informacije o stanju u Dalmaciji. Spominje da je bio u Ugarskom parlamentu i da je opozicija na njega učinila loš utisak. Traži ovlaštenje da preko Linića uredi pitanje pomoći nastradalima u Gorskom kotaru. 113

99. **Rijeka** 14. II 1905. Šaljući Trumbiću rukopis članka u kom ga zajednički prijatelj kuje u zvijezde, Supilo požuruje odgovor u pogledu pomoći Gorskom kotaru. Ističe porast pretplatnika. 113

100. **Rijeka** 28. II 1905. Supilo upućuje R. Liniću molbenice za pomoć iz Gorskog kotara i upozoruje ga da bude oprezan u rješavanju tih molba. 114

101. **Rijeka** 16. III 1905. Poslije izborne pobjede mađarske opozicije protiv Tisze i Beča, Supilo javlja Trumbiću da je opozicioni organ »Budapesti Hirlap« objavio njegov članak »državnički napisan«. Kaže da se je Rusija uslijed poraza na Istoku »odalečila od nas za 50 godina«, što ga — uz domaću nedoraslost — zabrinjava. 114

102. **Rijeka** 4. IV 1905. Supilo ističe Trumbiću da njihove članke o krizi (dualizma) u Pešti mnogo objavljuje mađarska štampa što bi u daljnjoj perspektivi moglo uvelike koristiti. Stoga osuđuje Biankinijeve »predike u Beču«. O svom putovanju u Peštu i Beograd izvjestit će ga po povratku. 115

103. **Budimpešta** 17. IV 1905. Supilo javlja Trumbiću da ga Kossuth, prvak mađarske opozicije, pozivlje u Peštu ili da će drugi prvak doći u Opatiju, te traži brzojavni odgovor. 116

104. **Rijeka** 27. IV 1905. Supilo zamjera Trumbiću što je u razgovoru s Kossuthom odmah izišao s težim pitanjima, čime je ostavio utisak da se za sad ne može ništa; izvještava ga o razgovoru s Esterhazyjem koji se slaže s njegovim predradnjama za reviziju Nagodbe. Javlja mu da je izaslanik Beograda bio kod njega. Dodaje da se Hrvati imaju ugledati u ulogu Sardinije u Krimskom ratu. 117

105. **Rijeka** 13. VI 1905. Supilo javlja R. Liniću zašto nije uvrstio njegovo pismo u novine. Osvrće se na napadaje Babićeve. . . 118

106. **Rijeka** 21. VI 1905. Supilo savjetuje Trumbiću da Hrvatska stranka ne učestvuje na konferenciji zastupnika opozicionih stranaka Hrvatske, Dalmacije, Istre i Slovenije sazvanoj u vezi sa zategnutim odnosima između Budimpešte i Beča, već da jednom odboru povjeri kontakte s faktorima u Zagrebu, Pešti i Beču. Podvlači da su u Beogradu na kormilu političari njihovih pogleda. 118

107. **Rijeka** 27. VI 1905. Supilo izražava Trumbiću neslaganje s odgodom sastanka u Splitu, odnosno konferencije u Zagrebu. Objašnjava mu da su računi Tiskare koje je Trumbiću poslao Bolè dio spletki protiv Supila koga žele uništiti Khuenovci, čisti i furtimaši, te prilaže brzojav kojim ih je ušutkao. . . . 119

108. **Rijeka** 27. VI 1905. Supilo piše R. Liniću o ishodu časnog suda odbora riječkih Hrvata u vezi sa napadajima na njega. . . . 120

109. **Rijeka** 27. VII 1905. Supilo daje Wilderu upute glede dobivanja željezničke karte i moli da ga dođe zamijeniti u poslu na nekoliko dana. 121

110. **Rijeka** 31. VII 1905. Supilo zahvaljuje Peru Čingriji na hrabrenju, i žali se na pasivnost Zagreba. Ponavlja tvrdnju o neskrupuloznosti dubrovačkog političara Crnice. Dogovarajući se o mjestu sastanka zastupnika opozicionih stranaka daje prednost Rijeci. Ističe da je u Zagrebu potrebna stranka naklonjena mađarskoj opoziciji da bi došlo do rasula mađarona. 121

111. Bez mjesta i datuma. Supilo javlja Peru Čingriji da su sve mađarske novine objavile izvode njegova govora u Dalmatinskom saboru, čiji je član od 1870. g., što mu i čestita. Ističe da je uspio izmiriti Trumbića i Smodlaku. 122

122. **Rijeka** 5. X 1905. Nakon potpisa Riječke rezolucije Supilo preporučuje Trumbiću da sa Perom Čingrijom pođe u Peštu na razgovore obzirom na oduševljenje mađarske opozicije. 123

113. **Rijeka** 9. X 1905. Doba je užurbanih kontakata s mađarskom opozicijom čiji predstavnik dolazi u Rijeku, o čemu Supilo izvješćuje Trumbića koji se sprema za Peštu. 123

114. **Rijeka** 14. X 1905. Supilo priopćuje Trumbiću Bakarčićevu ocjenu članova Izvršnog odbora Riječke rezolucije saopćenu Polonyiju, kome je u Zagrebu imao dopuniti informacije Rakodczay. Sam Supilo drži jedino do P. Čingrije i A. Trumbića. Boji se spletki Khuenovaca i Franka. Preporučuje Trumbiću da se približi Biankiniju. 124

115. **Budimpešta** 16. X 1905. Supilo izvješćuje Trumbića o razgovorima s prvacima mađarske opozicije te mu preporučuje da odbor za primjenu Riječke rezolucije dođe u Peštu, i dodaje da kralj ne popušta. Izvješćuje o razgovoru sa bliskim suradnikom premijera Fejérváryja od koga saznaje da predstoje radikalne mjere protiv opozicije. Zaključuje da joj je uslijed toga pomoć još potrebnija, ali da će financijalno pitanje biti »teška kost«. 126

116. **Rijeka** 23. X 1905. Javljajući Trumbiću svoj povratak iz Budimpešte Supilo traži hitan sastanak s njim. Pita ga da li bi pozvao na savjetovanje i Hinkovića. 128

117. **Rijeka** 13. XI 1905. Supilo insistira da Trumbić dođe u Rijeku radi vrlo važne stvari. Pri tom ga podsjeća na »Aziju« i služi se drugim natuknicama. Usput spominje da njega Stjepan Radić kleveće kako je primio od Splitskog odbora veliku svotu. 128

118. **Rijeka** 27. XI 1905. Izvod iz Supilova pisma Anti Tresiću-Pavičiću u Trst. 129

119. **Rijeka** 31. XI 1905. Izvod iz Supilova pisma Anti Tresiću-Pavičiću u Trst. 129

120. **Rijeka** 10. XII 1905. Dostavljajući Trumbiću Kossuthovo pismo Supilo mu savjetuje da odbor za primjenu Riječke rezolucije čim prije učini odlučan korak u razgovorima s mađarskom koalicijom, jer, izgleda, predstoji njen sporazum s kraljem. Preporučuje mu da pošalje novčanu pomoć Potočnjaku ili Koraću. Podvlači da je još uvijek teško bolestan. 130

121. **Rijeka** 14. XII 1905. Supilo odgovara Peru Čingriji da će se poslije Trumbićeva dogovora s njime odlučiti o započimanju pregovora s mađarskom koalicijom. Ističe da ova pokazuje nestrpljivost i obrazlaže potrebu hitnog i jačeg vezivanja. Spominje da je u Beogradu osobno isposlovao izmirenje srpskih stranaka Banovine i Dalmacije. 131

122. **Rijeka** 25. I 1906. Supilo dostavlja Trumbiću prepis svog izvještaja, poslanog Peru Čingriji, o razgovoru s Apponyijem, predstavnikom mađarske koalicije koja je načelno prihvatila zahtjeve Riječke rezolucije. Supilo preporuča i požuruje dogovor s mađarskom koalicijom, te i od Trumbića traži hitniju akciju. 132

123. **Rijeka** 30. I 1906. Supilo piše R. Liniću da bi samo njemu za volju štampao neki članak, ali trebao bi biti napisan tako da ne izazivlje replike. 134

124. **Rijeka** 5. II 1906. Precizirajući da pripremama hrvatske delegacije (u koju će ući i predstavnici Srba) za riječku konferenciju od 19. II s Mađarima rukovodi P. Čingrija, a on sam da je jedino posrednik, Supilo odgovara privatno Krasojeviću da se je na prethodnim hrvatskim sastancima uvijek imala u vidu akcija narodnih zastupnika a ne stranaka kao takvih, što ovaj želi. Objašnjava mu pitanje predstavnika Srba u spomenutoj delegaciji. 135

125. **Rijeka** 6. II 1906. Supilo vraća Anti Tresiću-Pavičiću članak u vezi sa tršćanskim Slovencima da ga revidira, jer je suviše oštar. I on se slaže da treba reći mnoge stvari, ali na drugi način. 137

126. **Rijeka** 8. II 1906. Nadovezujući na svoje zadnje pismo Supilo javlja Krasojeviću Pugliesijev ispravak u pogledu srpskih delegata za pregovore s Mađarima saopćen Čingriji po primitku zapisnika srpske konferencije u Zadru. 137

127. **Budimpešta** 22. II 1906. Supilo izvješćuje Trumbića da je dogovorno s Kossuthom konferencija odgođena, i da nosi Kossuthovo pismo Čingriji. 138

128. **Rijeka** 1. III 1906. Supilo objašnjava Trumbiću da je zaboravio predati njegove telegrame uslijed političkih razgovora s Oršićem, emisarom Rauchovim; ovaj da je stupio u vezu s Apponyijem i da je za Riječku rezoluciju. Potkopava je »Naše jedinstvo«, ali smatra da je najbolje ne odgovarati. 138

129. **Rijeka** 3. III 1906. Supilo moli Trumbića da mu pošalje izjavu da bi opovrgnuo Radića. 140

130. **Rijeka** 6. III 1906. Supilo odvraća Trumbića od polemike s »Našim jedinstvom« i »Hrvatskom riječi«. Sluti šikane protiv sebe. Beč je »Grenzsperrom« natjerao Beograd da odustane od carinske unije sa Sofijom. Preporučuje Trumbiću miting za sporazum Srba i Hrvata na kom bi »slučajno« govorio viđeniji član Mađarske koalicije koji zna hrvatski, čime bi se njoj pružila podrška a i Riječkoj rezoluciji. 140

131. **Rijeka** 28. III 1906. Supilo upozorava Trumbića na službenu vijest o šurovanju Mađarske koalicije s inozemstvom kao i na istodobnu denuncijaciju da se Supilu šalje oružje, o čemu je obaviješten iz Budimpešte, te preporuča — bude li zatvoren — da se to iskoristi za narodnu stvar. 142

132. **Rijeka** 1. VI 1906. Poslije sastava Wekerleove vlade Mađarske koalicije i afirmacije Hrvatsko-srpske koalicije na majskim izborima, Supilo izvješćuje Pera Čingriju kako je (u Pešti) sklopio sporazum s banom Pejačevićem o uređenju odnosa između Hrvatske i Ugarske. Predviđa teškoće oko sastava autonomne vlade i — ustreba li — zatražit će Čingrijinu podršku. Vjeruje da će jednoglasno biti izabran u Glini. 143

133. **Rijeka** 1. VI 1906. Ističući Trumbiću da je teško osjećao njegovu odsutnost u Zagrebu i Pešti, Supilo izjavljuje da smatra da je dobro kako je učinjeno i pita ga za mišljenje. Žali se na nedoraslost domaćih političkih ljudi koji Trumbića ipak vrlo cijene. 144

134. **Budimpešta** 6. VI 1906. Supilo ponavlja Trumbiću uvjerenje da »se učinilo sve što se moglo« te mu godi da je on zadovoljan.

Smatra da ničim nije vezao ruke delegaciji za pitanja Riječke rezolucije. Raduje ga spisak autonomne vlade; samo najviše kompromitirani veliki župani bit će smijenjeni. Preporučuje Smodlaki da Trumbiću »ne čini opazaka gdje im mjesta nema«. 144

135. **Rijeka** 13. VIII 1906. Supilo javlja Trumbiću da ga zabrinjava držanje zastupnika Hrvatske stranke prava i pisanje njenog organa »Hrvatska« koji denuncira Supila kao veleizdajnika. Traži da Trumbić to spriječi. 145

136. **Rijeka** 14. VIII 1906. Supilo izvješćuje Pera Čingriju da je imao mnogo teškoća dok su imenovani odjelni predstojnici. Njih hvali kao i Srbe, a žigoše dio zastupnika Hrvatske stranke prava i pisanje »Hrvatske« protiv njega te traži pomoć Čingrijinu. U tu svrhu navodi rušilačko držanje mladih delegata u Ugarskom saboru. 146

137. **Rijeka** 13. IX 1906. Nakon Hrvatskog svesokolskog sleta u Zagrebu došlo je do demonstracija riječkih Talijana protiv Hrvata a naročito dalmatinskih sokolaša, i Supilo traži od Trumbića da sokolaši demantiraju antimađarske poklike njima podmetnute. Javlja mu da je poslije neuspjeha kod Wekerlea i Andrassya, po ovlaštenju Koalicije, poslao ultimatum ugarskoj vladi zahtijevajući da istragu o demonstracijama vodi državni funkcionar a ne policija riječke općine. Ponovo se žali na zagrebačke političare. 148

138. **Rijeka** 22. IX 1906. Supilo šalje Vj. Spinčiću kopiju svoga izvještaja guverneru u vezi s talijanskim demonstracijama u Rijeci. Navodi momente koje treba naročito istaknuti u govorima u Carevinskom vijeću i preporučuje mu da pazi da se sve izvede taktično, da se ne pogorša politička situacija u Hrvatskoj. 150

139. **Rijeka** 23. IX 1906. Supilo piše Trumbiću da je zadovoljan odgovorom ugarske vlade u vezi s demonstracijama. Vjeruje da će Koalicija moći raditi sa Saborom. O pripremama i izgledima stranaka za izbore. Preporučuje ponovno Trumbiću da pošalje u Peštu izjavu dalmatinskih sokolaša da nisu demonstrirali protiv Mađara. 151

140. **Rijeka** 24. IX 1906. Supilo priopćuje Peru Čingriji da mu je objavio članak. Ispričava Medakovića koji je propustio odgovoriti Čingriji. Ljuti se na nespretnost »Hrvatske«. Iznosi razloge zbog kojih ne bi bilo uputno sada provesti nove izbore, kako to Trumbić predlaže. Ističe da su riječki događaji oslabili položaj Hrvata u očima Mađara kao konkurenata. 153

141. **Rijeka** 11. X 1906. Supilo javlja Trumbiću da Polonyi želi s obojicom razgovarati u ime Mađarske koalicije, i da će doći u Rijeku. Izvještava ga da je protiv laži u talijanskoj štampi poslao prijateljima 50 članaka. Žali se na tendenciju unutar Hrvatsko-srpske koalicije da se u sređivanju odnosa s Ugarskom pođe suprotnim putem negoli je predviđen u deklaraciji. Preporuča mu da utječe na suca Marjanovića da prihvati položaj riječko-modruškog podžupana. 154

142. **Rijeka** 12. X 1906. Supilo hvali članke Pera Čingrije i moli ga da ih adresira na uredništvo, jer će biti odsutan. U povodu pisanja »Prave Crvene Hrvatske« da je »izio« dionice »Crvene Hrvatske« Supilo mu detaljno prikazuje financijsku stranu njenog osnutka i prodaje. 155

143. **Budimpešta** 6. XI 1906. Izvješćujući Pera Čingriju šta je dosad poduzeo protiv političkog miješanja vojne klike u Dalmaciji, Supilo mu obećaje da će i dalje činiti sve što može. . . . 157

144. **Rijeka** 11. XI 1906. Supilo odgovara Trumbiću da je prijedlog za sastanak odbora za primjenu Riječke rezolucije potekao od Mađarske koalicije koja smatra da izvjesna pitanja nije uputno sada pokrenuti. Ističe mu teškoće oko pripremanja zakonskih nacrta uslijed postupanja autonomne vlade, ali je ipak zadovoljan s rezultatima. Ponavlja što je javio Čingriji o akciji protiv gen. Varešanina. 158

145. **Zagreb** 15. XI 1906. Supilo odgovara Peru Čingriji da su ministri obaviješteni o radu Varešanina koga mađarske novine nazivaju »Novi Jelačić«, te da se akcija nastavlja. Prelazeći na Hrvatski sabor kaže da je Frank uzalud pokušao harangirati mase, dok je on, aklamiran, govorio pred punim Markovim trgom. Žali se na preopterećenost. 158

146. **Zagreb** 17. XI 1906. Podsjećajući Trumbića na pisanje novina Supilo najavljuje da će ostalo protiv Varešanina slijediti. Spominje da će se sastati sa Kramařom o čemu je obavijestio predsjedništvo Koalicije i mađarske prijatelje. Ističe da frankovci njegov govor u Saboru nisu prekidali; u klubu Koalicije da ima više discipline; samo da se Srbi radikali i samostalci međusobno pogode. 159

147. **Zagreb** 24. (ili 23.) XI 1906. Supilo zahvaljuje Peru Čingriji na prijateljskim riječima i ujedno se žali na teškoće. Kaže da je Tuškana uputio da se dogovori s Biankinijem za suglasnu akciju protiv Varešanina u delegacijama. 160

148. **Rijeka** 27. XII 1906. Supilo javlja Trumbiću da se nije sastao sa Kramařom. Nagovještа cijepanje frankovaca. O odustanku od tužbe protiv Argusa. Sa vladom i banom je zadovoljan. Proporcionalnim sistemom i izbornom geometrijom mogli bi se paralizirati frankovci. Kossuthu i drugovima teško je uslijed Tiszinih napada. 161

149. **Dubrovnik** b. d. Pero Čingrija izlaže Supilu spletke frankovaca u Dubrovniku, a naročito Varešaninove protiv njegova sina Melka u vezi s izjavom o odgoju sokolaša. 162

150. **Rijeka** 31. XII 1906. Supilo čestita Peru Čingriji Novu godinu i podvlači njegove zasluge za politiku. Ističe da ima intriganata, ali ipak vjeruje u povoljan ishod. Spominje da je Tuškan nešto poduzeo u delegaciji i obećaje daljne korake (protiv Varešanina). 164

151. **Rijeka** 7. I 1907. Supilo priopćuje Trumbiću firmu kod koje nabavlja papir i po kojim uvjetima. Karakterizira Butkovića kao novinara. Kaže da će uskoro u Budimpeštu radi sporova i otvorenog riječkog pitanja, te da će mu brzojaviti bude li morao doći, a smatra da »bi bilo bolje još uvijek ne izlaziti s kartama«. 164

152. **Rijeka** 16. I 1907. Po povratku Supilo javlja Peru Čingriji da je u Budimpešti opet uređeno riječko pitanje, a da je sjedinjenje Dalmacije možda bliže nego se misli. Detaljno mu izlaže korake svoje, Wekerlea i austro-ugarskog ministra obrane protiv Varešanina. 165

153. **Zagreb** 10. II 1907. Supilo obrazlaže Trumbiću svoj odnos s Melkom Čingrijom. Govori o intrigama i borbi oko »srpskog imena«. Ponavlja da u pregovorima s Mađarima treba odgoditi neka pitanja. 166

154. **Zagreb** 15. III 1907. Supilo odgovara Peru Čingriji da je željezničko pitanje uredio skupa s Batthyanyem. Preporučuje mu da se hitnom akcijom Dalmacije podupre u Beču traženje izvoznih koncesija za Ugarsku kao protuuslugu za investicije u gradnji željezničke veze s Dalmacijom. Ponavlja nepovoljan sud o zagrebačkoj političkoj sredini. Kaže da postoji interesovanje za izlet u Dalmaciju. 167

155. **Zagreb** 15. III 1907. Supilo savjetuje Trumbiću da Dalmacija učini pritisak na Beč da dozvoli olakšice izvozu ugarske stoke, i da ona iskaže Mađarima priznanje za spremnost velikih ulaganja u željezničku vezu s Dalmacijom. 168

156. **Zagreb** 20. III 1907. Javljajući Peru Čingriji da ne će učestvovati u izletu u Dalmaciju Supilo ga moli da Melko Čingrija dođe u Split na razgovor s njim i Trumbićem. Raduje ga da grupa oko Mile Starčevića nije potpisala Stadlerov prosvjed protiv njega i tvrdi da je Frankova stranka u rasulu. Vjeruje da će Mađari uspjeti u pregovorima o željeznici s Austrijom. 169

157. **Rijeka** 3. IV 1907. Supilo se ispričava Peru Čingriji što piše kratko ali je preopterećen poslom. Paktom s M. Starčevićem osigurao je Koaliciju. Planirani izlet u Dalmaciju smatra političkom nuždom. 169

158. **Rijeka** 4. IV 1907. Supilo javlja Peru Čingriji da su i Trumbić i Pribićević za odgodu izleta u Dalmaciju te da on izvijesti Zagorca o odgodi. 170

159. **Rijeka** 4. IV 1907. Saopćujući Trumbiću da je kako on tako i Pribićević za odlaganje izleta, Supilo prepušta Dalmatincima odluku, koja će se svakako komentirati. 171

160. **Rijeka** 4. IV 1907. Supilo potvrđuje Krasojeviću primitak brzojava i saopćuje mu da se želi sastati s njim i još nekolicinom radikalskih prvaka radi važnog razgovora. U tu je svrhu spreman iduće sedmice doći k njima, kad i gdje mu Krasojević javi da dođe. 171

161. **Budimpešta** 7. IV 1907. Prihvaćajući Krasojevićev prijedlog Supilo mu javlja da u srijedu stiže u Novi Sad. 172

162. **Budimpešta** 21. V 1907. Supilo u pismu Peri Čingriji govori o intrigama Kossuthova tajnika Szterenya u vezi ozakonjenja mađarskog jezika na željeznicama. 172

163. **Budimpešta** 4. VI 1907. Supilo izvješćuje Peru Čingriju o sporazumu sa Smodlakom u vezi izbora u Dalmaciji, a zatim iznosi svađu između Smodlake i Trumbića. Moli Čingriju da posreduje u tome. Dalje iznosi težak položaj Hrvatske u pitanju mađarskog jezika na željeznicama, jer Beč podupire nastojanja Mađara u tome. 173

164. **Rijeka** 12. VIII 1907. Supilo odgovara Trumbiću dopunjujući njegovo sjećanje na razgovore s Polonyijem o uređenju hrvatsko-ugarskih odnosa, te se čudi Trumbićevoj osjetljivosti kad je stvar tačno prikazana. Pozivlje ga k sebi na razgovor, jer je prezauzet političkom zbrkom ma da je malo odahnuo otkad nije »vladinovac«. 176

165. **Rijeka** 19. VIII 1907. Supilo čestita Peru Čingriji 70-godišnjicu. Odvraća ga od kompromisa koji bi doveo narodnu stvar do katastrofe, dok bi potpuni poraz iznio na površinu talog koji bi sam sebe razasuo. Iznosi mišljenje o istupu radikala iz Koalicije, o političarima iz Banske Hrvatske, traži odlučnu borbu u parlamentu. Naslućuje da će Čingrija u Dalmatinskom saboru imati trvenja sa zagovornicima Velike Hrvatske. . . . 176

166. **Rijeka** 26. VIII 1907. Čestitajući mu 70-godišnjicu Supilo odaje priznanje Peru Čingriji kao svom političkom učitelju u mladosti s kojim se često nije slagao, ali su tadašnji razgovori s njime pripremili tlo za kasnija Supilova iskustva. Ujedno pozdravlja Čingriju kao najodličniju inkarnaciju dubrovačkog duha čiju blagotvornu misiju osjećaju i Srbi i Hrvati. 178

167. **Rijeka** 19. X 1907. Supilo daje R. Liniću svoje mišljenje o Potočnjaku, a zatim mu opisuje cijelu aferu koju je Potočnjak izazvao u Pešti. 179

168. **Budimpešta** 24. XI 1907. Spomenuvši svoje ozdravljenje Supilo zahvaljuje Peru Čingriji na čestitci za efikasno držanje delegata u Ugarskom saboru usprkos smicalicama uperenih najviše protiv njega. Ujedno ističe Čingrijinu zaslugu za ugled Hrvatsko-srpske koalicije. 181

169. **Rijeka** 12. I 1908. Supilo povoljno odgovara Trumbiću na upit o tipografu Tišljaru. Skicira situaciju nastalu dolaskom bana Raucha s antisrpskom oštricom, oslonjenog uglavnom na frankovce i jezuite, dok jezgru opozicije tvori unutrašnje oslabljena Koalicija. Supilo sluti da će ga progoniti. 181

170. **Rijeka** 2. II 1908. Supilo zahvaljuje Peru Čingriji na priznanju koje ga ohrabruje. Spominje da je kao kandidat vanredno primljen u Gorskom kotaru. Zgraža ga držanje srpskih radikala kojima želi većinu s frankovcima, jer bi to bila kura za ozdravljenje. Hvali pisanje »Crvene Hrvatske«. 182

171. **Rijeka** 24. II 1908. Supilo navodi Liniću razloge zbog kojih ne može uvrstiti njegov članak u svoje novine. 183

172. **Rijeka** 26. II 1908. Supilo javlja R. Liniću da ne će moći doći na sastanak s izbornicima. 184

173. **Rijeka** 9. III 1908. Supilo objašnjava Čingriji da nije bio upućen u Kulmerov posjet Dubrovniku. Zahvaljuje Dubrovčanima na čestitkama u povodu izborne pobjede; bez sloge Hrvata i Srba nema narodne politike novog kursa. 184

174. **Budimpešta** 11. V 1908. U povodu Kossuthova posjeta Dubrovniku Supilo hvali Čingrijino dostojanstveno držanje prema Kossuthu. Ističe da je u Ugarskom saboru govorio ratoborno htijući poniziti Wekerlea. Preporučuje suradnju sa Srbima i nekim grupama na izborima za Dalmatinski sabor. 185

175. **Rijeka** 17. XII 1908. Supilo javlja P. Čingriji da se oporavlja od bolesti. Vrši pritisak na Koaliciju u vezi s aneksijom Bosne i Hercegovine. Hrvatski političari nisu sposobni da iskoriste aneksionu krizu. Čestita Čingriji što nije među onima koji su odlikovani povodom carskog jubileja. 186

176. **Rijeka** 25. XII 1908. Supilo piše R. Liniću o namjerama Zagorca da rascijepi Koaliciju. Moli da svakako nekoliko članova iz kotara dođe na sjednicu odbora stranke. 188

177. **Rijeka** 7. I 1909. Supilo javlja Đuri Šurminu da ne može doći na zakazani sastanak pa neka se taj održi bez njega ili odgodi. Spominje svoj odgovor na napadaje na njega (Supila) prigodom pravaške skupštine. Karakterizira djelatnost Zagorca koji radi na razbijanju Koalicije. 188

178. **Budimpešta** 11. II 1909. U očekivanju veleizdajničkog procesa Supilo apelira na Peru Čingriju da u Dalmaciji hitno pokrene akciju solidarnosti sa Srbima — samostalcima, jer je vlada spletkama paralizirala Hrvatsku stranku prava a i njega koji je dosad u interesu Koalicije odustajao od incijativa. Saopćuje Čingriji da je zamolio Trumbića da se stavi na njegovo raspoloženje u toj akciji. 189

179. **Dubrovnik** 14. II 1909. Pero Čingrija odgovara Supilu zašto ne može pokrenuti traženu akciju. Osim toga izjalovio se nedavni sličan pokušaj Trumbića i Mitrovića. Da bi se unekoliko odazvao Supilu Čingrija dogovorno s prijateljima upućuje Medinija Trumbiću i možda Drinkoviću da izvidi situaciju, i dodaje da će on u najboljem slučaju eventualni poziv supotpisati. . . 190

180. [**Rijeka** . . . 1909]. Supilo piše Spinčiću da učiteljica Marki želi s njime razgovarati o važnim narodnim stvarima, te ga moli da dođe u čitaonicu u Lovranu da se ugovori sastanak. . . . 191

181. **Rijeka** 4. III 1909. U odgovoru Peru Čingriji Supilo žali što ni Dalmacija ne može dati moralne potpore u vezi sa procesom protiv Srba. Iznosi kako je učinjena velika greška što se nisu vratili u Peštu, nakon odgode Sabora, i nastavili borbu. Na kraju govori o namjerama Koalicije, ako se provedu novi izbori. 191

182. **Rijeka** 10. III 1909. Supilo se ispričava R. Liniću zbog opomene koja mu je greškom poslana. Osvrće se na nastojanja Raucha da naucka Hrvate na Srbe. 193

183. **Rijeka** 15. VI 1909. Supilo piše Đuri Šurminu da s Akačićem nije više intiman, te je zamolio jednog prijatelja da mu piše u vezi novaca sakupljenih za »žrtve naše politike«. Javlja da će prema pozivu poći u kotar radi političkog rada. 193

184. **Rijeka** 23. VII 1909. Izvod iz pisma Đuri Šurminu. Govori o politici Hrvatsko-srpske koalicije, s kojom se ne slaže. 194

185. **Rijeka** 1. IX 1909. Izvod iz pisma Đuri Surminu. Ne slaže se s radom Koalicije. 194

186. **Rijeka** 16. IX 1909. Izvod iz pisma Đuri Šurminu. Treba ići na Sabor u Peštu i nastaviti borbu. 195

187. **Rijeka** 28. XI 1909. Izvod iz pisma Đuri Šurminu. Govori o držanju Koalicije uoči Friedjungova procesa. 195

188. **Rijeka** 27. I 1910. Supilo piše R. Liniću da je najodlučnije odbio Tomašićevu ponudu za konferiranje. Ne preostaje mu drugo nego da »u listu ustane«. Oštro osuđuje držanje pristalica Mile Starčevića. 196

189. **Rijeka** 5. II 1910. Supilo upućuje Grgi Tuškanu pismo u vezi svog istupa iz Koalicije. Ističe da je to učinio u interesu narodne stvari i same Koalicije. Ne može se složti s pogledima i stanovištem Koalicije u zadnje vrijeme. On želi da nastavi svoje dosadašnje stanovište. 197

190. [**Rijeka** ... 1910]. Supilo šalje egzekutivnom odboru Hrvatsko-srpske koalicije obračun o novcu koji je primio za razne troškove Koalicije, kao i u neke druge svrhe. 198

191. **Rijeka** 13. II 1910. Supilo javlja R. Liniću da počinje dobivati pouzdanice u pismima i brzojavima, ali ne će da to objavljuje. 200

192. **Zagreb** 15. V 1910. Supilo obrazlaže Peru Čingriji svoje neslaganje s Koalicijom. Govori o banu Tomašiću kao političaru; ne slaže se s njegovim političkim shvaćanjem i zato je odbio suradnju s njime kad ga je Tomašić pozvao. Mlada inteligencija je uz Supila. 200

193 **Rijeka** 30. V 1910. Potvrđujući Peru Čingriji primitak pisma Supilo uvelike hvali Steeda koji će ga potražiti. Objašnjava svoj prekid s Koalicijom osobnim motivima i negativnim svojstvima banovinskih političara. Spominje da će uskoro u Gorski kotar da položi račun biračima koji su, izgleda, oduševljeni njegovim radom. Poslije će na odmor u Italiju k jednom prijatelju. 202

194. **Rijeka** 24. VIII 1910. Supilo javlja R. Liniću da ne će ići u Lokve, jer bi rekli da se ide preporučivati izbornicima. Poziva ga u Rijeku na važan usmeni dogovor. 203

195. **Rijeka** 22. IX 1910. Supilo piše R. Liniću o ponudama koje mu je Tomašić stavio, a koje je odbio. Ističe da ne želi sada ići u Sabor, ali ako ga u Gorskom kotaru izaberu, vršit će svoju dužnost. 203

196. **Rijeka** 26. IX 1910. Supilo javlja R. Liniću da je primio od delničkog kotara obavijest da ga oni kandidiraju. 205

197. **Rijeka** 12. X 1910. Supilo javlja R. Liniću svoje mišljenje u vezi izbora u Delnicama. Izvješćuje ga da je sav materijal u vezi s Aerenthalom i Friedjungovim procesom dao jednom članu austrijske delegacije. Supilovo pisanje dosta upliva na omladinu. 205

198. **Rijeka** 5. XI 1910. Supilo zahvaljuje Peru Čingriji na čestitci povodom izbora u Gorskom kotaru. Govori opet o Tomašićevoj ponudi da surađuje s njime, a što je on odbio. Čestita Čingriji na dobrom zdravlju i naziva ga svojim prvim političkim učiteljem. 206

199. **Rijeka** 5. I 1911. Supilo izvještava P. Čingriju o svom ozdravljenju i čestita mu Novu godinu. Aerenthalu sprema nove udarce, ali radi pod teškim uvjetima. Spominje Masaryka i držanje Beograda. 207

200. **Rijeka** 7. I 1911. Supilo potvrđuje Spinčiću primitak pretplate za Riječki novi list. Ujedno ga moli, ukoliko je podmirio pretplatu za zadnje četvrt godište prošle godine, da javi tačan datum uplate. 208

201. **Zagreb** 9. II 1911. Brzojav Frana Supila upućen Vjekoslavu Spinčiću u Beč. 208

202. [**Rijeka** ... 1911]. Supilo pita Spinčića šta je sa zakonskom osnovom o kućarenju. 209

203. **Rijeka** 8. V 1911. Supilo piše R. Liniću o hrvatskoj politici, napose o politici Koalicije koju ne može odobriti. Želi da razgovara s Linićem o svojoj kandidaturi u Gorskom kotaru. . . 209

204. **Rijeka** 16. XI 1911. Supilo moli R. Linića da poradi na tome da bude riješen kandidature. 211

205. **Rijeka** 14. XII 1911. Supilo moli Trumbića da mu pomogne osvijetliti računsko pitanje u vezi s povećanjem Novog lista 1903. g., jer je omaškom dao spaliti, sa suvišnim rukopisima, papire i pisma koje je trebalo čuvati. Supilo navodi da su tako propala pisma Trumbića, Kossutha i drugo. Na kraju se obara na banovinske Hrvate citirajući Alfijerijevo ismjehivanje Francuza. 211

206. **Rijeka** 14. XII 1911. Supilo šalje Luji Vojnoviću odgovor »Edinosti« iz Trsta na Vojnovićev članak. Napominje svoje pisanje u vezi akcije Italije u Tripolisu kao i o kulturno-historijskim vezama južnoslavenskih zemalja s Italijom. 212

207. **Rijeka** 19. I 1912. Supilo požuruje Trumbićev odgovor na pitanje o zajmovima za povećanje lista. O imenu grada Spljeta. 213

208. **Rijeka** 15. V 1912. Supilo piše Vj. Spinčiću u vezi objavljivanja govora izrečenih u Carevinskom vijeću sa strane Spinčića, Laginje i Čingrije. Objašnjava mu suštinu »pakta« između Tomašića i Koalicije, te glavne tendencije Srba koalicionaša koji su ovaj pakt pravili i koji su »pohlepni za vladom«. 213

209. **Rijeka** 22. VI 1912. Supilo odgovara Stjepanu Zagorcu u vezi namjere ovoga da se sastane sa knezom Schwarzenbergom. Preporučuje mu diskreciju i taktičnost. 214

210. **Rijeka** 10. VIII 1912. Supilo prenosi Stjepanu Zagorcu sadržaj Masarykova odgovora u vezi s pokušajem ovoga da se sastane sa knezom Schwarzenbergom. 214

211. **Rijeka** 15. VIII 1912. Supilo javlja Stjepanu Zagorcu Masarykovu adresu. Zatim govori o držanju i politici ugarske delegacije. 215

212. **Rijeka** 13. X 1913. Supilo javlja Liniću da će članak uvrstiti u novine ako ga potpiše Linić ili više izbornika, inače će reći protivnici da si sam udešava stvar kako bi došao do mandata. 215

213. **Rijeka** 20. I 1914. Supilo u odgovoru Stjepanu Zagorcu govori o pragmatici. Ističe kako narodni jezik ne može biti prijeporno pitanje. Osvrće se na situaciju u Koaliciji. 216

214. **Rijeka** 1. IV 1914. Supilo obavještava Linića da je stavio ispod članka njegove inicijale. 217

DODACI

1. **Dubrovnik** 27. III 1885. Zapisnik sastavljen u ravnateljstvu Pučke i građanske učione o saslušanju Frana Supila, učenika trećega razreda građanske škole, u povodu njegova javnog demonstrativnog istupa prigodom boravka kraljevića Rudolfa u Dubrovniku. 218

2. **Glina** 28. VI 1906. Izborni zapisnik sastavljen u općinskom uredu o izboru narodnog zastupnika F. Supila. 220

3. **Delnice** 28. II 1908. Izborni zapisnik sastavljen u općinskom uredu o izboru narodnog zastupnika F. Supila. 221

4. **Delnice** 8. III 1908. Pritužba izbornika delničko-čabarskog kotara proti izboru Frana Supila za 24 izborni kotar Delnice. 222

5. **Delnice** 28. X 1910. Izvod iz Zapisnika izbornog odbora o izboru narodnog zastupnika F. Supila. 224

6. **Sarajevo** 4. III 1907. Prosvjed nadbiskupa Stadlera i drugova kao predstavnika sarajevskih Hrvata proti govoru nar. zastupnika Frana Supila o Bosni i Hercegovini. 224

POPIS KRATICA

arhivskih ustanova i fondova

ASAN	Arhiv Srpske akademije nauka u Beogradu
ASRH	Arhiv Socijalističke Republike Hrvatske u Zagrebu
Rkp. R. Arneri	Rukopisna ostavština R. Arnerija
Rkp. Vj. Spinčić	Rukopisna ostavština Vj. Spinčića Akvizicija — privremena zbirka u Arhivu SRH
NBS	Naučna biblioteka u Splitu, Rukopisna ostavština A. Trumbića
HAD	Historijski arhiv u Dubrovniku, Rukopisna ostavština P. Čingrije
HAZ	Historijski arhiv u Zagrebu, Ostavština Stj. Radića
MV	Muzej Vojvodine u Novom Sadu, Istorijsko odeljenje
NBD	Naučna biblioteka u Dubrovniku
NSBZ	Nacionalna Sveučilišna biblioteka u Zagrebu, Rukopisi

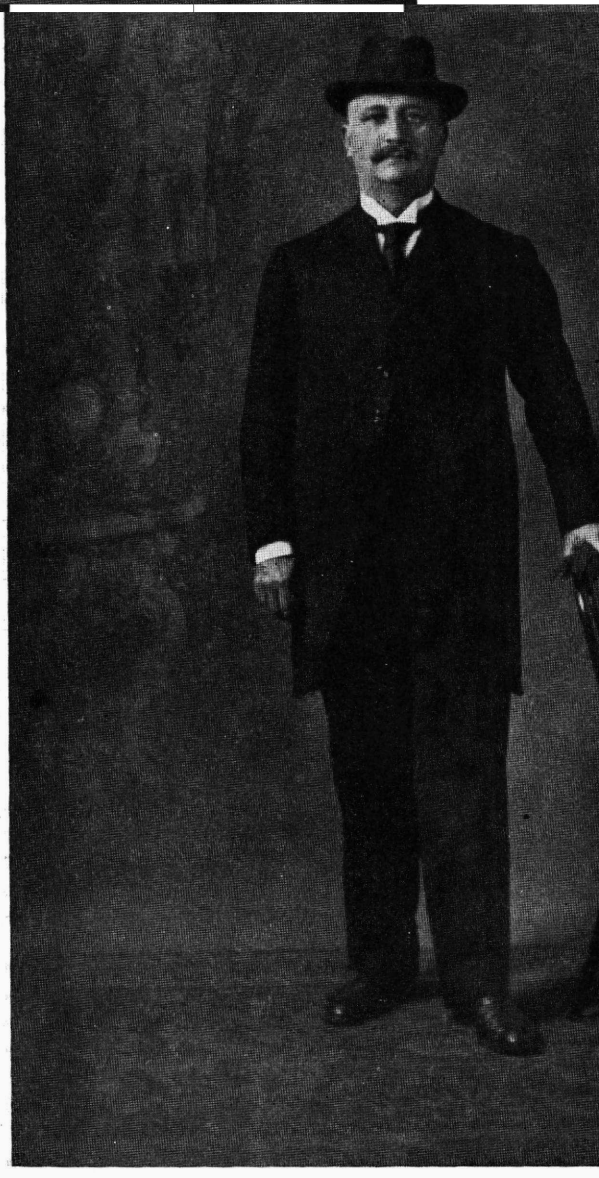

ačinjen u Rimu.
ebu).

Frano Supilo u decembru 1914. god. Snimak na
(Original u arhivu Hrvatske u Zagre

I

Dubrovnik 11. III 1891.

Supilo izvješćuje Folnegovića[1] o teškoj izbornoj situaciji u Dalmaciji i u Dubrovniku, gdje je zavladala velika iskvarenost te se glasovi kupuju. Zbog te iskvarenosti teško je da prodre hrvatski kandidat u gradovima. O kompromisu koji su autonomaši htjeli učiniti sa Srbima za izbore. Pravaši će podupirati narodnog kandidata.

Prvi put što Vam pišem, pišem Vam kako bi Talijanac rekao: sotto una tristissima impressione[2] gledajući na što je spanuo Dubrovnik. Skoro bi rekao da je u našeg gragjanina izumrlo svako čustvo za pravednim i lijepim i da je postao marva, koja će za novac dušu prodati. Zaista će teško odgovarati Bogu i savjesti svojoj oni ljudi koji ga tako iskvariše; čitave rulje najnižih slojeva vuku se po gradu napastujuć prolazeće koji su ostali vijerni staroj zastavi preporogjenog u hrvatskom duhu Dubrovnika. Tu su radnici zanatlije koji su nekad pošteno kruh zasluživali, a sada se vuku držani sa novcem tugjina, agitiraju i ruju neznajuć ni sami zašto ni za koga. Glasovi se kupuju po 5—10—do 50 fiorina svaki! A za koga? Za mladu i odličnu silu kako je pisao tu nazad pet šest dana »Obzor«[3] za dra Matijevića[4]. Vjerujte da nam je više sa one dvije crte iskvario »Obzor« nego smo mi dosad uradili, pa nam je puno žao te i onim Dubrovčanima koji su i sad ostali vijerni starom narodnom načelu Sundečića[5] i Pavlinovića[6] kao dru Čingriji[7], de Gjulliu[8], Saraki[9], Klaiću Luju[10] i drugim. Čini mi se da su Srbi znali svojim bizantinizmom uliti u Politea[11] kako nekakvog strahopočitanja prama njihovoj gnusnoj i neslavenskoj stranci. Da nam nije sramotno domaće nevolje iznositi vanka mi bi mu oprali zube.

Sve stojim da Vam rečem kako je teško da prodre i ma kakav hrvatski kandidat u gradovima[12] a nadasve u veleporeznicima a to baš radi Dubrovnika i iskvarenih Dubrovčana koje vodi masa »mladih odličnih inteligentnih Dubrovčana« bez ikakva političkog načela osim onog da rati otvoreni rat nama Hrvatom. To su gojenci profesora Budmania![13] Dakle ima malo nade i mi moramo na sve načine nastojati da prodre u gradovima Borčić[14] a u veleporeznicima dr. Katnić[15] ma da su obojica donekle protivni našemu programu. Zato Vam i pišem da znate kako stvari stoje i da izmegju jednoga Bonde[16] i Matijevića mi moramo birati Katnića Borčića, a kad je u mjestu baš gdje list izlazi žestoka pogibelj, on se nemora držati indiferentan već mora zagovarati ove pa makar se to ne sudaralo sa njegovim čisto hrvatskim programom ni sa našim upitima pred izbore u 2. br. koji su silno razljutili gospodu u Zadru i da se nije »N. L.« [17] onako lijepo u prvom broju o nama izrazio šćahu ga nauckat da nas grdi. Odgovora ne ćemo dobiti jer sami ne znadu kud će krenuti, nu mi smo htjeli da označimo da nijesmo niti ćemo biti sluge ljudima kojim se (bez dvojbe) ima po najviše zahvaliti na ovom današnjem stanju.

Oni su htjeli učiniti kompromis sa Srbima i to ovako. Srbi moraju glasovati za njihova kandidata gradova i vanjskih općina a oni će im pustit

veleporeznike gdje su naši slabi. To je bilo sve, da ne bi izišao Bonda ili Lapenna[18]. Bjelanović[19] je pak odgovarao da bi »Srbi« sjev. Dalmacije na to pristanuli, nu da su Dubrovčani u kompromisu sa autonomašima i onda bi morali i općinsku svezu razbiti. Osim toga u stranci ne ima dišipline, Dubrovački i bokeljski Srbi neće slušati kako što nijesu ni 88. itd. Onda su naši (neka »Obzor« ne vjeruje) Srbi otišli u Zadar da sklone svoje na svezu s autonomašima koji su sa smrću Bajamontia[20] podigli glavu. I uspjeli su na ove pogodbe: autonomaši imaju metnuti zast. u sj. gr. Srbi u južnim ne izigjeli talijan u sjev. kandidiraće u veleporeznicima, propane li Srb u južnim tad će on. U slučaju da bi oba propala ili oba dobili, kompromis se razbija i u veleporeznicima stavlja kandidata svaki na svoju ruku jer autonomaši mrzu Srba kao vraga a Srbi njih kao gjavole i ni jedan neće da drugi ima više jednoga. Krasne koalicije! To sve proti nama.

Mi naravno pomoćemo narodnog kandidata nu ne otvoreno već nadasve pobijajuć njihovu svezu i zato Vam najviše pišem i molim Vas na nastojite da nebi »Hrvatska«[21] se oborila na nas za to, jer napokon i ono su Hrvati. Ja sam pisao mojim prijateljem pravašima u Spljetu Buliću[22] i Trumbiću[23] kako stvar stoji. Mi amo ne odobravamo držanje Prodanovo[24]. Kad se donose hiljade i hiljade iz Beča i prosiplju u puk (kako što Bonda radi) da ga zavedu u srpsko i autonomaško kolo imao bi imati bar u onom trenutku pametnijeg posla nego grditi naše narodnjake. Što se tiče ugovora sa Srbima dao bi mu I pravo i krivo: pravo jer se s onim karonjama ne bi imalo ugovarati a krivo jer je kotar veleporeznika više njihov nego naš; tu je Zadar koji ima više veleporeznika nego Spljet radi dobro unajmljenih kuća raznim uredima, pak oni sa Srbima imadu neograničenu većinu jer u Boki je veleporeznik i onaj koji plaća samo 50 fior. godišnjeg poreza. Zato izmed Bonde i Lapenne i Bjelanovića skoro neznam što je gore što bolje.

Oprostite i da sam Vam preporučen radi »Hrvatske«; naš je list privrženikom stranke koja zastupa načela koje i on, nu sad bi valjalo radit kako sam kazao.

P. S. Primio sam 100 fior. ali neznam u čije ime. Molim Vas bili mi to naznačili?

---

[1] Folnegović dr Fran, političar i publicist (Slanovec kod Zagreba, 17. II 1848 — Zagreb, 18. VII 1903). G. 1875. zastupnik u Hrvatskom saboru kao pristaša Stranke prava. Radi uspješnijeg suprotstavljanja Khuenovim nasiljima nastoji ostvariti suradnju Stranke prava s Nezavisnom strankom (»obzorašima«), te 1894. dolazi do njihove koalicije. Da bi koalicija što prije postala sposobna da preuzme vladu, daje izjavu u »Neue freie Presse« o velikim uspjesima režima u Bosni i Hercegovini kojima upravlja od 1882. B. Kállay kao austro-ugarski ministar financija. U istom je cilju na sjednici Gradskog zastupstva u Zagrebu 1895. osudio, iako uvijeno, studente koji su povodom dolaska Franje Josipa I u Zagreb spalili mađarsku zastavu. Radi toga Ante i Mile Starčević, Josip Frank i Eugen Kumičić istupaju (22. X 1895.) iz kluba Stranke prava, osnivaju Čistu stranku prava, a Folnegović se povlači iz aktivne stranačke politike, ali i nadalje nastoji oko fuzije Stranke prava i Nezavisne stranke. Potanje o njemu vidi: »Hrvatski branik«, 1903, br. 56; »Obzor«, 1903, br. 163; »Enciklopedija Jugoslavije«.

[2] Talijanski: pod vrlo žalosnim dojmom.

[3] »Obzor«, politički dnevni list. Počeo izlaziti u Zagrebu 1860. pod nazivom »Pozor«. O njemu vidi: »Obzor«, jubilarni broj, Zagreb 1910; J. Horvat, Povijest novinarstva Hrvatske 1771—1939. Zagreb 1962; »Enciklopedija Jugoslavije«.

[4] Matijević dr Vlaho, odvjetnik u Dubrovniku. Član srpske narodne stranke u Dubrovniku. 1899. zastupnik u Dalmatinskom saboru.

[5] Sundečić Jovan, pjesnik (Golinjevo, 24. VI 1825 — Kotor, 6. VII 1900). Kao svećenik služio do 1853 u Peroju, zatim u Žagaru i Skradinu. Od 1854—1863. profesor bogoslovije u Zadru. 1864—1874. bio je lični sekretar crnogorskog kneza Nikole. Od 1874. do smrti živio u Kotoru. Bio je urednik raznih listova (»Glasnik dalmatinski«, »Zvezda«, godišnjak »Orlić«, politički list »Crnogorac«). Zagovarao je slogu Hrvata i Srba. Više

o njemu vidi: M. Car, Jovan Sundečić, kritičko biografska studija, »Letopis M. s.«, knj. 215; J. Ilić, Jovan Sundečić, Kalendar »Dubrovnik«, 1899; H. Badalić, Uvod i bilješke uz Izabrane pjesme, Zagreb, Matica hrvatska, 1889.

[6] Pavlinović Mihovil, političar i publicist (Podgora, 28. I 1831 — Podgora, 18. V 1887). Župnik u Podgori do 1870. Jedan od vođa narodnog preporoda u Dalmaciji. G. 1861. izabran je u Dalmatinski sabor u kojem govori hrvatski, tražeći sjedinjenje Dalmacije sa Hrvatskom. G 1865. izabran je kao poslanik Đakova u Hrvatski sabor, a 1873. biran je u Carevinsko vijeće u Beču. G. 1885. ponovno je biran za poslanika u Hrvatski sabor i u Carevinsko vijeće. Više o njemu vidi: »Narodni list«, jubilarni broj 1912; »Obzor«, jubilarni broj 1910; »Enciklopedija Jugoslavije«.

[7] Cingrija dr Pero, narodni preporoditelj u Dalmaciji i političar (Dubrovnik, 23. VIII 1837 — Dubrovnik, 13. VII 1921). Načelnik Dubrovnika od 1878—1882 i 1899—1911. Kao član Narodne stranke biran u Dalmatinski sabor od 1870—1911. Poslije smrti Miha Klaića postaje vođom narodnjaka (Hrvatske narodne stranke). G. 1903. predvodi hrvatske i slovenske zastupnike Dalmacije, Istre i Trsta u Beč, koji su htjeli protestirati protiv nasilja bana Khuena u Hrvatskoj, ali ih kralj nije primio. Radio za sjedinjenje narodnjaka i umjerenih pravaša 1905. u Hrvatsku stranku. Kao predsjednik Hrvatskog kluba Dalm. sabora predsjedava donošenju Riječke rezolucije i jedan je od članova odbora za pregovore o njenu provođenju s odborom ujedinjene mađarske opozicije (koja je početkom 1905. na izborima pobijedila Tiszu). Nakon rata predsjednik Narodnog vijeća Dubrovnika. Više o njemu vidi: »Narodni list«, jubilarni broj 1912; »Rad« (Dubrovnik), 1921, br. 86 i 87; R. Horvat, Hrvatski preporod u Dalmaciji, Zagreb 1935.

[8] De Giulli Vlaho, javni radnik (Dubrovnik, 14. IV 1826 — Dubrovnik, 14. IV 1898). U početku narodne borbe pristao na hrvatsku stranu i borio se u prvim njenim redovima. Više godina načelnik Dubrovnika; zastupnik njegov u Saboru 1896—1898. Vidi Supilov nekrolog u »Crvenoj Hrvatskoj«, 1898, br. 16.

[9] Saraka (Saraca) Eugen, odvjetnik u Dubrovniku. (... oko 1836 — Dubrovnik, 27. XI 1899). Od g. 1891—1899. nalazi se u redovima Hrvatske narodne stranke. Potpisnik je Dubrovačkog odbora Hrvatske narodne stranke na proglasu g. 1891. prigodom izbora za Carevinsko vijeće.

[10] Klaić Lujo, direktor Nautičke škole i pomorski kapetan (Dubrovnik, 13. XII 1836 — Dubrovnik, 31. I 1915). Školovao se na Malti. Od 1874—1901. profesor Nautičke škole u Dubrovniku. Više o njemu v. »Zbornik dubrovačkog pomorstva«, 1952.

[11] Politeo Dinko, publicist i pisac literarnih i kazališnih prikaza (Starigrad na Hvaru, 1850 — Zagreb, 5. III 1903). Urednik »Narodnog lista« u Zadru, zatim je uređivao »Narod« u Splitu, a 1889. prelazi u Zagreb u uredništvo »Obzora« sve do 1895. Tada prelazi u pravašku »Hrvatsku«, koju uskoro napušta i pokreće list »Mlada Hrvatska«; 1903. pokrenuo je smotru »Prava hrvatska misao«. Više o njemu vidi: C. Skarpa, Dinko Politeo. Studija. Zagreb 1933; »Enciklopedija Jugoslavije«.

[12] Zakon o izboru poslanika za Dalmatinski sabor osnivao se na načelu »zastupanja (ekonomskih) interesa«, tj. Dalmacija je bila podijeljena na 4 kurije (izborništva): kurija veleporeznika (birala je 10 zastupnika: zadarsko oružje 4, splitsko 3, dubrovačko 2, kotorsko 1); kurija gradova (birala je 8 zastupnika: Zadar, Šibenik, Split, Makarska, Hvar-Starigrad, Korčula, Dubrovnik, Kotor—Perast—Hercegnovi); kurija trgovačko-obrtničkih komora (birala je 3 zastupnika: Zadar, Split, Dubrovnik—Kotor); kurija vanjskih općina (birala je 20 zastupnika: Zadar—Pag—Rab 2, Benkovac—Obrovac 1, Drniš—Knin—Vrlika 3, Šibenik—Skradin 2, Split—Trogir—Omiš 2, Sinj 2, Imotski 1, Vrgorac—Makarska—Metković 1, Hvar—Vis—Brač 2, Korčula—Orebić—Ston 1, Dubrovnik—Cavtat 1, Kotor—Hercegnovi—Budva 2). Dok se zastupnike prvih triju kurija biralo neposredno, zastupnike kurije vanjskih općina biralo se posredno: svakih 500 stanovnika biralo je po jednog biranog birača koji su onda birali zastupnika. Sabor je imao 41 izabranog zastupnika i 2 po položaju: zadarskog nadbiskupa i pravoslavnog episkopa. Više o tim propisima vidi: »Prevodi ilirski zakonah i naredabah kriepostnih za Dalmaciju obnarodovanih sredstvom lista deržavnih zakonah« g. 1861, komad VI, br. 10; zakon uz cesarski patent od 26. II 1861. pod naslovom »Red zemaljski i red izborni za sabor...«, str. 26. Taj je zakon modificiran zakonom od 13. I 1869 (»Pokrajinski list zakona i naredaba . . .«, komad II, br. 3), 22. VIII 1875 (»Pokrajin. list zakona . . .«, kom. XV, br. 40), 5. II 1904 (»Pokrajin. list zakona . . .«, kom. VII, br. 7).

[13] Budmani Pero, profesor, filolog i urednik Rječnika Jugoslavenske akademije (Dubrovnik, 28. X 1835 — Castel Ferreti, kod Ancone, 27. XII 1914). Na dubrovačkoj gimnaziji predavao (14 godina) do preseljenja u Zagreb, gdje je 24 godine radio na Rječniku Jugoslavenske akademije. Pisac filoloških djela; poznavalac mnogih jezika, matematičar i muzičar. Biran u Dalmatinski sabor i dva puta njegov delegat u Bečkom parlamentu. O njemu vidi Rešetarov prikaz u »Ljetopisu Jugoslavenske akademije«, 1926, knj. 39; J. Bersa, Dubrovačke slike i prilike, Zagreb 1941, str. 237—247.

[14] Borčić Lovro, profesor i javni radnik (Split, 1845 — Trst, 8. IX 1911). Srednjoškolski nastavnik, zastupnik u Carevinskom vijeću od 1885—1907, u Dalmatinskom saboru od 1887 do smrti. Potpisnik manifesta od 1903. protiv Khuena i potpisnik Riječke rezolucije. Na parlamentarnom polju razvijao je neumornu djelatnost osobito u pitanjima privrednim i školskim. Pripadao je Hrvatskoj narodnoj stranci, nakon njene fuzije s umjerenim pravašima, Hrvatskoj stranci. Opširnije o njemu vidi: »Narodni list«, 1911, br. 73.

[15] Katnić dr Nikola, advokat i političar (Budva, 1845 — Zadar, 9. XII 1919). Kao član Narodne hrvatske stranke biran od vanjskih općina Šibenika i Skradina u Sabor 1895. i 1901, a 1908. kao član fuzionirane Hrvatske stranke. Dugo je bio prisjednik Zemaljskog odbora. Član od cara neprimljene deputacije koja je 1903. htjela intervenirati radi zuluma Khuen-Hédervárya. Potpisnik je odnosnog manifesta kao i Riječke rezolucije.

[16] Bonda Marin, komornik, viši financijski savjetnik (Dubrovnik, 9. I 1840 — Beč, 24. III 1902). Zastupnik dubrovačkih veleporeznika u Carevinskom vijeću .

[17] »Narodni list« počeo je izlaziti 1. III 1862. u Zadru pod nazivom »Il Nazionale«. List je pokrenula grupa pristaša sjedinjenja Dalmacije sa Hrvatskom na čelu sa drom Mihom Klaićem i Mihovilom Pavlinovićem. Prvi urednik bio je Natko Nodilo. »Il Nazionale« imao je svoj prilog na hrvatskom jeziku pod naslovom »Narodni list«, a od 1869. postaje »Il Nazionale« prilog »Narodnog lista«.

[18] Lapenna dr Luigi, državni odvjetnik na pokrajinskom sudu u Zadru (Sinj, 26. II 1825 — Persenbeug, 5. IV 1891). Jedan od glavnih vođa autonomaške stranke. Već 1861. bio je zastupnik u Carevinskom vijeću.

[19] Bjelanović Sava, političar i publicist (Đevrska, kraj Skrada, 15. X 1850 — Zadar, 2. III 1897). U Zadru pokrenuo »Srpski list«, a poslije njegove zabrane »Srpski glas« koji je bio glavni list Srba u Dalmaciji. Od 1883. poslanik u Dalmatinskom saboru. Više o njemu vidi: M. Car, Sava Bjelanović, Dubrovnik 1911; L. Bakotić, Srbi u Dalmaciji od pada mletačke republike do ujedinjenja, Beograd 1938; A. Gavrilović, Znameniti Srbi XIX veka, II, Zagreb 1903.

[20] Bajamonti Ante, političar (Split 18. IX 1822 — Split, 13. I 1891). Napustio liječničko zvanje i sasvim se posvetio politici. G. 1860. izabran za načelnika Splita i načelnikovao gotovo neprekidno 20 godina. Od 1861. g. član je Dalmatinskog sabora. Kao vođa autonomaša bio je protivan sjedinjenju Dalmacije sa Hrvatskom. G. 1867. izabran je u Carevinsko vijeće u Beču, gdje je ušao u klub talijanskih poslanika. Pobjedom narodnjaka 1870. godine počinje opadati njegovo političko značenje. Više o njemu vidi: »Narodni list«, jubilarni broj, Zadar 1912; O. Randi, Antonio Bajamonti, Zadar 1932.

[21] »Hrvatska«, novine Stranke prava koje su kao nastavak sušačke i zagrebačke »Slobode« izlazile u Zagrebu kao dnevnik od 1. II 1886. do 2. XII 1895. Tada mijenja ime u »Hrvatska domovina«.

[22] Bulić dr Ivan, javni radnik i advokat (Vranjic, 3. III 1869 — Split, 25. IX 1950). U mladosti istaknuti pravaš, član uprave Stranke prava za Dalmaciju (v. »Crvena Hrvatska«, 1908, br. 101). Imao je zajedničku advokatsku kancelariju sa Trumbićem. Publicirao više članaka o kulturnim pitanjima.

[23] Trumbić dr Ante, političar i diplomat (Split, 17. V 1864 — Zagreb, 18. XI 1938). Zastupnik u Dalmatinskom saboru i Austrijskom parlamentu, pravaš, načelnik Splita, sa Supilom tvorac Riječke rezolucije. Predsjednik Jugoslavenskog odbora u Londonu, kao takav potpisnik Krfske deklaracije. Ministar vanjskih poslova kraljevine SHS i potpisnik Rapallskog ugovora. U Narodnu skupštinu biran više puta, što u Splitu, što u Zagrebu; preko Hrvatske zajednice, Hrvatske federalističke seljačke stranke pristupa Seljačko-demokratskoj koaliciji. Opširnije o njemu vidi: »Novo doba«, 1938, br. 270.

[24] Prodan don Ivo, novinar i publicist (Janjina, na Pelješcu, 9. XII 1852 — Zadar, 11. III 1933). Jedan od vođa Stranke prava u Dalmaciji. Od 1901—1918. zastupnik u Dalmatinskom saboru, od 1907. do sloma Austro-Ugarske monarhije zastupnik u Carevinskom vijeću, gdje stupa u Slovenski klerikalni klub. Potpisnik manifesta zastupnika Hrvata i Slovenaca Dalmacije, Istre i Trsta protiv Khuena (1903) i Majske deklaracije Jugoslavenskog kluba u Bečkom parlamentu. Urednik »Katoličke Dalmacije« i »Hrvatske krune«. Objavio više rasprava političko-historijske prirode, tako i o glagoljici. Za glagoljicu je i proganjan. Supotpisnik je sporazuma pravaša i narodnjaka 1897. za izbore za Carevinsko vijeće. Kad je 1900. ponovo došlo do takvog sporazuma, napustio je Stranku prava i osnovao Čistu stranku prava. Ova je nakon fuzije Narodne hrvatske stranke i Stranke prava preuzela svoj stari naziv. Više vidi: »Narodni list«, jubilarni broj, 1912, str. 108; »Novo doba« 1933. br. 60.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

2.

Dubrovnik 9. V 1892.

Supilo izvješćuje Folnegovića o svojim razgovorima koje je vodio u Beču s vođom mladočeha Gregrom. Ističe potrebu sporazuma Stranke prava i mladočeha.

Tek danas prispio sam kući, pa Vam na brzu ruku pišem, da Vam javim kako sam se u Beču našao s Gregerom[1] i š njime razgovarao o našim prilikama i o megjusobnom podupiranju mladočeha i stranke prava. On je zato i to tim više, što je baš onoga dana iskusio od koje potpore mu možemo bit mi Hrvati, jer bez Laginje[2] Spinčića[3] i Bjankina[4] oni nijesu mogli tužiti Schönborna[5]. On je meni rekao kako bi bilo dobro da stranka prava izabere 2 delegata, a on da će kad se kući vrati raditi zato da mladočeški klub izabere 2, koji bi sa str. prava ugovarali o zajedničkom radu. Ja Vas na ovo upozorujem, a ne treba da ističem koristi koje bi Vi tamo iz takova sporazumka crpili, te Vas molim da ne čekate Vi dok oni dogju u Zagreb, nego da počnete i to čim prije, te da preko kluba zametnete pregovore. Oni ljudi mogu za nas bit od velike koristi, a i mi njima, i to tim prije možemo bit zajedno što stojimo na istom stanovištu — na državnom pravu, »a to su, kako je meni Greger rekao, ne dvije stranke nega dva naroda koji su Austriji neizmjerno mnogo usluga učinili i na koje ona **mora** u svakom slučaju računati«. Navlastito valjalo bi gledat da Česi upoznadu nas i naše prilike, a da nas ne poznadu još nimalo možete sudit po ova dva upita, što ih je na mene stavio njihov vogja Greger. On me je pitao: Koliko zastupnika ima stranka prava u **Dalmaciji** i koliko u Hrvatskoj? Zatim: Ima li nade da bi stranka prava ovih izbora došla **do većine**?

Ko ovakva pitanja na nas stavlja slabo nas pozna mili Bože, a sva naša naricanja za slogu i solidarnost sa Česima nijesu nego brbljanja. Stavljam zato Vama na dušu tu stvar, o kojoj sam i sa Laginjom i Spinčićem nješto govorio pa gledajte molim Vas da dogjemo do dobrih rezultata.

Rada bi znati što o tom mislite i što ste odlučili, a uz to Vas srdačno pozdravljam i želim da pokupite sve uzdice u Vaše ruke jer smo inače naopako.

[1] Gregr (Gröger) Eduard, češki političar (Březihradban, 5. III 1828 — Prag, 1. IV 1907). Prvo je djelovao na liječničkom polju, a zatim je od 1860. postao jedan od vodećih ličnosti češkog političkog života. Zajedno s bratom Julijem (19. XII 1831 — 3. X 1896) osnovao je prve češke narodne novine »Narodni list« i otpočeo borbu protiv umjerene staročeške stranke. Osnovao je »mladočešku« stranku, koja je od 1891. potisnula u pozadinu staročehe. Od 1883. član je parlamenta u Beču.

[2] Laginja dr Matko, jedan od narodnih preporoditelja Istre, publicist i advokat (Klara, kod Kastva, 10. VIII 1852 — Zagreb, 18. III 1930). 1883—1911. biran u

Istarski sabor u Poreču, od 1891—1892. i 1896—1918. poslanik je u Carevinskom vijeću u Beču, stalno u opoziciji. Potpisnik je Majske deklaracije Jugoslavenskog kluba. Poslije 1918. god. Starčevićeva stranka delegirala ga u Privremeno narodno predstavništvo; član je Ustavotvorne skupštine gdje je bio predsjednik Narodnog kluba; neko vrijeme hrvatski ban. Opširnije o njemu vidi: »Jutarnji list«, 1930, br. 6513; Matko Laginja (Rijeka 1952); V. Spinčić, Crtice iz hrvatske književne kulture Istre, Zagreb, 1926.

[3] Spinčić Vjekoslav, profesor, svećenik i političar (Spinčići, kod Kastva, 23. X 1848 — Sušak, 27. V 1933). Kao profesor premještan pa otpušten, jer je 1891. u Zagrebu izrazio želju za sjedinjenjem Istre sa Hrvatskom. Od 1882—1916. zastupnik u Istarskom saboru. Od 1891. do sloma Monarhije član zastupničke kuće Carevinskog vijeća u Beču. Potpisnik Majske deklaracije. Poslije rata biran u Narodnu skupštinu u Beogradu. Stalno na čelu Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru. Više o njemu vidi: »Novosti«, 1928, br. 294; »Novo doba«, 1933, br. 124; »Arhivski vjesnik«, III, Zagreb 1960, str. 233—277.

[4] Biankini don Juraj, političar, novinar i publicist (Starigrad na Hvaru, 30. VIII 1847 — Split, 27. III 1928). Od 1871. do 1919. glavni urednik »Narodnog lista« organa Narodne hrvatske stranke u Zadru. Zastupnik na Dalmatinskom saboru od 1881. do 1918, a u Carevinskom vijeću od 1892. do 1918. Pristupivši opoziciji u Beču (sa V. Perićem i N. Daparom, izabranima u Dalmaciji), istupa 1892. iz kluba poslanika Narodne hrvatske stranke u Zadru i sa petoricom drugih osniva Hrvatski klub. Kao radikalni Hrvati oni organiziraju Stranku prava u Dalmaciji. Potpisnik manifesta protiv zuluma bana Khuena (1903). Kasnije se zalagao za fuziju stranke s Narodnom hrvatskom strankom; tako je s proljeća 1905. nastala Hrvatska stranka. Riječku rezoluciju potpisao je naknadno. Sudjelovao je pri donošenju Majske deklaracije u Bečkom parlamentu. Mnogo je doprinio da se hrvatski jezik uvede u državnu upravu i da se Dalmacija ekonomski podigne. Više vidi: »Narodni list«, jubilarni broj, Zadar god. 1912.

[5] Schönborn Friedrich, austrijski državnik (Prag 11. IX 1841 — Beč, 21. XII 1907). Pripadao je češko-klerikalnoj stranki. G. 1888—1895. ministar pravde u kabinetu Taaffea i Windisch-Grätza.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

3.

Dubrovnik 18. II 1893.

Supilo piše Folnegoviću o teškoćama u vezi s otkrićem Gundulićeva spomenika. Govori o strankama u Dalmaciji, o njihovu rastrojstvu i o potrebi da se povedu pregovori o sporazumu među njima.

Evo odmah odgovora: prvo o Gundulićevu spomeniku, pa onda o drugom.

O Gundulićevoj svečanosti kazaću Vam otvoreno svekoliko, jer dobro je da znate. Stvar je veoma zapućena. Odbor je urekao 21. maja kao dan otkrića, ali ukoliko mi je poznato njihovo stanje, rok je prekratak[1]. Oni nemadu dovoljno novaca. Sakupili su samo 14.000 fior., od čega je hrvatska općina sakupila bila 11.000, a oni u 2 $^1/_2$ god. samo 3.000. Za spomenik hoće se 17.000, a za veliku trodnevnu svečanost, kako se spravljaju barem 15.000. Vi u Zagrebu najbolje znate koliko te stvari koštaju. U roku od sama tri mjeseca ovoliki novac nemoguće sakupiti, a niti za priček, za stanove itd. nije se ništa učinilo. Odbor misli u prvoj općinskoj sjednici zaiskati neka ova učini zajam od 7.000 fior., ali mi nećemo dopustiti taj zajam, već ćemo ga utokom na Zemaljski odbor u Zadru da osujetimo. Oni sami toga se plaše; nijesu odlučni. Ima ih megju njima koji bi rada da se otkriće odgodi do jeseni, neka bi tobože mogli lašnje prisustvovati srpski gjaci. Ništa dakle nije izvjesno. Ne bi rada da se prevarim, ali okladio bi se da se spomenik neće dignuti maja, a to je za nas glavno. Poslije, svrhom ljeta, ističe rok ovoj općini, novi su izbori i ko zna da mi onda ne dođemo na općinu. Tada bi stvar, naravno

promijenila karakter, jer uprav općina diže spomenik, pošto ona imenuje odbor.

Pretpostavimo da će ministarska naredba srpska o sakupljanju uroditi plodom, da će novca doći te do maja biti sve gotovo. Za taj slučaj mi do danas nijesmo ništa odlučili, već se držimo pasivno, na što smo bili prisiljeni, pošto je općina u ovom poslu sa našom strankom prezrenjem postupala. Mi ovo držanje nijesmo promijenili, te danas stojimo pred dilemom: ili sudjelovati, te u tom slučaju rodoljubima iz ostalih hrvatskih krajeva tri puta nadmašiti Srbe i brojem i inteligencijom, jer oni nemadu koga ni otkle da dovedu; ili pak nikako ne sudjelovati. Naše otsuće učinilo bi također veliki dojam, iz stare republike ne bi niko došao jer van grada Dubrovnika jedva ćete naći 30—40 Srba, te bi tako svečanost sačinjali samo Vlasi i vlaški kalugjeri i popovi iz Boke, Hercegovine, Crne Gore, a koji bi došao i iz Srbije. Ovo bi jako djelovalo na naše pučanstvo.

Ja, a takogjer svi jednomišljenici moji, bili bi mnogo radije da se sudjeluje i ja sam im priopćio Vašu odluku. Ali da Vam pravo kažem **mi nemamo novaca.** Hrvati u Dubrovniku dosta žrtvuju za razne svrhe. Mi bi u ovom slučaju morali da proslavimo otkriće **upored** Srba ali napose; mi bi ustrojili posebni **hrvatski komitet** za proslavu Gundulića i mi bi naravno sjajno pobijedili. Ali treba da mi Vas dočekamo, treba da mi trošimo na naš dio svečanosti, na sve, te bi se htjelo barem 7—8.000 fior. za sve to, dok u Dubrovniku moglo bi se sakupiti jedva 1.000 fior! Ovako stvari stoje. Molim Vas da bi ste mi javili što Vi i naši tijesni prijatelji ob ovom mislite, da se znamo vladati mi u Dubrovniku, te da budemo svi solidarni u ovom važnom poslu.

Sad o Vojnovićevu[2] predlogu. Gospar Kosto, kako mi se čini vidi samo dvije hrvatske stranke u Dalmaciji, jer su samo dvije u saboru zastupane. U istinu ih ima tri, a ova treća ima ne malu zaslugu da su se od nar. stranke otrgla šestorica. Meni se čini da bi se sporazum izmegju pravaša i »šesterice« mogao da obavi bez velika truda. Sporazum izmegju »šesterice« i »šesnaesterice« malo teže, ali nije nemoguć, nego u tom slučaju ostali bi mi pravaši, jer ugovor izmegju prvih mogao bi se postići ako bi obojica nješto popustili, u kom slučaju, šesterica bi se od nas odaljila, a šesnaesterica nimalo ne približila. Teško je pak da bi se sva trojica sljubila. Mi smo pravaši što i Vi; »šesterica« od prilike što i neodvisna stranka, a »šesnaesterica« idu nješto dalje. Vaš tamo sporazum vuče kao naravnu posljedicu sporazum prve dvojice, ali, na žalost, nipošto sve trojice. Ja prezirem svakoga koji na laku ruku sudi ljude, ali ipak moje najopreznije mnijenje bilo bi da narodna stranka nije vele sklona na popuštanje.

Nazad 2—3 mjeseca bio sam jednim mojim poslom u Zadru. U koliko sam, općeći sa prvacima one stranke, mogao da razaberem, Dr. Klaić[3] i družina ne boje se novoga pokreta. Oni se š njime smiju te su sjegurni da će ga nadvladati. Odviše su obavezani vladi, a da bi ga prihvatili. Za usluge učinjene im u Dalmaciji plaćaju svojim glasom ne u Zadru nego u Beču. Valjalo bi da tu popuste, a to je ono, čega se osobito danas strašim. Pa i kad bi, teško bi promijenili dalmatinsku politiku, te se odrekli prijateljstva zadarske vlade, koja ih danas na našu štetu energično pomaže. Osvem toga osokoljeni su spljetskim izborima, a nadasve nespretnom pojavom i porazom »šesterice« na prvom izbornom poprištu u kotaru Starigrad-Hvar.

Sad me evo na Vaša pitanja. Kako vidite mi smo rastrojni. Ali ipak nijesam protivan pregovorima o sporazumu, makar sam uvjeren da bi teško uspio g. Dr. Amruš[4] posredujući za saborisanja u Zadru. Pitate me je li na vrijeme, je li Zadar zgodniji nego Beč i napokon bi li gosp. Amruš bio dovoljan za tu misiju. Kad bi se prihvatila meni se čini da bi bolje bilo da su s Vaše strane dvojica i to Dr. Amruš i Vi i radi stranaka i radi toga što ste

obojica amo dosta poznati i na veoma lijepu glasu. Vrijeme bi bilo uvijek što prije to bolje, da se, ako se što uradi, ne gubi ni časa nego da se organizujemo zajedno, a za mjesto ja bih bio za Zadar. Istina u Beču se više razilazimo, ali držim da ne bi bilo korisno, kad bi se u ovaj naš domaći posao miješao iko osvem naših ljudi. Svakako pak morali bi da sudjeluju ovoj akciji bar 4—5 prestavnika stare opozicije, naime pravaša.

Sad sam baš primio list od Dra. Trumbića, kojim me pita poviše ove stvari. On regbi da je protivan, jer cijeni da članovi nar. stranke nijesu Hrvati, te da neće popustiti. Ja bih ipak bio zato da se pokuša. Mi a i Vi tamo, te zajedno radimo i jednako mislimo svakako bi dobili. U najgorem slučaju polučilo bi se združenje »šesterice« i pravaša. Ako se dalje ne bi uspjelo, mi bi i ovako slavili veliku moralnu pobjedu pred narodom, jer smo prvi došli i pružili ruku za slogu, a oni je nijesu primili. Ako je pak megju dalmatinskim Hrvatima borba neizbježiva, kao što svi simptomi kažu, naša strana bi se ovim korakom znatno ojačala, na račun narodne stranke koja bi dosta izgubila.

Evo ovo je moje skromno mnijenje. Meni je velika čast, da se taki čovjek za nj upitao i drago bi mi bilo kad bi se prihvatilo. Sad dozvolite da Vam ovom prigodom izrazim moju sućut radi Vaše teške žalosti smrću Vašeg gospodina oca, koga sam imao čast lično poznati te primite iskreni hrvatski pozdrav od Vama odanoga

---

[1] Otkriće Gundulićeva spomenika izvršeno je 25. VI 1893.

[2] Vojnović dr Konstantin, sveuč. profesor, pravnik i političar (Hercegnovi, 2. III 1832 — Dubrovnik, 20. V 1903). Član Dalmatinskog sabora od 1863—1875, a Hrvatskog sabora 1878—1884. Kad je 1874. osnovano Sveučilište u Zagrebu, postaje redovnim profesorom građanskog prava na Pravnom fakultetu. Za god. 1877—78. izabran je rektorom Hrvatskog sveučilišta. God. 1890. postaje pravim članom Jugoslavenske akademije. God. 1891. na prijedlog bana Khuena bude umirovljen. Zbog slabog zdravlja 1892. napušta Zagreb i odlazi u Dubrovnik, gdje je do smrti radio kao odvjetnik. Napisao je mnogo rasprava iz pravne povijesti Dubrovnika. Više o njemu vidi: »Obzor«, jubilarni broj, 1910; »Narodni list«, jubilarni broj, 1912; F. Šišić, Dr Konstantin knez Vojnović, »Ljetopis JAZU«, 1910, knj. 24.

[3] Klaić dr Miho, političar i narodni preporoditelj Dalmacije (Dubrovnik, 19. VIII 1829 — Zadar, 3. I 1896). U Padovi promoviran za doktora nauka kao inženjer i arhitekt. U Beču se osposobi za profesora fizike i matematike na srednjoj školi. Od 1861. do smrti zastupnik u Dalmatinskom saboru, od 1872. i u Carevinskom vijeću, koje ga redovno bira u delegacije (izaslanstva bečkog i peštanskog parlamenta, nadležnog za poslove zajedničke Austriji i Ugarskoj). Progonjen kao vođa narodnog preporoda u Dalmaciji napušta profesorsku službu i potpuno se posvećuje politici. Uz Miha Pavlinovića jedan od pokretača »Narodnog lista«, njegov glavni suradnik i inspirator, naročito za spoljnu politiku. Od 1870. kad je Narodna hrvatska stranka dobila većinu u Saboru, pa do smrti član Zemaljskog odbora (izvršnog organa sabora). Podupirao je Bosansko-hercegovački ustanak. Srpski ministar Ristić ponudio mu je mjesto poslanika Srbije u Rimu. Pod njegovim vodstvom pohrvaćene su dalmatinske općine, osim zadarske, osnovne i srednje škole, osim jedne gimnazije, Sabor i Zemaljski odbor. Opširnije vidi o njemu: »Narodni list«, jubilarni broj, 1912; »Arhivski vjesnik«, III, Zagreb 1960, str. 119—155.

[4] Amruš dr Milan, javni radnik (Slav. Brod, 1. X 1848 — Zagreb, 26. V 1919). Liječnik i doktor prava. Poslanik Neodvisne narodne stranke u Hrvatskom saboru; načelnik grada Zagreba (1890—1892. i 1904—1910); odjelni predstojnik za bogoštovlje i nastavu hrvatske vlade za Tomašićeva banovanja (1910—1912). Opširnije vidi: »Riječ SHS«, 1919, br. 200 i 201.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

4.

Dubrovnik 19. II 1894.

Supilo objašnjava R. Liniću (?) pravašku organizaciju južne Dalmacije. Prilaže pismo koje je u vezi s organizacijom bilo upućeno odličnijim pravašima u svakoj općini.

Mi nemamo pravilnika, po kome se uregjuju okružni odbori. U Zadru smo napravili jedan pravilnik za uregjenje čitave stranke, koja će imati sjelo u Zadru, ali taj Vam ne bi trebovao, jer Vi na Primorju ne možete provagjati pokrajinsku, već regionalnu organizaciju. Tu Vam dakle mogu pomoći pripovijedanjem kako mi radimo.

Po pravilniku središnjeg odbora t.j. po **Uredbi rada stranke prava u Dalmaciji** sva Dalmacija podijeljena je na 3 dijela: na sjevernu, južnu i srednju. Ova područja organiziraju se svako napose, nezavisno, prama mjesnim okolnostima i glavni odbori tih područja zovu se **okružni odbori**, koji se opet dalje dijele. O tomu sam ja onomadne pisao prijatelju Franu, a ne o pokrajinskoj uredbi pa valjda mu se ta naša pravaška organizacija južne Dalmacije najviše dopala, kad Vas amo obraća. Evo dakle u čemu ona sastoji.

U Zadru na konferenciji imenovana su 4 lica koja će raditi za organizaciju; oni su dakle dobili mandat. Med njima bio sam i ja, te sam ja od one trojice dobio punomoć da uredim kako mislim a oni su pristali. Evo kako sam ja to uredio: Južna Dalmacija ima 3 kotara politička: Korčulanski, Dubrovački i Kotorski. Ja sam opredijelio za okružni odbor 30 članova, to jest, za svaki kotar po 10. Kotari se dijele na općine. Svakoj općini od ono 10 bilo je prama veličini i važnosti dodijeljeno po 1 ili 2 člana, a gdje su male općine tu su dvije imale 1. člana. To je bilo lijepo pravedno razdijeljeno. Kad smo bili u tom složni, onda sam ja sastavio ovo pismo, što Vam unutri prilažem, koje je onda bilo kako vidite potpisano od sve četvorice. To smo pismo upravili dogovorno u svakoj općini na jednoga, dva ili tri odličnija pravaša, koji su onda od nas opunovlašteni sazvali sve one za koje su cijenili da su naši i tu skupa sastavili zapisnik u redu i izabrali onaj broj članova u okružni odbor koji im bijaše u priloženom pismu naznačen, biva koliko je spadalo na tu općinu.

Prednosti ovakvoga postupanja uvidjet ćete sami, a ja ću Vam ih još bolje rastumačiti. Prije svega, pravaši iz Boke radi njihovih izvanrednih okolnosti, koje ja dobro razumijem, nijesu htjeli u organizaciju, sasvijem da su se s nama izjavili solidarni. Tako je okružni odbor južne Dalmacije sastavljen od 20 članova. Ovo dvadeset ljudi med kojim ima svećenika, bilježnika, posjednika, trgovaca, advokata, liječnika pa i urednik »Crv. Hrv.«[1] danas su ovlašteni prestavnici i povjerenici stranke prava južne Dalmacije. Ko ih je oblastio? Ja sam brojio u zapisnicima prisutnike na mjesnim skupštinama, gdje se nije zvalo koga mu drago, već biranije osobe i našao sam da je na ovijem sastancima bilo oko **250 pravaša!** Ovaj okružni odbor bi od 250 pravaša biran i podato mu pravo da u ime stranke u našem okružju radi i odlučuje! Kako vidite ovdje ne može biti ni nametanje niti tiranije niti može sutra iko reći, u ime koga se to i to zaključivalo.

Ovaj odbor će se prvi put sastati početkom decembra, jer je tek ovog 1 prošlog mjeseca bio biran. U nas ide sve potajno, tako da ni Srbi ni narodnjaci nemaju znat za ovo ništa. Ako su što načuli ali nemaju detalja. Kad se dakle sastavi taj odbor tu ćemo se konstituirati. Ali mi imamo i **središnji odbor t.j. pokrajinski odbor.** Svaki okružni odbor bira u taj središnji odbor po dva člana. Tako je to sve vezano jedno s drugijem.

Kad se sastane okružni odbor, u dogovoru sa središnjim i po duhu **Uredbe** ustrojiće se **mjesni odbori,** koji će se bavit mjesnim poslovima, općinskim izborima i t.d. A gdje nam je stranka još slaba, da ne možemo još učiniti ni mjesne odbore, tamo ćemo, ako imamo bar jednoga pristašu imenovat ga **pouzdanikom**, pa neka se bori u narodu.

Ovako biste od prilike mogli i Vi tamo urediti za Primorje. Samo neće Vam tako lako ići, ako hoćete učiniti nešto trajna. I mi se polako krećemo naprijed. Valja paziti ne dirnuti u lične ambicije, u osobnosti, u mjesne strasti i u sve one sitnice, koje lako odvedu čovjeka u protivni tabor.

Nemojte ob ovoj našoj organizaciji vele govoriti, već samo našima. Još sam Vam nešto zaboravio reći. Mi mislimo, kad lijepo sve uredimo birati nove članove okružnog odbora svaki put iza svršenih saborskih izbora.

Drugo ništa nego Vas puno pozdravljam i preporučam Primorje. Ne žalim što se ovako dogodilo. Jaoh nama da su Barčić[2] i Bakarčić[3] ustali kad bi stranka bila organizovana! Onda bi je bili formalno rascijepali a ovako izgubismo osvem njih još — Jakića i Politea!

Još jednom da ste zdravo i veselo!

Prilog:

P. N. Odlični Rodoljube Hrvatski!

Na užoj konferenciji naše stranke, držanoj u Zadru na 22 pr. mj. gdje se je ustanovila privremena uredba stranke prava u Dalmaciji (dok se potpuno ne organizujemo), bi izmed ostalog zaključeno ustrojiti okružne odbore za Sjevernu, Srednju i Južnu Dalmaciju u Zadru-Šibeniku, Spljetu i Dubrovniku.

Da se udari njeki početak tim odborima, već su u Zadru bile imenovane njeke osobe, koje će započeti rad. To su potpisani: Rafo Arneri[4] bilježnik u Korčuli, dn Ante Ljepopili[5] dekan u Stonu, dn Vice Medini[6] svećenik u Dubrovniku i Frano Supilo ur. »Crv. Hrvatske«.

Ali da bude reprezentovano svekoliko oružje, nagjosmo za shodno, da se odbor proširi na 30 članova, ubrajajuć ovdje i gornje i to 10 članova za Korčulanski, 10 za Dubrovački a 10 za Kotorski kotar.

Od toga broja spada na Vaše mjesto X. Y. člana, koji treba da se što prije biraju.

U tu svrhu obraćamo se Vama, odlični gospodine, s molbom da što prije obavijestite vigjenije i pouzdane pristaše stranke prava iz tamošnje općine, da se onda dogovorno sastanete, te da na tom sastanku izaberete gore naznačeni broj članova u okružni odbor.

Pri tom činu neka Vaš sastanak ima na umu, da se radi o akciji, koja će u buduće tražiti možda i žrtava, a svakako velike borbe sa mnogobrojnim, raznovrsnim i mogućim protivnicima, zato neka povjerenik Vašeg sastanka bude čovjek, koji će odgovoriti zahtjevima stranke.

Ovako bi bio udaren temelj našoj **daljnoj** organizaciji, u koju također spada i ustrajanje **mjesnih odbora,** kao i izbor dvojice povjerenika u središnji pokrajinski odbor.

Preporučamo da tako bude uregjeno, da se stvar obavi što prije, najdalje do 10 ov. mjes. Rezultat sastanka, broj i imena prisutnih i ime člana molimo da se javi na g. Frana Supila u Dubrovniku.

Pošto ovaki rad u početku nailazi najvećih poteškoća i može ga se najlakše ometati, to preporučamo našim prijateljima tajnost i veliku opreznost.

Sve ovo potrebno je, ako želimo da nam u stranci vlada dišiplina, da nas u radu vodi sloga, dogovor, povjerenje i zajedničko osvjedočenje.

Ovoliko za sada. Daljnje mi nijesmo vlasni odregjivati, prije nego se izabere i sastane okružni odbor.

Primite, odlični gospodine izraz našega štovanja.

---

[1] »Crvena Hrvatska«, politički tjednik, izlazio u Dubrovniku od 7. II 1891. do konca kolovoza 1914. Glasilo dubrovačke pravaške grupe. Od početka izlaženja pa do konca 1899. urednik, izdavač i glavni suradnik bio je Frano Supilo.

[2] Barčić Erazmo, političar, publicist i advokat (Rijeka, 9. VI 1830 — Rijeka, 3. IV 1913). G. 1865. izabran u Hrvatski sabor kao član Stranke prava, iz koje je istupio zbog Starčevićeva ekskluzivnog hrvatstva. Pristaša Hrvatske stranke prava koja ga je u sklopu Hrvatsko-srpske koalicije (1906) izabrala u Hrvatski sabor čiji je delegat u Ugarskom saboru u Pešti. Borio se za jedinstvo Hrvata i Srba. Njegov glavni rad je borba za očuvanje hrvatstva u Rijeci. U Supilovu »Novom listu« ispunjava talijansku rubriku polemizirajući s riječkim Talijanima. Više o njemu vidi: »Obzor«, 1913. od 9. IV; »Hrvatska«, 1913. br. 427; »Naša sloga«, Pula, 1913.

[3] Bakarčić dr Andrija, javni radnik i advokat (Rijeka 6. V 1854 — Maribor, 19. I 1920). Branitelj hrvatskih prava u Rijeci. Prijateljevao sa Supilom. U više navrata biran u Hrvatski sabor. Nakon sloma Austro-Ugarske izabran predsjednikom Narodnog vijeća Bakar — Sušak. Više o njemu vidi: »Srbobran«, 1894, br. 117; »Zagrebačke novine«, 1920, br. 2.

[4] Arneri Rafo, bilježnik i jedan od vođa narodnog preporoda na Korčuli (Zadar, 22 II 1837 — Korčula, 27. VII 1899). Pravo studirao u Padovi. Ugledajući se na talijanske rodoljube — kao i velika većina studenata iz Dalmacije — zagrijao se za njen preporod u hrvatskom i slavenskom duhu. Teži sjedinjenju Dalmacije sa Hrvatskom. Prvi narodni načelnik općine Korčula od 1871—1878. i 1880—1889; predsjednik 1871. g. osnovane »Narodne slavjanske čitaonice«; član Dalmatinskog sabora za vanjske općine Korčula—Ston—Orebić od 1870—1876. Nezadovoljan oportunističkom politikom narodnjačkog vodstva prilazi pravašima. Supotpisuje 11. II 1897. kao »poglavica« odbora Stranke prava sporazum s narodnjacima za izbore za Carevinsko vijeće od 1897, a narodnjaci istodobno sklapaju sporazum sa Srbima. Značaj je tih sporazuma u tome što Dalmacija nije više poslala nijednog autonomaškog zastupnika u Beč, kao i u obnovljenoj suradnji Hrvata i Srba, na kojoj je naročito radio Čingrija. Dugi niz godina stalni izvjestitelj »Narodnog lista«. Potanje o njemu vidi: Supilov nekrolog u »Crvenoj Hrvatskoj«, 1899, br. 28; »Obzor«, 1899, br. 171; »Narodni list«, jubilarni broj, 1912, str. 73—74; »Zadarska revija«, 1961, br. 4—5.

[5] Liepopili don Antun, prepozit dubrovačkog kaptola, političar, publicist i novinar (Makarska, 29. XII 1848 — Dubrovnik, 1. I 1940). Istupio iz Narodne hrvatske stranke (1894) i prišao Pravaškoj surađujući u »Crvenoj Hrvatskoj«; ovu napušta kad je počela pisati u duhu hrvatsko-srpske suradnje i liberalne kulturne orijentacije. G. 1904. osniva u Dubrovniku »Pravu Crvenu Hrvatsku« kao glasilo Stranke prava, i njen je urednik duže vrijeme. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti objavila je u »Radu« i »Zborniku« njegove studije: »Slavensko bogoslužje u Dubrovniku«, »Vukodlaci«, »Kopanje blaga«. Svoju bogatu biblioteku darovao je Dubrovačkoj biblioteci. Više o njemu vidi: »Novo doba«, 1940, br. 3; »Narodna svijest«, 1940, br. 1.

[6] Medini don Vice, publicist i književnik (Janjina, 1. I 1865 — Dubrovnik, 20. II 1928). Surađivao sa starijim preporoditeljima Dalmacije; surađuje u »Narodnom listu«, »Crvenoj Hrvatskoj« i kasnije u »Narodnoj svijesti« (u Dubrovniku) satirama i naučnim člancima. Odličan poznavalac narodnog jezika. U početku pristaša Narodne hrvatske stranke, zatim Stranke prava, te Hrvatske stranke. Više o njemu vidi: »Narodna svijest«, 1928, br. 8.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

5.

Dubrovnik 7. VIII 1894.

Supilo javlja Trumbiću svoj prijedlog o postupku za postizavanje sporazuma između pravaša i Hrvatskog kluba[1] u Dalmaciji.

Kako i Vi, primio sam i ja prepis onog pisma sa strane kluba. Što se Vama čini? S moje strane ja se slažem u svemu, samo ne u onoj tački, gdje se kaže da bi više ljudi imalo prisustvovati sastanku. To je jako delikatna stvar koga ćete od one **trojice**[2] poslat. Mi to ne možemo odlučivat.

Ja bi bio zato da se izmed nas i hrv. Kluba učini najprvo jedan preventivni sastanak, kome bi imali prisustvovat Klubaši[3] i mi trojica[4] kao nekakvi pretstavnici starijih pravaša, od glavnog kluba[5] na to opunomoćeni. Tu bi se imalo zaključiti što je potrebno za jedan široki sastanak i imenovat one koje bi se pozvalo.

---

[1] Hrvatski klub osnovan od 6 narodnih zastupnika u Dalmatinskom saboru, pristaša Stranke prava, koji su 1892. g. istupili iz Narodnog hrvatskog kluba. Vidi »Narodni list«, 1892, br. 36.

[2] Možda cilja na pregovarače pravaša splitskog okruga; v. pismo br. 9.

[3] Članovi Hrvatskog kluba.

[4] Trumbić, Prodan i Supilo.

[5] Klub Stranke prava u Hrvatskom saboru.

NBS

6.

Dubrovnik 26. VIII 1894.

Supilo priopćuje Rafu Arneriju u Korčuli da je na sastanku Stranke prava u Zadru izabran za člana Okružnog odbora za kotare Dubrovnik, Korčula i Kotor, te ga pita da li prihvaća tu funkciju.

Kako vam je poznato na 22 bio je sastanak stranke radikalne (str. prava) u Zadru, na koji ste i Vi bili pozvani, ali nijeste, kako čuh, mogli doći. Ja sam megjutim bio i samnom iz dubr. kotara dn. A. Ljepopili, te Dr. Baldo Bibica[1].

Na tom sastanku uregjena je jedna *Privremena uredba* za stranku, po kojoj uredbi ima jedan Središnji odbor i tri okružna odbora za Zadar, Spljet i Dubrovnik. Središnji odbor sastoji iz zastupnika koji su sad i koji će biti u buduće birani, zatim od tri povjerenika, koja je imenovao Klub stranke prava iz Zagreba i to: dn. I. Prodana, Dr. Trumbića i mene, te napokon od 2 člana za svako od gore imenovanih okružja.

Zatim, da se nešto počne i za okružne odbore, u Zadru je imenovano za svako okružje pet članova, koji će se kašnje megjusobno popuniti prama potrebi do 20 ili više članova. Izmegju peterice koji su izabrani od Zadarske konferencije za okružje dubrovačko jeste i Vi. Molim Vas zato, da mi javite hoćete li se dragovoljno primiti rada, te ćemo se onda popuniti drugim silama i početi raditi. Vrijeme je više da se otresemo mrtvila jer će svakojaki neprijatelji na nas iz zasjede navaliti, te nas zadaviti.

---

[1] Bibica dr Baldo, liječnik. (Zagruda kod Kune na Pelješcu, 22. IV 1866 — Gruž, 8. II 1924). Doktorirao u Beču. Služio u Kuni, Velojluci, Imotskom, Hvaru, od 1902. do smrti u Gružu. Istupio iz Narodne hrvatske stranke, prišao Stranci prava, po njihovoj fuziji (1905) pristaša Hrvatske stranke.

ASRH, Rkp. R. Arneri

7.

Dubrovnik 1. IX 1894.

Pošto je Rafo Arneri prihvatio članstvo u Okružnom odboru, Supilo ga pita za mišljenje o prijedlogu za organiziranje stranke u dubrovačkom okrugu.

Primio sam vaš cijenjeni list, koji me je veoma uzradovao, jer je on istodobno prekrasnom svjedodžbom Vašega i onako već odavna poznatoga patrijotizma. Našijem sumišljenicima, kojijem sam javio da se Vi primate biti članom odbora, bilo je veoma milo.

Privremenu Uredbu još Vam ne mogur poslati jer je nijesam ni ja primio. Imam samo anotacije, dočim oni u Zadru obečaše da će je litografirat i da će nam poslat nekoliko istisaka. Nego ipak mogu Vam sad u glavnom kazati kako je bila na sastanku **primljena.** Stranka bi imala **Središnji odbor** i tri okružna **odbora** jedan za Zadar-Šibenik, drugi za Spljet a treći za Dubrovnik (Dubrovnik-Korčulu-Kotor). U središnji odbor spadaju svi nar. zastupnici stranke, zatim tri stara povjerenika ili pouzdanika naše stranke imenovana kao takovim od Kluba str. prava u Zagrebu (to su Prodan, Trumbić i ja) i po 2 člana za svaki okružni odbor. Kako vidite tu će biti nekako prestavljena cijela Dalmacija.

U središnji odbor još dakle fali ono 6 biranika okružnih odbora. Ali treba najprvo ustrojiti okružne odbore. Ti okružni odbori djelomično već su imenovani u Zadru, naime 5 članova za svaki odbor, a to je zato učinjeno da se ima neka podloga, da ova petorica budu **kao mandatariji.** Nu okružni odbor neće sastojat samo iz 5 lica, nego iz više i to će oni megju sobom odlučiti koliko. Ono 5 je kao početak.

U okruni odbor za našu južnu Dalmaciju birani su u prvom redu Vi, zatim dn Antun Ljepopili dekan iz Stona, dn Vice Medini iz Dubrovnika, Eugen Brajković[1] načelnik Perasta (na predlog prof. Perića[2]) i ja peti. Sad bi se mi imali proširiti. Ja sam toga mnijenja (a samnom i dn Vice Medini i Dr. Roko Mišetić[3]) da naš okružni odbor bude imao 30 članova i to: 10 za Korčulansko-Pelješki kraj, 10 za Dubrovnik a 10 za Boku. Molio bi Vašu dobrotu da biste mi javili pristajete li i odobravate li.

Što se pak tiče biranja ovih novih članova, to je istina najbolje da bi se prepuštilo pristašama. U tu svrhu i u Zadru se govorilo da bi bilo dobro sazvati okružnu skupštinu, koja će izabrati onoliko koliko ih u svakom kotaru još fali. To bi bilo lijepo, ali po mom sudu okružna skupština je u nas teško izvediva. Neće čeljad doći radi posala, zatim ovake skupštine obično nemaju potrebita kriterija, da biraju već bi se mi, i kad bi se sastali izgubili u govorima bez rada. Skupštine su za proklamacije, za manifestacije ali ne za organizacije. Zato ja mislim ovako: Da mi svakom kraju označimo koliko bi od prilike od ono 10 njeg spadalo za pr. Blatu 2, Korčuli recimo 2, Orebiću 1, Kuni 1, Trpnju 1, Janjini Trsteniku i t. d. Tako za Dubrovnik i Boku! Onda da se piše jednom ili dvojici uglednih rodoljuba iz dotičnog kraja i da ih se opunovlasti neka sazovu na dogovor sve vigjenije naše pristaše, pa neka onda oni izaberu opredjeljen im broj članova za okružni odbor. Tim se prištedi na vremenu i na trudu. Tako popunjen odbor mogao bi se jednom sastati, a ko ne bi mogao doći, mogao bi i pismeno odgovoriti i tu bi se on **konstituirao.** U isto doba izabrao bi ona svoja dva člana za središnji odbor. I ovdje vas molim za Vaše cijenjeno mnijenje.

Osvem ovoga zasnovaćemo po svim mjestima t. zv. mjesne odbore, koje će pokretati članovi okružnog odbora ili ljudi od njeg na to opunovlašteni. Gdje nema terraina za mjesne odbore, tu bi se imenovali pouzdanici stranke, a svi ovi bili bi u neprestanom doticaju. Ništa se ne bi smjelo poduzimati bez

dogovora. Ovo bi osobito vrijedilo za zastupničke izbore. Ali kako je ipak potrebno, da neko obavlja ove najnužnije poslove, da se neko stavi oko ovoga organiziranja, to sam se ja privremeno zauzeo, dok se stvar uredi.

Kad se uredimo bićemo kao jedna složna vojska, koja ima reda i posluha, a ne kako što je do sad bilo kod stare narodne stranke, radi čega se ona i raspada i što je bolje od nje bježi. To nas ipak neće priječiti da radimo s njom u dogovoru svud gdje je pogibelj da izagje Srb ili Talijanaš.

Molio bi napokon da biste mi Vi dojavili u kom razmjeru (kad bi naravno pristali na ove predloge) bi podijelili one 10 članova za Vaš kotar. Ne bi li ovako

Blato-Velaluka	2	
Korčula	2	
Lastovo	1	5
Orebić	1	
Kuna	1	
Trpanj	1	
Trstenik	1	
Janjina	1	5
	10	

[1] Brajković Eugen, sin kap. Andrije (Perast 6. VI 1857 — Perast, 8. IX 1929). Maturirao na realci u Splitu. Trgovac. Više godina tajnik, a mnogo godina načelnik općine Perast.

[2] Perić don Josip Virgil, političar, novinar i publicist. (Perića-brijeg ispod Imotskog, 16. IV 1845 — Zadar, 2. I 1919). Završio bogosloviju u Makarskoj, filozofiju u Grazu. Bio profesor u Kotoru i Zadru. Od 1889—1907. član Dalmatinskog sabora, od 1889. u Carevinskom vijeću u Beču do sloma kao zastupnik Imotske krajine i okolnih kotara. Istupio 1892 sa šestoricom iz Narodnog hrvatskog kluba u Zadru, kad je osnovan Hrvatski klub kao pravaški. Potpisnik manifesta protiv režima bana Khuena (1903). Nakon fuzije Stranke prava i Narodne hrvatske stranke (o fuziji v. »Narodni list«, 1905, br. 34 i 35.), vraća se u Prodanovu Stranku prava uslijed protivljenja Riječkoj rezoluciji. U Beču pristupa s pravašima Slovenskom klerikalnom klubu. Potpisnik Majske deklaracije. Surađivao u »Narodnom listu i »Katoličkoj Dalmaciji«. Pisao razne političke članke i rasprave. Potanje o njemu vidi: »Narodni list«, jubilarni broj, 1912, str. 88, 107—8; »Znameniti i zaslužni Hrvati«, Zagreb, 1925.

[3] Mišetić dr Roko, liječnik i političar. (Splitska na Braču, 27. V 1845 — Dubrovnik, 1. II 1908). Član Dalmatinskog sabora od 1886—1888 kao narodnjak i 1894—1895 kao pravaš, izabran oba puta u vanjskim općinama Hvara—Visa—Brača. Vođa Stranke prava u Dubrovniku prvih godina njenog postojanja. Od 1880—1886. liječnik kneza Nikole na Cetinju. Potanje o njemu vidi: »Prava Crvena Hrvatska«, 1908, br. 155.

ASRH, Rkp. R. Arneri

8.

Dubrovnik 11. IX 1894.

Supilo šalje okružni proglas stranke Roku Arneriju[1] u Korčulu da bi ga otac supotpisao. Preporuča suradnju s narodnjacima prilikom izbora za Sabor Javlja o svađi Srba i autonomaša u Dubrovniku te da pravaši Brača kandidiraju Roka Mišetića na naknadnim izborima.

Ovdje šaljem na Vas ona pisma što bismo ih imali upravit za ustrajanje okružnog odbora naše stranke, šaljem ih na Vas da ih Vi pridate Vašemu gosparu ćaći na potpis. I po uvaženju i alfabetično ide njega prvoga da potpiše, mislim, na vrhu ispod izraza »**Primite odlični Gosp.« ecc.**

Gosp. Brajković, javite mu, nije se primio članstva jer da on nije sposoban odgovorit kako treba, radi posala općine, koja je sva na njemu i t. d. Ja sam se razgovarao s nekim Bokeljima, koji su bili u Dubrovniku i tamo ima divnog našeg elementa kao dva dr. Verone[2], dr. Gjurović[3], Gjunio[4] možda, pa Radimiri[5] učitelj i rogjak mu kanonik[6], Krstović[7], načelnik Tivta i t. d. i t. d., a svima na čelu biskup Uccellini[8], koji je onomadne meni izjavio da je **naš** i da će uvijek biti naš, kao što je poznato. Nego kako u Boki nije pravaštvo rašireno, to je dosta da se ono dvaestak vigjenijih sastanu, te da oni odaberu 10 svojijeh **en masse**. U tu svrhu ja neću žalit potrošiti i otići glavom tamo kad uredimo pismeno stvar. Molio bi Vas da, kad gosp. ćaće potpiše, da biste mi odmah poslali da možemo poslati Ljepopilu, a onda bi potpisali mi dva amo i poslali po kotarima. Istodobno molio bi da nas uputite komu bi poslali na Lastovo, u Blato i na Orebiće. Pošto na Korčulu treba još jedan član najmanje, to bismo Vam poslali jedan poziv. Valja raditi, vrijeme leti, dolazi brzo i g. 1895 i nosi nam izbore. Jaoh nama ako nas ne nagju pripravne! U ostalom u kotarima gdje je opasnost da prodre protivnik narodni, kakav Srb ili autonomaš, ja bi se držao složno s narodnjacima.

Pisao bi bio gosp. ocu ali su mi rekli da on obično ovog doba ide na selo na trganje. Zato pišem i šaljem Vama, da mu po mogućnosti što prije dostavite, da mi dobijemo u četvrtak natrag. Možete mu javiti da su se u Dubrovniku Srbi i autonomaši strašno zavadili, da su autonomaši digli sve bolje muzikante iz srpske muzike i da čine svoju; da se do napokon javno po ulicama psuju; da su nam naknadni izbori na vratima, a kako je u **kompromisu** kriza ko zna što će se izleć.

Osvem toga u naknadnom izboru na Braču kandidiraju pravaši Mišetića. U tu svrhu bijahu u ponedeljnik amo odaslanici bračkog izbornog odbora: Rendić[9] načelnik Supetra i Didolić[10], da mu ponude kandidaturu. Bilo bi čudo kad ne bi prodro, po njihovu izvješću. To će biti prva pobjeda i stari **pošteni** kolega Vašeg imena u saboru dalm. doći će opet na poprište.

---

[1] Arneri dr Roko, od 1928. Arnerić, advokat i javni radnik (Korčula, 3. VI 1865 — Korčula, 5. III 1948). Pravne nauke doktorirao u Grazu. Načelnik općine Korčula od 1897—1918, član Sabora od 1901—1907. Kao i svi hrvatski i slovenski zastupnici iz Dalmacije, Istre i Trsta potpisnik je manifesta od 1903. protiv nasilničkog režima bana Khuena-Héderváry kad ih — došavši u Beč da interveniraju — car nije primio »jer se radi o unutrašnjim odnosima druge pole monarhije«. Potpisnik Riječke rezolucije od 1905. U početku djeluje kao pristaša Stranke prava, nakon njene fuzije (s proljeća 1905) sa Narodnom hrvatskom strankom član je Hrvatske stranke. Prvi starosta Hrvatskog Sokola u Korčuli (1905). Za vrijeme Prvog svjetskog rata interniran neko vrijeme u Zadru. Član uprave »Narodne organizacije Srba, Hrvata i Slovenaca u Dalmaciji«. Protjeran iz Korčule dok je trajala talijanska okupacija otoka (1918—1921). U predratnoj Jugoslaviji pripadao Demokratskoj, Samostalno-demokratskoj stranci, pa Seljačko-demokratskoj koaliciji.

[2a] Verona dr Adam, liječnik i političar. (Hercegnovi, 10. I 1863 — Prčanj, 27. XII 1919). Općinski liječnik u Kotoru sve do svoje smrti. Od 1901—1907. zastupnik u Saboru. Član delegacije koju car nije primio kad je došla u Beč protestirati protiv zuluma bana Khuena i potpisnik odnosnog manifesta. Potpisnik Riječke rezolucije. Predsjednik više nacionalnih društava i ustanova, god. 1918. potpredsjednik Narodnog vijeća u Kotoru i predsjednik Narodnog vijeća u Prčanju. Potanje o njemu: N. Luković, Prčanj, izdanje Narodnog univerziteta u Kotoru, 1937, str. 246.

[2b] Verona dr Luka, advokat. (Prčanj, 17. I 1865 — Zagreb, 28. IX 1942). Bio advokat u Kotoru i Trstu. Poslije 1918. živio u Beogradu i Zagrebu kao privatnik.

[3] Gjurović dr Henrik, liječnik i javni radnik. (Prčanj, 1862 — Prčanj, 1912). Gimnaziju završio u Kotoru, Medicinski fakultet u Beču. Služio kao općinski liječnik u Prčanju, Vrgorcu, Cavtatu i Kotoru.

[4] Giunio Ivo, bilježnik i javni radnik. (Split, 3. IX 1844 — Split, 21. III 1903). Gimnaziju dovršio u Splitu, pravą izučio što u Padovi što u Pragu, gdje je doživio

preporodni pokret Čeha. Nakon studija odmah se istaknuo među narodnjacima, te je bio urednik »Narodnog lista« početkom 1870. Nastanivši se u Kotoru kao bilježnik bavio se i javnim poslovima. Krajem stoljeća preselio se u Split. Opširnije o njemu vidi: »Narodni list«, 1908, br. 25. i »Narodni list«, jubilarni broj, 1912, str. 11.

[5] Radimiri Mato pok. Krsta, školski nadzornik i javni radnik. (Dobrota, 20. XII 1852 — Dobrota, 8. XI 1923). Učiteljsku školu završio u Arbanasima kod Zadra. Učiteljevao u Dobroti pa u Kotoru. Od 1889. kotarski školski nadzornik. Penzioniran zbog političke djelatnosti, ali ga narod bira zastupnikom u Saboru čiji je član od 1901. do 1918; 1915—1918. član Zemaljskog odbora (autonomne vlade Dalmacije). Od 1905. načelnik grada Kotora, na koju je dužnost biran tri puta. U početku pristaša Narodne hrvatske stranke, kasnije Stranke prava, od 1905. Hrvatske stranke. Potpisnik Majskog manifesta protiv bana Khuena (1903) i Riječke rezolucije (1905).

[6] Radimiri don Ivo pok. Vida, nastavnik. (Dobrota, 2. I 1845 — Kotor, 19. XII 1919). Gimnaziju pohađao u Dubrovniku i Splitu, bogosloviju u Jezuitskom zavodu u Rimu. Kateheta gimnazije i nautike u Kotoru, član Kotarskog školskog vijeća, 1907. prepozit Stolnog kaptola u Kotoru, biskupov generalni provikar.

[7] Krstović Marko, načelnik Tivta, imao samo osnovno školovanje, ali je kao samouk mnogo postigao. Zaslužan za napredak Tivta.

[8] Uccellini — Tice Franjo, biskup i književnik. (Lopud, 2. VIII 1847 — Lopud, 1. VI 1937). Gimnaziju svršio u Dubrovniku, teologiju u Zadru, na kojoj je kasnije bio profesor i rektor; 1895. imenovan biskupom u Kotoru. Od 1899—1907. temeljito popravio katedralu sv. Tripuna. Utemeljio zaklonište kotorskih siromaha u Dobroti. Glavno mu je književno djelo »Divna Gluma«, prvi stihovani prijevod Danteove »Divine commedie«, objavljeno 1909. s posvetom: »Slozi i ljubavi Hrvata i Srba — jednokrvne i istojezične braće«. Pod njegovim utjecajem zavladao je u tom smislu oko 1900. novi kurs u općini kotorskoj. Veliki branitelj glagoljice. U Prvom svjetskom ratu konfiniran na Otoku od strane austrijskih vlasti.

[9] Rendić Dinko, javni radnik. (Supetar, 29. III 1856 — Supetar, 29. I 1923). Agent parobrodarskog društva Lloyda iz Trsta, načelnik Supetra 16 godina, član uprave Bračko-Amerikanske banke u Supetru.

[10] Didolić Toma, ml. javni radnik. (Selca na Braču, 1844 — Selca 23. XII 1907). Samouk. U doba najžešće borbe za hrvatski jezik u Dalmaciji, od 1860—1890, svako je mjesto imalo svoga vođu, Selca — njega. Tu je dugo načelnikovao. Zastupnik u Dalmatinskom saboru od 1883—1896. Njegovu korespondenciju (i sa Strossmayerom) objavio je Ivan Kazimir Ostojić 1930. u Splitu: »Tomo Didolić — njegovo dopisivanje«. Vidi: »Narodni list«, jubilarni broj, 1912, str. 62, članak Ilije Despota.

Treba međutim upozoriti da u to vrijeme djeluje u Selcima i: Didolić Petar Petrov, javni radnik i privrednik (Selca na Braču, 1846 — Selca, 29. I 1906). Samouk. U prvo vrijeme narodnog preporoda pristupio u onda rijetke narodne redove; u vrijeme rascjepa pristao uz pravaše. Dugogodišnji načelnik Selaca. Više o njemu v. »Narodni list«, 1906, br. 10, 15, 16 i 17; »Novi list«, 1906, br. 31.

ASRH, Rkp. R. Arneri

9.

Dubrovnik 13. X 1894.

Supilo objašnjava Trumbiću svoju ocjenu Bakarčića kao nedisciplioniranog i Folnegovića kao oportunističkog pravaša o čemu je pisao u Crvenoj Hrvatskoj. Spominje postupak pri organiziranju stranke u dubrovačkom okrugu.

Čitaš li svu onu polemiku[1]? Ja sam tvrdo uvjeren da sam dobro uradio. Pomisli koliko je ondje bilo gnjileži, koliko je kuhalo strasti i mržnje, koliko se spravljalo urota. Sutra, kad bismo bili organizovani, pak da ti to sve provri, ne mislim da bismo mogli odoljeti. Naša bi se stranka bila rascijepila poput narodne stranke. Zato što prije, to bolje, nek se stvar rasčisti da ne bude kasno za svih i za one u Zagrebu, koji će drugi put gledat kud idu i što govore.

Bakarčić je čovjek svakog smilovanja vrijedan, ali onaki ljudi su najgora nesreća za svaku stranku. Zato nek ga dalje od nas, ako neće da se pokori i malo promijeni. Onaj dopis u »Crv.« i ako nosi datum koji je s datumom lista u maloj razlici, ipak je čekao na uredništvu više od 15 dana. Tek kad sam sve raspitao, onda sam ga uvrstio. Sjećaš se lani za doba ujedinjenja opozicije[2]. Vraćajući se iz Zagreba, bio sam u Riječkoj čitaonici gdje su njeki, koji su mislim bili navijeni od našega dra Andre, meni sa najvećim sumnjičenjem govorili o tomu. Oni su dapače osugjivali, što se opozicija sdružila i to pripišivali svakojakim nečistim namjerama nekijeh pravaša. A kad fuzija nije uspjela, onda su oni zaigrali ovu rolu koja ti je poznata. Zašto? Bog znade!

Ti se sjećaš kako smo naporede u Zadru obojica dali Folnegoviću krivo. Dali su mu krivo i drugi, a bilo je i onih koji su mu dali pravo. Jerbo mi sami s bosanskim pitanjem nijesmo na čistu. Hvalimo li bosansku upravu ili zagovaramo li status quo u Bosni (o aneksiji još nema ni govora) e onda to njekako izgleda švapsko-magjarski. Malo ko može pomislit da tu imade i hrvatskog interesa. A naprotiv ustajemo li radi Bosne protiv vlade i napadamo li bosansku politiku austrijsku, onda radimo za Srbiju, Teško se tu odlučiti i zauzeti jedno stanovište. Mazura[3] je god. 1877. napisao više članaka proti okupaciji u ime slavenstva. A reci pravo, što bismo mi Hrvati bili sa Bosnom u srpskim rukama? Ako ne danas, a ono svakako sutra bili bismo Srbi.

Što je Folnegović učinio moglo bi dakle imati i svojih dobrih strana. Ali svak je vidio samo zle; naime neugodan utisak što ga je u narodu učinilo ono indirektno hvaljenje naših neprijatelja. A Bakarčić, čovjek eksaltiran i dosta tašt (usprkos svoje toli naglašene čednosti, jer taštine ima toliko vrsti) ulovio prigodu da nešto — sruši. Ima ljudi, koji se mjere ne prema tome koliko bi mogli koristiti, nego koliko bi, kad bi htjeli, mogli učiniti štete. Smijemo li im mi to dopustiti?

Ja sam nešto u »Crv.« reko, što se, za onoga, koji će čitat izmed redaka, u čemugod razlikuje od Folnegovićevih pisama. Neka čuju!

Pišeš mi da ste Vi izabrali trojicu. Mi još nijesmo. Mi ne ćemo držati okružne skupštine nego najviše jednu sjednicu okružnog odbora, koji smo tako proširili, da svaka općina bude imala bar jednoga a više i dva predstavnika. Pravaši dotičnih općina birali su ove članove, koji će opet izabrati onu dvojicu za središnji odbor. Našli smo da je za nas tako bolje. Zato su ti ovih dana amo u nas velike sedute[4] pravaške u Korčuli, Blatu, Stonu, Trpnju Dubrovniku i t. d. Kako se pak do potpune uredbe odbora sve stiče u mene, tako ti mogu dati za primjer da je ono 10 članova što ih bira korčulanski kotar (općine: Lastovo, Blato, Korčula, Orebić, Trpanj, Kuna i Janjina) izabralo više od 150 pravaša, koji se nijesu ni makli s kućnog praga, već svaki u svom mjestu sastali bili. Tako i u kotaru našem, a to mi se čini praktičnije od skupštine, koje u nas radi komunikacija, radi otočana i posala nijesu izvedive. Poslije ćemo ustrojit mjesne odbore, pak ćemo imenovat povjerenike ecc. ecc. Insomma[5] radi se.

Primiću ti dopis o biskupu, ali kako si rekao objektivan. Neka bude napadaj na njegove čine a ne na nj jerbo bi popovi grubo uzeli stvar.

---

[1] Misli na svoje članke u »Crv. Hrvatskoj« br. 38 i 41 iz 1894. o Bakarčiću

[2] Smjera na kratkotrajni sporazum Starčevića i Strossmayera, odnosno Stranke prava i Neodvisne narodne stranke u Hrvatskoj i Slavoniji.

[3] Mazzura dr Šime, publicist, advokat i političar (Tijesno na Murteru, 31. X 1840 — Zagreb, 14. XII 1918). Kao publicist najviše radio u »Obzoru«. Nezadovoljan popustljivom politikom Narodne stranke u Zagrebu sudjeluje u osnivanju Neodvisne narodne stranke (1880) kbja ga 1884 bira u Hrv. sabor; ponovo je poslanik od 1897—

—1903. Surađuje pri stvaranju Riječke rezolucije. U parlamentarnom i publicističkom radu bio je autoritet za državo-pravne odnose između Hrvatske i Ugarske. Zastupnik je i grada Zagreba. — Opširnije o njemu vidi »Obzor« od 15. XII 1918; »Savremenik«, 1926.

[4] Prema talijanskom znači: sjednice:

[5] Talijanski: u jednu riječ.

NBS

10.

Dubrovnik 23. XI 1894.

Supilo moli Rafa Arnerija da prihvati članstvo u Središnjem odboru kao delegat Okružnog odbora. Čestita na pobjedi u Blatu i izvještava da je Mišetić izabran.

Velika većina članstva već se jednodušno izjavila u prilog Vaš. Istina obaziremo se na vašu časnu sijedu glavu, al isto tako ćemo uvažiti Vaš iskusni savjet u našim važnijim poslima. Mislim da ne treba da idete u Zadar bez potrebe, jer ne ću ni ja ni drugi, pošto oni će nas u važnijim pitanjima sami obavijestiti a osvem toga neće u Zadru biti uvjek glavni godišnji sastanak već negda u Spljetu i bliže. Žao bi mi bilo da se ne primite, zato Vas ponovo molim. Iz Zadra mi juče drugi put pišu da pospiješimo, a ja bi morao opet zapitati gospodu, koji se jednodušno za Vas izjaviše i koji će se uvjeren sam i opet izjaviti.

Molim Vašu dobrotu za definitivni odgovor. Čestitam uz to na krasnoj pobjedi blatskoj, gdje ste Vi sila radili, jer 300 punomoćnica napraviti nije šala! Večeras očekujem od gospara Vlaha[1] zadnji brzojav o ispatku prvog tijela, koji će takogjer uhvam biti jednoglasno naš. I u susjetstvu slavimo pobjedu u kotaru Mišetićevu. Čujem da je najviše zaslužan gosp. pl. Giaxa[2], koji je u Visu radio za nas.

[1] Arneri dr Vlaho (od 1928. Arnerić), liječnik (Korčula, 4. I 1864 — Korčula, 27. III 1939). Medicinu studirao u Grazu. Služio u Blatu, Orebiću i Korčuli kao općinski liječnik.

[2] Giaxa (Jakša) Nikola, bilježnik i javni radnik (Vis, 1845 — Vis, 8. III 1905). Prvi hrvatski načelnik općine Vis, od 1886 do 1899; zastupnik u Dalmatinskom saboru gradova Hvara i Starigrada od 1883. do 1888. Poveo žestoku borbu protiv narodnjačko-autonomaške koalicije na Visu. Mnogo doprinio da je općina viška istrgnuta autonomašima. Više o njemu v. »Narodni list«, 1905, br. 19 i 22.

ASRH, Rkp. R. Arneri

11.

Dubrovnik 17. XII 1894.

Supilo izvješćuje Folnegovića o pravaškom sastanku u Dubrovniku.

Najprvo dozvolite, da Vam se radujem što ste se oporavili. Vi itako, a mene još nekakav vrag tišti. Imam u grlu anginu pa po malo vrućice. Sasvim tim izlazim na dvor jer je u nas još vruće.

Na 14 imali smo u mom uredništvu okružni sastanak, prvi pravaški sastanak te vrsti u Dubrovniku. Svi su članovi došli osvem trojice, od kojih jedan u Engleškoj, drugi u postelji, a treći vodi općinske izbore na Lastovu, dakle pravovaljano ispričani. Naš Roko Mišetić je predsjednik. Neka ga! Raspravljali smo lijepo mirno i hladno. Ja sam predložio jednu Posebnu Uredbu

za naš kotar (okružje) koja je bila jednoglasno primljena. Šaljem Vam zlo litografiranu kopiju da mi rečete jeli čemu. Meni je i nadalje povjeren vas posao organizacije.

Na tom sastanku dobio sam list gosp. Kumičića[1], koji se ispričava s bolesti očiju, ali u listu bilo je isto toliko koliko ništa. Učinio mi je utisak kao kad ono liječnik teškom bolesniku govori da je sve dobro, da će ozdravit da se ne boji i t.d. Tako meni i gosp. Kumičić, ali konkretna nijesam ništa obaznao, što veoma žalim. Ili se gospoda u Zagrebu bojahu da bi ja priopćio u sjednici i ono što nije za javnost?

Ja sam nekako, kako sam bolje mogao izvjestio, u čemu mi je došlo u pomoć i ono pismo zastupnika u Beču. Svi članovi bez razlike odobriše ono postupanje i radovahu se da je ovako stvar svršila, koja bi nam kasnije mogla rastrovati svu stranku.

P. S. Molim Vas, da ovaj mali **comunique** koji Vam šaljem štampaju u »Hrvatskoj«. Nekako me prepada u nekim mjestima neobični napredak pravaša. Tu ima i druga po srijedi. Ima ljudi koji iz calcula i oportuniteta te iz kakve osvete postaju pravašima. Kad započne ona prava borba sa vladom i t. d. ostaviće nas na cjedilu. Ako pak zauzmu u stranci prevlast, onda će je rastrovati kao što su špekulanti rastrovali našu narodnu stranku. Zato dobro da se ovo uvrsti.

---

[1] Kumičić Eugen, profesor, književnik i političar (Brseč, 11. I 1850 — Zagreb, 13. V 1904). Kao istaknuti pravaš izabran u Hrvatski sabor 1884, 1893. i 1903. Neko vrijeme gradski zastupnik u Zagrebu. Pri rascjepu Stranke prava ostao uz Antu Starčevića; bio je predsjednik kluba Čiste stranke prava. Napisao je mnogo političkih članaka, uz brojna književna djela. Više o njemu vidi: »Novi hrvatski radnik«, 1904, br. 10; studija prof. Barca u »Viencu«, 1944, br. 5; isti, E. Kumičić, Djela, predgovor, Zagreb 1950; »Enciklopedija Jugoslavije«.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

12.

Dubrovnik 23. XII 1894.

Supilo šalje Roku Arneriju organizacione uredbe stranke za oca mu Raja i Giunia[1] tražeći mišljenje o njemu. Javlja o okružnom sastanku.

Šaljem Vam ovdje uklopljene dvije naše Uredbe i to Glavnu Privremenu uredbu koja je bila primljena u Zadru i Posebnu uredbu, kako smo je prihvatili na sastanku od 14. ov. mj. To sam ja na nekakvim lit. spravama otisnuo, no kako još nijesam vješt, ostale su malo blijede. Mislim ipak da će se razumjeti. Po jedna kopija bila bi za gosp. ćaću i za gosp. Gjunia.

Dr. Kunjašić[2] biće Vas valjda potanko izvijestio o sastanku. Kod mene je zapisnik sjednice, te ako Vaš gosp. otac želi dobiti kopiju, dat ću prepisati. Svima je bilo žao što nije mogao prisustvovati, kako smo ja i dr. Kunjašić ispričali. Inače ostali su došli osvem dra. Gjunia, koji mi ništa nije odgovorio niti jedan put, što izgleda kao da gosp. Gjunio ima premalo volje ili uvjerenja da radi za pravašku stvar. Ovo Vama samome povjeravam, pa zato Vama ovo pismo i pišem. Jošte s koje strane opazilo se isto. Vi ste tamo blizu pak ćete znati najbolje prosuditi, da li su ove sumnje opravdane. Ako su u istinu opravdane, onda bolje da se stvar drugačije uredi, jer sila boga ne moli. Šta se Vama o svemu ovomu čini?

Na sjednici ostali smo da se svaki član zauzme u svom mjestu oko daljnje organizacije, biva ustrojenju mjesnih odbora — ako je to moguće. Za predsjednika smo učinili Dr. Mišetića, a mene su učinili potpredsjednikom i istodobno povjeriše mi obavljanje poslova, naravno svegj po ustanovama naše

uredbe. Bilo je i inače razgovora. Najvažnije od svega jest ona tačka o izborima za sabor. Još nešto: Većina je htjela da se popuni središnji odbor i bi izabran Ljepopili.

Tako ste od prilike o svemu obaviješteni. O jednome razmislite pak provigjite, a drugo molim Vas da naustice izrazite gosp. ćaći, koga koliko ja toliko naš Dr. Mišetić najsrdačnije pozdravljamo. I ja sam bio bolestan ovaj mjesec od angine, te tako nijesam mogao u Zagreb. Kad je bila sjednica jedva sam govorio, nu sad je prošlo.

Čestito Vam Božić i Božićnji sveci.

---

[1] Giunio dr Dinko, odvjetnik i javni radnik (Korčula, 14. V 1861 — Korčula, 2. I 1934). Pravo studirao u Grazu. Kao i mnogi mlađi elementi nezadovoljan rezultatima oportunističke politike narodnjačke većine u Dalmatinskom saboru prilazi stranci prava. Nakon njene fuzije sa Hrvatskom narodnom strankom pristaša Hrvatske stranke, koja ga bira u Sabor čiji je član od 1910 do 1918. U predratnoj Jugoslavija više godina upravitelj općine Korčula. Pripadao je Demokratskoj stranci, po njenom rascjepu Davidovićevu krilu iste. V. nekrolog u »Novo doba«, 1934, br. 3.

[2] Kunjašić dr Marin, liječnik i javni radnik (Blato, 26. XII 1863 — Graz, 9. X 1900). Studirao u Beču, gdje je bio predsjednik Hrvatskog akademičkog društva. Od osnutka Hrvatske čitaonice u Blatu njen predsjednik kroz tri godine; u Velojluci osnovao Hrvatski napredak. Pod kraj života pripadao Stranci prava. Vidi: »Narodni list«, 1900, br. 81 i 83.

ASRH, Rkp. R. Arneri

13.

Dubrovnik (pismo bez datuma, vjerojatno spada ovdje).

Supilo javlja Roku Arneriju, radi obavijesti oca i Gjunia, o organiziranju Mjesnih odbora.

Pošto još fale odgovori iz tri općine (Cavtat, Ston, Janjina-Trstenik) to molim obavijestite gospodina oca i gosp. Gjunia, da čekam dok i one odgovore (a već sam ih pospiješio) pak ću Vam sve pisati. Sada dosta da konstatiram najbolji uspjeh i odaziv na sve strane, a kako je bilo u Blatu, to ćete znat bolje od mene.

ASRH, Rkp. R. Arneri

14.

Dubrovnik 29. XII 1894.

Supilo šalje Rafu Arneriju prijepis zapisnika sjednice Okružnog odbora.

Šaljem Vam prepis zapisnika, koji je držao Kunjašić, ali tako u kratko, da je na dva-tri mjesta valjalo štogod razjasniti.

Pozdrav Vama i gosp. ocu, komu želim da se što prije oporavi i istodobu sretnu Novu Godinu!

P.S. Istom večeras čuo sam da je Dr. Gjunio bio u Dubrovniku i da je večeras partio s brzim G.....[1]

---

[1] Pismo okrnjeno.

ASRH, Rkp. R. Arneri

15.

Dubrovnik 28. I 1895.

Supilo predlaže Trumbiću da se u Dalmaciji pokrene prikupljanje potpisa na peticiji za sjedinjenje s Hrvatskom, koja bi se predala kralju.

Prekojuče pisah Buliću glede naših prosvjeda[1]. Ja ne znam da li ti je on što govorio. Moje je mnijenje naime, da se učini kao jedna adresa, molba, peticija ili što slično na Kralja, na kojoj će biti potpisana sva neodvisna hrvatska Dalmacija. U tu svrhu trebalo bi na posebnim arcima sakupljati potpise, pak ih onda složiti i vezati u jedan volum.

To bi našoj stvari najviše koristilo. Čitava pokrajina bi se uskomešala, a vladini organi ne bi mogli ništa. Kad bi u svako mjesto poslali po jedan taj arak, ne bi mogli sve uloviti. Potpis bi morao označiti ime, prezime i stališ dotičnoga i da ima pravo glasovanja.

Ja držim da bismo skupili preko 20 - 30.000 potpisa. Amo bi ih mogao skupiti nekoliko hiljada. Taj spis uručile bi posebne deputacije iz cijele Dalmacije Kralju — ako bi je primio. Ako je ne bi primio — tim bolje. Ali ja mislim da bi je primio.

Sutra bi se to sve moglo štampati u knjigu kao spomenica. Ta bi knjiga bila od trajne vrijednosti za naše narodne aspiracije. Eto tebi i tvojima prijateljima, odlučite ob ovom predlogu, pak mi javi. Sadržaj te peticije imao bi biti vrlo kratak i jezgrovit, reasumacija adrese[2]. Mogao bi se štampati ili litografirati na tvrdom papiru, kao pergamen.

[1] Kad su zastupnici Narodne hrvatske stranke 14. I 1895. glasovali protiv prijedloga pravaša o adresi za sjedinjenje s Hrvatskom uz obrazloženje da je u nezgodan čas podnesen — Talijani i Srbi također su bili protiv i prijedlog je odbačen — u Dalmaciji se razbuktalo ogorčenje na račun narodnjaka. »Narodni list«, čiji je urednik Biankini jedan od predlagača adrese, objavljivao je (npr. u br. 12. od 9. II) prosvjedne brzojave s potpisima upućene mu iz raznih mjesta. Do akcije predložene u pismu, međutim, nije došlo.

[2] Kratak sadržaj prijedloga adrese koji su bili podnijeli pravaški zastupnici.

NBS

16.

Dubrovnik 8. III 1895.

Supilo dostavlja Rafu Arneriju okružnicu Središnjeg odbora u vezi sa predstojećim izborima za Sabor i traži mišljenje o prijavljivanju Središnjeg i Okružnih odbora kao izbornih.

Iz Zadra primio sam ovo pismo, koje Vam unutra uklapam. Ja i Dr. Mišetić smo se porazgovarali što bi se imalo odgovoriti, a dn. Antunu Ljepopili pisah da i on javi svoju.

Ja sam od mnijenja da ih uoblastimo da pogju na Namjesništvo, gdje će naš Središnji Odbor insinuat[1] kao Središnji izborni odbor za Dalmaciju. Inače ne mogu u javnosti ništa raditi, niti možemo nekako izaći na javu. Naš odbor ja ne bi da se prijavi kod kot. vlasti kao izborni, nego da mi ostanemo kao do sad, jer po statutima odbor u izborima podijeliće se u dotične izborne kotare. Vi ćete dolje raditi za svoj kotar, a mi opet amo, premda će u nas toga biti slabo. Veleporeznici su škakljivi, Dubrovnik grad još više, a vanjske općine biće Klaićeve jer Konavle odlučuju. Kako je doli u Vas?

Ovako misli i Mišetić da bi valjalo odgovoriti u Zadar. Molio bi Vas za Vaše cijenjeno mnijenje, jer neću prije odgovarati. U istu knjigu možete metnuti i taj list Ljubića[2].

U nas u gradu valja da se držimo zajedno, jer smo slabi naprama općim neprijateljima. Onomadne smo imali sjednicu za mjesne stvari i odlučili ostat u društvima i gledat u mjesnim stvarima biti zajedno, a širiti ideju u narodu. Još nas je malo.

Čestitam Vam puno na uspjehu Vašeg Roka. On je na diku i Vama i nama svijem, koji ga poznamo i zajedno mislimo. Živio.

---

[1] Prema talijanskom: prijaviti.

[2] Ljubić don Kazimir, nastavnik, publicist i političar (Makarska, 1833 — Makarska, 30. VIII 1897). Desna ruka Pavlinovićeva. Surađivao u »Narodnom listu«. U Saboru zastupao Makarsku i okolne kotare od 1870. do 1895. Tajnik Zemaljskog odbora u kom se je svojstvu istaknuo kao stručnjak za općinsku i školsku upravu. Izdao je priručnike za općinske upravitelje kao i razne pučke spise. U doba progona lišen svećeničke službe. Otcijepio se prilikom rasapa Narodne hrvatske stranke 1892. i prišao Stranci prava u kojoj je više puta biran predsjednikom Središnjeg odbora. O njemu vidi: »Narodni list«, jubilarni broj, 1912, str. 9.

Tekst okružnice Središnjeg odbora upućene Okružnom odboru, o kojoj govori prednje pismo, prema prijepisu pok. Rafa Arnerija.

Ugledni Odbore!

Čast nam je oznaniti »Ugledni Odbor« da je Središnji odbor na redovitom sastanku 16 minulog mjeseca imenovao predsjednikom K. Ljubića, podpredsjednikom Nikolu Vit. Dapar[1] a tajnikom D. J. Paštrovića[2].

Ostali članovi istoga Odbora jesu sliedeći: Arneri Rafo, Biankini Juraj, Ljepopili Dn. Ante, Marović Dr. Ivo[3], Mišetić Dr. Roko, Perić Virgil, Prodan Dn. Ivo, Ružević Dr. Petar[4], Supilo Frane, Šarić Mate[5], Skarpa Dn. Vincenzo[6], Tomić Dragutin[7] i Trumbić Dr. Ante.

Privremena uredba naše Stranke u Dalmaciji glasovana dne 22 Kolovoza prošle god. bila je poslana u Zagreb na tiskanje, te netom dodje (što neće kasniti) od nje će se dovoljan broj primjeraka dostaviti Uglednome Odboru, da ih u svom obsegu vidjenijim pristašim porazdieli. Medjutim, pošto treba na vrieme se spravljati na zastupničke izbore, neka izvoli Ugledni odbor, sporazumno sa uglednijim i pouzdanijim rodoljubim raznih općina, predložiti na imenovanje članove mjestnih odbora.

U isto doba Ugledni se Odbor može obavjestiti o položaju stranke u pojedinim općinama i čemu se je nadati a čega bojati prigodom izbora. Središnji će Odbor rado primiti izvješće o tom položaju.

Izvolite nam izjaviti Vaše cienjeno mnenje o jednom i drugom pitanju.

Mislite da bi shodno bilo, da se članovi Središnjeg odbora prijave odmah Namjesništvu kao Izborni odbor stranke prava za Dalmaciju, a da se Okružni Odbori prijave takodjer kao Izborni Odbor za svoje Okružje, pa da imena objelodanimo kroz naša glasila.

Primite izraze našega poštovanja

Za Središnji Odbor Stranke prava

U Zadru 28 Veljače 1895

Predsjednik
Ljubić

Tajnik
Dr. Joz. Paštrović

Uglednom
Okružnom Odboru Stranke prava
u **Dubrovniku**

---

[1] Dapar Nikola, trgovac (Benkovac, 2. VII 1838 — Benkovac, 16. III 1911). Prvi narodni načelnik općine benkovačke koju je funkciju vršio od 1886. kroz dvadeset

godina. Zastupnik zadarskih vanjskih općina u Carevinskom vijeću od 1891—1897, gdje s nekoliko drugova istupio iz kluba desnice osnovavši neodvisni Hrvatsko-slovenski klub s programom sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom i ostvarenja Slovenije iz pokrajina nastavanih Slovencima. U početku pripadao Narodnoj hrvatskoj stranci, kasnije pravaškoj. Nešto više vidi u »Narodnom listu«, 1911, br. 22.

[2] Paštrović dr Josip, advokat, političar i novinar (Novigrad, 1827 — Zadar, 9. III 1913). Pravne nauke studirao u Padovi, veteran iz ere preporoda Dalmacije. Od 1870—1895, s malim prekidom, član Sabora. Jedan od pokretača »Narodnog lista«. Kao njegov urednik bio je progonjen i osuđen. Jedan od šestorice koji su 1892. istupili iz kluba Narodne hrvatske stranke i malo potom organizirali Stranku prava u Dalmaciji. Nazivan »naš Garibaldi« kojemu je sličio po vanjštini i po vjeri u pobjedu. Potanje o njemu vidi: »Narodni list«, jubilarni broj, 1912, str. 11; »Narodni list«, 1913, br. 21.

[3] Marović dr Ivo, advokat i političar (Mravinci kod Solina, 1865 — Trst, 18. XII 1914). Član Dalmatinskog sabora od 1901. do smrti. Potpisnik manifesta od 1903. protiv Khuenova režima, te Riječke rezolucije. Načelnik općine Sinj od 1911. do 1914. Predsjednik Zadružnog saveza za Dalmaciju. Vidi o njemu: »Narodni list«, jubilarni broj, 1912, str. 7—9.

[4] Ružević dr Petar, advokat i javni radnik (Starigrad na Hvaru, 1859 — Starigrad, 24. IX 1926). Veteran borbe protiv autonomaške politike poduprte od austrijske uprave. Višegodišnji načelnik u Starigradu. Član Dalmatinskog sabora od 1901. do 1903. Potpisnik manifesta od 1903. protiv Khuena. Za vrijeme okupacije Hvara poslije Prvog svjetskog rata deportiran u Italiju, gdje je odsjedio nekoliko mjeseci u tamnici. O njemu vidi: »Obzor«, 1926, br. 260.

[5] **Šarić Mate, političar, pomorski stručnjak** (Opuzen, 1859 — Zagreb, 13. I 1926). Kao prvak Narodne hrvatske stranke u neretvanskom kraju član Sabora od 1889—1895; prišao Stranci prava. Posvećuje se pomorstvu; zastupnik tršćanskog Lloyda u Metkoviću, od 1908. direktor parobrodarskog društva »Dalmatia«. Poslije Prvog svjetskog rata radi na tom da se fuzioniraju »Dalmatia« i »Ugarsko-hrvatsko parobrodarsko društvo na Rijeci«. Po njihovoj fuziji postaje generalni direktor Jadranske plovidbe. Potanje o njemu vidi: »Novi List«, 1926, br. 10; »Novo doba«, 1926, br. 11.

[6] Skarpa don Vicko, narodni borac (Starigrad na Hvaru, 26. III 1847 — Šibenik, 26. II 1927). U nedalekom Zatonu gdje je župnikovao oko 30 godina, sabrao je i u Sibeniku 1910. objavio »Hrvatske narodne poslovice« (preko 600 stranica). Kad je sprolјeća 1920. okupatorska vlast od njega kao kaptolskog vikara zahtijevala da uvede u šibensku katedralu propovijedanje na talijanskom jeziku, on je to odbio kao suvišno, te je noću odveden i konfiniran u rodnom mjestu. Vidi o njemu: Viktor Novak, Magnum crimen, Zagreb, 1948; Krsto Stošić, Galerija uglednih Šibenčana, Šibenik, 1936.

[7] Tomić Dragutin, javni radnik i trgovac (Knin, 1878 — Knin, 8. II 1908). Novčano pomagao rad »Hrvatskog starinarskog društva u Kninu« na iskapanju starina; njegov je blagajnik; predsjednik Hrvatske čitaonice; supotpisnik proglasa Stranke prava za Dalmaciju od 1. III 1897. za izbore za Carevinsko vijeće. Progonjen od austrijskih vlasti.

ASRH, Rkp. R. Arneri

17.

Dubrovnik 9. IV 1895.

Uznemiren poteškoćama oko sporazumnog kandidata za saborske izbore u korčulansko-pelješkom izbornom kotaru Supilo ističe Rafu Arneriju da sami birači određuju kandidata. Voli da to bude Trumbić, a ne Ljepopili, kako kandidati ne bi bili sami popovi.

Vaše cijenjeno pismo vrlo me uznemirilo, te se bojim da bi se moglo obistiniti ovo od čega sam se najviše strašio: nesporazumak izmed samih naših. Čini mi se da je u izbornom kotaru Korčula-Pelješac-Ston mučnije biti na čistu s kandidatom nego li prodrijeti sa strankom.

Vaše pismo ukazao sam i dru. Mišetiću s kojim sam se dogovarao i koga sam takogjer umolio da sve ovo ostane izmed Vas i nas, da ne bi kako obaznali protivnici. A sad evo što mislim o čitavoj toj stvari.

Po ustanovama našim samo članovi odbora i mjesni odbori dotičnog kotara imaju da odluče o kandidatu. To je zato odregjeno, jer po duhu parlamentarnih izbora nije osvem birača niko drugi kompetentan da odlučuje, a pošto svi birači ne bi se mogli skupiti, taj je posao predan njihovim pouzdanicima. Mi dakle od ovamo, kako ne biramo u Vašem kotaru, tako nemamo prava da se glede osobe miješamo, već moramo biti zadovoljni sa svakim kandidatom-pravašom, koga ste Vi odredili. Po tomu dakle na Vas dolje spada svekoliko. Koga većina vas hoće, toga stranka mora da primi i Bog! Pasivnosti tu ne smije da bude, jer onda nema discipline nego samovolja pojedinca inponuje većini svoje mišljenje pod prijetnjom da neće raditi ništa, ako se ne bude činilo onako kako on hoće.

Slažem se s Vama da je potrebit jedan predtečni pismeni dogovor izmed pojedinih članova i odbora, da se prije sastanka nešto misli izmijene. Kad bi svi članovi pismeno bili složni u kandidatu, ne bi bilo ni potreba zvati sastanak. U ovom slučaju, na žalost, tako neće ići, nego će valjati da se stvar osobno utvrdi.

Pred izbore mi bismo morali imati općeniti okružni sastanak našega okružja u Dubrovniku, da se posavjetujemo o držanju u ostalim kotarima. Ali kako je vaš kotar nekako već sjeguran, to Vama ne treba ništa drugo nego odlučiti o kandidatu. Vaš bi sastanak mogao biti prije ili poslije sastanka okružnog odbora. Mislim da bi bolje bilo da bude prije.

Vašoj uvigjavnosti bilo bi najbolje prepustiti da odredi, je li bolje sad odmah pospiješiti, ili još malo počekati. Isto tako i glede mjesta gdje bi se to imalo obaviti. Neko valja da uzme u svakoj stvari inicijativu, pak mislim da bi najbolje bilo da je u ovom poslu povedete Vi s prečasnim Ljepopilom kao članovi Središnjeg odbora i da utanačite dan i mjesto sastanka da pozovete okružne članove i odbore, da dogju ili da pismeno jave svoje mnijenje.

Glede Ljepopila imam Vam reći, da će ga biti vaša knjiga s Trumbićevom kandidaturom malo ozlovoljila, jer on misli kandidovati, naravno u stranci. Meni je onomadne pisao da njega Stonjani misle nositi. On je čovjek učen i čestit, ali s druge strane to bi bio peti pop-kandidat jer Ljubić, Biankini, Perić, Prodan kandidovaće takogjer. Valjalo bi stvar promotriti s ovoga pogleda, da li je korisno i dobro da budu sve popovi. Megjutim kako bi većina odlučila, valjalo bi se pokorit.

Glede Trumbića pak i on je vrsna sila i moj dobri prijatelj. Ali mislim da se za sad ne bi moglo o njemu govoriti. On, Tommaseo[1] i Mihaljević[2] nalaze se pod istragom radi onog Proglasa[3]. Vlada, čini se, oduljiće stvari za da oni ne mogu kandidovati. Zato ja već danas pišem Trumbiću, da mi javi što je s tim poslom, jer ako ga sutra budete većinom nositi, a on ne može imati pasivno pravo — kako ćemo? Kad odgovori obavijestiću Vas.

Glede položaja u Stonu, mislim da nije siguran ništa. Perić[4] i Bandur[5], koliko stvar poznam, imadu više upliva, jerbo im je narod obvezan dugovima i trgovinom. Oni su za narodnjake Pera, i dra Miha dušom i tijelom. Mljet je sjegurniji. Tamo je mladi Laneve[6] koji dobro radi. I Ljepopili, u nekom svom pismu boji se malo za Ston. Slano pak moglo bi biti prije pravaško, jer tu mladi Milić[7] čini što hoće, a otac ga donekle puštava.

Ovo Vam priopćujem samo a titolo informazione, ali ako mislite da je nužno, da se i mi od ovamo umiješamo, pišite mi. Svakako rado bi prisustvovao Vašemu budućem sastanku kad bi se držao u dan meni priličan, recimo u nedjelju, ponedjelnik ili utornik. Sutra ću pisati dn. Antunu u Ston, da me obavijesti što ima nova, pak ću Vas obznaniti. A što je s Blatom?

[1] Tommaseo dr Leonard, advokat i političar (Split, 12. III 1855 — Split, 24. VI 1902). Predsjednik organizacije Stranke prava u Splitu; potpisnik sporazuma između

pravaša i narodnjaka za izbore od 1897. Iz skromnosti odbio sigurnu kandidaturu za saborske izbore. Osnovatelj i prvi upravitelj »Vinarske udružbe za Dalmaciju« koja je stekla ugleda pod njegovim vodstvom. Potanje vidi: »Narodni list«, 1902, br. 51.

[1] Mihaljević dr Vicko, političar i pjesnik (Split, 25. IV 1861 — Split, 25. VI 1911). Otcijepivši se od Narodne hrvatske stranke prišao Stranci prava, pa njihovoj fuziji. Tajnik, vijećnik, prisjednik, od 1907. do smrti načelnik splitske općine. Njegova je parola: političke težnje ekonomski osnažiti. Stoga je osnivao ili podupirao osnivanje poduzeća. Predsjednik patriotskih društava. Pod pseudonimom »Neurastenicus« izdao je dvije zbirke pjesama. Pisao je članke političkog i privrednog karaktera. Više o njemu vidi: »Narodni list«, 1911, br. 51.

[3] Splitski su pravaši prilikom traženja dozvole za javnu skupštinu dali tiskati proglas u kojem su — pozivajući narod — izložili postupanje narodnjaka kod glasanja o Biankinijevu prijedlogu za hitnu adresu za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom. Proglas je bio zaplijenjen. Vidi: »Narodni list«, 1895, br. 9: Odjek iz Splita.

[4] Perić Pero, trgovac i javni radnik (Brôce kod Stona, 3. III 1825, gdje je i umro 11. III 1910). Dugogodišnji načelnik općine Ston. Svojom »trabakulom« izvozi buhač, kadulju, lovoriku i ulje u Trst.

[5] Bandur Marin, trgovac (Mali Ston, 16. XII 1835 — Dubrovnik, 16. X 1896). Koncem prošlog stoljeća u zaljevu Bistrini kod Malog Stona i na »Otoku života« osnovao prvo uzgajalište kamenica kod nas. Vidi: »Crvena Hrvatska«, 1896, br. 43.

[6] Laneve don Đuro, župnik-dekan (Lastovo, 21. XI 1866 — Trebinje, 15. V 1940). Bio je župnik u Maranovićima na Mljetu, Trpnju i 30 g. u Orebiću. Vidi »List dubrovačke biskupije«, 1940, br. 5.

[7] Milić (Vjekoslav) Lujo, izvoznik aromatičnog bilja i javni radnik (Slano, 29. IV 1867 — Slano, siječnja 1945). Dugogodišnji načelnik općine Slano. Član Pravaške pa Hrvatske stranke.

ASRH, Rkp. R. Arneri

18.

Dubrovnik 20. IV 1895.

Supilo predlaže Rafu Arneriju da se pismeno upitaju članovi Okružnog odbora iz korčulanskog kotara i utjecajniji članovi Mjesnih odbora, koga bi kandidirali ili pak da se na sastanku izabere kandidat. Zagovara da pravaši u drugim kotarima pomognu narodnjake.

Od Trumbića primio sam dva pisma. On bi se primio kandidature, nije zapriječen u pasivnom izbornom pravu radi onog procesa, ali moli, da ga bez potrebe ne izlažemo. Od dn Antuna Ljepopili do danas nijesam primio nikakva odgovora.

Čuo sam od nekih da je Klaić pisao kap. Bijeliću[1] bili se on primio kandidature i da se on odkrenuo od nas. Ovoj vijesti ne mogu vjerovati.

Megjutim, kako se čini, u pelješko-korčulanskom kotaru reflektiraju na zastupnički mandat ovi pravaši: Dn. Antun Ljepopili, dn. Ivo Prodan, Dr. Marin Kunjašić, dn. Ivo Seman[2] i Dr. Trumbić. Po pismima mogao sam razaznati za ovu petoricu, no možda, da nije stvar baš ovako grdna. Ako i jest kotar sjeguran mi ćemo imati malo muke da ovo unutri mirno izgladimo, a da radu ne prejudiciramo, jerbo ima nas i takih rodoljuba, koji se zauzimlju samo dok su oni u račun uzeti.

Ja bi imao dva predloga. Prvi bi bio da se pismeno zapitaju svi članovi odbora u kotaru i vigjeniji prestavnici mjesnih odbora i stranke šta misle o osobi, koju bi nosili? Trebalo bi nešto natuknuti i ko bi rado kandidovao.

Ili kad se ovo ne bi primilo, da zazovemo jedan sastanak na Korčulu, ili u Orebiće ili u Kunu, s oznakom da će se tu odlučiti o osobi koju će stranka budućih izbora nositi. Daljnji rad mogao bi tada uspješnije slijediti.

Pisaše mi nekom prigodom, da je gosp. Dr. Zaffron[3] rekao da neće niti jedan cigli pravaš u sabor. Narodnjaci se sve uzdaju od vlade. Čuo sam da će u Makarskoj, po raspustu općine kandidovati Vukovića[4]. Treba nam raditi, da spasimo ono što možemo. Što bi pak mogao radovat Srb ili Talijanaš, neka ragje raduje narodnjak. Tada bi mi s izbora mogli izaći svjetla obraza, a narodna stranka pokunjena i osugjena, usprkos svojim prisilnim pobjedama.

Ako Vam je što pisao dn Antun o sastanku onda molim Vas počnite Vi. Vidim nešto da bi bilo dobro na vrijeme uredit da se lične strasti ne zapale.

---

[1] Bielić Miho, kapetan duge plovidbe i brodovlasnik (Kučište na Pelješcu, 7. IX 1856 — Kučište, 20. IX 1912). Nautiku svršio u Dubrovniku.

[2] Šeman (Seman) don Ivo, kanonik i javni radnik (Blato na Korčuli, 2. III 1836 — Blato, 11. II 1919). Na Mljetu i Korčuli župnikovao 50 godina. Da bi pomogao narodu Smokvice, gdje je postao župnik, putovao je u Italiju radi upoznavanja suvremenog obrađivanja i liječenja vinograda od peronospore, te je uzgojio u svojoj režiji nekoliko hektara uzorne loze. Time je postao inicijator obnove najvažnije privredne grane u Smokvici. Narodnjak, kasnije pravaš, pa pristaša Hrvatske stranke, čiji je proglas za izbore od 1907. za Bečki parlament s Biankinijem supotpisao. Vidi o njemu: »Narodni list«, 1909, br. 48.

[3] Zaffron dr Josip, odvjetnik i političar (Luka Rose pri ulazu u Boku Kotorsku, 26. VI 1845 — Korčula, 21. XII 1910). Neko vrijeme tajnik općine Korčula, odakle je inače bio porijeklom; od 1884. do smrti prvi hrvatski zastupnik grada Korčule u Saboru; od 1901—1907. zastupnik u Carevinskom vijeću koje ga bira u delegacije (predstavništvo bečkog i peštanskog parlamenta nadležno za poslove zajedničke objema polama monarhije). Potpisnik manifesta od 1903. protiv Khuenova režima. Uz mnoge ostale zaslužan za uvođenje hrvatskog jezika kao službenog kod državnih ureda u Dalmaciji. Član Narodne hrvatske stranke do njene fuzije sa Strankom prava, od tada Hrvatske stranke. Odbio potpisati Riječku rezoluciju. O njemu vidi: »Crvena Hrvatska«, 1910, br. 103; »Novi list«, 1910, br. 309.

[4] Vuković Antun, političar i ekonomski stručnjak (Makarska, 23 IX 1850 — Baden kod Beča, 7. IX 1930). Po okupaciji Bosne i Hercegovine tamo upućen i dospio do položaja kotarskog predstojnika u Tuzli. Umirovljen 1895, te izabran u Sabor, član kojega je do 1901. kao zastupnik grada Makarske, od 1908. dalje kao zastupnik vanjskih općina Vrgorca-Makarske-Metkovića. 1897. stupio u Narodnu hrvatsku stranku i našao se odmah u prvim redovima, te je u njeno ime potpisao sporazum sa pravašima za izbore za Carevinsko vijeće, u koje je bio izabran tada i prilikom slijedećih izbora 1900. Nakon fuzije obiju stranaka 1905. pristaša Hrvatske stranke. Potpisnik manifesta protiv Khuena (1903); Riječku rezoluciju (1905) potpisao naknadno. Više o njemu vidi: »Crvena Hrvatska«, 1897, br. 13; »Hrvatska«, 1909, br. 163.

ASRH, Rkp. R. Arneri

19.

Dubrovnik 2. VII 1895.

Supilo priopćuje Roku Arneriju, radi obavijesti njegova oca, pismo dubrovačkog Okružnog odbora Klubu Stranke prava u Zagrebu u povodu žalbe splitskog Okružnog odbora na oportunizam Kluba.

Mislio sam, da ću te juče stignut na parobrod, a ti si bio već pobjego, da ti ukažem pismo, koje je spljetski odbor upravio na zagrebački klub, radi onog nekog oportunizma i t.d., o komu smo i mi amo nešto govorili. Ele, oni su upravili to pismo i pozvali nas amo, da i mi damo ako hoćemo očitovanje na nj. U svom listu oni izrazuju negodovanije novoj halb-oportunističkoj politici stranke, pak žele da se sve stavi, na temelju programa, koji ima biti netaknut, što se **taktike** tiče u staru kolotečinu i t.d. i t.d. Da nije malo odulje prepisao bi ti ga.

Ja sam sa drom Rokom dogovarao što bi učinili. Kasno je bilo više i pisat kome, a kamo li sazvati skupštinu, jer sjednica u Zagrebu spada u četvrtak na 4. ov. mj. Za to smo odredili poslati ovo očitovanje i obavijestiti tvoga gosp. oca i dn. Antuna Ljepopili o tome.

Evo toga pisma:

Ugledno predsjedništvo! (razumije se Kluba str. u Zagr.)

Okružni odbor stranke prava južne Dalmacije primio je od bratskog spljetskog odbora prepis očitovanja, što je isti u svojoj zadnjoj sjednici prihvatio i poslao Slavnome Klubu u Zagreb za nastajnu klubsku sjednicu od 4. ov. mj.

Potpisani radi kratkoće vremena nijesu u stanju zazvati sastanak članova odbora južne Dalmacije, ni potanko pretresati sadržinu istog očitovanja ali — unaprijed opunomočeni od odbora da ga prestavljaju — uvigjajuć veliku važnost spljetskog zaključka, usugjuju se najtoplije preporučiti Tome Sl. Klubu, da ga uzme u osobit obzir i razmišljanje, jer svaki krivi korak može imati teških posljedica za našu stranku uopće, a napose amo kod nas, koji smo izloženi svakojakim i mogućim dušmanima.

U Dubr. 1/7 1895

Dr R. Mišetić v. r. *F. Supilo v. r.*

Ovo zadnje odnosi se na nezrelost načela pravaških u nas, tako da kad bi se u Zagrebu stali prepirat o oportunitetu ili radikalizmu stranke i na tom se rascijepali, i ono što imamo pravaša na ovaj bi ih način izgubili. Ja sam im uz to u privatnom pismu priporučio slogu i povjerenje, pak da se kane ove taktike à la Folnegović u Bosni itd. Ovoliko na znanje tebi i gosparu ocu. Komu molim te da ovo pročitaš, je li zadovoljan i da mi ga najsrdačnije pozdraviš koliko s moje strane toliko sa strane dra. Roka, ili kako bi mu Bracani rekli **Rokota**.

ASRH, Rkp. Arneri

20.

Dubrovnik 1. VIII 1895.

Supilo izvještava Rafa Arnerija o predizbornom stanju u dubrovačkom i korčulanskom kotaru i predlaže kao kandidata trgovačke komore Mandolfa', kao kandidata veleporeznika Rafa Arnerija čiji pristanak traži.

Nadam se vidjeti Vas u Zadru na sastanku. U toliko obaviještujem Vas o položaju: U Konavlima stvar naša stoji dosta dobro. Bio sam ovih dana na dogovoru sa onamošnjim pravašima, koji će pokušat izaći proti Klaiću i, ne znam ništa kako će proći. Ljepopili će biti nošen, pak će u tu svrhu do koji dan gore, da se sporazumije. Nade ima, a s druge strane u vašem kotaru biće olakoćen posao kandidata, jer tako neće mislim dn. Antun reflektirati na 2 mjesta.

I u Stonu sam bio prošle nedjelje, gdje smo se dogovorili. Perić se neće pačat i svi uvjeravaju da će izaći dobro. Bio je dr. Ferri[2] (stari). Govorio sam s općinskim prisjednikom u Mljetu Pešom[3], čovjekom razložitim, koji me uvjeravao da će tamo poći dobro: »Gdje bude gospar Rafo Arneri, veli, tu ćemo biti i mi«. Uz ove glasove čini se da je kotar osjeguran.

U trgovačkoj komori imamo 5 glasova sjegurnih, a narodnjaci 4. Ostalo 7 ili 8 Hrvata neodlučno je. Radimo oko njih polagano. Moguće da ćemo štogod isposlovat. Ja bi kandidirao u komori dra Mandolfa, a toga su mnijenja i dr. Mišetić i mnogi drugi. Dr. Mandolfo je dobra pravnička sila, osvem toga

on jedini mogao bi upljivat da glasovanje po nas povoljno ispane. Drugi ne bi mogli. Ali ovo sve držimo u velikoj tajni, da nam ne pobrkaju račune.

Što se veleporeznika tiče, moje je mnijenje da se tu nagodimo. Osvem onih 6 Vaših pravaša i mi ćemo imati jedno 6 glasova. Bez ovih 12 glasova ne mogu izaći narodnjački kandidati. Zato neka dadu nama jednoga a njima jednoga. To možemo pitati većim pravom jer ćemo ih poduprijeti u Korčuli i u Dubrovniku. U tom slučaju trebalo bi k njima izaći s jednim kandidatom koji bi imponirao koli njima toli veleporeznicima svojim imenom i zaslugama. Veleporeznici bo ne glasaju rado za koga mu drago — osobito ako bi bio pravaš. Zato ja ne nalazim nikoga u nas, koji bi bio ravan Vama, te bi jedini Vi u cijelom našem okružju bili tu na svom mjestu. Ako se Vama ova ideja čini dobra, ne ostaje druge nego da je prihvatite i glede osobe, jerbo kako rekoh drugoga, koji bi bio kako Vi mi nemamo.

Ja ne znam je li se u Vas pogoršao broj veleporezničkih glasova. U nas svi skupa kao Hrvati dobili smo za ovaj put u dubrovačkom kotaru 5 novijeh glasova, a izgubili jednoga, Srbi su dobili samo jednoga. Dakle ipak nešto smo poboljšali.

Očekujuć Vaše cijenjene odluke pozdravljam Vas i prijatelja mi Roka koli s moje, toli sa strane dra Mišetića.

---

[1] Mandolfo dr Salamun, advokat i javni radnik. (Rođen 1856 — Dubrovnik, 5. III 1926). Bio je bliži suradnik dubrovačkog preporoditelja dra Pera Čingrije, narodnjaka. Od 1894. aktivni pristaša Stranke prava. Neko vrijeme predsjednik Advokatske komore u Dubrovniku. Jedan od utemeljitelja Dubrovačke električne željeznice, Hrvatske tiskare i Hrvatske radničke zadruge u Dubrovniku. O njemu vidi: »Narodna svijest«, 1926, br. 10 i 11; »Novi list«, 1906, br. 53.

[2] Ferri dr Stijepo, liječnik i javni radnik (Trpanj, 1839 — Trbanj 1900). Oko trideset godina načelnik Trpnja, za napredak kojega je mnogo učinio. Bio je gorljivi pristaša Narodne hrvatske stranke, zatim pravaške i njihov vođa u Trpnju. Više o njemu vidi: »Crvena Hrvatska«, 1900, br. 13.

[3] Peš Luka (Maranovići na Mljetu, 10. V 1843 — Maranovići, 5. I 1905).

ASRH, Rkp. R. Arneri

21.

Dubrovnik 15. VIII 1895.

Brzojav Frana Supila upućen Rafu Arneriju u Korčulu.

Nemojte jer je sad u Kotoru proti Hrvatima.

ASRH, Rkp. R. Arneri

22.

Dubrovnik 17. VIII 1895.

Supilo izvještava Trumbića o izbornim izgledima u Dubrovniku i Dalmaciji.

Amo ništa baš nova. Rade narodnjaci iz svih sila, da nam otmu kotar pelješki, ali biće zaludu. Za one druge bojim se da će imati uspjeha. Ston[1], usprkos svim natezanjima Čingrije, biće ipak naš. I u Janjini, kako mi pišu pobijedićemo. Janjina bi u tom slučaju bila za tebe, dok oni u Stonu hoće da oponiraju, jer da ovoga puta hoće oni imati zastupnika. Pisao sam ima dva dana Ljepopili i još mi nije odgovorio.

Nego kad bi Janjinu dobili, pak sve da Ston i propane, mala baš šteta. Narodnjaci još nijesu stavili kandidata. U Blatu od Korčule imadu svoga, ali to su sve mjesne kandidature. Stranka se nije još izjavila.

Ne predaj dakle! Ako bude što dobra, biće za tebe. Ako propanemo — što mi se čini nemoguće — onda ni luka jeo ni njime vonjao.

Čingrija misli kandidirati u trgovačkoj komori, eventualno u veleporeznicima dubrovačkim, eventualno u spljetskim. Talijanaši u gradu postavljaju svoga kandidata dra Nika Svilocossi[2], koji se još nećka, a Srbi će glasovat opet za Gondolu[3]. U takvim prilikama Hrvati složni mogli bi se štogod nadat, ako bi nosili Degiulli, koji bi se drage volje primio — da zna da **neće** bit izabran. I ovakijeh ima.

Piši, ako imaš vremena što je tamo! Nadate li se čemu iza poraza u Muću[4]? Sad puno pozdravi Ferri[5] i malog Vicu.

---

[1] Birani birači Stona bit će pravaši.

[2] Svilocossi dr Niko, advokat (Dubrovnik, 26. IX 1854 — **Dubrovnik, 24.** XII 1929). U mladosti autonomaš, kasnije se nije isticao politički.

[3] Gondola Frano, načelnik Dubrovnika (Dubrovnik, 4. VIII 1833 — Dubrovnik, 3. VII 1899). Od 1883—1895 član Sabora; neko vrijeme zastupnik i u Carevinskom vijeću. Do 1885. u vezi je s Narodnom strankom. Od 1889, kad je došlo do srpsko-talijanske suradnje u Dubrovniku, do smrti bio je njen vođa i načelnik grada (od 1890). Opširnije o njemu vidi: »Dubrovnik«, 1899., br. 28 i »Crvena Hrvatska«, 1899, br. 25, nekrolog od Supila.

[4] U Muću pravaši odustali u III tijelu prilikom općinskih izbora zbog velikih nezakonitosti i pored utoka splitskom poglavarstvu. Vidi »Narodni list«, 1895, br. 65 od 14. VIII.

[5] Ferri dr Jure, pravnik i političar (Trpanj, 1866 — Imotski, 1917). Disciplinski progonjen zbog uvođenja hrvatskog jezika u sudsku administraciju u Vrgorcu; u znak protesta dao ostavku na državnu službu, što je oduševilo javno mišljenje te je kao pravaš izabran zastupnikom zadarskih vanjskih općina u Carevinskom vijeću za razdoblje 1900—1906. Potpisnik manifesta protiv nasilja bana Khuena (1903), a Riječku rezoluciju (1905) potpisao naknadno. Advokat u Imotskom. Opširnije o njemu vidi: »Narodni list«, 1917, br. 21; »Male novine«, 1917, br. 73.

NBS

23.

(Mjesto i datum izostavljeni;

po sadržaju pismo spada ovdje.)

Nakon povratka iz Zadra Supilo javlja Rafu Arneriju o izbornim izgledima, te da je Središnji odbor odlučio da u nesigurnim kotarima pravaši glasaju za narodnjake uz protuusluge. U slučaju srpsko-talijanske suradnje, pravaški veleporeznici odlučuju. Ponovo moli adresata da se kandidira.

Primio sam Vaše cijenjeno pismo preko dra. Paštrovića. U Zadru bilo je malo prepirke radi raznih predloga o proglasu, ali onaj koji je štampan primljen je jednoglasno. Što Vam se čini?

Izgledi u mnogim mjestima nijesu baš loši. Zadarske vanjske općine sigurne su i bez i čije pomoći, ako narodnjaci ne glasuju za autonomaše. To bi ih megjutim u narodu ubilo.

I drugdje ima nada. Ja računam, da ćemo, ako srednje ispane dobiti 7—8 zastupnika; ako ispane loše onda 4. Mogli bi i više od 8 ako poso pogje dobro, te ne bude u zadnjem času izdaje kao u Blatu.

Prihvaćeno je jednodušno, da u pogibeljnim kotarima u najkrajnjem slučaju moramo glasovati bezuvjetno za narodnjaka, da se ne raskopa pokr.

uprava što bi vlada htjela. Ali ovo držat je tajno da im možemo imponirat s kompromisima.

S tog razloga opetovano Vas molim da tvrdo kaparate one glasove veleporeznika, jer Čingrija radi na sve strane. Ako se Srbi i Talijanaši ne sporazume (još nijesu) onda će narodnjaci sami svojim glasovima dobiti svekoliko. U slučaju Srb. tal. kompromisa naši veleporeznici odlučuju i dobro bi bilo da im stavimo uvjete. U tu svrhu imasmo sinoć, čim sam se vratio iz Zadra, mali sastanak izmed k. Pište[1], Mišetića, Mandolfa, Medini, Luke Angeli[2] i mene i odlučeno pisati ovim našim veleporeznicima u okolici, da odgovore Čingriji, ako bi im pisao, da će oni dati glasove uz one uvjete koje budemo mi dvojica utanačili. Inače da će slijediti naš savjet. Ako bi i Vama na Korčuli pisao možete mu tako odgovoriti. Ovo nam je zadnja nada, da izmegju kandidata trg. kom. i velepor. izmuzemo za nas bar jednoga. Vrlo mi je žao da se Vi podnipošto ne primate, jer vjerujte sa boljim imenom mi njima nijesmo mogli izaći. I zato Vas opetovano molim.

Pero Perić neće popa za deputata i prema tome on bi proti Ljepopili radio. To mi je onomadne sam Ljepopili rekao. Inače, kad bi bio svjetovnjak pa i pravaš, govore da bi nas puštio neka izagjemo. Danas čekam pismo od Ljepopili, koji je ovih dana bio u Konavlima i kandidira tamo. Mislim da neće u dva kotara htjet bit nošen, jer to je malo odviše.

Pisah juče na Kunu Bibici i Senegoviću[3] i preporučih našu kandidaturu (Trumbića). Miho Bijelić dao je meni i Mišetiću poštenu riječ da će on radit za Trumbića na Orebiće (jer je pravaš i nije pop). Da znam da je doma, pisao bi mu. Inače neka ga sjeti Roko, jer je i on bio prisutan.

Dobro bi bilo da biste potaknuli malo Luku Peša prisjednika općinskog i posjednika u Maranoviće (Babinopolje) da se zauzme za našu svar. Čuo sam ga u Stonu govorit: »mi ćemo učinit onako kako nam reče gospar Rafo Arneri», pak bi vas poslušao. Pisaću mu i ja.

U gradu niko se ne miče. Svak čeka konstelaciju protivnika. Takogjer je tajna gdje će se kandidirati Pero Čingrija: nagagja se svašta ali pozitivna nema ništa.

---

[1] **Pišta** don Mato, generalni vikar i javni radnik (Dubrovnik, 19. VIII 1829 — Dubrovnik, 15. II 1924). Revni suradnik narodnih preporoditelja, docnije umjerenih pravaša. Kumovao zastavi »Hrvatske radničke zadruge« osnovane po Supilu. »Crvena Hrvatska« objavljivala je njegove članke kao i duhovite političke satire »Discorsi na Poljani«. Potanje o njemu vidi: »Narodna svijest«, 1924, br. 9.

[2] **Angeli** Luka, urar i optičar (Dubrovnik, 8. V 1849 — Dubrovnik, 23. II 1930). U početku kao pristalica Narodne stranke živo učestvovao u općinskim i poslaničkim izborima. Kasnije postao pravaš. Nekrolog objavila »Narodna svijest«, 1930, br. 8.

[3] U to doba postojala su braća Martin i Niko **Senegović**, trgovci u Trsteniku, gdje su obojica rođena i umrla: Martin, 28. IV 1840 — 25. X 1915; Nikola, 13. VII 1850 — 15. VIII 1918.

ASRH, Rkp. R. Arneri

24.

Dubrovnik 20. VIII 1895.

Supilo dostavlja Roku Arneriju okružnicu za Rafa Arnerija i Giunia. Vjeruje da će Trumbić biti kandidat za vanjske općine u korčulanskom kotaru u kojem je Čingrija kandidat narodnjaka. Predlaže adresatu da se kandidira za veleporeznike u slučaju suradnje s narodnjacima.

Neko mi reče, da će tvoj otac poći u Blato. Sad pošto ne znam je li pošao, a da pismo ne čeka, šaljem tebi ova dva cirkulara dra Mišetića za gosp. oca i za dra. Gjunia, da odgovore što se unutra pita. Na ovaj način držimo se naših ustanova, a osim toga birani birači dolaze u Korčulu sa jednim pripravljenim votumom. Nema sumnje da će bit većina za Trumbića, no svakako dobro bi bilo da pišeš Kunjašiću i Dražiniću[1], da se i oni za nj izjave, tim više što je sad Ljepopili proglašeni kandidat u Konavlima i, kako mi se čini, s velikom nadom na uspjeh. Premda bi imao do 23 dojaviti rezultat Ljubiću, to ću ipak počekati, ako vi tamo držite, da je shodnije.

U našim vanjskim općinama ide prilično, ali sve odvisi o Konavlima. Ako tamo dobijemo, onda bi i drugi glasovali za pravaše.

U trgovačkoj komori takogjer ima lijepe nade, ali bojim se da u veleporeznicima nećemo imati ništa. Srbi i talijanaši nijesu se još združili, a po svoj prilici i neće, u kom slučaju mogu izaći sami narodnjaci bez nas, pak bi odbili svaku našu ponudu za kompromis.

U Korčuli-Pelješac-Ston kandidiraće Čingrija i to radi Stona gdje ima upliva i Janjine. Moguće da je Ston za nas izgubljen, u kom slučaju valja upriječi sve sile u Orebiću i Janjini da se ono nadoknadi. Danas u Stonu imaju sastanak gdje će se odlučit hoće li bit potrebito da pravaši izagju sami u borbu, bez Perića dapače proti njemu.

P. S. — Sad sam primio pismo od tvog g. oca, po komu razumjeh da je doma, pa otvaram knjigu. Gjunio je u Kotoru sada sa Kvekićem[1]. Zašto? Biće jedna od solitijeh[3] njegovijeh. Bijeliću sam pisao zajedno s Mišetićem. Što se tiče veleporeznika, gori rekoh kako stvar stoji. Ako narodnjaci ne budu prisiljeni s pravašima ugovarati — ništa, u protivnom slučaju mi bismo mogli izaći k njima i s drom. Rokom Arnerijem... Vjeruj ti meni ne bi ovi učinio hrgjavu figuru, a nama je na diku imat vrsnih mladih sila. Ali kako ti rekoh, ako ne budu prisiljeni neće nas ni pogledat.

---

[1] Dražinić Antun, općinski tajnik i narodni borac (Lastovo, 17. XI 1868 — Lastovo, 4. IX 1956). Odustavši od svećeničkog zvanja osposobio se za administraciju općine, te mu bi povjereno mjesto tajnika općine Blato na Korčuli. Tu je služio 28 godina, do lipnja 1919, kada ga je okupator kao nepoćudna odstranio iz općinske službe. Nastanio se u Lastovu, okupiranom, pa anektiranom Italiji. Kao politički sumnjiv i protivnik fašističke vlasti na Lastovu bio je konfiniran dvije godine u južnoj Italiji.

[2] Kvekić dr Radoslav, advokat i političar (Podi kod Hercegnovog, 6. III 1855 — Trst, 23. I 1944). U Boki Kotorskoj biran od strane Srba za zastupnika u Dalmatinskom saboru od 1895. do 1907, gdje je bio potpredsjednik. Član Carevinskog vijeća od 1897. do 1907. u kojem je polemizirao s pravaškim zastupnicima Biankinijem i Perićem. Kasnije se nastanio u Trstu.

[3] Prema talijanskom znači: uobičajenih.

ASRH, Rkp. R. Arneri

25.

Dubrovnik 27. VIII 1895.

Nakon obilaska terena i odluke Okružnog odbora Supilo izvještava Trumbića da je službeni kandidat stranke za poslanika vanjskih općina korčulanskog kotara i da je njegov izbor siguran. Ujedno spominje da mu je Roko Arneri ukazao na konzervativne tendencije unutar stranke.

Noćas sam se povratio. Bio sam na Orebiću, Kuni, Korčuli i Trsteniku. Na Orebiću i Kuni bila je stvar uzdrmana radi mjesnih i osobnih razmirica, a uz to se na Orebiću **slučajno** desio ovaj dan i brat Miha Klaića Lujo. Ali sad je sve dobro, pak smo za to sjegurni.

Većina članova odbora izjavila se za tvoju kandidaturu, pak si tako **službeni** kandidat naše stranke, čemu će se birači pokorit. Uspjeh je osjeguran izvan ako se ne dogode velika čudesa. U Stonu izabrano 12 birača od kojih bi svi glasovali za stonjske kandidate ma da su pravaši, dočim 8 glasovaće za pravaša ma i ne bio Stonjanin, t.j. pokoriće se većini. Na Mljetu dobiše naši jednoglasno. Ne boj se ni za druge općine, jer Korčula, Trpanj, Lastovo, Slano, Kuna i Orebić mislim da su sjegurni.

Ja sam bio gost gospara Rafa Arneri na Korčuli, pak smo se o svemu sa njegovim sinom narazgovarali. On mi je kazao i za onu vrstu nekijeh naših političkijeh prijatelja, po kojoj nema doć u Sabor nijedan od mlagjih, nadasve ne ti, Tommaseo i Mihaljević, dakle jedini, koji uopće kandidujete. O tom svemu dobro smo obaviješteni, pak čuti i pamti. Ja opet velim: valja nam biti na oprezu, da nam se stranka ne rastruje zakristijom.

P.S. Sve je dobro, no ne bi bilo loše, da uhvatiš kakvu mu drago izliku i da pišeš Mihu Bijeliću, da ćeš ti nastojat da se sud iz Orebića ne premjesti, jer da si čuo da radi lijepa položaja ono će mjesto kupalištim napredovati i t.d. i t.d.

NBS

26.

Dubrovnik 27. VIII 1895.

Supilo izvještava Rafa Arnerija da je između više kandidata Trumbić izabran službenim kandidatom stranke u korčulanskom kotaru. Javlja o stanju u nekim općinama toga, dubrovačkog i bračko-hvarskog kotara, te da su Srbi u Cavtatu glasali za narodnjake.

Došav kući, našao sam odgovore svih članova okružnog odbora Vašeg kotara.

1. Član Slanog izjavio se za dra. Trumbića
2. Član Kune izjavio se za dra. Trumbića
3. Član Trpnja izjavio se za dra. Trumbića
4. **Članovi** Korčule izjaviše se za dra. Trumbića
5. Član Lastova izjavio se za dra. Trumbića
6. Član Stona izjavio se na riječ za g. Mara Gučića[1]
7. Članovi Blata izjaviše »da pošto će blatski birači biti protivni oni nemaju nikakva prava na takav predlog, ali da bi oni predložili dn. Iva Prodana. U slučaju da ovaj gdje drugo kandiduje onda dn. A. Ljepopili.
8. Članovi Janjine i Orebića izjaviše pismeno, a drugi usmeno, da će biti s većinom.

Po ovome dakle **Dr. Trumbić** dobio je za se većinu, te je postao službenim kandidatom stranke prava Korčulansko-Pelješkog kotara.

Ovo vrijedi za birače koji bi se imali pokoriti povjerenicima i prestavnicima one stranke, koja ih je izabrala, pak svi skupa glasovati za gore imenovanog kandidata.

Iz Stona ću dobiti večeras pismo. Brzojav javlja da su dobili pravaši bez oporbe, a znam da je bilo gungule sa Perićem. Na Mljetu takogjer dobiše tri birača pravaša bez oporbe, megju kojim je i Peš, komu bi bilo koristno, da se poradujete i da mu natuknute ko je kandidat. Inače nova ništa osim što će u Lastovu kako brzojavlja Dražinić biti žestoke borbe.

U nas po izboru u Konavlima znate kako je. Svi cavtajski Srbi glasovaše za Klajića[2]. Bilo je i odbijanja, ali malo. Čujem da će Srbi u veleporeznicima glasovati takogjer za narodnjake.

Premda smo izgubili Supetar, Jelsa će biti naša, pak držim Mišetićev i Marinkovićev[3] izbor dosta sjeguran. Toga je mnijenja i naš Roko, koji je puno uzrujan radi izdaje Rendićeve. On Vas i Roka puno pozdravlja.

Što bude nova evo me. Pazite na Orebiće, jer Janjina mislim propala je!

P.S. Ovaj čas primam brzojav od Ljepopili: »Za Gučića, mene, doktora Ferri[4] glasovat će svikolici, drugačije treba izgubiti 4 glasa«. Ovo ja tumačim, da bi oni glasovali, kad bi njih nosili. Ali ona 4 glasa nijesu pravaši, ako tako postupaju, pak bolje ih i nemat nego imat takvih koji govore: ako ne iziđe kako ja hoću, ja ću sa protivnicima.

---

[1] Gučić Maro, trgovac i javni radnik (Mali Ston, 6. XI 1830 — Mali Ston, 8. III 1911). Više puta biran za načelnika općine Ston. Kao član Središnjeg odbora Stranke prava potpisao je njen proglas za izbore 1. III 1897. za Carevinsko vijeće.

[2] Radi se o dr M. Klaiću.

[3] Marinković dr Niko, liječnik i političar (Starigrad, 1863 — Split, 27. VI 1916). Radio u Hvaru, Visu i Splitu, bio je predsjednik dalmatinske Liječničke komore. Kao istaknuti pravaš biran za člana upravnog odbora Stranke prava za Dalmaciju. Vidi opširnije o njemu: »Narodni list«, 1916, br. 52.

[4] Ferri dr Ante, liječnik (Trpanj, 1864 — Split, 9. IX 1948). Od 1889—1909. općinski liječnik u Stonu, kasnije u Splitu. Pripadao Stranci prava pa Hrvatskoj stranci.

ASRH, Rkp. R. Arneri

27.

Dubrovnik 31. VIII 1895.

Brzojav Frana Supila Rafu Arneriju u Korčulu.

Podgora Imotski biće dobro. Šibenik uglavljen savez Srbima i nose Pugliesi. Zadar uslijed autonomaškog saveza nesiguran. Odgovorite na dopisnicu moju, nemajmo obzira iza ovakih skandala.

ASRH, Rkp. R. Arneri

28.

Dubrovnik 31. VIII 1895.

Supilo javlja Trumbiću da pravaši imaju većinu biranih birača vanjskih općina korčulanskog kotara, ali da će oni u Korčuli odlučiti tko je od pravaških kandidata zastupnik. Zahtijeva da Trumbić opovrgne pogubne glasine o suradnji pravaša i talijanaša. Uprkos porazima vjeruje da će stranka ojačati u dubrovačkom kotaru.

U Korčuli jednoglasno dobismo. U Slanom pravaši izabrani pod uvjetom da glasuju za nekog Antuna Milića[1]. U najgorem slučaju stojimo dakle:

za Pravaše	
Korč.	9
Oreb.	4
Last.	3
Kuna	5
Trp.	3
Mljet	3
Ston	8
	35

za Narodnjake	
Blato	18
Janjina	5
	23

za Mjesne kandidate	
Slano	2
Ston	4
	6

Kad bi se svi mjesni kandidati spojili s narodnjacima (što u Slanome neće) opet pravaš ima većinu. U Slanome ono se dogodilo zadnji čas, usljed presije načelnika, koji se sa sinom trgovcem Lujom strašno zavadio, jer mu je on opravio jednoglasnu pobjedu. Nu oni, ako sad tako govore, biće s nama.

Za te izmegju **35 sigurnih** pravaša biće:

Korč.	9
Kuna	5
Trpanj	3
Lastovo	3
Mljet	3
	23

Orebiće poći će onda za većinom. Tako će se odlučit u kući gosp. Rafa Arneri.

Nego nešto se amo gadno čuje: donio neko vijest da spljetski pravaši ugovaraju sa spljetskim talijanašima. Toj gadnoj i nevjerojatnoj vijesti ne mogu vjerovati, ali ipak treba da pošalješ koli meni, toli na Korčulu jedan mali **dementi**, da se duhovi umire i to te molim odmah, jer naši narodnjaci bi mogli s uspjehom tim glasinam manevrirat po Pelješcu. Kaži da izmed vas i talijanaša nema, ko što ne smije ni da bude nikakva saveza i da Vam nikad nije padalo na um s njima pregovarati. Ja sam o tom uvjeren, da ti evo sam diktiram istinu, koju ćeš poručiti, ali ipak neće biti lošo.

Propali smo! propali! Ali ovo ja, mislim, za bolje. Ja se nadam da ćemo u nas napredovati, jer ovi gadni narodnjački savezi osobito sa Srbima ogorčiše mnoge Dubrovčane.

Koga nose u Spljetu? Da li još Mangjera[2]?

U nas su im pravaši učinili ovu listu:

u Dubrovniku	— Nardeli[3]
Makarska	— Vuković
Spljet	— Pavić[4]
Zadar	— Truxa[5]
Šibenik	— David[6]

Tako bi u sve pet gradova prodrli prvaci hrvatske narodne stranke. To bi bilo vrlo krasno.

---

[1] Milić Antun, trgovac (Slano, 19. X 1837 — Dubrovnik, 28. II 1911). Načelnik općine Slano; istaknuti narodnjak, pa pravaš i na kraju član Hrvatske stranke i kao takav, nakon preseljenja u Dubrovnik, prisjednik općine. Više o njemu v. »Crvena Hrvatska«, 1911, br. 17.

[2] Mangjer (Manger) dr Ivan, javni radnik i advokat (Split, 31. V 1841 — Split, 3. IX 1919). Načelnik Splita, njegov zastupnik u Dalmatinskom saboru (1895—1907) gdje je pripadao klubu Hrvatske narodne stranke kasnije Hrvatske stranke. Potpisnik manifesta od 1903. protiv Khuena i Riječke rezolucije. Više o njemu v. »Narodni list«, 1919, br. 30.

[3] Nardelli Niko, namjesnik Dalmacije (Dubrovnik, 1857 — Dubrovnik, 4. XII 1925). Posvetivši se administrativnoj službi postao je 1905. vršilac dužnosti namjesnika godinu dana kasnije namjesnik i to ostao do 1911. Za njegova namjesnikovanja — 1909 — donesena je jezična naredba o uvođenju srpskohrvatskog jezika kao službenog u Dalmaciji. Opširnije o njemu vidi: »Narodni list«, 1906, br. 3; »Hrvatska sloboda«, 1911, br. 226—228; »Novo doba«, 1925, br. 299.

[4] Pavić Alfons, podnamjesnik Dalmacije (Ljubljana, 11. VIII 1839 — ... II 1919). Visoki administrativni činovnik u Namjesništvu od 1883—1901. Sprovodio je germanizatorske intencije režima. Objavio više studija o povijesti općine-republike Poljica kod Splita. Više o njemu vidi: »Narodni list«, 1901, br. 97; »Nova Hrvatska«, 1944, br. 42.

[5] Truxa Karl Maria, dvorski savjetnik u dalmatinskom Namjesništvu krajem prošlog i početkom ovog vijeka.

[6] David Emil, posljednji general na stolici dalmatinskog namjesnika (1890 — novembra 1901).

NBS

29.

Dubrovnik 3. IX 1895.

Da bi u korčulanskom kotaru obezbijedio Trumbićev izbor, Supilo traži da Trumbić isposluje odricanje Perićevo u Imotskom kotaru ili sporazum s narodnjacima u sjevernoj Dalmaciji radi plasiranja Biankinija.

Sve korake poduzmite, da se Perić[1] odreče.

Ako to ne možete, onda **sve** upotrebite da izmed pravaša i narodnjaka dogje do sporazuma ili u zadarskom ili u šibenskom kotaru. Makar nam sad u zadarskom ne dali nego **jednoga,** ali neka taj bude Biankini.

Jer inače, ne odreče li se Perić, htjeće amo Biankina i tako cigla 2 zastupnika pravaša i ta dva popa biće početak razdora stranke prava u Dalmaciji. Ovo ti mnogo preporučam, makar neko od Vas osobno trkne u Zadar, a neko k Periću.

Pozdrav i odgovori brzojavno o uspjehu .

[1] Virgil Perić (v.)

NBS

30.

Dubrovnik 3. IX 1895.

Brzojav Frana Supila Rafu Arneriju u Korčulu.

Potreba, namjesti samo Vaše punomoćnice. Slijedi pismo.

ASRH, Rkp. R. Arneri

31.

Dubrovnik 3. IX 1895.

Supilo piše Rafu Arneriju da su izborni izgledi za stranku u Dalmaciji rđavi; dobit će vjerojatno samo 2 zastupnika: u korčulanskom i imotskom kotaru. On se protivi da oba budu popovi i da se mijenja već prihvaćena Trumbićeva kandidatura u korist Biankinijeve, iako vlada protiv njega naročito negoduje.

Groznim porazima što smo ih doživjeli sa strane vlade, Srba, autonomaša i narodnjaka, mi ćemo po svoj prilici biti ograničeni na 2 zastupnika: Pelješac i Imotski. U Zadru, kao što mi javljaju narodnjaci će sa autonomašima, dočim u Šibeniku već su se sporazumjeli sa Srbima, pak će nositi dra Katnića i dra Pugliesi[1]

U takvom slučaju — a mi moramo i za ovaj slučaj predvigjet, stvari se u nas bitno promjenjuju. Čujem da velika većina stranke neće da Biankini propadne, kako je najvruća želja vlade, po čijoj namjeri narodnjaci će se u

Zadru i Šibeniku zanijekati samo da on ne bi prodro. Znam da su u Šibeniku odbili dogovore samo zato što neće Biankinia. Nadalo se da će Neretvanski kotar odoljeti, u kom slučaju Šarić bi mu bio ustupio mjesto. To je znala vlada i najbrutalnijom silom uništila nam je Makarske vanjske odlomke.

Najbolje bi sad bilo da se Perić odreće kandidature na korist Biankinia. Pisah u Zadar i Spljet zagovarajuć ovu misao, ali se bojim da li će Perić htjeti na to pristati. A onda? Onda mnogi na Pelješcu hoće da oni osjeguraju Biankini. Kako ćemo tu?

U tom poslu, ako Vam zašto ustrebuje, evo Vam moje nekompetentno mnijenje. Biankini bi po svoj prilici bio kadar izravnati mjesne razmirice Stona i t. d. S tog gledišta bio bi dobar. S druge strane pak — ne raspravljajuć niti prispodobljajuć vrijednost Trumbića naprama Biankini — ne bi nipošto bilo dobro da od ona dva mjesta budu nošena dva popa. Imam više razloga radi kojih cijenim da to ne bi koristilo razvitku i budućnosti... poštene stranke. I zato zaključujem: najbolje bi bilo... da budu nošeni Biankini i Trumbić; ali ako se Perić... nikako odreći onda — i ako Perić daleko ne nadoknagjuje Biankinia, radi gornjih uzroka, volio bi da prodre dvojka Perić i Trumbić nego Biankini i Perić. S tog razloga držim da u nikakvom slučaju u Vašem kotaru ne bi bilo shodno ni za stranku korisno promjenjivati kandidaturu koju je stranka postavila.

Vi megjutim učinite dogovorno kako najbolje znate. Ja sam jutros brzojavio Biankinu, da me brzojavno obavijesti. Nostojim da budem informiran, pak ću i Vas informirati.

Slanjani će glasovat za pravaše. Možete na njih računati. Ali nemam pojma s kojim bi parobrodom došli sa Stonjanim u petak veče, osim ako ne bi uzeli **Melaniru** od lineje od Stona. O tom mi niko ništa nije javio. Ja ne mogu **nikako** doći, jerbo imam da do zadnjeg časa nastojim ako se što može učinit u veleporeznicima ili trg. komori, u kojoj gledamo da se De Giulli primi kandidature, pak za tim u gradu. Kad bi se tamo maknuo izgubio bi 4 dana: petak, subotu, nedelju i ponedjelnik, a u utorak su izbori.

Mi imamo u gradu samo jedan veleporeznik. Ovaj bi mogao uzeti jednu prokuru. Maro Gučić i Hrdalo Milovčić[2] mislim da će doći osobno, a isto tako doći će Bagović[3] iz Konavala. Po ovome dakle, kad biste Vi donijeli 7 glasova najbolje bi bilo da dogju osobno **trojica,** jer bojim se za Bagovića, da ne okrene. Ali vjerujte sve će nam bit zaludu, jer se Srbi i autonomaši neće složiti, pak ćemo samo tu bit spravni za svaki slučaj njihova saveza, inače za nas ništa.

---

[1] Pugliesi dr Antun, bilježnik i političar (Dubrovnik, 12. XI 1858 — Dubrovnik, 14. I 1927). Biran u Sabor od 1889—1907. Vođa dubrovačkih Srba i duša općinske uprave za srpsko-autonomaške suradnje. 1903. izabran za predsjednika Srpske narodne stranke na Primorju. Mnogo doprinio slozi dotad zavađenih Srba i Hrvata. Predsjedavao konferenciji svih srpskih zastupnika iz Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, na kojoj je 17. listopada 1905. donesena Zadarska rezolucija; član odbora za njenu primjenu u pregovorima s mađarskom opozicijom. Od početka Prvog svjetskog rata do jeseni 1917. bio interniran. O njemu vidi: Lujo Bakotić, Srbi u Dalmaciji od pada Mletačke republike do ujedinjenja, Beograd 1938; »Narodna svijest«, 1927, br. 3.

[2] Hrdalo—Milovčić, vjerojatno su dvije osobe, a ne jedna, jer je u vrijeme pisanja pisma o kome je riječ postojao Niko Hrdalo, rođen u stonskom primorju, po zanimanju učitelj, promicatelj osnivanja čitaonice i drugih kulturnih ustanova u istom kraju. Također je postojao i Edo Milovčić, veleposjednik, pokrovitelj tamburaških i pjevačkih društava.

[3] Bagović Pero, trgovac i posjednik (Drvenik u Konavlima, 8. IX 1874 — Drvenik, 10. X 1903).

ASAN Br. 13421

svud, i koje ti ja iskreno iznašam da ih predusretneš. Ja sam pisao u tom smislu i Biankini, te mu kazao kako je amo opće mnijenje, da bi Perić imao dati mu svoj kotar. Ob ovom drugom nijesam mu spominjao ništa.

Sutra pišem dokturu Ferri[2], da mu razložim kako baš sada, gdje po svoj prilici nećemo imati nego 2 zastupnika, potrebito je da ta budu Trumbić i Biankini, a da se one mjesne kandidature odreknu. Pisaću nešto i starom gosparu Rafu.

Molim, javi mi prvom poštom hoćete li i što ćete kao okružni odbor srednje Dalmacije učiniti glede ovoga posla o Periću, da se znam vladat.

---

[1] Mjesto u sj. Italiji, gdje se je 1077. g. njemački car Henrik IV odrekao borbe protiv reformi pape Grgura VII i poklonio mu se. U pismu znači: osim klerikalaca.

[2] V. dr. Ante Ferri.

NBS

35.

Dubrovnik 3. X 1895.

Supilo najprije čestita Folnegoviću na pobjedi (kod izbora). Zatim mu javlja da će doći u Zadar na sastanak, pa bi onda mogao doći i u Zagreb. Moli Folnegovića da sazove članove eksekutivnog odbora radi konstituiranja.

Najprvo najsrdačnije čestitam na divnoj pobjedi. Kamo sreće da se i mi možemo pohvaliti. Svakako južna Dalmacija učinila je svoju, ali da znate koji pritisak.

Moji prijatelji i naši sumišljenici odobraše me, da ih zastupam na sastanku u Zadar gdje će se tumačit ustrojstvo političkog društva za Dalmaciju. Brzo su izbori za Beč pak nam treba pobrinut se za fond. Tom prilikom poći ću u Zadar, a kad se jednom otisnuh od kuće mislim doći u Zagreb na kraljev dolazak. Doći će i dr. Trumbić kako mi je pisao. Kraljeve svečanosti trajaće do 16. Zato najbolje da za **17 Septembra** sazovete članove eksekutivnog odbora, da se konstituišemo. Mogli bismo, ako je potreba ostati 17 i 18, a u subotu mi otputovat za Dalmaciju. Ovo je najbolja zgoda, da svi dogjemo, jer inače biće trudno. Vama u Banovini lako je, ali nama je daleko.

Molim Vas, da biste mi po primitku brzojavom odgovorili mislite li sazvati sjednicu, jer inače teško da bi dolazio. I Trumbić će Vam ob ovom pisati.

Ponovo se radujem uspjehu i ostajem Vaš odani štovatelj.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946

36.

Dubrovnik, 26. X 1895.

Supilo javlja Folnegoviću o mogućnosti svog dolaska u Zagreb i o svome novom suradniku. Osuđuje postupak Franka, Ante Starčevića i dr. u vezi sa zastavom u gradskom vijeću. Potreba pomirenja nekih političkih ličnosti.

Na Vaš brzojav odgovorih. Ako dobijem odgovor, da ste moje uvjete prihvatili, znajte dakle, da sam ja spravan doći. Ali ovo **odmah** ja shvaćam najmanje još 12 dana jer ja treba da posvema uredim moje stvari amo. Ja bi dakle najprvo mogao doći ove druge sedmice, ove nikako. Dovle pak valjalo bi da se Vi tamo na koji mu drago način pomučite, da stvar ide.

Našao sam izvrsna administratora jednog mladog Dubrovčanina (stariji

je od mene) sada trgovačkog činovnika jedne velike trg. kuće u Trstu i ovaj mi je spravan samnom raditi uz malu nagradu. On čeka samo na moje odredbe pak je gotov, a osvem vogjenja poslova vješt je i peru i pozna više jezika.

Sad na našu stvar. Naravno Starog[1] i Frankov[2] korak izdajstvo je. To su mi i riječki disidenti brzojavno potvrdili. Staroga nekako valja štediti i izgovarati. Ali moje je mnijenje da ste se i Vi odveć blago i oportuno ponašali u poslu zastave u gradskom vijeću. Oni su ono uzeli kao izliku, u nadi da će im kod mladeži koristiti. Je li im koristilo ne znam, ali donijeće dosta pomutnje.

Na ovo pismo ako je žurno možete mi brzojavno odgovoriti ako mislite, da ima štogod. Milo bi mi bilo, da se povedu konci za zbliženje Rukavine[3], Davida[4] i Riječana. To bi nam dosta koristilo. (Pošta odlazi pak moram završit).

---

[1] Starčević dr Ante, književnik, publicist, političar (Žitnik kod Gospića, 23. V 1823 — Zagreb, 28. II 1896). Od 1861 skoro neprekidno član Hrvatskog sabora. Osnivač je Stranke prava, njen teoretičar i ideolog, a manje vođa. Nekoliko mjeseci pred smrt istupio iz kluba svoje stranke i osnovao »Klub čiste stranke prava« (v. Folnegović). O njemu vidi studije: V. Bogdanov, Historija političkih stranaka u Hrvatskoj, Zagreb 1958; J. Horvat, Ante Starčević, kulturno-povjesna slika, Zagreb, 1940.

[2] Frank dr Josip, političar, novinar i advokat (Osijek, 10. IV 1844 — Zagreb, 17. XII 1911). U Zagrebačko gradsko zastupstvo biran od 1880—1894; od 1884. biran u Hrvatski sabor gdje se s vremenom priključio Stranci prava. Pod maskom radikalnog hrvatstva zauzeo u njoj vodeće mjesto surađujući, međutim, tajno s režimom. Nakon smrti A. Starčevića postao je i formalno šef Čiste stranke prava. Inspirator je Rauchova nasilničkog režima (v. bilješku o Rauchu i »legionarima«). Po njemu je slijepo neprijateljstvo prema Srbima nazvano »frankovluk«. (Supilo, Politika u Hrvatskoj). Bio je stručnjak za financijalne odnose Hrvatske s Ugarskom. Više o njemu vidi: V. Bogdanov, Historija političkih stranaka u Hrvatskoj, Zagreb 1958; J. Horvat, Stranke kod Hrvata i njihova ideologija, Beograd 1939.

[3] Rukavina (barun) Juraj, političar (4. II 1834 — Maretić kod Zlatara, 30. XII 1915). Od 1884. više puta biran u Hrvatski sabor kao prisni politički suradnik Ante Starčevića, do rascjepa u stranci (1895) kad je ostao uz Folnegovića. Dulje vremena predsjednik Stranke prava i njenog kluba u Saboru. Više o njemu vidi: »Crvena Hrvatska«, 1898, br. 4; »Obzor«, 1916, br. 3; »Hrvatska«, 1916, br. 1251.

[4] Starčević dr David, advokat i političar (Žitnik, 1840 — Jaska, 18. XI 1908). U Grazu dovršio pravo i položio doktorat. Bio je najprije suplent na zagrebačkoj gimnaziji, ali je 1871. otpušten. God. 1873. otvorio je advokatsku kancelariju u Jaski. U Hrvatski sabor izabran je prvi put 1881. kao član Stranke prava; u Saboru se naročito borio protiv bana Khuena i zbog toga često proganjan. God. 1887. bio je optužen zbog prevare i osuđen na 2 godine tamnice. G. 1897. ponovno je biran u Hrvatski sabor; od 1902—1907. nije bio poslanik, a 1908. ponovno je biran za poslanika. Više vidi: »Hrvatsko pravo«, 1908, br. 3902.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

37.

Dubrovnik 6. I 1896.

Supilo izvješćuje Trumbića o političkoj strani sprovoda Miha Klaića. Traži njegovo mišljenje o držanju i izgledima pravaša na dopunskim izborima.

Čestito ti N. godina! — Od gosp. Dra. Tomasea primih brzojavku, što ste odlučili učinit za Klaića. To me potaklo pa sazvasmo naše i odlučismo i mi položit vijenac na grob, što i izvedosmo. Natpis smo metli: Dubrovački Odbor stranke prava — Dru Mihu Klaiću. Morali smo za više razloga, koje ćeš ti sam pojmiti, tim više kad ste vi već to učinili, a on je Dubrovčanin.

Danas mu je bio veličanstven sprovod. Govorio je na grobu Čingrija, lijepo i vrlo umjereno, i Milić[1] koji se nešto malo osvrnuo na zadnje sukobe u saboru, ali ne izazivno. Inače velika manifestacija. Mi smo dakako učestvovali, a učestvovali su i Srbi i autonomaši. Ovi zadnji ne službeno kao Gabinet[2] nego pojedince, svi su bili. Dr. Pero Klaić[3] priporučio je dundu Luju, da od svijeh vrpca vijenaca (bilo je 280 vijenaca, dva put više nego za Gundulićev spomenik) sačuva i pošlje u Zadar tri vrpce: odbora dalmatinskog, općine spljetske i Odbora pravaškog u Spljetu.

Ja ti tako javljam, jer mislim da će Vas zanimat. S druge strane kopa mi se po pameti: koji se vrag sad u nas ima oplesti. Piši mi malo, boga ti: što ti i tvoji prijatelji mislite? Kako naprama klerikalnoj struji? Kako naprama narodnjacima Bulatovim[4], i onim nekim drugim? Čini li ti se da smo mi s našijem kolim malo preduboko zagazili? Pak i ova nova društva naša u koja smo dospjeli. Ja bogme sam ne mogu da se u svemu ovome snagjem, a ti znaš dobro, kako je ovdje sa ostalim našim. Što se tebi čini, kako bismo se imali vladat sad u naknadnim izborima a) za Zadar i b) za Beč[5]? Nas je Zagreb i t.d. ubio. Ja nemam nade da bismo mogli pobijediti ni za Zadar ni za Beč, ali bismo mogli razdor uvećati. Sada je bolje da se razdor širi, ili da se nekako nagje modus. S druge strane neki već viču: ako nema bit pop, nećemo se maknut. Kakvo držanje uzeti prema svemu tome?

Tu sam znatiželjan radi same stvari. I ako pišeš, ne odgovaraj mi generalno na ova pitanja, jer bi i ja umio na njih »uopće« odgovoriti. Kaži malo kako se **Vi** mislite vladat, pak bismo se vladali i mi. Težak nam je položaj **otkad su Česi okrenuli politiku, a narodu je lasno dokazat** da mi ne možemo ništa.

P. S. Jesi li vidio »Pravu Našu Slogu«[6] ustrojenu, da pobije Spinčića. — Svud smo isti!

---

[1] Milić Vicko, političar i publicist (Split, 1833 — Split, 22. IV 1910). Pravne nauke učio u Padovi i Grazu. 1866. biran u Hrvatski sabor. Kad nije htio protuzakonito raditi kao sudac u korist obitelji bana L. Raucha, bio smijenjen. Od 1868. služio u Dalmaciji kod sudova. 1895. biran u Dalmatinski sabor kao narodnjak. Nakon fuzije njihove i umjerenih pravaša u Hrvatsku stranku, jedan od njenih prvaka. 1900—1906. načelnik Splita. Potpisnik manifesta protiv Khuena. Aktivno sudjelovao kod stvaranja Riječke rezolucije, član njenog odbora za pregovore s mađarskom opozicijom. Detaljnije o njemu vidi: »Obzor«, 1910, br. od 24. IV; »Narodni list«, jubilarni broj, 1912, str. 15; »Zadarska revija«, 1961, br. 4—5.

[2] Gabinetto di lettura znači: čitaonica; društvo autonomaša u Dubrovniku.

[3] Klaić dr Pero, političar (Zadar, 1862 — Beč, 10. VI 1910). Po smrti oca Miha biran u Sabor od 1898—1907, od 1897. u Carevinsko vijeće u Beču. Potpisnik Riječke rezolucije. Pripadao Narodnoj hrvatskoj stranci, nakon njene fuzije s pravaškom pristaša Hrvatske stranke. Starosta Sokolske župe Paližna u Zadru. Potanje u »Narodnom listu«, 1910, br. 47.

[4] Bulat dr F. Gajo, političar i advokat (Supetar na Braču, 4. I 1836 — Beč, 9. VI 1900). Vođa Narodne stranke u Splitu. 1877. izabran u Dalmatinski sabor, 1896. njegov predsjednik; zaslužan za dobijanje splitske općine iz autonomaških ruku, a njenim je načelnikom postao 1885. U Carevinsko vijeće biran 1879. gdje mu je glavni uspjeh »lex Bulat« po kojem je strankama dozvoljeno služiti se hrvatskim jezikom u građanskim parnicama, a vlasti su dužne tim jezikom rješavati hrvatske podneske. Opširnije o njemu vidi: »Obzor« od 11. IX 1900; »Narodni list«, jubilarni broj, 1912, str. 74.

[5] Smrću Miha Klaića upražnjeno je po jedno zastupničko mjesto u Dalmatinskom saboru i u Carevinskom vijeću.

[6] »Prava naša sloga«, list koji je izdavao dr I. Krstić na Rijeci od 1896—1902. »Crvena Hrvatska«, 1896. br. 47, od 21. XI najavljuje ga ovako: »ustrojen da sije razdor složnih istarskih Slavena, da zagovara slogu s talijanašima i uobće da probudi u Istri

neku vrst ‚zemljaštva'. Naperen u prvom redu proti Spinčiću i Laginji, a talijanaški listovi na Rijeci, Trstu i u Zadru lijepo su ga pozdravili. Rodio ga je inat, a kumovaće mu naši neprijatelji. Žalosno!«

NBS

38.

Dubrovnik 10. I 1896.

Supilo pita Trumbića za mišljenje, zagovarajuć da pravaši ne oponiraju Peru Klaiću makar bio kandidat narodnjaka.

Nema ti amo nijednoga odvjetničkog vježbenika Hrvata. U tome smo ti još dosta siromašni.

Čuj ovo. Amo kod nas mnogi misle kandidirati Klaićeva sina dra Pera na njegovo mjesto sab(orskog) zast(upnika). U tome su i pravaši većim dijelom složni. Ja držim ovako: nije moguće, da mi proti njemu prodremo, ako ga budu nosit narodnjaci. Uz to Pero je mlad čovjek, koji može biti i naš. Bezuspješnom opozicijom mi bi ga na uvijek izgubili, a zašto? Pak bi bilo najbolje da ne bude oporbe. U koliko ja njeg poznam ne čini mi se loš čovjek.

Što ti govoriš?

NBS

39.

Dubrovnik 27. I 1896.

Supilo ovlašćuje Trumbića da ga zastupa na sjednici Središnjeg odbora Stranke prava za Dalmaciju.

Bićeš primio poziv od g. Dapara za sastanak. Ja ne mogu doći, jer tako rekuć tek sam se kući vratio. Eto tebe pak me zastupaj i što god učiniš u ime svoje, daj slobodno i ime moje. U isto doba ako pogješ tamo i ako se upoznaš s drom Perom Klaićem govori s njime jesu li mu nudili kandidaturu i ne bi li se primio. Čini mi se da bi se mogao pojavit neki drugi narodnjački kandidat.

NBS

40.

Dubrovnik 15. III 1896.

Supilo piše Rafu Arneriju i poziva ga, kao i dra Giunia, na sjednicu Okružnog odbora.

Dogovorno s našim okruž. predsjednikom g. dr. Mišetićem sazivljem sjednicu Okružnog odbora u utornik na 24. tek. mj. u 9 sati pr. podne u Uredništvo »Crvene Hrvatske«

Dnevni red:

1) O naknadnom izboru zastupnika za Car. Vijeće[1] na 30. aprila t. g. i onom za Zadar
2) O poslima stranke; hoćemo li i kako sudjelovati na skupštini od 29 aprila u Zagrebu.
3) Eventualni predlozi.

Pošto se tiče važnih poslova, to Vas molim da ako Vam je ikako moguće ne izostanete, a u najgorem slučaju, da pošaljete pismeno Vaše cijenjeno mnijenje.

P. S. Molim Vas ovaj poziv priopćite i gosp. Dru. Gjuniu, jer ne dospjevam svakomu napose pisati. Konfidencijalno javljam Vam da nar. str. misli nositi mladog dra Klaića, prisiljena okolnostima, ali on nije baš... narodnjak.

[1] Zastupnička kuća Carevinskog vijeća u Beču bila je sastavljena od delegata sabora zemalja austrijske pole monarhije do 1873.; od tada su članovi Zastupničke kuće birani izravno, po kurijama, kao za sabor, no u uvećanim izbornim kotarima. Dalmacija ih je birala 9: u kuriji veleposjednika 1, u spojenoj kuriji gradova i trgovačko-obrtničkih komora 2, u kuriji vanjskih općina 6. Po izbornoj reformi od 1896. tim kurijama dodata je V, kurija općeg izbornog prava u kojoj glasuju svi muškarci sa 24 godine; tada je Dalmacija dobila još 2 zastupnika. Reformom od 1907. vršeni su tada prvi izbori na osnovu općeg i jednakog izbornog prava. Više o tim propisima vidi: »Prevodi ilirski zakonah i naredabah kriepostnih za Dalmaciju obnarodovanih sredstvom lista deržavnih zakonah« za g. 1861, komad VI, br. 10, pod naslovom »Temeljni zakon o zastupstvu carevine«, str. 22, i pod naslovom »Dodatak k zemaljskom redu«, str. 44. Taj zakon je modificiran zakonima od 21. XII 1867 (»List državnih zakona za kraljevine i zemlje zastupane u Carevinskom vijeću«, br. 141); 2. IV 1873 (»List državnih zakona...«, kom. XV, br. 40 i 41, kom. XVII, br. 48 i 49); 12. XI 1886 (»List drž. zakona...«, br. 162); 14. VI 1896 (»List drž. zakona...«, br. 168 i 169); 22. I 1897 (»List drž. zakona...«, br. 15); 26. I 1907 (»List drž. zakona...«, br. 15, 16 i 17). Vidi i L. Polić, O novoj austrijskoj izbornoj reformi od 1907, »Mjesečnik Pravničkog društva«, 1910.

ASRH, Rkp. R. Arneri

41.

Dubrovnik 16. III 1896.

Supilo pita Trumbića da li bi se primio kandidature, a izgledi su povoljni, u slučaju da se Pero Klaić obavezao kandidirati kao narodnjak. Ako to nije pravaši ne bi istakli svog kandidata.

Ne pišem ti ništa, jer bi morao govoriti o škandalima u Zagrebu, a ti me ljute.

Mi imamo naknadni izbor za car. Vijeće na 30 aprila. U došasti utornik na 24. ov. mj. imaćemo sjednicu okružnog odbora za tu svrhu.

Narodnjaci kandidiraju Pera Klaića, koji se primio. Čuje se amo da je primio uvjetno da mora ući u narodnjački klub. Ako je tako većina naših tražiće da se borimo, pak se moramo boriti. Ali s kojim imenom? Neki mlagji popovi iz okolice, mladi ljudi ali stari pravaši, siti su već... popovstva, pa govore o tebi. O tome će dakle na sjednici biti svakako govora, ali ne prije nego bude stalno da Pero kandidira kao narodnjak. I drugi znaš da bi to rado primili.

Zato te molim da bi se kretom pošte popitao u Zadru kod koga prijatelja, koji je s Perom u dobrim odnošajima, bi li mogao tačno obaznati kako se Klaić primio i da mi to svakako prije te sjednice javiš.

A onda dopuštaš li, da mi u našoj sjednici možemo tvoje ime iznijeti. U ovom izb(ornom) kotaru mislim da su danas naše stvari bolje u Konavlima, a ako se Blaćani odluče na izbore i u Blatu. Kad bi jedno od ovo dvoje dobili, pobjeda nam je stalna. Drugo imamo koliko je dosta.

Sad mi malo piši što sve ti o tom misliš. Naš Ljepopili mislim da će kandidovati u klubu takogjer, ali ne znam hoće li dobiti koga za se. On svakako hoće da bude zastupnik, ali s njime ne bismo u mnogim krajevima mogli uspjeti sve kad bi odbor i bio zanj, jer mnogi neće popa.

Ako se pak Pero nije obvezao stupiti u narodnjake, naše je mnijenje da mu se ne čini nikakva opozicija, pa i ne došao k nama. A reci pravo, ko bi sad došao k nama iza onih junaštva u Zagrebu!

Dakle oko toga se sve vrti pak mi što prije javi. Ja neznam na kog bi se mogao sad u Zadru obratiti, da mi dade jedan nepristran i savjestan odgovor.

Trumbićeva bilješka:

22/3. odgovorio sam da podnipošto ne bi primio kandidaturu niti za najsigurniji kotar.

NBS

42.

Dubrovnik 25. III 1896.

Dostavljajući Rafu Arneriju i Giuniju zaključke Okružnog odbora i stanje blagajne, Supilo javlja da se Biankini sad ne kandidira.

Evo Vam zaključaka odbora. Pošto držim da se Biankini sad neće primit, to će proć bez borbe. Klaić se izjavio za narodnjake. Da je barem ostao neutralan bili bi nosili njega. Ovo se učinilo za sačuvat kotar Biankinu do godine.

Na sjednici pregledani su računi za troškove pisma, biljega, rekomandacija, brzojave, za kupljenu litografiju i sve nagjeno u redu. Od 23/9 1894 do 25/3 1896 potrošeno u sve 82 fior. 17 novč. Od toga na 14/12 1894 u I-oj sjednici sakupljeno 26 fior. Ostaje dakle još 56 fior. i 17 novč. razdijeliv megju nas 20 članova spada svakoga na glavu po 2 fior. 80 novč. Troškovi su od mene već svi podmireni u redu.

Vama i gosp. dru. Gjuniu šaljem ovim zajedno račun i resolucije, pak Vas molim da mi učinite ljubav priopćit mu sve zajedno.

ASRH, Rkp. R. Arneri

43.

Dubrovnik 18. IV 1896.

Supilo priopćuje Rafu Arneriju prognozu izbora u dubrovačkom i korčulanskom kotaru.

Hvala Vam na Vašem ljubeznom pismu.

Evo Vam položaja:

Cavtat je za sad izgubljen. Nije moguće učiniti ništa kao ni lani.

Tako isto i **Rijeka.**

Odlomci Dubrovnika biraju prekosutra. U ovom mjestu i **Orašcu** nećemo se prikazat, jer da se prikažemo izgubili bi stalno. Nego nadamo se da će barem polovina birača ovih općina biti za nas makar ih narodnjaci nose i to onda kad bi bilo izgleda da ćemo s njihovijem glasovima moć odlučit. Inače ne bi glasovali. Amo se upliv Klaića osjeća više nego igdje, pak je i naravno da je ovako.

Slano će bit naše, a mislim da to mogu reći i za **Šipan. Lopud** po svoj prilici neće.

Mljet naš, a Ston ???? To se ne zna. Pisah svijem i radi se.

Kad bi tamo pošlo dobro i mi bismo imali onijeh 8-9 birača Orašca i Župe i mogli bi dobit. Neka se barem Orebić uzdrži, kad je Blato propalo.

Javiću Vam.

ASRH, Rkp. R. Arneri

44.

Dubrovnik 28. IV 1896.

Brzojav Frana Supila upućen Rafu Arneriju u Korčulu.

Biankini odustao treba ustegnuti se. Poručite Lastovu.

ASRH, Rkp. R. Arneri

45.

Dubrovnik 6. VII 1896.

Supilo ukazuje Trumbiću na opasnu aktivnost klerikalnih pravaša, predvođenih Prodanom i njegovom »Katoličkom Dalmacijom«. Zamjera liberalnim pravašima Splita i Zagreba pasivnost i nudi Trumbiću za borbu svoje novine.

Ke nova? Sjećaš li se kako smo se lani mučili da nas dn. Ivo Prodan ne povede u njegovu Canossu? Meni se čini da joj ove godine nećemo izbjeći. Sva ona silna »vatra« za »čiste« i za »velikoga našega učitelja« cilja tamo. Onamo dr. Frank, amo dn. Ivo Prodan uzeli su Staroga kao štit po kome se ne smije tući, ali oni ispod njega mogu gagjati, pak će se kako nešto vidim, malo po malo dogoditi, da će naše pravaštvo njima na udicu i mi ćemo ih proglasiti prvim Hrvatima u Hrvatskoj i to Franka za širu domovinu, a dn. Iva za užu, dalmatinsku Hrvatsku.

A mi koji ih onako dobro poznamo? Sjećaš se naših razgovora? Frank vogj Hrvata! Onaj intrigant, kog se danas sve hrvatske stranke grste! Prelazimo u doba hrvatskog bulanžizma[1], koji će u Tresiću-Pavičiću[2] naći svoga Derouleda[3], u Kumičiću bukača Laguerrea[4]; a u Ivanu Radeljaku[5] zastupniku banke Slavije sa sjedištem u Spljetu, neće novi bulanžizam naći ništa, nego će slobodoumni Hrvati pravaši, koji ne idu u Canossu i ne vjeruju čistoći intriganata, naći u njemu zamjenika jednomu našemu negdašnjemu — dru Antunu Trumbiću!!! Za te, brate, vrlo laskavo, a za nas osobita čast.

Šta će onda biti od ponosnijeh spljetskijeh pravaša, u čiju odvažnost i sposobnost polagasmo tolike nade? Oni će biti prisiljeni da biraju izmegju jezuvitske Cannose dn. Iva Prodana i vladinovačke dr. Gaja Bulata, ako neće da se sva njihova zlatna politička karijera skuči na samu advokatsku praksu. Ovo je moj zaključak. Pogledaj okolo, pak ćeš isto zaključit i ti.

Ne, brate. Ja doista nemam pravo da se uplićem u Vašu pasivnost, ali mi se čini da tako ne ide. Mi ćemo pasti redom kao žrtve špekulanata, koji nemaju načela hrvatstva i slobode, koliko ni iskrenosti u svojim riječima. Vidiš naš »Narodni list«, koji je već u okovima »Kat. Dalmacije«. Nas će učinit nemogućim, a do godine ne samo da će bit ne moguć dr. Škarica[6], koji je bio bacio hostiju, nego i ti koji nećeš moći dokazat da si se do danas svake godine najmanje jednom ispovidio, a pričestio o uskrsenju, ma da ćeš znat da je to samo pretest, izlika pod kojom ćeš patiti! Vjera — u koju niko ne dira — postaje sredstvom lične pohlepe.

Trebalo bi da se javite, da progovorite. Evo ti moga listića, ako su ti drugdje svezane ruke, pak reci što hoćeš, ali ovu neku bujicu treba suz-

biti. Oni naši u Zagrebu premalo rade, ali su dobra čeljad. Naše bi mnijenje imponiralo i njih bi osokolilo. Ipak stranka prava, prava stranka sa svim svojim predajam i načelima u njihovu je taboru. Otpiši mi kako misliš.

[1] Boulanger Georges-Ernest, francuski general i političar (Rennes, 1837 — Bruxelles, 30. IX 1891). Preko njega kao ministra obrane neki su političari namjeravali oboriti parlamentarni režim, a neki povesti revanšistički rat protiv Njemačke. Šef po njemu nazvanog nacionalističkog pokreta, nekoliko puta plebiscitarno biran (1889. u Parizu). Za urotu osuđen u odsustvu na doživotnu robiju.

[2] Tresić-Pavičić dr Ante, književnik i političar (Vrbanj, Hvar, 10. VII 1867 — Split, 26. X 1949). Potpisnik Riječke rezolucije. Kao kandidat Hrvatske stranke god. 1905. i od 1907. dalje biran u Dalmatinski sabor odnosno u Carevinsko vijeće. U početku rata interniran, 1917. pušten. Potpisnik je Majske deklaracije. Od 1922—1927. poslanik u Madridu, zatim u Washingtonu; 1932. senator. Istaknuti hrvatski pisac. Više o njemu v. »Ljetopis JAZU«, 1939/40, sv. 53.

[3] Déroulède Paul, francuski pjesnik i političar (Pariz, 1846 — Mont-Boron, 1914). Propagator revanša, suradnik gen. Boulangera, predsjednik Patriotske lige; više puta biran u parlament. Za urotu protiv države osuđen na progonstvo, pa amnestiran.

[4] Laguerre Georges, francuski političar i advokat (Paris, 1858 — Gournay-sur-Marne, 1912). Branilac socijalista i anarhista 1882; sjedio u Parlamentu na krajnjoj ljevici; 1888. izjasnio se za gen. Boulangera.

[5] Radeljak Ivan, novinar (Drniš, 1870 — Rosario de Santa Fe, Argentina, 6. IV 1926). Surađivao u »Katoličkoj Dalmaciji« i kasnije u »Hrvatskoj kruni«, novinama dalmatinskog pravaškog prvaka don Iva Prodana. Iselivši se u Južnu Ameriku od 1909. do smrti izdavao je »Zajednicu« u Rosariju za širenje pravaških političkih ideja među iseljenicima. Više o njemu vidi »Hrvatsko pravo«, 1926. br. 5054—5060.

[6] Skarica dr Vjekoslav, advokat i javni radnik (Kaštel Stari, 24. XII 1863 — Split, 13. I 1945). Pravne nauke započeo u Zagrebu, doktorirao u Gracu. Kao student bio je starčevićanac, kasnije nije pripadao nijednoj stranci, ali je surađivao s demokratskim antiaustrijskim elementima. Pisao je u Supilovu »Novom listu«, odakle je jedan njegov članak prenijela u cijelosti rimska »Tribuna«. U početku prvog svjetskog rata zatvoren, vođen kao talac na brodovima, odveden u mariborske tamnice, interniran u Greinu (Gornja Austrija). Nakon sloma Austro-Ugarske bio je član Privremene vlade. Izradio i objavio nacrt pomorskog zakonika te je bio određen za stalnog člana odnosne komisije.

NBS

46.

Dubrovnik 23. VII 1896.

Supilo obećaje Trumbiću da će nastojati doći na sastanak Središnjeg odbora u Splitu.

Nastojat ću doći. Danas sam govorio sa zastupnikom Korlaetom[1], koji zna za sastanak od 29. i koji mi još reče da će se tamo pretresat i o kompromisu sa narodnjacima, što bi njemu, veli, bilo milo da dobro ispane, jer bi prestali pokušaji za zbliženje sa Srbima.

Istodobno uradite da sastanak počne **na 3 ure** mješte na 5 jer bojim se hoće li do 8 1/2 svršit, a tad parobrod bezodvlačno polazi. To je lako, dvije ure prije ili kašnje nije velika stvar. Ako nemože, eto tamo.

[1] Korlaet Božo, javni radnik i profesor (Sinj, 1846 — Dubrovnik, 11. VII 1924). Pripadao je Hrvatskoj narodnoj stranci, nakon njene fuzije sa Strankom prava u Dalmaciji 1905 — Hrvatskoj stranci. Supotpisnik izbornog kompromisa u ime Hrvatske narodne stranke sa Strankom prava u Dalmaciji 1900. Zastupnik u Dalmatinskom saboru od 1895—1907, prisjednik Zemaljskog odbora, član Zemaljskog školskog odbora

(1896), profesor Ženskog preparandija u Dubrovniku. Potpisnik Manifesta od 1903. protiv bana Khuena. Nije potpisao Riječku rezoluciju, a niti se je prilagodio zaključku kluba Hrvatske stranke o njoj, te je stoga prestao biti njegov član. (V. »Narodni list«, 1905, br. 88 i 90). Više o njemu vidi: »Narodna svijest«, 1924, br. 30.

NBS

47.

Dubrovnik 9. VIII 1896.

Supilo ističe Trumbiću spletke klerikalnih pravaša — koje osuđuju i neki svećenici — protiv liberalnih. Zagovara izborni sporazum Stranke prava i Neodvisne narodne stranke u Banovini kao i onaj pravaša i narodnjaka u Dalmaciji.

Najprvo evo ti 15 fior. i zahvaljujuć ti molim te da mi poslije javiš jesu li ti došli. Hvala mome putovanju u Spljet, bio sam sve ove dane jako bolestan. Ti ćeš se sjećat da sam se tamo tužio, ali kad dodjoh kući spopalo me gore. List sam uredio iz postelje i toliko dana ležah. Sada sam bolje.

Jesi li vidio kako je Frank izrabio naš sastanak? Ono je uprav hajdučki. I oni tvoj nagovor da ja učinim izjavu. Ono je Prodan pripovidio Radeljaku, a ovaj brzojavio. Frank je to uzeo kao sebi u prilog pak me sada psuje. Ne mari.

Ja ti zavidim, jer se oko tebe bore »čisti« i »nečisti«[1] pak postaješ sve precijozniji. Nemoj brate. Vidjećeš kuda ćemo mi ovako. Laginja je bio u Zagrebu, mislim da će »nečisti« s obzorašima[2] učinit izborni kompromis i to bi bilo **dobro,** pa neka mi govori ko što hoće. Vidio bi da bi se naroda ugodno dojmilo, jer smo mu postali odurni s našim razdorom.

Jesi li pisao Rafu Arneri da smo ga učinili poglavicom odbora? Jesi li pisao našijem (.....) u Zadru, da ako narodnjaci dogju, da im jave, da glede mjesta i sveg ostalog upuste se u pregovaranje sa Rafom. Bilo bi dobro. Nemojmo ostat izigrani i od jednih i od drugih, kako što se sve bojim. Ja neću biti prenagal, ali sve nešto vidim.

Čuj i ovu. Bio mi je ovih dana jedan svećenik iz okoline, pak mi je pripovijedo, da se dr. Gjuro[3] onomadne u Trpnju strašno izvikao na popove, a nadasve na Prodana. To da je bilo prigodom razgovora ob ovoj polemici sa »Crvenom«! Oni su to uzeli kao spletku i atentat na političku budućnost dn. Iva, pak su učinili izjavu njemu kao povjerenje. Ta bi izjava imala bit naperena proti »Crvenoj« i .... »framasunima« alla dr. Gjuro, a i ti bi dolazio mučki. Sakupilo se i nekoliko potpisa, ali mi ovaj reče da su se ugledniji tamo na Pelješcu zauzeli i zabašurili ovaj posao, koji se imao protegnut megju svećenstvom cijele Dalmacije. Tako se izvrglo, jer mnogi svećenici ne htjedoše potpisivat. Ko je tome provodič ne znam, al mislim da je poteklo s Trpnja.

[1] V. Folnegović.

[2] V. Mazzura.

[3] V. Ferri dr Jure.

NBS

48.

Dubrovnik, bez datuma.

Supilo javlja Trumbiću da mu je Arneri rekao da ni Ljepopili ne simpatizira sa Frankom, i da se tražilo od Prodana da ne napada Supila.

U knjizi što ti danas šaljem zaboravih ti pisati, da je preko juče bio ovdi stari Rafo Arneri na povratku s Pelješca i da je on zajedno sa svijem pravašima u Korčuli istih nazora. I Ljepopili ti se u Stonu ne može sprijateljiti s Frankom! Na Prodana su jedoviti što me napao nedužna pak su mu toliki pisali da šuti i on je obustavit morao pod poglavljem I.

Uslijed dobitka Blata naš se položaj za izbore na car. Vijeće sasvim promijenio. Držim da mogu reći, da nam je kotar za Beč sada sjeguran, ali u naknadnom izboru za Zadar ne ćemo uspjeti, jer je Konavle narodnjačka tvrgja.

NBS

49.

Dubrovnik 21. VIII 1896.

Supilo izvješćuje Trumbića da je u Stonu sastavljena lista biranih birača koji bi imali glasati za M. Gučića a ne za Trumbića, ali da ta Prodanova spletka ne će uspjeti. Krene li P. Čingrija u agitaciju, Supilo će za njim.

Sinoć je ovdje bio Ljepopili na prolasku za Konavle, kamo je pošao agitirati za svoju kandidaturu, te će se zadržat dok svrše izbori biranih birača koji su u subotu. Kako će izaći, to ti ne mogu predvidjet, ali po nekim novim dogagjajima bojim se da ćemo izgubit. Svakako uradilo se koliko se moglo.

Jučer je ujutro bio zbor u Stonu i dogovorno s Perićem sastaviše listu biranih birača, od kojih 10 sigurno su pravaši, a dva će takogjer glasovati sa onom desetoricom ali nijesu pouzdani. Nego su tu odlučili da će nosit Mara Gučića, čovjeka dosta izobražena. Trgovac je, pošteni posjednik i t.d. ali... ali nije, brate, ono što se nama hoće. Ti već znaš i domišljaš se kako je to išlo. No meni se čini da tu ima i drugih dubljih razloga, koje tebi i tvojim prijateljima mogu povjerovati, kako ih ja shvaćam. Čini mi se da je parola megju popovima, da, ako je moguće ne dogje od omladine ko u Sabor, da bi tako vodstvo ostalo u svešteničkim rukama. Inače ne mogu da rastumačim onu neku mučku i tajnu protimbu, što je imadu protiv tebi i tvojoj kandidaturi svi naši svećenici, koji se inače izdavaju za velike pravaše. Najmeskiniji[1] razlozi izlaze na dvor, kao i ovaj, da su Korčula i Janjina imale deputate pak sad valja da ga ima i Ston! Oni su ostali gluhi na moja naprezanja da im rastumačim kako se sad tu ne radi o kampanilizmu, nego da se proturaju u sabor mladi ljudi, koji će sutra hoćeš nećeš zamijeniti stare; njima, kako se meni čini, nijesu odviše simpatični ti **mladi ljudi.** Ti se na pr. ne ispovijedaš? E, pa kako ti možeš da budeš pravaškijem zastupnikom? Ovo se meni ne govori, al vidim da se misli, a govoriće se za stalno izmegju njih.

Sve mi se čini da je dn. Ivo Prodan ovdje to potprašio. Može bit da nije, al tako mislim. Ovo megjutim nikako ne ide! Previše je popovstva u našem pravaštvu, mi to dobro osjećamo.

Nu ja sam se zagovorio. Ovo možeš pročitat Gjuru, pak mu reci, da mu je i brat[2] birani birač i da nastoji onim drugim izbit iz glave ovaj razdor. Većina biće za te. Ja sam prekojuče poslao članovima odbora Okružnog jedno

pismo, koje je Mišetić potpisao, da se izjave za kandidata. Član iz Slanoga već je odgovorio, te se za te izjavio. Za te će se izjavit i drugi sa poluotoka i tako će birani birači doći u Korčulu pod utiskom votuma, makar popovi govorili da tebe »narod neće«. Već se čine kombinacije o preustrojstvu Zemaljskog Odbora. Možda i to sve dolazi u savez sa ovom protimbom.

Od raznih narodnjačkih kandidatura na Pelješcu čini se da će ostati Čingrija. Danas sam od pouzdane osobe čuo, da on u subotu na tri ure u jutro polazi parobrodom u Orebiće. Ako se to obistini, istim parobrodom poći ću i ja, jer bi mogao dosta omesti. Ako mi ti pišeš, tvoj će list stići u ponedjelnik, kad ću ja bit već doma. Megjutim do petka dobiću izjavu svih članova odbora s onih strana, pak ćemo onda bezobzirnije radit, jer je ovijeh spletaka više dosta!

Dušu u se za sve ovo, a to isto priporuči i Gjuru.

---

[1] Prema talijanskom: meschino znači bijedan.

[2] V. Ferri dr Ante.

NBS

50.

Dubrovnik 22. VIII 1896.

Supilo priopćuje Rafu Arneriju poziv Središnjeg odbora na skupštinu u Splitu na koju zbog važnosti Arneri ima pozvati predstavnike Mjesnih odbora i viđenije pristaše. Predstoje pregovori s narodnjacima.

Čast mi je javiti Vam, da Vas Središnji Odbor Stranke prava u Dalmaciji kao člana Okružnog Odbora pozivlje na skupštinu, što će se držati u Spljetu dne 9 septembra o.g. u 9 sati pr. podne sa sliedećim dnevnim redom:

1. Glasovanje uredbe rada stranke prava u Dalmaciji.
2. O položaju stranke u Banovini.
3. O položaju stranke u Dalmaciji i o pravcu daljnjeg njezina djelovanja.
4. Slučajni predlozi.

Pošto se po zaključku Središnjeg Odbora imadu pozvati i prestavnici mjesnih Odbora, gdje ih ima, a osim toga dana je vlast članovima Okružnog Odbora, da pozovu i vidjenije pristaše stranke, koji nijesu članovi rečenog Odbora, to Vam se preporuča, da ovu punomoć što više upotrebite, jer je sastanak u današnjim prilikama od velike važnosti.

Svaki pozivnik, ako misli učestvovati, valja da to prijavi veleuč. gosp. dru. Anti Trumbiću u Spljetu, koji će dotičnicima izručiti Ulaznice.

Uz ovo bićete već primili pismo od dra. Trumbića, radi pregovora sa narodnjacima. Mi znamo da je Vama teško, ali nijesmo mogli oklijevati u biranju Vas, ako iskreno želimo da se što postigne.

Još nešto! Pošto se g. Miho Bielić zahvalio na časti u odboru, a novog ne izabraše, ne znam komu da tamo upravim poziv da se osjetljivost ne izazove. Molim zato Vas.

ASRH, Rkp. R. Arneri

51.

Dubrovnik 28. IX 1896.

Supilo preporučuje Trumbiću da i on pođe na sastanak Središnjeg odbora stranke prava Banovine i Dalmacije sazvan u Rijeci radi otklanjanja razdora među pravašima, za koji je kriv i Prodan.

I ja sam primio poziv. Barunu još nijesam odgovorio, ali sam u petak pisao dru Potočnjaku u Zagreb, pa kako je na mom pozivu datum bio slučajno pobrkan, da ga nijesam razumio, to sam ga upitao za dan, koji nalazim sad u tvom pismu. Suviše rekoh da sam spravan doći na sastanak, ako me kakve privatne okolnosti ne bi zaustavile. (Najmlagji brat teško je bolestan, tako da se svi bojimo nemila slučaja).

U to stiže i tvoje pismo kad sam ti baš nakanio da pišem. Ja se potpuno slažem s tobom, da valja ići, ako se može, za sve one razloge koje si ti spomenuo u listu i za još neke. Usprkos svoj našoj pasivnosti, ipak držim da je samo prava stranka prava u Banovini ona koja nas sada zove na Rijeku i gdje će se naći njezini najbolji ljudi. Sada bila ona okretnija ili ne, pametnija ili ne, ona je ipak stranka tradicionalna — a ono drugo nije nego komedija, himbena i dosta štetna, bez odgoja, bez načela i ljudi, koja vladi izvrsno služi. I to sve skupa na sablazan naroda podržavamo mi s ove strane Velebita. Istina da je Folnegović služio izlikom za razdora; istina da je dr. Frank glavni i jedin krivac istoga; ali i to je istina da je danas najglavnija poluga razdora Prodan i »K. D.«. Da nije on ovako okrenuo, mi sad iza smrti Staroga ne bi bili pocijepani, a Frank bi i s Milom[2] i Kumičićem i Goržanićem[3] bio gotov. To treba ili otkloniti ili izravnati ili iščupati silom, ako inače nije moguće.

Mi na riečkom sastanku možemo učinit nešto dobra u tom smislu, pak idimo. Najzgodniji parobrod bio bi Panonia od petka noći i ako ikako uzmogu naćemo se.

Javi mi molim te malo prije hoćeš li stalno ići.

---

[1] Potočnjak dr. Franko, političar i publicist (Novi Vinodolski, 2. VIII 1862 — Zagreb, 18. I 1932). Urednik (1896—1897) »Hrvatske Domovine«, organa Folnegovićeva krila Stranke prava. Zaslužan za izborni sporazum sa Neodvisnom narodnom strankom 1897. g. kad su ga mađaroni isključili iz 70 saborskih sjednica; ponovo biran u Sabor 1906. Uslijed opozicije Khuenu tek tada dobio advokaturu. Iako vanstranački političar bio je delegat u Ugarskom saboru u Pešti kao član Hrvatsko-srpske koalicije. Oklevetan u klerikalnom »Reichspostu« sa Lukinićem, Sv. Pribićevićem i Supilom, dok historičar Friedjung 25. III 1909. u »Neue freie Presse« ponavlja u izvodu te optužbe protiv Koalicije, ciljajući u prvom redu na Supila, na osnovu dokumenata falsificiranih u austro-ugarskom poslanstvu u Beogradu, zbog tobožnjih veleizdajničkih veza sa srpskom vladom. Za vrijeme rata član je Jugoslavenskog odbora i sudjeluje pri stvaranju dobrovoljačkih legija od austrijskih Jugoslovena zarobljenih u Rusiji, i kod pregovora o Krfskoj deklaraciji (1917). Mnogo je radio kao publicist. Objavio svoje uspomene: »Iz emigracije«, I—IV. Više o njemu v. »Novosti«, 1932, br. 20; »Enciklopedija Jugoslavije«.

[2] Starčević dr Mile, političar i advokat (Žitnik, Lika, 28. IX 1862 — Zagreb, 10. III 1917). Od 1892. do smrti član Hrvatskog sabora. Glavni pomagač strica Ante, s kojim se 1895. odijelio od matice Stranke prava osnovavši Čistu stranku prava; od ove se odvojio 1908. kad je Koalicija u izbornoj kampanji dokazala suradnju Franka s režimom: povjerljivim raspisom Rauch je pozvao činovništvo da glasa za frankovce ako vladin kandidat nema šansa. Tada je osnovao Starčevićevu stranku prava. Više o njemu v. »Hrvatsko pravo«, Zagreb, 1917, br. 11; »Jugoslavenska država«, Zagreb, 1917, br. 67.

[3] Goržanić (Gržanić) Josip, političar i javni bilježnik (Senj, 1844 — Gospić, 29. X 1907). Pravaški zastupnik u Saboru gdje je (5. X) 1885 u poznatoj raspravi i sukobu udario nogom bana Khuena jer je iz Zemaljskog arhiva u Zagrebu dao otpremiti u Peštu brojne hrvatske dokumente i k tome izjavio da dvoji da su Hrvati bili u poštenom posjedu tih spisa. Samo za »pokušaj« javnog nasilja osuđen na 5 mjeseci zatvora. Politički prijatelji postaviše ga za ravnatelja senjske štedionice gdje je radio do smrti. Pripadao je čistoj stranci prava. Među pravašima bio je autoritet. Više o njemu v. »Hrvatska zastava«, 1907, br. 44—46; »Obzor«, 1935, br. 231.

NBS

52.

Dubrovnik 26. X 1896.

Supilo se dogovara sa Trumbićem o zajedničkom putovanju u Rijeku na sastanak pravaša.

Primio sam poziv za 5. novembra na Rijeku. S razloga koji dobro znamo, bio bi sklon putovati, te, ako me što ne zapriječi, pošao bi sa brzim riječkim od utornika u jutro (koji iz Spljeta polazi oko 10 ura večer istog dana). Na Rijeci bismo mogli ostata četvrtak i u veče na $9^1/_2$ vratit se sa ug. hrv. pak u petak u veče bit u Spljetu ili pak u nedjelju jutro s brzim.

Javi mi hoćeš li hodit i ti sjegurno.

NBS

53.

Dubrovnik 15. XI 1896.

Izvješćujući Trumbića o riječkom sastanku pravaša Supilo navodi da je, uz opće osuđivanje Franka, odlučeno da Spinčić dostavi na ocjenu koncept izjave o rascjepu u stranci, te da su primljeni njegovi prijedlozi o izbornom sporazumijevanju prema mjesnim prilikama s tim da Središnji odbor sprečava načelne greške.

Na Rijeci je jako lijepo prošlo. Žalili su što nijesi došao i što nije došao Biankini. I meni je s toga bio vrlo mučan položaj, nego nekako sam se iskopao.

O raskolu se govorilo, ali se nije ništa zaključilo. Oni neće ugovarati s Frankom i imaju pravo. Govorilo se o programu i oni su bili svi zato, da se stranka već s Rijeke izjavi, da se vraća na staro. Osobito je David urgirao, a i ostali. Ja sam bio proti tome s razloga što mi se činilo, da nije ni odbor, ni vrijeme zgodno. Neka David bude izabran, neka on u saboru počne, neka drugi nastave pak ćemo onda vidjeti. Činilo mi se da bi to bilo sad nekakva reklama proti Franka, koja u narodu ne bi imala uvaženja. Svi su pristali na ovo i u tom smislu poslaće ti Spinčić jedno pismo na Središnji Odbor Dalmatinski.

Suviše će se izdati jedna izjava, koja će iz daleka govoriti u gornjem duhu. Sastaviće je Spinčić i Laginja, ali mi ćemo je svi dobit litografiranu, da učinimo naše opaske i promjene, koje će se prema tome i uvažiti. Onda ćemo je dobiti gotovu na potpis. Ne znam kakva će bit ta izjava, ali po toku razgovora što smo o njoj držali ima bit kratka, te će se o razdoru samo prolazno baviti, naglašujući slogu, vjeru u hrvatsku slobodu i t.d.

Govorilo se o kompromisu s obzorašima. Neki su bili za a neki proti i tu je bilo dosta žestoka razgovora. Zbilja teško je to odlučiti. Primljeno je i tu moje mnijenje i moja resolucija: Evo kako. Središnji Odbor kao vrhovni vogja stranke nema baš dužnosti, da se direktno miješa u taktičnu borbu pojedinih krajeva, već samo da načelno ravna strankom i ne dopušta načelnih pogrešaka. Središnji Odbor pak nije za Banovinu nego za svu Hrvatsku. Stoga on ne može odlučivat o kompromisu sa obzorašima, već samo, upitan, dat neku direktivu klubu u Banovini. Zato je moja rezolucija glasila od prilike nešto ovako: Sred. Odb. str. prava nema ništa proti tome, ako stranka prava u Banovini za predstojećih sab. izbora po svojoj uvigjavnosti i pojedinim mjesnim prilikama sklopi izborni kompromis sa neodv. nar. strankom.

Ovo je smisao. David koji je najviše bio proti kompromisu prvi je prihvatio ovu, a za njim i drugi. On kaže: što ćemo narod kvarit u kotarima

gdje je čisto pravaški kao njegov, pak primorje i t.d. Ali tamo gdje treba neka se čini kompromis kako i rezolucija veli. Što ti se čini? Sad u njima stoji kako će to napravit. Ovo je od prilike nešto kao i ono naše.

Iza toga zaključilo se drugih stvari kojih se sve i ne sjećam. Megju tim je i to da se na Rijeci pokrene jedna hrvatska pučka škola. Ovo je još tajna. Banjavčić[1] je potpisao zato 300 fior. i čini se da bi moglo uspjeti. Ovaki pokreti dižu stranci ugled bolje nego sve izjave i rezolucije.

A sada da si mi zdravo. Kad me Prodan bude napadat radi Rijeke neću mu odgovarat, jer mi nije stalo. Ali ako učesta hoću. Žao mi je da se nijesmo vidjeli, da se porazgovaramo o nekim stvarima, što smo u Spljetu govorili. Gdje je sada gja Neurentterova[2]? Jedno je pismo stiglo za nju na mene, pak bi joj ga poslao.

---

[1] Banjavčić dr Ivan, advokat i javni radnik (Barilović kod Karlovca, 29. V 1843 — Heidelberg, 7. X 1913). Preko 30 godina gradski zastupnik u Karlovcu gdje je bio i načelnik. Od 1887—1905 zastupnik je u Hrvatskom saboru kao član Stranke prava, a kasnije kao član Hrvatske stranke prava u sklopu Hrvatsko-srpske koalicije. Više o njemu v. »Narodna Obrana«, 1913, br. 230.

[2] Neurentterova M., češka javna radnica i dobrotvorka. V. »Crvena Hrvatska«, 1896, br. 49 od 5. XII.

NBS

54.

Dubrovnik 8. III 1897.

Supilo čestita Trumbiću na izboru u Carevinsko vijeće i obećaje podržati Borčića, narodnjaka, shodno izbornom sporazumu. Zamjera mu protuslovlje kad osuđuje izbornu suradnju Stranke prava s Neovisnom narodnom strankom u Banovini.

Ja sam s neruke pak sam osto, kad sam pročitao da ćeš u Beč. Neka! Čestitam ti i ako shvaćam kako će ti to oteščati tvoje poslove. Ako još budu u Istri 3 biće Vas šest. To je vrlo dobro! Narodnjaci su na čudu, jer se mnogi mame radi kandidata. Svakako poradićemo za Borčića što se više bude dalo. U Srbe se ne valja mnogo uzdati, osobito kad dobiju svoje, koji su prvi. Nego znaš što bi te ja sad svjetovao: pošto ćeš bit sad »eterni deputat« nagji koju od 100.000 fior. pak se liepo oženi. a advokaturu spravi u ormar .

Čudim ti se što mi se čudiš da odobravam obzoraško-pravaški kompromis. Još ti se više čudim što ga **ti** osugjuješ. U onoj vijesti »C. H.« stoji da »**u koliko smo se mogli osvjedočiti** svi nesebični i požrtvovni Hrvati« ecc., dakle ne spada da ti nijesi požrtvovan (a pitaj zato P.), jer nije rečeno da su bezuvjetno svi.

Glavno je da ti, osugjujuć što se opozicija u Hrvatskoj u onom njihovom jadnom položaju okuplja i koalira, stavljaš i sebe i nas u protuslovje. Naši narodnjaci su vladinovci mnogo gori od obzoraša, jer obzoraši danas se bore i progonjeni su od vlade, a naši zaštićeni. Što su učinili narodnjaci zadnjih godina amo, nijesu ni magjaroni u Hrvatskoj bilo u ponašanju prama vladi bilo u izborim proti nama. Pa ipak mi smo s njima sklopili kompromis! Ne samo s njima nego smo u neku to učinili i sa Srbima, jer — govorimo izmegju nas — sve naše »slobodne ruke« i »ograde« prama Srbima u ovom kompromisu ne vrijede mnogo. Dok smo ušli u pregovore sa narodnjacima mi smo im mučki kazali: glede Srba vi činite kako znate, mi ćemo činit fintu ko da ne vidimo, a do potrebe ćemo i vikat,

znajuć unapred da je to naše vikanje bezuspješno. Eto vidiš. Ja ne kažem da nijesmo radili dobro, jer tako nam je nalagao politički položaj i razbor. Ali zašto onda osuditi našu braću preko Velebita, koji od prilike učiniše ono što i mi amo. Pustimo taj posao Franku neka ga izrabljuje proti njima; hrvatska vlada biće mu zato zahvalna.

Ne odobravam mnogo pisanje »Hrv. Dom.« i baš prekojuče pisah o tom u Banovinu, ali glede obzoraško-pravaškog kompromisa potpuno ga begenišem, jer je i onamo prijeka nužda, da se proti tugjincu i njegovim prijateljima nagju složni Hrvati neodvisna mišljenja, pripadali oni jednoj ili drugoj opoziciji. I ovako, vigjećeš, malo će moći da osvoje, a rascjepkani po gotovo ništa.

Ne zamjeri na ovaj odgovor, al i ti si mi oštro spočitnuo. Ako ti se ko bude tužit reci mu, da sam ja uvjeren da su dobro uradili, sve isto ko što smo i mi amo onaj kompromis lijepo uglavili. U ostalom, ja se s njima nuzgredno bavim.

NBS

55.

Dubrovnik 9. III 1897.

Supilo javlja Rafu Arneriju da je izborna suradnja s narodnjacima sprovedena u redu. Preporuča dolazak kojeg veleporeznika s Korčule.

I u nas amo ispalo sve u redu i po kompromesu. Premda su njeke općine god. 1895 glasovale za Klaića ipak je dosta bir. birača pravaša. Biankinov izbor u **svakom slučaju** osiguran.

Pogibelj u veleporeznicima radi bokeških siromašnih Vlaha koji su veleporeznici, ali su 50 fior. poreza, pa ih mogu podmititi. Dobro bi bilo da dogje koji s Korčule osobno za moć kolokat sve prokure.

ASRH, Rkp. R. Arneri

56.

Dubrovnik 25. VIII 1897.

Spriječen poći na sastanak Središnjeg odbora u Splitu Supilo izlaže Trumbiću svoje stavove, da bi ih tamo iznio, o držanju prema rascjepu pravaša u Banovini, preporučujući neutralnost, o držanju prema narodnjacima, zagovarajući izborne sporazume uz čuvanje načela, dok u pogledu organizacije stranke smatra da ostane ista.

Primio sam poziv od Ljubića za sastanak i skupštinu. Žalim što mi je nemoguće doći. Mjesec dana smuco sam se od nemila do nedraga po manovram, istrošio dosta vremena i novaca, doma našo hrpu posala. Uz to za mene veoma nezgodan dan odabraste. Za bit u utornik i srijedu u Spljetu valja mi se uputit u subotu a doć doma u četvrtak na podne. To su ništa manje nego **5 dana.** Vele je.

Svakako, ako će koristit evo ti neke moje opaske, da ih zgodno izneseš, ako treba.

1. **O našem držanju na pram strankam u Banovini.** — Za mene je odavna stvar jasna, da bismo se imali pridružit frakciji kojoj je predsjednik Rukavina i tako učinit kraj špekulaciji, razdoru i hinjenom pravaštvu. Ali pošto u Dalmaciji ima pravaških elemenata, koji su još za t. zv. »čiste«, pak bi moglo bit razdora, stoga držim, da stranka kao takva još stoji u

neutralnosti. Mnogo šta ne odobravam kod domovinaša, kao na pr. ono o srpstvu, ali znam izvjesno, da je ono mišljenje dvojice-trojice i da većina osugjuje i tome je na kraj stala. Kod »čistih« ne odobravam ništa, jer ili nije hrvatski, ili je umjetno, proračunano i licemjersko.

2. **O odnošaju dalm. str. prava prama drugim strankama.** Ovdje će bit govora o kompromisu. Istina, kompromis, što ga potpisasmo, nije sasvim odgovarao zaključcima lanjske skupštine. Ali ova nije ništa odredila za nepredvidljivu činjenicu, s kojom je odbor za kompromis morao računati. Lasno je kritizirati iz pokrajine, ali da su drugi bili na našem mjestu, u onim okolnostima, ako bi htjeli mudro postupati, bili bi isto uradili. Valja pomislit na posljedice, što bismo ih povukli, ako bi bili sve razbili i što bi narodnjaci bili protiv nas okretno iscrpli. Istina, za duh stranke kompromis nije baš bio dobar, ali da ga nijesmo sklopili, bilo bi po nas gore. Lako se je sad pozivat na rezultate u glasovanju kod gradova, ali onda to nije niko znao. A onda obveze pošteno zajamčene valja ispuniti.

Ja načelno nijesam protivan kompromisu s narodnjacima, **kadgod to zahtjeva interes Hrvatstva** i uvijek ću ga u to ime rado prihvatiti. Samo da uvjeti budu prihvatljivi i da se ne dira u načelo stranke prava. Ti kompromisi mogu bit opći, regionalni ili lokalni prama tome kakva je potreba. Držim da u tom najkompetentniji sudci biće oni pravaši za koji se kraj, grad ili predjel (pokrajinu) taj kompromis sklapa. (Ti me razumiješ?)

3. Organizacija stranke. — Ja ne bi u to sad dirao, dok je ovo neko nepovjerenje i ovo nesuglasje. Sve što se učini i paragrafira pokazaće se neizvedivim kao evo i do sad. Zato neka ostane skupština (godišnja) i središnji Odbor, a lokalne pokrete treba prepustiti mjesnoj i osobnoj inicijativi.

Molim te da ovo, ako nagješ shodno, izneseš u sjednicu odbora ili skupštine i primi uz to moj pozdrav, te ga izruči svijem našijem prijateljima i sumišljenicima.

NBS

57.

Dubrovnik 22. II 1899.

Supilo javlja R. Liniću[1] razloge zbog kojih ne može primiti ponudu da prijeđe na Rijeku kao urednik lista »Hrvatska sloga«.

Ne mogu se odazvati Vašoj u svakom pogledu za me potpuno laskavoj ponudi, kojom se vrlo ponosim, a k tomu ima više razloga.

Prvi je što za »Crvenu Hrvatsku» ne bi mogao ovamo naći zamjenika, koji bi se spreman bio žrtvovati, odgovarao zvanju, a mene nadomjestio onako kako bi želio. U najboljem slučaju mogao bi je povjerit jedino mome mlagjem bratu, juristi. Valjan mladić no ne znam kako bi kod novinarstva odgovarao jer novinaru osvem naobrazbe treba jošte neko svojstvo koje sâm ne bi umio da opišem. Vidimo učenih ljudi koji su preslabi novinari, a osobito novinari kakovih kod nas treba, gdje urednik mora ne samo da vijesti kolekcijonira, nego da daje inton....[2] ljenju čitatelja i naroda. Zato mi je žao da bi moja »Crvena«....

Drugo pako, reći ću Vam čisto i bistro: **ne uhvam se!**.... svoj gazda; pišem, radim, postupam **po vlastitom osvjedočenju**... upliva, niti mi zapovijeda. Dohotci nijesu masni, ali sam svoj.... To kod Vas ne bi bio: imao bi odbore i ino. Vidimo danas u naš.... megju našim ljudima svakakovih iznenagjenja. Ko zna što se... i tamo dogoditi? Mogućnost nije isključena. Pa kad većina... pravac ili način protivan mome uvjerenju — što mi ostaje... ili ostupiti. A pošto proti osvjedočenju pisao nebi — trebalo bi... drugo.

Dočim danas u listu kojim raspolažem slobodan sa... brata rogjenoga, ako vidim da zaslužuje. Zato volim i ma... Ovo bijaše jedan od glavnih uzroka zašto se ne prihvatih... »Hrvatske Domovine«[2], nazad 3 godine. Tražio sam im da mi... u ruku dadu, bez ikakve odgovornosti klubu, u kom se članovi megju sobom prepiru inade i svagjaju. Poznam svoja načela, osvjedočen sam u njima i list nebi upadao u načelne pogreške proti stranci prava. Zato mogoh jamčiti mojim poštenjem. List bi bio hrvatski u duhu stranke prava; svako pitanje bilo bi sa tog stanovišta gledano; ali ne htjedoh da mi osobno niko zapovijeda — jer kako lijepo vidimo David danas misli jedno, sutra drugo — Grga[3] je prenagal, Rukavina prespor, Ružić[4] se ne snagje brzo u dnevnim pitanjima, Banjavčić dobar čovjek, koji nije u Zagrebu; **u Zagrebu pak previše spletkara i rovara koji bi mi iza legja radili.** Zato htjedoh imati list potpuno u mojim rukama. A u stanovitome roku pak neka skupština stranke prava (a ne pojedinci) odluči, da li je list odgovarao ili nije zadaći i načelu. Ako bi rekli ne, ja bi se povukao .

Ovo bijahu ondašnji moji uvjeti »Hrv. Domovini« — koji u glavnom sadrže i danas moje načelo i mnijenje u ovom poslu. Ne htjedoše ih primiti i »Hrv. Domovina« ...kim nadzorom (trista baba kilavo dijete!) usprkos kojemu lutala je... draga, da je kadgod bila sve drugo nego pravaški list. A i... počiniti groznih blamaža. Recite i sami da li je ovako?

... bilo vrlo milo doći tamo i to radije u Zagreb nego na Rijeku. Vidim mnoge... bi osjećam da bi se mnogo lako dalo ispraviti uz načelo, osvjedočenje ... rad. Ali u tom slučaju želio bi imati svoj list ili barem uz tako... neo-odvisnost bude naprama osobnim uplivima garanti.... Inače volim ostati sa mojom malom »Crvenom«, koja ako i... moje potrebe nijesu tako velike.

... veleučeni gospodine, što sam Vam iskreno i bistro izložio moje... predmetu i pitanje o kom mi pisaste.
P. S. ...Vas o »Hrv. Slozi«[5] bio je učinjen nekoliko dana prije nego li sam primio prvi ...sam znati za moje ravnanje kao urednik »C. H.«. Pripravan sam, ako Vam treba, ...glede lista, u koliko sam u tom stekao nekog isku...

---

* Pismo jako oštećeno, manjka jedan dio lista.

[1] Linić dr Rude, javni radnik i advokat (Trsat, 24. IV 1861 — Trsat, 21. I 1937). Kao student prava surađuje sa pravaškim prvacima. Ulazi u advokatsku kancelariju Erazma Barčića u Rijeci koja je središte narodnog života u Hrvatskom primorju. G. 1895. izabran je u Središnji odbor Stranke prava. Aktivan je na narodnom polju i u Istri. Kao istaknutom pravašu Khuen mu uskraćuje advokatski stallum agendi. Sudjeluje pri pozivu sušačko-riječkih Hrvata Supilu da se preseli na Rijeku radi uređivanja političkog lista. Njegovo dopisivanje sa Supilom o tome traje godinu dana; u najtjesnijim su vezama do Supilova odlaska u emigraciju početkom rata. Surađuje u »Novostima«, »Obzoru« i drugim novinama. Opširnije o njemu vidi: »Primorske novine«, 1937, br. 462; »Novosti«, 1937, br. 23; »Mjesečnik«, 1937.

[2] »Hrvatska domovina«, list počeo izlaziti 2. XII 1895. u Zagrebu kao nastavak »Slobode«; novine Stranke prava. Izlazila je do 30. XII 1900. Prvi urednik bio je A. Harambašić.

[3] Tuškan dr Grga, političar (Velemerić kraj Karlovca, 1845 — Sisak, 22. II 1923). G. 1883. izabran je u Hrvatski sabor kao pristaša Stranke prava. U njeno ime podnio prijedlog da se ban Khuen stavi pod optužbu što je hrvatske arhivalije poslao u Budimpeštu. Na sjednici Sabora u sukobu zbog toga Khuen je tvorno napadnut. U procesu koji je slijedio nakon toga Tuškan je pod zakletvom izjavio, da je vidio udarac kojim je Khuen izbačen iz sabornice. Optužen radi krive zakletve osuđen je na dvije godine tamnice i gubitak advokature. Nakon što je u Stranku prava ušao dr J. Frank priključio se pravašima »domovinašima« koji su se sa pristalicama Neodvisne narodne stranke — »obzorašima« — stopili u Hrvatsku stranku prava. Ova je skupa sa Hrvatskom pučkom naprednom strankom bila aktivna pri stvaranju Riječke rezolucije i Hrvatsko-srpske koalicije kojoj je postao predsjednik. Od 1897. stalno je

biran u sisačkom kotaru za poslanika u Hrvatski sabor i više puta za delegata u Ugarski. Vidi opširnije: »Novosti«, 1923. br. 52.

[4] Ružić dr Ivan, političar, publicist i advokat (Hreljin, 29. VIII 1849 — Zagreb, 22. I 1915). Istaknuti član komisije za unapređivanje privrednih grana u Hrvatskoj; privredni i pravni pisac. U više perioda zastupnik u Saboru kao pravaš. Vidi nekrolog: »Obzor«, 1915, br. 23; »Mjesečnik Pravničkog društva«, 1915.

[5] »Hrvatska sloga«, dnevnik, počela izlaziti 1898. na Sušaku. Od 1900. mijenja naziv u »Novi list«, a uredništvo preuzima F. Supilo. Naskoro prelazi u Rijeku i od 2. III izlazi stalno u Rijeci.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

58.

Dubrovnik 17. III 1899.

Supilo objašnjava Trumbiću da mu je pisao da pravaši pomognu Srbe u rušenju Tončića, tada kotarskog poglavara u Dubrovniku, a da ih ujedno napadnu zbog velikosrpske propagande. Predlaže mu da se u Splitu sazove velika pravaška skupština radi čišćenja stranke od Prodana i družine, i prijeti ostavkom u stranci.

Evo ti dopisnica — 30 na broju: f. 1.20 i 20 nč. pošt. troš. f. 1.40. Čini mi se da si se uzobijestio, kad te ove stvari interesiraju, svakako si dobre volje. Ili je po srijedi **cherchez la femme?**

Nijesam ti ja pisao da branite Tončića[1], nego namjeru srpsku, koja ide za tim da ga sruši, a da svoj prestiž podigne, da osujetite tako, ako navalite na veliko srpsku propagandu u južnoj Dalmaciji, a to se može i kao radikalci.

Čujem o pregovorima za općinske izbore[2]. No držim da bi dobro bilo da se u maju ove godine, ili najkašnje **juna** sazove velika pravaška skupština u Spljetu. Da se agitira da ovaj put dogju svi naši vidjeniji pravaši i da se položi nekakav temelj budućnosti koja čeka našu stranku u Dalmaciji. Sve glupane valjalo bi isključiti, a pozive poslati poimence odregjenim osobam, imenik kojih mogao bi se dogovorno sastavit. Ili nešto slično. Inače vidiš kakove se bedastoće prave.

Ako pak ima biti kao dosle sa onim glupacima Prodanom i družinom, mene ne vidite s vama. Vi samnom malo izgubili, a ja pak mnogo dobio, pak svak miran. Priopći ovo i Biankinu.

[1] Tončić Josip, politički radnik, podnamjesnik Dalmacije (Rab, 1847 — Split, 17. VII 1931). Zbog pisanja u »Il Nazionale« — »Narodnom listu« — odležao 7 mjeseci zatvora. Pravne nauke završio u Beogradu gdje je bio lični sekretar Jovana Ristića, srpskog državnika. Vrativši se u Zadar služio je od 1875. u upravnoj službi dospjevši do funkcije podnamjesnika. Bio je predsjednik Hrvatske čitaonice i Hrvatskog doma u Zadru. Prilikom raspada Austrije izabran predsjednikom Narodnog vijeća u Zadru odakle je deportiran u Italiju kao 70-godišnjak. Više o njemu v. »Narodni list«, 1911, br. 39; »Narodni list«, jubilarni broj, 1912, str. 34; »Novo doba«, 1931, br. 166.

[2] Općinsko zastupstvo biraju pripadnici općine raspoređeni prema visini neposrednog poreza u tri izborna tijela; dopušteno je glasanje po punomoćniku. Svako tijelo bira trećinu vijećnika općinskog vijeća koje iz svoje sredine izabira načelnika i prisjednike. Više o tim propisima vidi: Zakon od 30. VII 1864, »Pokrajinski list zakona i naredaba za kraljevinu Dalmaciju« za 1865, kom. I, br. 1, modificiran zakonima od 19. III 1866 (»Pokrajin. list zakona . . .«, kom. II, br. 5), 8. X 1868 (»Pokrajin. list . . .«, kom. IV, br. 10), 13. XII 1868 (»Pokrajin. list . . .«, kom. V, br. 21), 3. III 1873 (»Pokrajin. list . .«, kom. IX, br. 19), 21. I 1875 (»Pokrajin. list . . .«, kom. II, br. 7), 6. X 1880 (»Pokrajin. list . . .«, kom. XIV, br. 57), 25. X 1881 (»Pokrajin. list . . .«, kom. XVII, br. 32), 27. X 1889 (»Pokrajin. list . . .«, kom. IX, br. 16). 7. VIII 1897 (»Pokrajin. list . . .«, kom. XII, br. 15 i kom. XIII, br. 16).

NBS

59.

Dubrovnik 24. IV 1899.

Supilo piše R. Liniću kako bi mu sada bilo teško ostaviti »Crvenu Hrvatsku« i doći na Sušak. Želi s njime o tome razgovarati.

Vaše u svakom pogledu laskavo i povoljno pismo izazivlje me, da dogjem u susret barem iskrenom riječi i željom.

Ja bih rado došao tamo pod one uvjete, koje bi megjutim tačno precizovali. Čini mi se, da se sa Sušaka može puno učinit jednim dnevnikom i za Rijeku i za Banovinu, Istru, Dalmaciju, jer je položaj mjesta upravo raskršće, s toga pogleda, s moje strane nije prigovora.

Ali kako vidite mi smo se amo upleli u borbu na smrt i život. »Crvena« bi mogla nekako i bez mene — nu moji me prijatelji mole, da ostanem. Zaludu, i ja sam osjećam, da se ovdje hoće, **bar za ovo nekoliko vremena,** da se proslijedi kako je upućeno.

Materijalno bi stajao **bolje na Sušaku,** ali ćutim neku moralnu, ako ne drugo, obavezu naprama Hrvatima južne Dalmacije; čini mi se da ne bi lijepo učinio, kad bi u ovim trenutcima ostavio moje sugragjane i kraj gdje sam se rodio. Pomislite, da svu ovu borbu uzdržimo uprav nas dvojica-trojica, a ostale — kao svud, treba turat.

Dakle ne kažem definitivno: **ne!** U to ime spravan sam doći na dogovor na Rijeku, ako ništa drugo, a ono da se porazgovorimo o stvari i o mnogočem što se neda pisati. No upozorujem, da bi mi **sada** bilo veoma teško to učiniti. Ako nalazite za shodno da se sastanemo, doći ću sa **Pannoniom** ili u nedjelju na 30 ov. mj. u jutro ili u drugu nedjelju na 7 maja, a povratio bi se u utornik u jutro. Nedjelju i ponedeljak mogli bismo se porazgovarati. Vi ćete ovo pismo primiti u srijedu veče, najdalje u četvrtak. Molim da mi u četvrtak brzojavite hoću li dolaziti i u koju od te dvije subote bilo bi bolje, jer treba dan-dva prvo da znam.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

60.

Dubrovnik 14. VIII 1899.

Evo ti ovdje »Radnika«, u kome je ono bilo pisano. Basto[1] je Stražičić[2]! Naravno da je sve laž, od početka do kraja.

---

[1] Prema talijanskom bastare znači: dostajati, preticati; ovdje: još je S. **trebao.**

[2] Stražičić Antonije, novinar i publicist (Dubrovnik, 1864 — Sarajevo, 29. IX 1921). Bio je urednik novina u Sarajevu, Novom Sadu (»Zastava«), pozvan u Split gdje je uređivao konzervativni narodnjački organ »Jedinstvo«, kasnije »Naše Jedinstvo«. Preselivši se u Sarajevo stupio u konsorcij i redakciju »Jugoslavenskog lista«. Vrstan polemičar; vjerovao je u evoluciju austrijskog režima. Više o njemu vidi: »Jugoslavenski list«, 1921, br. 246.

NBS

61.

Dubrovnik 21. VIII 1899.

Supilo javlja Liniću uvjete pod kojima je voljan voditi pregovore s osnivačima »Hrvatske sloge«.

Naši su izbori prošli, pobjeda nam sjajna, »Crv. Hrvatska« vršila je svoju, **a vršiće i u buduće.**

Poslije ove pobjede, kako sam Vam prošlog maja na Sušaku govorio, ja bi bio voljan nastaviti pregovore sa osnivačima »Hrvatske Sloge«, kako su mi ono ponudili. List je doduše sad nešto uredniji — ali...

U to ime molim Vas, da biste mi javili:

1. Stoje li oni još na nakanama od prošlog maja glede mene?
2. U jestnom slučaju: koje bi mi moralne garancije pružili, biva bi li prepustili list posvema mojoj upravi i odgovornosti pred narodom?
3. Koje bi materijalne garancije dali? Kako? su čim garantirane? za koliko godina? Ovo prama listu i prama meni.
4. Kako danas stoji »Hrvatska Sloga«?

Na ovo molim odgovor što skorije, **ali potajno,** jer ako bi mi naši obaznali, teško bi me puštali. Ako mi u moralnom pogledu za politički rad bude prudilo, došao bi, ne napustiv »C.H.«. Ako ne, **nijesmo ništa ni govorili,** premda držim, da bi se tamo moglo nešto učiniti.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

62.

Dubrovnik 14. IX 1899.

Supilo piše R. Liniću u vezi članka »Mrtvilo u Banovini». Ne slaže se sa pravcem koji zauzima »Hrvatska sloga«.

Na Vašoj dopisnici pišete mi: **»Članci Mrtvilo u Banovini nisu no sto put izmlaćena prazna slama. »Pravo«[1] se kod nas u prilici kao što je ova čita ravnodušno, da se člankopisca sažaljuje prelazeć sa gnušanjem i prezirom kao što i zaslužuje«.**

Od ovoga svega ne razumijem vragute riječi! U pretprošlom broju »Crv. Hrv.« napisao sam članak **Mrtvilo u Banovini,** u kom krivicu neke apatije, koja je nesumljivo tamo zavladala, pripisujem u glavnom rastvornom radu Frankovaca, koji mnogog patrijota zgadiše i od rada odalečiše. Sigurno valjda Pravo ne što odgovara — ili se Vaše riječi odnose na **moj** članak? »Prava« ne primam ni čitam. I u Dalmaciji počelo je razočaranje.

Što se tiče »Hrv. Sloge« to bi u svakom slučaju bezuvjetno tražio, da list bude imao pravac i načelo moje, niti bi u sadašnji pravac pristao za sve blago na svijetu. »Hrv. Sl.« **sada** samo ima naslov hrvatski — sve drugo jest bez duha, pravca, ideje, bez ikakva cilja. Reklo bi se da kakav tugjinac koji Hrvate mrzi, piše, pa ne može inače. Šta je ond? Ko je taj »as« — po pisanju bi morao biti Srbin, a ne Hrvat?

»Hrvatska Sloga« bi morala biti barjaktar naše stranke na Primorju, zahvaćajuć u svoje područje Istru i Dalmaciju — inače ništa.

---

[1] »Hrvatsko pravo«, list izlazio kao dnevnik od 2. XI 1895. do 30. X. 1911. u Zagrebu. Glasilo Čiste stranke prava; list pokrenut nakon raskola u Stranci prava 1895. godine. Financirao ga dr Josip Frank, koji je od 1903. njegov stvarni urednik.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

63.

Dubrovnik 20. X 1899.

Supilo javlja R. Liniću da ne može doći na Brodsku skupštinu. Spominje opet svoje uvjete glede uređivanja lista ako bi ga preuzeo. Dodaje svoj sud o mladom Radiću.

Ne mogu, po mojoj želji, na Brodsku skupštinu, dakle se nećemo vidjeti. Ovih dana pisaću Vam glede one stvari konačno.

Ja bi želio da je list (ne štamparija) sasvim u mojoj vlasti, jer bez toga nema ništa. Ovo je prvi uvjet. I glede eventualnih zaplijena postaviću uvjete, kao i glede svega. Pak ćemo vidjeti.

Onako kao danas ne vrijedi upravo ništa. Nema načela pravca, programa. Trebalo bi odijelit list od štamparije u posebnu upravu, da se i oblasti mogu s njome služiti, te da joj bar ne čine boycot.

P. S. G. S. Radić[1] je vrlo učen momak, ali vrlo smušen i konfuzan. Njega bi mogao čovjek upotrebiti pod dobrom direktivom — kad bi htio da sluša. Sam nema kriterija, niti je političar. On bi s listom otišao u sunovrat, misleći da piše za Čehe ili Franceze.

---

[1] Radić Stjepan, političar i publicist (Trebarjevo, 11. VI 1871 — Zagreb, 8. VIII 1928). God. 1895. zbog sudjelovanja kod spaljivanja mađarske zastave suđen i odlazi u Prag na studije. Ubrzo je isključen i sa praškog sveučilišta, a zatim i sa peštanskog. God. 1896. putuje u Rusiju, 1897-1899. svršava u Parizu Višu političku školu. Neko vrijeme živi opet u Pragu i surađuje u češkim listovima. Zatim odlazi u Zemun za dopisnika čeških, francuskih i ruskih listova. Od god. 1902. živi u Zagrebu i neko je vrijeme urednik časopisa »Hrvatska misao«. God. 1904. sa bratom Antom osniva Hrvatku seljačku pučku stranku, kojoj kasnije (1918) mijenja ime u Hrvatska seljačka republikanska stranka. Zastupnik je u Hrvatskom saboru 1910—1918. God. 1919. obraća se Mirovnoj konferenciji u Parizu Memorandumom u kome traži za hrvatski narod pravo na samoodređenje. Više o njemu vidi: Autobiografija u »Božićnici« od 1926; »Obzor«, 1928, br. 213—218; »Nova Europa«, 1938, br. 4; »Borba«, 1928, br. 47; A. Cesarec, Stjepan Radić i republika, Zagreb 1925; M. Marjanović, Stjepan Radić, Beograd 1937.

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

64.

Sušak 20. I 1900.

Supilo piše Spinčiću da se želi upoznati sa Viktorom Carem Eminom, kojega mu je on preporučio za izvjestitelja iz Opatije.

Koga ste mi ono bili iz Opatije preporučili za izvješća? Mislim gosp. Cara[1]. Molim Vas, da biste mu rekli, kako se želim s njime upoznati, jerbo vidim, da me od tamo ljudi žele izcrpiti u svoje lične i ine svrhe, te ne bi rado, da se ne nasučem još gore nego dosle.

Izvinite, molim Vas; no mnogo krat se usuđuju poslužit i Vašom aprobacijom, kao što je bilo zadnji put.

Onaj članak[2]

Napomena: Na poleđini lista Spinčić pribilježio olovkom: Bio je osobno ovdje.

---

[1] Car Emin Viktor, književnik i publicist (Kraj kod Lovrana, 1. XI 1870 — Opatija, 17. IV 1963). Služio kao učitelj u Istri, ali je 1900. otpušten. 1905—1910. upravitelj je općinske škole za dalju naobrazbu u Opatiji; od 1915. radio na Komunalnoj gimnaziji u Voloskom. Od 1919. pa do svog umirovljenja 1925. profesor je ženske realne gimnazije na Sušaku. Od 1894—1919. tajnik je Družbe sv. Ćirila i Metoda. 1900—1904 uređivao opatijski »Narodni list«; 1909—1914. omladinski list »Mladi Istranin« i »Mladi Hrvat«, a 1929—39. list »Mornar«. Surađivao je u Supilovu »Novom listu« i u mnogim drugim listovima i časopisima. Pisao je pripovijesti, romane i drame, a objavio je i velik broj članaka i rasprava iz političkog i kulturnog života Istre. Više

o njemu vidi: N. Bartulović, Šezdeset godišnjica Viktora Cara Emina, »Srpski književni glasnik«, 1930. knj. XXXI, br. 7; N. Polić, Pokušaj književnog profila, »Glas Istre«. 1. XI 1945. i »Vjesnik«, 4. XI 1945; A. Rojnić, Djela Viktora Cara Emina, I, Zagreb 1956 (predgovor); »Vjesnik«, 1963, br. 5805 od 18. IV.

[2] Ovako stoji u originalu bez daljnjeg nastavka teksta.

ASRH, Rkp. Vj. Spinčić, fasc. 86, br. 13.

65.

Sušak 3. III 1900.

Supilo piše Šimi Mazuri o razlogu zbog kojega nije objavio u »Novom listu« njegov govor. Ističe da bi se i u Rijeci moglo mnogo postići kad bi bilo sloge i sporazuma.

Bio sam tri zadnja dana u krevetu radi nesretne influence, pak ne odgovorih na Vaš brzojav.

Vaš govor ne priobćismo u listu iz vrlo jednostavnog razloga. Nazad 20 dana poslao mi je Derenčin[1] svoj dugi govor o Rieci, bio bi ga morao tiskati u 4 broja. Radi toga ne mogah ga tiskati. Vaš je bio puno sžetiji i kraći, ali.... da se gosp. Derenčin ne uvriedi, ne učinih iznimke; uobće ne doniesmo nijedan govor u cjelini. Izvinite.

Meni bi bilo vrlo milo, kad bismo onako nešta valjana raditi počeli, a ovdje se na Rieci dade štogod učiniti, ako polučimo slogu i sporazum izmedju naših mjestnih veličina. Moguće da će u došastim političkim prilikama Rieke i Hrvati štogod sebi izkopati, ako uzbudu umjeli. Neophodno je potrebito da se u Zagrebu bude izbjegavalo sve što naše ljude u sukob dovesti može.

[1] Derenčin dr Marijan, pravnik i političar (Rijeka, 24. IX 1838 — Zagreb, 8. II 1908). Od 1865. do 1906. skoro stalno biran u Hrvatski sabor kao član Narodne, pa Nezavisne narodne stranke. 1876—1883. odjelni predstojnik hrvatske vlade za pravosuđe. Kao zastupnik podnio saboru nacrt zakona o ograničenju ovršnog prava na seljačke posjede. Pravni, politički i ekonomski pisac. Više o njemu v. »Obzor« od 15. i 16. II 1908; »Mjesečnik«, 1908, br. 3.

NSBZ R 6491[b]

66.

Sušak 25. VIII 1900.

Supilo piše Spinčiću o nekoj osobi koju je morao otpustiti, jer mu nije pogodan suradnik. Naglašava da mu je potrebna pouzdana osoba na koju bi se mogao osloniti

Ona osoba nije **nikako** za mene. Zato, ne znajuć kako da ga se riešim, odputio sam ga ovako. Nije pouzdan nipošto. U Karlovcu on neće dobiti mjesto. Kad bi ostao kod mene priliepio bi se, te ne bi znao što ću s njime. Meni se čini, da mu nijesu svi kotači u redu. Evo zašto volim ostati sam. Imam jednog gimnazijalca koji mi pomaže u korekturi i sitnijem.

Želio bi ozbiljnu osobu, poput Cara, nešto u šta bi se mogao osloniti. Da mi je recimo Gjivića![1] Dao sam mu nešto pripomoći i odpravih ga.

Preporučam Vam se za katolički sastanak.

[1] Gjivić Stijepo, direktor banke (Dubrovnik, 20. V 1869 — Dubrovnik, 21. II 1939). Direktor Hrvatske vjeresijske banke u Dubrovniku, direktor podružnice Ja-

dranske banke u Beču za Prvog svjetskog rata. Sa 13-godišnjim Franom Supilom i nekim drugim omladincima demonstrirao pri dolasku austrijskog prijestolonasljednika Rudolfa u Dubrovnik. V. Josip Horvat, Supilo, Zagreb 1938, str. 12—13; »Dodatak« br. 1. ove »Korespondencije«.

ASRH Rkp. Vj. Spinčić, fasc. 86, br. 254.

67.

Sušak 22. IX 1900.

Supilo moli Trumbića za informacije o pravašima i narodnjacima u Dalmaciji.

Molim te daj kome, da me štogod izviesti iz Dalmacije o položaju u stranci i o narodnjacima. Ti si, znam, okupljen silnim poslovima.

Inače nema ništa nova — ovamo.

Pozdravlja te Prodan! S tobom je još malo oprezan.

NBS

68.

Sušak 8. X 1900.

Supilo moli Trumbića da ga se hitno obavijesti o rezultatu pregovora između pravaša i narodnjaka za sporazum u povodu predstojećih općih izbora za Carevinsko vijeće. Ujedno ga izvješćuje da broj pretplatnika »Novog lista« stalno raste.

Molim te učini mi jednu ljubav: u četvrtak imate sjednicu. Naloži nekome, da mi do podne **brzojavi** uspjeh Vaših pregovora i izpadak. Da imam kod sebe austrijskih biljega poslao bi ti za trošak. Ovako plati, pa makar na račun polit. družtva[1]. Ali nemoj zaboravit.

Od tebe pako želio bi primit jedan kratki izvještaj sa prvim parobrodom. Ako ne možeš ti, daj kome, da se potrudi. Preporučam ti.

Jesi li vidio kako je Biankini žurno htio pobiti onu o Borzatti? Morao sam mu odgovorit

Drago mi je, da se list ne napada. U Dalmaciji stičem sve to više predbrojnika, a i u Hrvatskoj. Do nove godine nadam se da ćemo moći proći na Rieku. Jedina je poteškoća u lokalima, koji se moraju uredit za tiskaru. Tad bi se list tehnički popravio. Mislim ga izdavat u 5 sati u jutro, što je na Rieci moguće. Na Sušaku ne, radi cenzure.

[1] Stranka prava bila je neko vrijeme organizirana kao Hrvatsko političko društvo.

NBS

69.

Rijeka 1. I 1901.

Brzojav Frana Supila upućen Vjekoslavu Spinčiću u Opatiju.

Pokvarit će šibenski proglas, po podne više.

ASRH Rkp. Vj. Spinčić, fasc. 4, br. 46.

70.

Sušak 3. I [1901.]

Brzojav Frana Supila upućen Vjekoslavu Spinčiću u Opatiju.

Čingrija odgovorio da je prekasno pismo više.

Napomena: Na poleđini brzojava Spinčićeva bilješka: Doktor Laginja, Pula. Naših 65, talijanaša 22.

ASRH Rkp. Vj. Spinčića, fasc. 4, br. 42.

71.

Sušak 3. I 1901.

Tekuće obavijesti F. Supila upućene Vjekoslavu Spinčiću.

Ovaj čas primam ovaj odgovor dra Čingrije. Prekasno je.

Bio sam u utorak tamo... (sic!) bit će Vam Špiro i dr. Janežić već kazali o čemu se radi.

ASRH, Rkp. Vj. Spinčić, fasc. 4, br. 41.

72.

Sušak 12. II 1901.

Supilo piše Spinčiću da dobro pozna Marka Berana iz Orašca kod Dubrovnika, da je dobar i čestit čovjek i da se Spinčić može za njega zauzeti.

Marko Beran[1] iz Orašca kod Dubrovnika, meni odavno osobno poznat jest pošten, čestit i savjestan čovjek, u svome mjestu uvažen od svih, a samnom bio uviek prijatelj. Premda pravaš, narodnjačka ga občina birala svojim prisjednikom. Možete se slobodno za nj zauzeti.

Pozdravljam Vas. Javite se, ako Vam preostane malo vremena.

Napomena: Na poleđini lista Spinčić pribilježio olovkom: Javiti gosp. zadruzi Volosko. Javio sam 19/2 901. Kot. gosp. zadruzi Volosko.

---

[1] Beran Marko (Orašac, 24. VII 1868 — Orašac, 9. II 1933). Dugogodišnji tajnik općine Orašac. U mladim danima bio pravaš, za stare Jugoslavije pripadao Pučkoj stranci, zatim Hrvatskoj seljačkoj stranci. Pisao članke u domaćim i američkim novinama.

ASRH Rkp. Vj. Spinčić, fasc. 87, br. 28.

73.

Rijeka 31. V 1901.

Supilo šalje Antunu Fabrisu svoju izjavu, da je objavi u listu Dubrovnik. Dalje Supilo izjavljuje da će se povući iz političkog života, ako mu se bilo kojim načinom dokaže, da je primio novac od bosanske vlade.

Gospodine uredniče![1]

Šaljem Vam moju izjavu u jučerašnjem »Novom listu« i očekujem od Vas, kao od poštena čovjeka, da ćete učiniti što Vam savjest nalaže u prvome broju »Dubrovnika«.[2]

Autoriziram Vas, da upotrebite svako sredstvo koje Vam na um pade, preko Vaših pouzdanika ili preko plaćenika i parasita, koji živu od bosanske vlade i ako nadjete i dokažete da sam, makar kroz desetu ruku, ma pod kojom formom primio i jednog novčića nagrade, podpore ili pripomoći od bosanske vlade, kažite mi u Vašem listu da sam nepošten čovjek, a ja ću se povući sa političkog poprišta.

Apeliram dakle na Vaše poštenje.

---

[1] Pismo je bilo upućeno uredniku »Dubrovnika« u Dubrovniku, Antunu Fabrisu. U vezi s njim vidi »Dubrovnik« od 9. VI 1901. broj 23/X, članak: »Odziv na poziv i prijetnju«.

F a b r i s Antun, političar i novinar (Dubrovnik, 5. IV 1864 — Dubrovnik, 14. X 1904). Studirao slavistiku u Beču. Služio kao nastavnik u Splitu i Zadru do jeseni 1895, kad je preuzeo uredništvo političkog lista »Dubrovnik«. God. 1902. osnovao je književni list »Srđ«. Uhapšen je u listopadu 1902. kad se vraćao sa prvog srpskog novinarskog kongresa, radi jedne pjesme Uroša Trojanovića koja je objavljena u »Srđu«. Uređivao i izdavao i kalendar »Dubrovnik« 1897—1903. Više o njemu vidi: Lujo Bakotić, Srbi u Dalmaciji. Beograd, 1939.

[2] »Dubrovnik«, tjednik izlazio u Dubrovniku od 3. VII 1892. do 23. VII 1914. Organ srpske stranke u Dubrovniku. Prvi urednik bio je Stevan Vrčević. List je došao do većeg značaja kad je 1895. uredništvo preuzeo Antun Fabris, koji ga je uređivao do svoje smrti.

NBD

74.

Rijeka 21. II 1902.

Supilo navodi Većeslavu Wilderu[1] razloge zbog kojih nije mogao uvrstiti članak u novine.

Još prije Vas dobio sam od jednog drugog podlistak onaj u prevodu, a jedan mi se prijatelj treći ponudio, da će ga prevesti. Prvo toga nekoliko dana donio je Anfiteatrovu[2] »Satiru« onaj tršćanski »Piccolo«[3], koji nema rieči da pokudi sve što je naše i da uzveliča Viktora Emanuela III., koji puno zaostaje za Nikolom II. Naših bi se ljudi ovdje to neugodno dojmilo, da mi sliedimo za njima u denigriranju ruskog cara — kada imamo doma i prečeg i žalostnijeg posla.

Radi toga ne mogoh uvrstiti, a po tom ni članak, koji je bio kao uvod. Meni se opet čini, da se Rusiji dade sloboda kao u Francezkoj, da bi Švabe i židovi u malo godina razkljuvali svu Rusiju.

Nemoje u zlo uzeti ove moje opazke. Tako odgovorih još prvo onom prevoditelju inače zanimive satire.

---

[1] W i l d e r (Vilder) Većeslav, političar i publicist (Lytomišl, Čehoslovačka, 1878 — London, 2. XII 1961). Gimnaziju završio u Zagrebu, a pravo studirao u Pragu. Suradnik »Hrvatske misli« i »Obzora«. Koncem 1902. odlazi u Osijek i preuzima uredništvo »Narodne obrane«. God. 1905. preuzima uredništvo »Pokreta«, kasnije »Riječi«. Od 1911—1918. zastupnik u Hrvatskom saboru za kotar Đurđevac.

[2] A m f i t e a t r o v Aleksandar Valentinović (1862—1923), ruski feljtonista i beletrista. G. 1902. u feljtonu »Gospoda Obmanovy« opisao je ironično carsku porodicu Romanovih. God. 1905. emigrirao i u Parizu izdavao novine »Krasnoe znamja«. Po-

četkom Prvog svjetskog rata vratio se u Rusiju. Poslije velike oktobarske revolucije emigrirao i živio neko vrijeme u Pragu, a zatim otišao u Italiju.

[3] »(Il) Piccolo (di Trieste)«, tršćanske novine pokrenute 1881. god., postale vremenom žarište talijanstva. Obustavljene kad je Italija navijestila rat Austro-Ugarskoj; ponovno izlazile 1919—1945; sada opet izlaze.

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

75.

Rijeka 21. XI 1902.

Supilo javlja Stjepanu Radiću uvjete pod kojima bi mu tiskara štampala rukopis. Zatim mu zamjera da uzima u obranu one Srbe, koji imaju antihrvatske tendencije. Ne može mu dati traženu materijalnu pomoć, jer je i sam u nevolji.

Vaš rukopis uručio sam tiskari. Tiskara mi je odgovorila, da ga ona ne može tiskati, jer da je ove i prošle god. sa ovakovim brošurama imala dosta i zato da hoće unapred biti garantirana za isplatu. Tada bi tiskala po arku 8^{mina} 500 komada (s papirom) a 32 krune, i polovinu izplate unapred.

Molim Vas dakle, da biste mi javili na ovo Vaše odredbe. Izvinite, što Vam kasno odgovaram. Ovih dana bio sam u krevetu i sve mi je zaostalo, a svak hoće da odgovorim. Ne dospievam svukud, pa da imam deset ruku.

Glede Srba moje je načelo ona narodna poslovica: »gora jama nego lupež«. To načelo neću promieniti nikada. Vi ih sada neumjestno u obranu uzimljete. Pepiki[1] je naravno dobro došlo, ali tu treba poraditi, da hrvatožderi pravoslavne vjere prestanu dobivati od nas snagu za rušenje Hrvatske i da se time okoristi domaći hrvatski autochtoni elemenat.

Poslao bi Vam štogod, jèr znam da Vam je nužda, ali i mene su sad pritisli troškovi. Dva brata moram školovati i oba vani. Svi smo ti, brate, golemi bogalji. Od nas slabe koristi narodu!

Čestitam na obaljenju kazne i ostajem.....

---

[1] Josip Frank

HAZ, A-II-136

76.

Rijeka 28. II 1903.

Supilo javlja Anti Tresiću-Pavičiću u Trst: »Bio je kod mene profesor Bugarin, i ostavio mi je, da učinim što mogu. Nešto će se učinit, ali ne mnogo, jer su ovi pokreti puno ljude izjeli, pošto je iz Primorja dosta žrtava a Hrvati koji su na Rieci pomagali su nastradale po okolici u primorju. Ali nešto će bit, da se ne reče, da nemamo smisla za njihovu borbu«.

U nastavku pisma Supilo ga obavješćuje da je dosta zaposlen, ali bi ipak volio doći k njemu u Trst; ukoliko mu to ne uspije, želio bi ga vidjeti bar na jedan dan u Rijeci.

Na kraju pisma javlja mu da će vjerojatno morati uskoro otputovati u Zagreb.

Napomena: Ovo pismo objavljuje se u izvodu, jer rukopisna ostavština Ante Tresića Pavičića još nije sređena ni u cjelini pristupačna.

77.

Rijeka 13. VI 1903.

Supilo javlja Šimi Mazzuri da nije primio nikakav novac iz Amerike. Ističe da je kasa prazna, jer je bilo mnogo obitelji kojima je trebala pomoć. Dalje govori o držanju Franka i o zadovoljštini koju će saborski klub sjedinjene opozicije dati Franku.

Mislim, da ćete ovako ipak primiti moj list. Novaca u njemu doduše **nema**, ali valjda ga neće otvoriti. Iz Amerike nisam primio niti jednoga filira! Bio je u »Novom listu« jedan brzojav, u kome iz Amerike pitaju: treba li Hrvatska naše novčane pomoći? Ali na tome je ostalo. Na mene nije došlo **ništa.** Čujem, da je na Biankina došlo 5000 Kruna.

Mi imamo ovamo vrlo mnogo za podupiranje i to onih siromašnih obitelji, koje su nastradale ili čiji su hranitelji u zatvoru. Nešto malo, što se skupilo ovdje, to se porazdielilo, a sada opet »kasa« prazna. Bilo je i drugih troškova i to smo sve mi medju nama podmirili. Izvana nam baš ništa nije došlo.

Čujem, da će saborski klub sjedinjenje opozicije na 15. ov. mj. dati zadovoljštinu dru. Franku radi njegova dvojbenog držanja naprama grofu Khuenu, koje sam ja u listu **vierno** i **istinito** prikazao. Breztienski se dade voditi od Folnegovića i sad od Franka u ime »sloge« (koja vodi u Khuenov tabor). Kad stvorimo Veliku Hrvatsku od Tirola do Male Azije, onda će, naravno, propasti sistemi — dotle štedimo osobe! Svak vidi držanje Frankovo. A odkud su Narodne Novine i drugi nam protivni listovi **opet** počeli doznavati Vaše tajne?

Vidjet ću što će »saborski klub«, do čijega rada mi mladji i onako mnogo ne držimo. Što ćete, da učini jedan naš dobri Ivica[1], jedan Gusti[2] i Mile[3]?!.....

[1] dr Ivan Banjavčić

[2] August Harambašić

[3] Mile Starčević

NSBZ R 6491[b]

78.

Rijeka 17. V 1903.

Supilo u pismu Šimi Mazzuri ističe, da je sada odlučan i presudan momenat, da se nešto isposluje. Poziva narodne prvake da se odvaže na akciju i to brzo, ne žacajući se svih eventualnosti. Navodi parole i taktiku kojima treba voditi akciju, te da nije potrebna neka organizacija, nego inicijativa pojedinaca i nadasve odvažne akcije.

Ovo su veliki, ozbiljni i odlučni momenti u našem narodu. Ako se sada nešto ne izposluje, nastati će takova depresija, da smo opet za dvadeset godina natrag bačeni. Dosadašnje ide dobro, mi smo razni učinili, što se moglo. Tamnice su pune rodoljubnog naroda. Sada treba da pred ovu bezimenu masu stupe narodni prvaci i da učine odlučan korak, ne žacajuć se **svih eventualnosti.** Sad ili nikad. Taktiku Frankovu dobro poznam: on je opozicijonalac sistema, ne osoba; on je idealan načelni čovjek, koji čeka da se sunčani sistem preokrene i da se sunce stane okretati oko zemlje, pak će onda Hrvatska biti slobodna. Dotle **osobe** mogu poklati i demoralizirati čitavu Hrvatsku one nisu krive! — u njega se nije uzdati, ali Vi koji te stvari praktično shvaćate,

uzmite ih u ruke i odvažite se na akciju. Parola: Borba za štovanje zakona! Savezništvo sa braćom Magjarima! Dolje sa provokaterima nesloge hrvatskog i magjarskog naroda! **Danas** ja ne vidim bolje taktike. Staroga magarca valja dozvati pameti, pak se onaj moj predlog mora ostvariti, kako god bilo. Nemojte Vi ovdje filozofirati i dogmatizirati, ostavimo to profesorima budućih generacija, kad budu pisali historiju, nego tu treba **odvažne akcije** — i brzo! Ako bude žrtava, uspjeh je sigurniji, ali ako Brešćenski[1] ostane u Vel. Gorici s krunicom moleći zdrave Marije za dušu Pasariću[2], onda je najbolje, da se živi zakopamo. Organizacije, znam, nema nikakove, ali niti je ne treba. Incijativa pojedinaca više vrijedi od svake organizacije, a s resolucijama Kuljen[3] čisti u zahodu. .... Vi imate krvi i odvažnosti, započnite bez dogovora akciju: prema gore (priestolju) i prama narodu (pozivima na monstre-deputaciju[4]). Ušutkaju li Vas silom, neka Vas drugi zamieni. Mi smo na Rieci onomadne u dvojicu (ja i Luttemberger[5]) cielo gradjanstvo uzbunili proti Talijanim. S historičnim razpravama bili bi ga ušutkali i uspavali. Naći ćemo s nama sve Slavene. Talijani već simpatišu s našim pokretom za slobodu. Ljepa, plemenita i muževna borba osvaja simpatije Europe.

Dakle?...

Čekam odgovor na gosp. **Egona Mohovicha** Rieke, zatvoreni list, da ga meni uruči.

---

[1] Bresztyenszky (Brešćenski) dr Šandor, rektor zagrebačkog Sveučilišta i političar (Prečec, 5. IX 1843 — Prečec, 9 V 1904). Profesor civilnog procesa i hrvatsko-ugarskog privatnog prava. Poslanik u Hrvatskom saboru od 1892. do smrti kao član Neodvisne narodne stranke. Nakon njenog fuzioniranja sa Folnegovićevim krilom Stranke prava predsjednik ujedinjene opozicije — Hrvatske stranke prava. Više o njemu v. »Hrvatski narodni glas«, 1904, br. 22; »Mjesečnik pravničkog društva«, 1904, br. 6, str. 469.

[2] Pasarić Ivan, seljak iz Šibica, smrtno ranjen u Zaprešiću 11. IV 1903, kada su pobunjeni seljaci skinuli mađarsku zastavu sa postaje u Zaprešiću i spalili je.

[3] Očito aludira na bana Khuena.

Khuen-Héderváry Karlo, mađarski političar (Fryvaldov, Šleska, 23. V 1849 — Budimpešta, 16. II 1918), porijeklom iz Nuštra kod Vinkovaca. Postavljen za bana 1883. da bi politikom »biča i zobi« slomio otpor Hrvata protiv nametnute »Nagodbe«. Pritom se služio i geslom »divide et impera« u odnosu između njih i Srba. Uz režim su bili konzervativni Hrvati i Srbi. Njihov organ »Srbobran« zastupao je šovinističku antihrvatsku politiku. Bezakonje je postalo zakon. Nagomilano nezadovoljstvo i nemiri u proljeću 1903. srušili su ga. Tada je međutim imenovan mađarskim predsjednikom vlade, što je ponovo bio i 1910—1912. Za ovog ministrovanja došlo je do pakta Hrvatsko-srpske koalicije i bana Tomašića, a i do preloma, našto je K. poslao Cuvaja kao komesara. Više o njemu v.: V. Bogdanov, Historija političkih stranaka u Hrvatskoj od prvih stranačkih grupiranja do 1918, Zagreb, 1958; »Hrvatska riječ«, 1918, br. 42.

[4] O toj deputaciji vidi: Arneri Roko.

[5] Luttemberger dr Vjekoslav, odvjetnik (Rijeka, 1860—1921). Počeo je studirati pravo u Zagrebu, ali je zbog političkih demonstracija odstranjen sa Sveučilišta, pa je studij nastavio u Innsbrucku, gdje je i doktorirao. Kao advokat na Rijeci družio se sa Supilom i sudjelovao u političkim akcijama. God. 1918. član je Narodnog vijeća na Sušaku.

NSBZ R 6491[b]

79.

Rijeka 18. VI 1903.

Supilo javlja Trumbiću da mu šalje novac koji je primio od bečkog odbora te daje sugestije u pogledu novčane pomoći žrtvama terora u Banovini.

Na onaj poziv bečkog odbora primio sam 188 Kruna koje ćeš dobiti naputnicom. U Beč sam javio, da sam ih poslao u Spljet[1] i da ću i ostalo što bude pridošlo tamo poslat. Vi gledajte što to oni sve tiskaju, pa im pomičite prama zasluzi. Ovi bi naši patrijote izjeli Hrvatsku.

Iz M. primih potvrdu, da primljeno. Sada dosta. Vidjet ćemo možemo li ih vratiti natrag. Jesi li čitao procjenu štete?!!

Potvrdi ovoj trojici, da si od mene novce primio, jer da je odredjeno tamo poslati, a da se to ne meće u novine.

[1] U Splitu je bio obrazovan centralni odbor za skupljanje pomoći nastradalima u Hrvatskoj, gdje je u nekoliko kotara proglašen prijeki sud nakon nemira koji su izbili. Dugotrajno nezadovoljstvo uslijed stava Mađara protiv povoljnije financijske nagodbe, uvreda, nanesena pri pregovorima za njenu izmjenu, da Hrvatska živi od milosti Ugarske, mađarski natpisi i zastave na željezničkim zgradama — bili su povod za razbuktavanje nemira u proljeću 1903.

NBS

80.

Rijeka 24. VI 1903.

Supilo se žali Trumbiću na kukavno držanje čitave opozicije prema Khuenu u Hrvatskom saboru u povodu demonstracija i nemira. Hvali držanje Srba u narodu i ističe da bi ova sloga »mogla puno koristiti«.

Jesi li ih vidio? Počeli su trumbetam — svršili retiradom! Khuen se iz početka bio prepao (tu sam malo izgubio od njega mnijenje) pa kad ih je vidio, ušao i smijao se, a onda im je poručio, da će ga već zapamtiti. Veliko junačtvo razviše na starom Kleinu[1], radi rieči koja se dade svakako tumačiti, i dadoše se s njega, ne s Khuena izbaciti van, i to ne **silom** jer košta 500 K globe, nego nisu više došli. U klubu konfuzija! Frank je htio pod svaku ruku raspravu: da narod čita govore i da se iz toga uči. I Bresztyensky je bio za to. Nisu znali što da počnu, i bili bi dali saboru pečat ustavnosti i parlamentarizma. Od odlučnijih bio je Derenčin i Barčić. Harambašić[2] je već pitao proštenje. Mile je dokazivao, da je op(ozicija) odvraćala narod od demon(stracija) i citirao - - - Porfirogeneta!! Frank je liepo govorio, ali nije htio da ima **oko** nad situacijom. Nijedan kuraže osim Tuškana, koji je **Kleinu** rekao da je lopov — a Ivica Banjavčić je bana tako podkadio, da se Kovačević[3] upravo ponosom pozvao na njegovu opozic. izjavu, koja je paralelna sa Folnegovićevom o promicanju staklene industrije!!

To ti je poznato sve. Ja sam neprestano telefonirao i prisiljavao ih na akciju u smislu prve sjednice i onda na **nešto drugo,** što se bilo reklo! Žalim da sam na telefon potrošio novaca dosta, ali sam uspio u toliko u koliko su zaključili da neće debatirati. Izašli su kao pokisle kokoši, no nisu se dali na liepak debate i akademskih rasprava!

Blamaža je ipak tako velika, da bi najvolio dati sve k vragu. Oni nisu ljudi, ono je lošiji dio vladinovaca, koji se junači, jer ga neće ju, kao ni Amruša. Narod je učinio mnogo, a inteligencija mu je i opet sve pokvarila. To je naša stara zla sudba.

Čini se da će Khuen sutra biti min(istar) predsj(ednik). To je najbolji dar što ga Hrv(ati) darivaju Magjarima. Vidjet ćeš ga, kako će sada biti lisac mekan. Dokle?

Štampaju se brošure, prilozi i t. d.

Jesi li poslao ono u Italiju. Iz Milne sam primio K 12- poslat ću ti kad se još što prikupi. Što iz doma ovdje primim, to upotrebim za naše stvari.

U Ameriku pisao na 3 mjesta u Chic., Allegh. i New York sve u redu, na te da šalju.

Onaj Vaš Heimfelsen vrlo poduzetan, ali mali pjesnik. Mora bit dobar čovjek. Ako mu ne garantujete pare, nema ništa. No on nam neće škoditi.

Ja sam ti nešto malo obolio. I nije čudo, jer me je posao upravo slomio. A sve uzalud? Meni se čini, da da! Vidjet ćemo. Ova sloga sa Srbima, kojom valja oprezno postupat mogla bi puno koristit.

---

[1] Klein Vjekoslav, predstojnik odjela za pravosuđe (Odrava, Šleska, 23. I 1836 — Zagreb, 22. IV 1927). Od 1860. službovao u Vojnoj krajini i Hrvatskoj kao sudac, od 1883. upravitelj, od 1887—1903. predstojnik odjela Zemaljske vlade za pravosuđe. Više o njemu v. »Narodne novine«, 1903, br. 222 i 224; »Novi list«, 1903, br. 222.

[2] Harambašić dr August, pjesnik i političar (Donji Miholjac, 14. VII 1861 — Stenjevac, 16. VII 1911). Od mladosti pravaš. 1901. i 1906. izabran u Hrvatski sabor; sudjeluje pri donošenju Riječke rezolucije i član je Odbora za pregovore s mađarskom opozicijom o njenom oživotvorenju. 1909. istupio sa S. Zagorcem iz kluba Hrvatske stranke prava i Hrvatsko-srpske koalicije. Pod Khuenom osuđen na tešku tamnicu. Vidi: A. G. Matoš, August Harambašić, »Strossmayerov koledar« za 1912; isti, Feljtoni i eseji, Zagreb 1918; »Enciklopedija Jugoslavije«.

[3] Kovačević Stjepan, političar (Tovarnik kod Šida, 1841 — Zagreb, 25. IV 1913). Fanatični unionista (mađaron), prvak Narodne stranke, neko vrijeme njen predsjednik. Zagrebački veliki župan 1886—1901; do 1905. narodni zastupnik u Hrvatskom saboru i njegov delegat u Ugarskom saboru; zatim u Fejervaryjevu kabinetu ministar za Hrvatsku. Više o njemu v. »Naše pravice«, 1904, br. 16; »Narodne novine«, 1913, br. 95.

NBS

81.

Rijeka 30. VI 1903.

Supilo šalje Trumbiću svoj članak o progonima u Banovini objavljen u novini »Il Resto del Carlino«[1] u Bologni. Pita može li poslati pomoć »Crvenoj Hrvatskoj«.

Evo ti ovaj člančić iz »Resta« za kolekciju. Važno je, da je dotični list donio ovo — nadasve, da se u Bologni može štampat u jednom od najvaž-(nijih) listova talijanskih: »Poveri Croati«!

P. S.

Ono o prilozima ide kako rečeno. Marjanović[2] pita za »Crvenu«. Prva dva ne mogu dati jer nema eks., javi hoću li trećega?

(Rukopisna bilješka A Trumbića: Pisao sam Supilu nek šalje Marjanoviću.)

P. S. II.

Ovo sam se trknuo sam do Bolonje za jednu drugu stvar, na ove praznike, pa sam tako dao ovaj člančić. Bio je oštriji, ali su mi rekli, da će im opet Austrija dignuti post debit, ako sve štampaju.

---

[1] »I Resto del Carlino«, politički dnevnik u Bologni, osnovan 1885. kao progresivni list.

[2] Marjanović Milan, novinar, publicist, književni kritičar (Kastav, 12. V 1879 — Zagreb, 21. XII 1955). Jedan od vođa antikhuenovskog pokreta 1903. Uređuje razne novine kao: »Obzor« (1905), »Pokret« (1906); 1910—11. uređuje u Splitu »Slobodu« i »Pučku slobodu«. Poslije Jukićeva atentata na bana Cuvaja 1912. protjeran iz Zagreba na 10 godina, ali se 1913. za bana Skerlecza vraća natrag i osniva svoj list

»Jedinstvo«. Za rata 1915. bježi u Italiju, zatim u Pariz i sudjeluje kod osnivanja Jugoslavenskog odbora. Vidi o njemu: Nekrolog u »Ljetopisu« JAZU, 1957, knj. 62; »Enciklopedija Jugoslavije«.

NBS

82.

Rijeka 3. VII 1903.

Supilo moli Trumbića da mu vrati kovertu da bi prepoznao otvaraju li se njegova pisma. Preporuča mu da Splitski odbor pošalje pomoć Ludbregu gdje je velika nevolja, i navodi da je najavljen novac iz Amerike. O Khuenu kaže da je »bečki žandar u Pešti«.

Smodlaka[1] mi piše da je moje zadnje pismo bilo **otvoreno** na pošti i da čuva couvertu. Molim te pošalji je. Dobro pazim kako zatvaram listove i poznat ću, ako je tegnuto. Ovo svakako treba razbistriti. Ne bi rekao da ovdje otvaraju.

U Ludbregu je sada **velika nevolja.** Treba poslati pomoći. Ne znam onamo za pouzdanu osobu, ali najbolje je da se pošalje preko Podružnice Ljub(ljanske) K(reditne) B(anke) Splj(et) na I. Hrv(atsku) Št(edionicu) Zag(reb) za poznatog prijatelja **iz Azije**[2] sa nalogom da odmah pošalje u Ludbreg obiteljima postradalih kroz poštenu osobu. Pošaljite jedno 800- do 1000 Kruna, tamo je vrlo zlo.

Iz Amerike su mi došla pisma. Izgleda po njima, da ćete dobiti novaca. Iz Chicaga mi pišu, da u prinosima saučestvuju i drugi Slaveni. Ja svakom javljam, da šalje Vašem odboru. Samo što se u nas na Rieci medju nama sakuplja, to ostaje za domaće okolne potrebe, koje su dosta velike, jer je množtvo zatvorenih, i za one troškove oko odašiljanja listova u Hrvatsku. Inače sve drugo Vama. Tako sam javio Trinajstiću[3] koji me pitao za Istru.

Ovo ću ti pismo vanredno dobro zapečatit. Iznutra će biti papir. Ne moguće ga otvoriti, da se ne opazi.

Pejačević[4] ban-Khuen raztvarajuća kiselina magjarskog šovinizma i bečki žandar u Pešti. Nakon 35 godina slobode. Magjarski mu parlamenat daje većinu, a opozicija se ciepa! Mi — nakon 35 godina robstva bogme čudesa. Da nije one posr... naše opozicije!

---

[1] **Smodlaka dr Josip, političar i advokat** (Imotski, 1869 — Split, 31. V 1956). Zastupnik u Dalmatinskom saboru od 1901, u Carevinskom vijeću od 1910, osnivač Hrvatske pučke napredne (demokratske) stranke u Splitu. U njenim organima »Sloboda« i »Pučka Sloboda« isticao je potrebu i agrarne reforme. Aktivan na zbližavanju Hrvata i Srba. Potpisnik Majske deklaracije. U vrijeme sloma Monarhije član Središnjeg odbora Narodnog vijeća u Zagrebu i član Zemaljske vlade za Dalmaciju. Učestvuje na Mirovnoj konferenciji u Parizu. Više o njemu v. »Slobodna Dalmacija«, 1956, br. 3510.

[2] Azija, konspirativno ime Milana Vaničeka.

Vaniček Milan, privrednik (Vinkovci, 13. VIII 1865 — Zagreb, 5. XII 1936). Dospio do položaja ravnatelja Jugoslavenske banke. Svoj imetak namijenio izgradnji veterinarskih ambulanti. Više o njemu vidi: »Jutarnji list«, 1936, br. 8942.

[3] Trinajstić dr Dinko, političar i advokat (Vrbnik na Krku, 9. X 1858 — Crikvenica, 26. II 1939). Načelnik i advokat u Pazinu, kulturnom centru Istre, gdje 1895. izabran zastupnikom u Istarski sabor u Poreču, član Zemaljskog odbora. Potpisnik Manifesta protiv bana Khuena od 1903. Učestvovao pri stvaranju Riječke rezolucije. Za vrijeme rata potpredsjednik, pa predsjednik Jugoslavenskog odbora u emigraciji. Više o njemu vidi: »Jutarnji list«, 1939, br. 9732.

[4] Pejačević dr Teodor, ban (Našice, 24. IX 1855 — Beč, 23. VII 1928). Priključio se Narodnoj stranci; dugogodišnji zastupnik u Hrvatskom saboru i njegov

delegat u Ugarskom parlamentu. Po padu Khuena postao ban (1. VII 1903 — 26. VI 1907), posljednju godinu surađuje s vladom Hrvatsko-srpske koalicije i oboje padaju u sukobu sa Kossuthovom »željezničarskom pragmatikom«. Za veleizdajničkog procesa u Zagrebu i naročito za Friedjungovog u Beču ustrajao uz Koaliciju. 1913—1917. g. bio u Tiszinoj vladi ministar za Hrvatsku. Više o njemu v. »Novosti«, 1928, br. 203.

NBS

83.

Zagreb 6. VII 1903.

»Azija« (tj. Milan Vaniček) moli Trumbića da mu novac ne šalje direktno. Ističe da se želi s njim posavjetovati o reviziji politike prema Srbima kako Hrvati ne bi i dalje bili žrtve sustava: divide et impera.

Onih 300 primio sam. Piše mi Frano da ćete na mene upraviti više toga. Molim da ne šaljete na mene ravno već koji Vaš trgovac da pošalje na g. Rudolfa Pilepića trgovca vinom, a mene da obaviesti isti trgovac ili drugim putem g. Alexa Penića, trgovca mirodijami. Oba su u Zagrebu. Ravnanja radi molim da uzmete do znanja da ću 16. ili 17. (još ću Vas obaviestiti) u Opatiju na 14 dana. Hotio bih se s Vama razgovarati u veoma važnim stvarima. Biste li mogli doći onamo ili da ja skočim u Zadar a Vi da dodjete tamo? Bilo bi dobro da se sastanem i sa drugim vidjenimi i odlučujućima Hrv. ljudima. Javite Franu, a on će meni. Tužite se da Vam ne pišem. Teško mi je ispričati se; učinit ću to usmeno i Vi ćete mi oprostiti kad saznadete razloge.

Zadnja Crvena Hrvatska nosi članak o pravim razlozima zašto je Khuen postao ug. min. predsjednik i drago mi je konstatovati da odgovara onom što ja već od 8 dana amo tumačim našim redaktorima i političarima. Mi se od novoga ne nadamo okretu na bolje. Biće: Wasch' nur den Pelz und mach ihm! nicht nass«.

Tu valja jednostavno okrenuti i drugim krajem batine se braniti.

Da budete pripravni na razgovor o kom bih želio s Vama se posavjetovati, to Vam ga odmah priobćujem. Tema se sastoji iz jedne rieči: »Srbi«

Valja s njima načiniti mir pa makar im mi ono dali što će im inače dati vlada, da omogući daljnje trajanje pogubnoga po nas sustava: divide et impera. Razmislite i porazgovorite se sa našim ljudima da uzmognem mnienje Dalmacije saznati i po tom se u dalnjem radu ravnati. — Vaša volja u Dalmaciji biti će za nas mjerodavnom za dalnji rad.

A sad budite medjutim srdačno pozdravljeni.

Napomena: Prosljeđujući Trumbiću gornje pismo Milana Vaničeka Supilo je na poleđini dopisao da je moguća politička prekretnica i da se valja »probiti većini«. Taj Supilov tekst upućen Trumbiću glasi:

Zdravo! Ovo pismo poslano je da ga pročitam i tebi prosliedim. Sada je momenat za Hrv. veoma važan. Mnoge su nove okolnosti nastale. Moje je mnienje, da se ne smije popuštati, dok sistem ne popusti. Ono što će Pejačević popustiti, nije ništa, ako bude ostalo staro nasilje. Valja probiti većini.

Ako možeš skoči.

NBS

84.

Rijeka 13. VII 1903.

Javljajući Trumbiću da stižu veći iznosi kao pomoć nastradalima od Khuenova zuluma, Supilo traži hitan sastanak Splitskog odbora i pouzdanika sa terena radi dogovora o raspodjeli, i obara se na kompromisnost opozicije.

Po pismima što ih primih iz Chicaga i Allegheny razumjeh, da su oni moj list primili i da će učiniti sve kako sam im pisao. Neki dan su poslali meni 1000 Kruna za Druš(tvo) Ćirila i Metoda[1], a Vama će poslati za nastradale. Po mom računu, imali biste primiti sada odmah 20.000 Kruna, jer toliko je nabrao glavni odbor u Chicagu, kako vidim pa izkazu, koji su mi poslali. Samo ne znam, da li se od tog novca imaju odbiti one 5000 Kruna, koje su nazad mjesec dana i više bili brzojavno poslali Biankinu. Svakako liepa svota, a **dobit ćete još novaca** iz Allegheny, pa iz **Chicaga i drugdje.** Javljeno je, da se sve Vama šalje. Novu ćete počet dobivat koliko ove sedmice.

Po pismima, što ih primam, Amerikanci imaju namjeru pomoći tim novcima **postradale,** a samo neki pišu i o upotrebljenju **u svrhe obrane.** Radi toga držim, da bi se valjalo sporazumiti kako da se taj novac podjeljuje i kome, i da se dogovorimo. Hitnja je velika, za nekoje krajeve, gdje obitelji unesrećenih, zatvorenih itd. živu od prosjačenja i kubure. To u narodu ubije duh, deprimira ga. Naprotiv pomoć bratska diže mu duhove. Osjeća, da nije zapušten.

Piši mi dakle kako da se o tom odluči, t. j. gdje da se sastanemo. Meni je u Spljet teško doći, radi lista, a sad su i onako Vama sudbeni praznici! Ne biste mogli skočiti u Opatiju? Doći će Vaniček, pozvat ćemo neke ljude iz Varaždina, Gorskog kotara, Zagreba i drugih krajeva nesreće, pak Primorja, da nas bude desetak, jer se o tom neda pravedno odrediti bez dogovora i osobnih izvještaja ljudi iz onih krajeva. Mogli bi doći i Smodlaka ili ti i Grgić[2] ako te Smodlaka zamjenjuje, a meni javi kada, pak bi pisao gore. Svakako ne prije nego dobijete glavni »štok« novaca.

Jesi li poslao ono za Ludbreg? Nema nikakva glasa da je došlo.

Da si zdravo! Kad vidim narod uviek bi se borio, kad gledam našu vladinu opozicijonalnu gospodu pljunuo bi na borbu. Svi su isti, a ne zna se koji su gori! Dalmacija jedina što ima nešto krvi!

---

[1] »Družba sv. Ćirila i Metoda za Istru«, osnovana je 24. II 1893, a cilj joj je bio podizanje i uzdržavanje hrvatskih škola u Istri. Prvu školu otvorila je 1896. u Baderni kraj Poreča, a 1905. imala je 14 osnovnih škola i 2 zabavišta.

[2] Grgić dr Eduard, javni radnik i advokat (Vranjic, 1863 — Split, 24. IV 1954). Bio je aktivan član Dalmatinskog sabora od 1901—1907. u Narodnoj pa u Hrvatskoj stranci. Potpisnik Majskog manifesta protiv Khuena i Riječke rezolucije. Više godina prisjednik (član uprave) splitske općine; član časništva mnogih nacionalnih društava u Splitu. 1912. izabran za potpredsjednika a poslije za predsjednika Trgovačko-obrtničke komore. Od 1911. do 1941. bio je predsjednik Prve pučke dalmatinske banke. Sudjelovao pri osnivanju bivšeg parobrodarskog društva »Dalmatia« i bivšeg dioničarskog društva »Cement Portland Split« (danas »Tvornica cementa 8. kolovoza«).

NBS

85.

Rijeka 10. IX 1903.

Supilo savjetuje Trumbiću da se pomoć šalje direktno u Varaždin. Preporučuje predujam Tiskari na Rijeci koja ima štampati političke brošure.

Povratio sam se s puta i nadjoh tvoje dopisnice. Utvrdjeno je. Dr. Magdić[1] tuži mi se, da je on predujmio novaca, u nadi, da će iz Spljeta dobiti za po-

stradale. A nije još dobio ništa. Pošaljite gore — puno bolje, nego u Zagreb, gdje »čisti« hoće da paradiraju kao dobrotvori — inače sumnjiče obzoraše i t. d., pak se glože.

Isto tako Tiskara na Rieci preporuča se za jedan poveći predujam radi tiskanja. Pisala je što će biti s knjigama, ali Smodlaka ne odgovara. Jeli ono već završeno? Svakako bi bilo dobro iztaknuti Tršćanski »Piccolo«, bar iz zahvalnosti, što nam je otvorio vrata kod ine talijanske štampe.

Jesi li vidio izbor u Zlataru? Zlatom smo pisali, a gomnima smo zapečatili. Uprav po hrvatsku!

Bio sam prošle sriede i četvrtka u Zagrebu (sada mogu gore) i to su ti baš lijepi odnošaji.

---

[1] Magdić dr Pero, potpredsjednik Hrvatskog sabora i advokat (Ogulin, 3. VII 1863 — Varaždin, 22. IX 1922). Za Khuenova režima pravaš, kasnije kao član Hrvatske stranke prava prišao Hrvatsko-srpskoj koaliciji. Od 1906—1918. član Sabora i njegov delegat u Ugarskom saboru. Predsjedavajući otvorenju prvog ratnog zasjedanja Sabora (14. VI 1915) daje izjavu o hrvatskim ratnim ciljevima (v. Šišić: Dokumenti o postanju kraljevine SHS, br. 22) koju je odbio da modificira usprkos prijetnji vlastodržaca. Dugogodišnji načelnik Varaždina. Nakon ujedinjenja varaždinski veliki župan i povjerenik za Međimurje. Tražio uređenje države sporazumom Hrvata i Srba. U Varaždinu izdavao »Naše Pravice«, po prevratu »Slobodni građanin«, pa »Narodno jedinstvo«. Više o njemu v. »Obzor«, 1922, br. 263; »Hrvatski list«, 1922, br. 217; i Bazalin nekrolog u »Narodnom jedinstvu«, 1922, br. 39 i 40.

NBS

86.

Rijeka 30. IX 1903.

Supilo preporučuje Trumbiću da Splitski odbor ne pošalje nikakvu pomoć u Senj gdje su demonstracije izbile iz lokalnih a ne iz političkih razloga. Žali se da mnogi hoće »podmiriti zasluge za domovinu« novcem koji je »tolikim znojem stečen«.

Glede prvog računa niesam mogao prije javiti dok s Babićem[1] ne govorim, koji, jer bijaše bolestan, tek je **danas** došao na Rieku. Osim onih 100 K. što od tamo poslaste za Grobničane, ja sam Babiću dao K. 238.- za njih. Ukupno K. 338. Račun novi od K. 966.14 krčmara Jurašića temelji se — po uvjerenju popa Babića i mom — nakon jutros izmjenjena razgovora na **malenoj** zloporabi koli krčmara, koji želi uloviti prigodu, toli i samih osudjenika, koji su bez dozvole abuzirali, a krčmar računao kako je htio. To ćemo zbit u granice, dotle ne plaćaj ništa, jer grehota bacat novac.

Senjski račun je škandal — osobito onih K. 980.85 odvjetnika Marna[2], dok su skoro svi odvjetnici branili **badava.** Onda bi ti i ja imao poslati račun za 65 zapliena lista, koje pretrpih **jedino** uslied pokreta! Kud bismo onda došli? Senjski račun u svojoj suhoparnosti izgleda mi tako pretorijanski, da ti pane sva iluzija. Po mom mnienju, Vi biste imali odpisati, da je usus brisanje odvjetnikove svote, da nadalje takodjer i u drugim mjestima sugrađani su sami medju sobom sabirali, pa tako neka i oni učine, a da ćete im Vi za manjak doći u pomoć, ali da Odbor nema mandata ni sredstava namirivati sve troškove i štete do zadnjeg filira. Senjani napokon **nisu htjeli** saučestvovat narodnom pokretu. Uzalud su bila sva nastojanja, oni su slušali naloge dra Franka. Njihova demonstracija nije bila ni proti grbovim ni ništa, nego su jedne večeri porazbijali prozore Krajaczu[3], a to su više lokalne razmirice, nego li politički motivi. Dužnost je samog gra-

djanstva, da i ono doprinese iz svog žepa, ne da dolazi sa ovakim listama! U Novom, Bakru, Hreljinu su takodjer ljudi medju sobom skupljali i slali svojima, koji su u zatvoru. Tako se tamo jako malo potrošilo.

Po onomu što vidim i slušam dobivat ćete odasvud hrpu računa, s **kojim se hoće podmiriti zasluge za domovinu.**

Moje je skromno mnienje, da novac što je iz Amerike došao ne bi dostajao, da ga je deset puta toliko, ako se uzme u obzir, da je zatvorenih bilo ukupno preko 3500! **Postradali** u pravom smislu rieči jesu obitelji **ubivenih i ranjenih,** a ovo je drugo svè ništa! Dieleći potrošit će se glavnica, koja bi mogla služiti boljoj i trajnijoj misiji. I Zagrebčani mnogo pitaju. Prvaci su se podnieli kukavički, pa zašto se ne maše dublje u žep i izvade koju stotinu — osobito kaptolska gospoda. Ovo ti sve pišem, jer mi čini **bolest,** da ovaj novac Američana i Dalmatinaca tolikim znojem stečen, tolikim oduševljenjem priložen prodje bez koristi. Drži tvrdo i nedaj no koliko manje možeš! Osobito me strah Zagrebačkih »dobrotvora«, koji sami šuplje stoje.

Evo ti pisama i računa. Pop Ivan Nepomuk Jemeršić[4] župnik je u Grubišnom polju (tu je i pošta) (Hrv.). Što ti se čini od zagrebačkih komedija? Frank će ih svijeh prevarit i u vreće strpat pak ih onda nudit (t)omu tko da više. Tako se i marva prodaje.

P.S. Ovaj čas dok sam ovo svršavao došao je u mene dr. Franko Potočnjak, komu sam pročitao ove nazore i on je s njima posve složen u vjeru čega se evo podpisuje.

---

[1] Babić Miroslav (Fridrik) župnik (Senj, 8. VII 1872 — Grobnik, 29. X 1906). Aktivno se bavio politikom kao pravaš; osudivao je Riječku rezoluciju u »Hrvatskom pravu«. Više o njemu v. »Album« svećenika senjsko-modruške biskupije.

[2] Marn dr Vladimir, advokat; u 31. godini života umro 25. III 1905. u Gospiću. Više o njemu v. »Hrvat« (Gospić), 1905, br. 23.

[3] Krajač (Krajacs) Ladislav, javni radnik i veletrgovac (Senj, 27. VI 1857 — Senj, 14. XI 1928). Dugi niz godina načelnik Senja i predsjednik Trgovačko-obrtničke komore u Senju; od 1888, nekoliko puta biran za zastupnika u Hrvatski sabor, čiji je delegat na Ugarskom saboru u Budimpešti. Pripadao je unionističkoj stranci. 1891. god. postao je potpredsjednik parobrodarskog društva Ungaro-Croata, a prilikom njegove fuzije sa drugim društvima obalne plovidbe, 1922 god., izabran je za potpredsjednika Jadranske plovidbe. Bio je počasni grčki i talijanski konzul. Više o njemu v. »Pomorska enciklopedija«, »Jadranska straža«, 1928, »Jugoslavenski Lloyd«, 1928, br. 262.

[4] Jemeršić Ivan Nepomuk, svećenik, pisac i javni radnik (Jezero kod Krapinskih toplica, 17. IV 1864 — Grubišno polje, 7. XII 1938). Osnovao Hrvatsku seljačku zadrugu i Gospodarsko društvo u Grubišnom polju; popularizirao opću prosvjetu; prevodio sa češkog. Kad su se krajem Khuenove ere dijelili buntovni proglasi, zimu je odležao u zatvoru; svoje uzničke doživljaje objavio u knjizi »Bez slobode«. U Hrvatski sabor biran 1908. i 1911. V. nekrolog u »Obzoru« 1938, br. 279; »Hrvatska straža«, 1938, br. 281.

NBS

87.

Rijeka 2. X 1903.

Supilo piše Trumbiću o pomoći progonjenim osobama i upozoruje ga na mogućnost zloupotrebe iseljeničkog novca. Ne odobrava Tresićev plan o misiji na Balkanu.

Ovaj Rački nije onaj[1] što je s nama bio na sastanku u Veneciji, nego jedan njegov daleki rodak. To je pripukla sirotinja i čini mi se, da mu

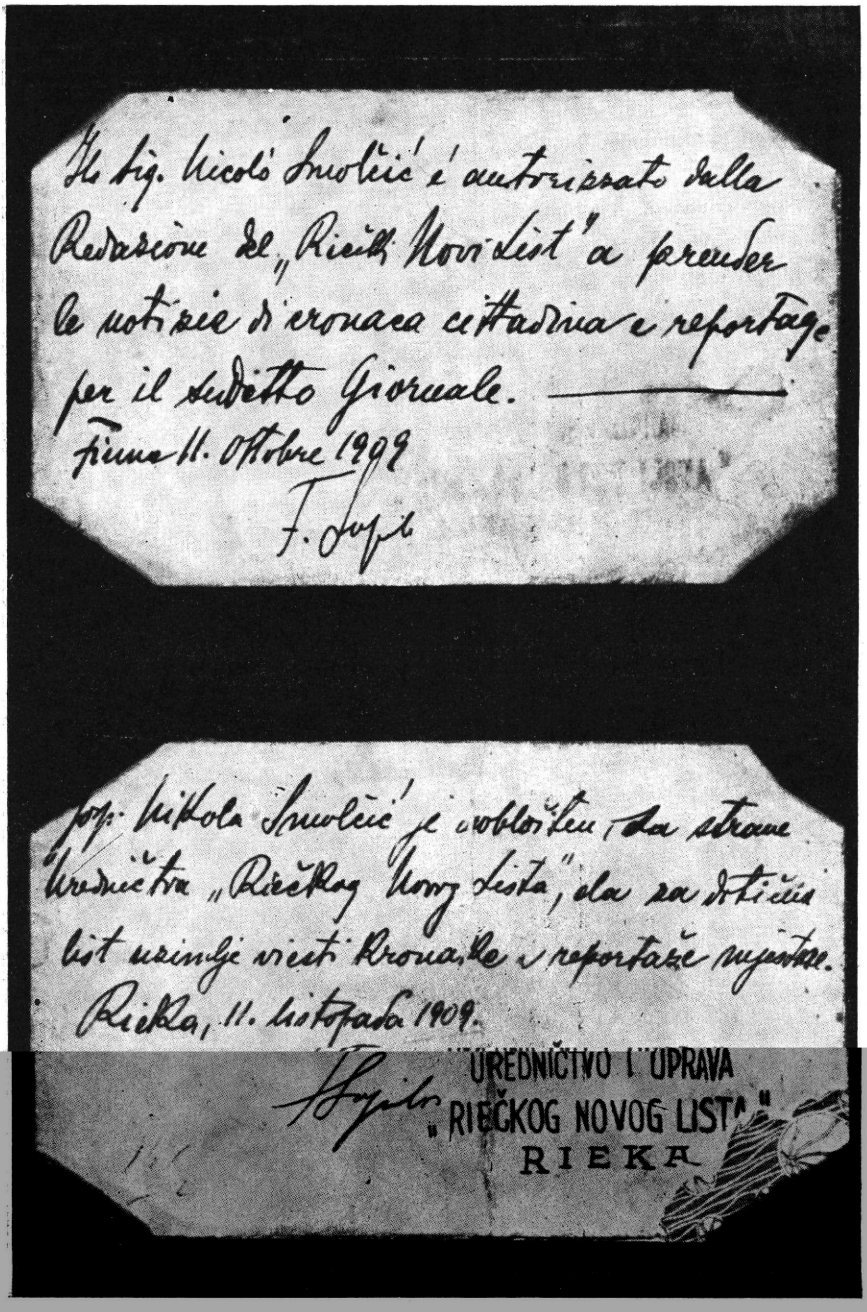

F. Supilo kao urednik »Riječkog novog lista« izdaje novinarsku iskaznicu svom suradniku Nikoli Smolčiću. (Original u Arhivu Hrvatske u Zagrebu).

nije sve u glavi u redu. Veliki je grafoman, piše i piše bez obzira, da se u koš baca skoro sve ono što piše. Za pokreta on posebice nije ništa pretrpio, a da trpi uviek, to je takodjer istina. Da mu pošaljete štogod, to bi bila više kao milostinja, koju krunu, jer bit će dana, da će bit i gladan.

Ima nekoliko dana da je Ružić iz Buenos Ayresa dobio par stotina kruna. Bilo je u listu, da su u njega. Sad ga slietaju s računima i potporama, da je čudo. Tako će bit i u Vas. Nemoj mi zamjerit, ako te opetovano na ovo upozorujem, jer se bojim, da se ne zlorabe zadužbine, a to bi nam u velike škodilo pred narodom. Neki dan bio sam u Zagebu i tu se sve kleveću kako je X. ili Y. dobio iz Spljeta ili od mene na stotine kruna. Kako je to glede mene absolutna laž, jer ti X. ili Y. i od mene baš niesu ni filira dobili, tako sam uvjeren, da je i glede Spljeta, nego se samo kleveću. Meni su sve stvari prilično poznate, pak ću ti o svemu dati savjestnu informaciju, a da će klevetanja na »nepravde« biti, to je pojmljivo, osobito za one, koji su se nadali šićariti.

Ima u **Krasici** neki Malvić[2], koji je bio jedan od kolovogja kad su navalili na bakarsku štaciju. Odsjedio je iztr(ažnog) zatvora 3 mjeseca i digli su mu obrt krčmarenja, su čim je živio. Taj je težko udaren. Priporučiše ga Antić[3] i Barčić. Pošlji mu jednu podporu od 50-100 Kruna. Oni ga priporučiše za višu svotu, ali i Ružić će mu nešto dati. Pošlji novac na Andra L. Antića veletržca Bakar i reci, da se za sad više ne može, jer da su izdatci veliki za obitelji poginulih, pošto ako mu se pošlje 500 Kruna, kako oni pitaju, to bi ogorčilo nekoje druge, a ovo je umjereno. (Bilješka A. Trumbića: Poslano Kr. 150.)

Je li ti Tresić pisao o njegovoj diplomatičkoj misiji na Balkanu? Meni je pisao, ali mu nisam ni odgovorio — koga vraga ćemo se mi tamo miešat, kad imamo i doma previše posla. Njemu je težko mirovat, a prigoda je da se »misionira«.

Da si zdravo! Tiskara pita predujam za štampanje. Pošljite što.

---

[1] Račkl dr Andrija, javni radnik (Fužine, 30. XI 1870 — Trsat, 14. X 1957). Trsatsko-sušački župnik više od 40 godina. Surađivao u Riječkom Novom listu. Pisac historijskih studija o Hrvatskom primorju, osobito Sušaku, i Gorskom kotaru. Opširnije o njemu v. nekrolog u »Novom listu« od 16. X 1957.

[2] Malvić Vinko, seoski trgovac (Krasica kod Bakra, 22. I 1861 — 1. XI 1935). Za prvog svjetskog rata općinski načelnik u Krasici.

[3] Antić Luka Andre, veletrgovac i gradski zastupnik (Bakar, 19. XI 1855 — Bakar, 10. XII 1908). Pripadao je Stranci prava, poslije rascjepa — Folnegovićevu krilu iste; kasnije je podupirao Hrvatsko-srpsku koaliciju. Aktivno je sudjelovao u borbi protiv nenarodnih režima u Banovini. Neko vrijeme bio je predsjednik radničkog društva »Sv. Križ«. Više o njemu v. »Riječki novi list«, 1908, br. 293.

NBS

88.

Rijeka 9. XII 1903.

Supilo javlja Trumbiću da je odustao od preseljenja u Zagreb. Tiskara da će se modernizirati upisom novih akcija. Izvješćuje ga o odnosu Tiskare i »Novog lista« koji postaje dnevnik i treba dopisnike i prodavače.

Došav doma nadjoh pismo dra Potoč(njaka), u kome mi kaže, da je u Zagrebu pravi dar mar i da bi najkoristnije uradio, da ostanem na Rieci, jer da bi trebalo velikih sredstava za ukrotiti one koji vide konkurenta i one druge koji se skrivaju, a uništiše i »Vienac«[1]. Kasno je pisao, sve je uredjeno.

Naši na Rieci vrlo su veseli, da je tako svršilo i da to činom dokažu zaključilo se, da se sazove glavna skupština dioničara Riečke Dioničke Tiskare, na kojoj će se predložiti, da se kapital tiskare podigne na 40.000 Kruna, emisijom novih 200 dionica po 200 Kruna. Ovaj će predlog biti sigurno primljen na gl. skupštini jednoglasno. Od ovog novca položit će se daljnjih 9500 K. za kauciju (Ugarski zakon zahtieva za list koji **svaki** dan izlazi kauciju od 20.000 Kruna. Država plaća na polog 5%). Zatim će se kupiti neke mašine, strojevi za lievanje slova najmodernijeg sistema tako te ćemo već prvog poljeća imati sve u redu. Sa strojevima za lievanje slova prištedi se na rad(noj) snazi do 40%.

Riečki Hrvati vrlo su zauzeti, da odgovore povjerenju i položaju što će ga sad ovo razkršće zauzeti. Da stvar bolje uspije rekoše mi, da nastojim bar $^1/_4$ dio dionica novih placirati medju imućnije Hrvate u Dalmaciji, pošto to donosi ev. posla tiskari. Ovaj novac bit će koristonosno uložen, tiskara sada dobro radi, a u buduće će i bolje. Prve dvije godine nije imala dobitka, ali ove će već dati neki dobitak, jer se sve počelo koncentrirati k njoj i jer »Novi list«, koji je prošlih godina ostao zadužen u tiskare, danas je aktivan, te joj dug odplaćuje. Dobro bi dakle bilo, da bi Borelli[2], Katalinić[3], Didolić i t.d. i t.d. kupili, kad bude, nekoliko akcija. Na upravi tiskare jesu najbolji poslovni ljudi na Rieci, pravi hrvatski židovi, koji rade uzorno i solidno, te mi nije bojazni.

Čim tiskara ide bolje i meni je bolje, jer oni mi, po našem ugovoru ne smiju računati tisak iznad prosječne ciene na trgu. Danas ga računaju koliko njih stoji, ništa više, a tako će bit i u buduće dok list uhvati korjenja. Za mene je dakle kao da je tiskara »moja«.

Večeras idem u Zagreb, da ugovorim — ako uzmognu s drom Heimerlom[4]. Njemu, ili tko bude ev. drugi, ali najbolje bi bio on, treba osjegurati na listu eksistenciju, te da kao član uredničtva »Nov. L.« i stalni mu urednik — dopisnik iz Zagreba sebi gore stvori i politički položaj. Glede jednog na Rieci još nemam ništa. Čuo sam, da bi Marjanović otišao iz Dubr. A možda da bude što i u Zag.

Sada imam pune ruke posla, da provedem, pak te molim, kad bi ti što pisao glede Dalm., da bi dao nekome da obavi, te mi informacije pošlje. Sad bi mi nužno trebale **adrese prodavaona novina** po većim dalm. gradovima. Uprtio sam se u vražji posao. A imam neku, na što u Spljetu nisam pomislio: papir! Prošlog ljeta bio je papir vrlo jeftin, upotrebiv zgodu kupio sam ga 200 kvintala (dva vagona) izručivo kroz 12 mjeseci u obroke, za današnji format. Pisao sam tvornici, da mi ga stornira. Ako ne htjede pristati mogla bi ga preuzeti »Kruna« čiji je format jednak (ako ju kupite). Dao bi ga vrlo jeftno kako ga ne bi mogla dobiti drugdje.

Pozdravi Joza i primi pozdrav.

---

[1] »Vi(j)enac«, literarni časopis od velikog značenja za hrvatsku književnost: okupljao je najbolje pisce. August Šenoa mu je bio urednik od 1874—1881. Izlazio je u Zagrebu neprekidno od 1869—1903, kasnije s prekidima.

[2] Borelli Vranski Manfred, veteran narodnih borbi (Filip-Jakob, 2. VIII 1836 — Zadar, 20. I 1914). Pravne nauke studirao u Padovi. U prvim redovima zadarskih narodnjaka; jedan od osnivača Narodne čitaonice u Zadru (1862), žarišta hrvatskog političkog i kulturnog života. Od 1876 član Dalm. sabora, od 1879. Carevinskog vijeća, gdje se najviše posvećivao privrednim pitanjima. Potpisnik manifesta od 1903. protiv bana Khuena iako član Gospodske kuće Carevinskog vijeća. Prvi predsjednik Zemaljskog gospodarskog vijeća, začetnik zadrugarskog pokreta u Dalmaciji, član upravnog odbora Zemljišno-vjeresijskog zavoda. Zaštitnik hrvatskih društava; posebno potpornog društva za siromašne đake hrvatskih osnovnih škola. Više o njemu v. »Narodni list«, 1914, br. 6.

[3] Katalinić Petar, veletrgovac, u 78. godini života umro u Splitu 13. II 1923. Načelnik Splita, više godina predsjednik Trgovačko-obrtničke komore; počasni konzul Norveške. Opširnije o njemu v. »Novo doba«, 1923, br. 35.

[1] Heimerl dr Milan, političar i publicist (Križevci, 1877 — Križevci, 10. VII 1917). Završio pravne nauke u Pragu gdje je surađivao s hrvatskim i srpskim studentima u »Hrvatskoj misli«. Iz redakcije »Obzora« žestoko napadao Khuena; 1903. pri fuziji Neodvisne narodne stranke i Stranke prava izabran u Izvršni odbor Hrvatske stranke prava. Više o njemu v. »Sloboda«, Zagreb, 1917, br. 4; »Hrvatska riječ«, Zagreb, 1917, br. 178.

NBS

89.

Rijeka 21. XII 1903.

Supilo komentira Trumbiću evoluciju »Obzora« u prilog mladih, dok su »Matica« i »Hrvatska Poljoprivredna banka« protiv njih. U vezi sa proširenjem »Novog lista« javlja mu da je Stjepan Radić stalni suradnik a više intelektualaca da su povremeni. Ponovo preporučuje da se u Dalmaciji plasiraju dionice Tiskare.

Evo ti ovdje priznanice popa Babića, iz kojih ćeš razabrati kako je to bolestno-smušeni čovjek i koliko je od mene dobio novaca, a nije savjestno proveo što mu se reklo, te je presijom učinio, da Ogulinski krčmar oguli odbor. Nu, što ćemo, sad je kasno.

U Zagrebu, kako si vidio, opet nova evolucija: Nazad 7 mjes. govorio je Mazzura, da dok je on živ, Obzor neće bit glasilo hrv. str. pr. Sada odmah i glasilo i »red. odbor« i silan lov na mlade. Prepali se našega pokreta, koji će s Primorja unositi života. Koliko je bolje, da je ovako! Nego teži postao posao glede redakcije u Zagrebu. Dr H(eimerl) nekako izmiče. Čujem da ga svakojako vabe i hoće privezati sa platom, koju mu mi ni do 3 godine ne možemo dati. On je s nama — ali... Kad bi ga odriešio rieči, čini mi se, da bi mu učinio veliku ljubav. Mlade na Hrv. Polj. Banki pritisli su užasno. Ovih dana će odlučiti: ili se odreći javnog političkog djelovanja (jer im to nije povoljno) **ili van iz banke!** Članak »Zamka i okovi« u Nov. L. smjerao je na ovu tiraniju. U »Matici« isto! Izgleda, da su se stari prepali novog duha i hoće da gnjave. Svi su mladji sada kao smućeni i dok ne budem znao kako će se riešiti ova stvar, neću u Zagrebu uzeti drugog stalnog nego samoga Stjepana Radića, koji mi je obećao, da će stupiti k nama, jer da je ovih intriga presit. Uz njega bi Oto Kraus[1] bio dnevni reporter-izvjestitelj. To su dva. Kraus je židov, ali on radi i kao izv(jestitelj) »Narodne Obrane«[2], a onda je kod »Agr. Tagblatta«[3] stalan, a naši su svi previše veliki prvaci, a da bi se udostojali biti obični novinarski izvještači. Oni daju pravac, nisu kroničari. Žalostno, ali tako je. Mi nemamo još pravih novinara. Poslie bi vidio što će bit sa Krištofom[4] i Korporićem[5].

Sa papirom je bilo muka, nu napokon uredjeno. Ako mi podje za rukom u Pešti uredit jedan ugovor glede viesti, dobivat ćemo ih baš mnogo dobrih. Nego tamo su izvjestitelji **veoma skupi,** pak se valja boriti.

Ukaži ovo sve Smodlaki i reci mu, da ću članak dobrzo poslati. Teško će biti privezati ljude, prije nego li vide što će to biti sa listom. Gjalski[6], Vinković[7], Magdić, S. Miletić[8], dr. Cikarž[9], dr. Krištof, dr. Korporić, Spinčić, dr. Linić, dr. Dežman[10], dr. A. Radić[11] i t.d. i t.d. već obećaše, ipak mislim, da ne bi dali da im se ime spomene kao skupina, koja nešto hoće. Dr Fugger[12] revno piše razne stvarce, a Stjepan Radić od nove godine ulazi

kao stalan saradnik. Zato bolje i da ih se ne prisiljava unaprednim ma i moralnim obvezama, nego da ih de facto publika vidi u listu kad se reforma obavi, kao saradnike. Ili: najprvo im treba prirediti teren sa člankom, koji će biti neka vrst programa, a onda da se odazivlju pišući ma o kakvom pitanju. A u članku se može, bez imena, označiti koje se struje kupe oko lista.

Glede dionica gledajte **svakako makar i prije nego** zaključite ono glede moje stvari, jer tim samo putem dolaze elementi do saučestvovanja u listu kroz tiskaru i jer je to industrijalno poduzeće, koje može dionice skupiti a naši na Rieci polažu **veliku važnost,** da im Dalmacija u dionicama saučestvuje.

Dosle se prijavilo 26 novih predbrojnika sa svih strana, čak iz Sriema. Iz Dalmacije njih 10, ali doći će i drugi jer tek 7 dana da je objava. Isto tako prijava je došlo za prodaju lista. Iz Siska na pr. pitaju 100 komada na dan!! neka bude 20, dobro je.

Puno me truda stoji ova organizacija. Izgleda da je sve stvar mala, ali to je zamašan posao, tako da se bojim da li ću do 1. siečnja biti sa svim gotov.

Jeste li što odgovorili »Kruni«. Ja ne mogu, jer govori o sastanku, u kome ne bijah prisutan.

Odgovori i primi pozdrav.

---

[1] Krausz Otto, nećak dra Josipa Franka, postao je ujesen 1905. urednik bečkog »Jüdisches Volksblatt-a«. V. »Dubrovnik«, 1905, br. 42.

[2] »Narodna obrana« počela izlaziti 6. XI 1902. u Osijeku. Opozicioni dnevnik u Slavoniji. Vodi umjerenu opoziciju protiv režima. Prestaje izlaziti 1920. g.

[3] »Agramer Tagblatt« pokrenuli 1886. grofovi Ivan i Josip Drašković, Đuro Jelačić i dr., da bi suzbili utjecaj unionističkog »Agramer Zeitunga«. List zastupao gledište revizije Nagodbe s Mađarima i isticao potrebu suradnje Srba i Hrvata u Hrvatskoj. God. 1910. urednikom lista postaje Toni Schlegel. Od 1922. list izlazi pod nazivom »Zagreber Tagblatt«, a od 1926—1941. kao »Morgenblatt«.

[4] Krištof dr Milan, poljoprivredni stručnjak i publicist (Klanjec, 5. II 1872 — Zagreb, 9. VI 1927). Osuđen za sudjelovanje u spaljivanju mađarske zastave 1895. Prionuo naprednom pokretu oko »Hrvatske misli«. Od 1905. do smrti urednik odnosno suradnik »Gospodarskog lista«, organa Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva i višegodišnji član njegovog upravnog odbora; od 1919. načelnik narodnogospodarskog odsjeka u Zagrebu. Aktivno širio zadrugarstvo. Više o njemu v. »Gospodarski list«, 1927, br. 6.

[5] Korporić dr Svetimir, javni radnik (Varaždin, 17. XII 1874 — Beč, 4. I 1922). Uslijed učešća u spaljivanju mađarske zastave na tadašnjem Jelačićevom trgu prilikom boravka Franje Josipa 1895. osuđen sa 52 druga studenta na višemjesečni zatvor i relegiranje sa Sveučilišta. Kao i većina njegovih drugova prešao je na Sveučilište u Pragu, gdje je surađivao u »Hrvatskoj misli« u duhu Masarykova političkog »realizma«; u njoj kasnije (1902) u Zagrebu preporučuje što življi zadružni pokret kao odbranu od ekonomske krize seljaka i pokušaja Mađara da ih privredno zarobe. Prvi direktor Hrvatske poljodjelske banke sa čijim se osnivačima razilazi, jer su se u prvom redu bavili čisto bankarskim poslovima. Kad je početkom 1903. g. došlo do fuzije Stranke prava i Neodvisne narodne stranke pod imenom Hrvatske stranke prava, izabran je u njen Izvršni odbor; kasnije je istaknuti član Hrvatske napredne stranke. Više o njemu v. »Riječ«, 1922, br. 4.

[6] Babić Ljubomir (Ksaver Šandor Đalski), književnik i političar (Gredice, Hrv. Zagorje, 26. X 1854 — Gredice, 9. II 1935). Pravne nauke studirao u Zagrebu i u Beču. Za vrijeme službe, kao pristav, mnogo premještan i 1898, pod Khuenom, penzioniran. Kao član Hrvatsko-srpske koalicije izabran u Hrvatski sabor 1906; delegat je i na Ugarskom saboru u Budimpešti. 1917—19. veliki župan zagrebačke županije. God. 1919—20. član Privremenog narodnog predstavništva u Beogradu. Jedan od najznatnijih hrvatskih pripovjedača; surađuje i u mnogim časopisima. Opširnije o

njemu vidi. »Jutarnji list«, 1935, br. 8271; E. Štampar, Ksaver Šandor Đalski, Predgovor izdanju »Zore«, Zagreb 1952; »Enciklopedija Jugoslavije«.

[7] Vinković dr Božo, javni radnik (Požega, 7. XI 1862 — Karlovac, 27. IX 1924). Pristalica Stranke prava, 1901. i 1906. biran u Hrvatski sabor, potpisnik Riječke rezolucije i član Hrvatsko-srpske koalicije. Načelnik Karlovca od 1910. do 1923. gdje je mnogo radio za sokolstvo; tu je pokrenuo i uređivao časopis »Narodni glas«. Bavio se beletristikom prevodeći s ruskog i češkog. Opširnije o njemu v. »Novosti«, 1924, br. 267.

[8] Miletić dr Stjepan, književnik i kazališni reformator (Zagreb, 24. III 1868 — München, 8. IX 1908). U inozemnim kulturnim centrima proučavao kazališne institucije. Kao intendant zagrebačkog kazališta (1894—1898) uveo novi duh i zamašite reforme; za njegove uprave otvorena nova kazališna zgrada (1895). Pisao je drame. Bio je predsjednik Društva hrvatskih književnika i starješina Hrvatskog sokolskog saveza (1906). Detaljnije o njemu v. »Savremenik«, 1908; »Jutro«, Zagreb, 1908, br. 32.

[9] Vjerojatnije Cihlar dr Milutin, književnik i kritičar (Senj, 25. X 1880 — Zagreb, 7. IV 1931). Pod pseudonimom Nehajev Milutin surađivao u »Obzoru« i »Jutarnjem listu« literarnim i političkim feljtonima. Urednik »Savremenika«, predsjednik Društva hrvatskih književnika. Pisac drama, novela, eseja; najvažniji je njegov rad kao kritičara. Opširnije o njemu v. »Obzor, Spomen-knjiga 1860—1935«, str. 254—260; »Hrvatska straža«, 1931, br. 79.

[10] Dežman dr Milivoj, književnik, publicist i liječnik (Zagreb, 30. VIII 1873 — Zagreb, 24. VI 1940). Njegovim nastojanjem podignuto 1909. na Brestovcu kraj Zagreba naše prvo lječilište za tuberkulozu pluća. Pisao kazališne kritike u »Obzoru« i »Vijencu«, objavljivao novele, drame; ideolog hrvatske Moderne, suradnik »Nove Evrope«. Prilikom fuzije Neodvisne narodne stranke i Stranke prava početkom 1903. izabran je u Izvršni odbor Hrvatske stranke prava. 1903—1940. urednik »Obzora«, direktor »Jutarnjeg lista«, »Večeri« i »Svijeta«. Nakon sloma Monarhije delegirala ga u Privremeno narodno predstavništvo Hrvatska napredna demokratska stranka. Više o njemu v. »Obzor«, 1940, br. 144. i 145.

[11] Radić dr Ante, političar i pisac (Trebarjevo, 11. VI 1868 — Zagreb, 10. II 1919). Kao profesor otpušten iz službe zbog opozicionarstva. Osnivač i urednik »Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slavena«. God. 1900. pokreće seljački list »Dom«. Sa bratom Stjepanom osniva 1904. Hrvatsku pučku seljačku stranku. Zastupnik je u Hrvatskom saboru od 1910. god.

[12] Fugger dr Nikola, javni radnik (Sisak, 2. VI 1877 — Zemun, 19. XI 1942). Poznavalac i pisac upravnog prava, stručnjak za komunalna pitanja. Gradski senator Zemuna u toku 38 godina. Vidi: Nekrolog u »Graničar«, 1942, br. 40.

NBS

90.

Rijeka 8. I 1904.

Osuđujući svađu između Trumbića i Smodlake kao štetnu za pravaštvo, a k tomu nenačelnu, Supilo savjetuje Trumbića da ne prekida staro prijateljstvo i energično ga odvraća od povlačenja iz politike. List napreduje; na njemu radi od 10 ujutro do 4 po ponoći.

Pismo Smodlakino, kojim je popratio svoj proglas, imalo je kako ti brzojavih na dnu: »Primi pozdrav od mene i od Trumbića«. Ovo je puno odlučilo! Kako pomisliti, da mi **to** javlja (skupa sa stvari radi koje ste se evo raskrstili[1] a da ne dobijem dojam, da ste bili složni?

Sad je gotovo — on bi i onako bio to učinio drugim putem — a tu jadikovanje ne hasni. Nije liepo, da se zahvalio i ovo mu je zadalo velik udarac, kad stvar tako izgleda kako mi pišeš. Tvoj položaj takodjer pojmim. Težak je, ali nije tako kako se pričinja, jer sve stoji u tom što će Jozo dalje poduzeti. Meni se čini — sad po onom proglasu — da bi on svoju odreku htio odkupiti, nadoknaditi jednim intenzivnim radom u Spljetu, gdje želi

ostati. Kakav će taj rad da bude? Nećete li još možda doći i u javni sukob? Meni je odavle težko odgovoriti na to pitanje, ali nešto će ipak slieditі.

Nakane, osnove uzdrmane su i moralno smo svi potišteni, i doma i prema vani. Izgleda da nismo ozbiljni i narodnjaci će se rugati. A što tu drugo ostaje, nego poraditi, da se ovaj utisak izbriše. Samo je pitanje: kako? Teško je, tim više što nije **načelna** stvar, koja je odlučila.

Meni je, u malenu, Heimerl nešto slično napravio kad sam ga htio uzeti na list. Činio mi je bolest. U dva dana u Zagrebu **tri** sastanka mi je obrekao i na **nijedan** nije došao! Kad smo se pozdravili, izgledao je kao mrtvac. A ja sam progutao — i evo ti me ovako. Nama je neki vrag, da nas u najljepšem času uviek nešto omete.

Bit ću oprezan u primanju članaka o toj stvari a ti, Boga ti, ne prekidaj staro prijateljstvo. Eda u toliko zamašniji dogadjaji u proljeću dadu prilike, da se opere ova blamaža. Tu će se trebat žrtvovati, koliko se više može.

S listom sam baš na trista muka. Ovakav podhvat je užasan. Nisam toliko poznao stvar — a još uviek fali i fali, jer je list daleko ispod očekivanja. Za ove stvari treba danas kapital od stotine hiljada. Narod, čini se, to ne opaža i listom se predbrajaju. U ovo 8 dana morali smo što za predbroj, što za prodaju povisiti naknade za 400 eksempl. više. To je za naše prilike **vanredno.** Iz Banovine, iz Dalmacije i t.d. odziva dosta. Ali bogme radim! od 10 sati u jutro s prekidom objeda i večere — do 4 sata po ponoći i tako sve ove dane. Ne bi se vjerovalo koliko se može izdržati. Nadam se, da će s vremenom, kad se tiskara poveća (sad ni slova nemaju) bit puno bolje.

Neću ti pisat što da učiniš, nego, molim te, piši mi, što si odlučio i informiraj me o svemu, da se znam regulirati s listom. Ali da te to učini klonuti i bataliti sve — ni govora! Onda bi tek bila prava bruka.

Bilješka A. Trumbića: odg. 17. I.

[1] O polemici i javnoj svađi između Trumbića i Smodlake koje su nastale kad se ovaj 2. I 1904. odrekao poslaničkog mandata u Saboru i time prestao da bude prisjednik Zemaljskog odbora, vidi: »Izjava dra J. Smodlake u povodu izjave Kluba stranke prava u dalmatinskom saboru od 10. I 1904«. Leonova tiskara, Split. Na to je Trumbić u »Narodnom listu« 1904, br. 13, Prilog, objavio: »Odgovor dru J. Smodlaki na njegovu izjavu od 18. I 1904«. Smodlaka je replicirao u »Jedinstvu« 1904, br. 16, Prilog: »Odaziv na ‚Odgovor' dra Trumbića . . .«. Na kraju je Trumbić dao štampati letak: »Zaključna rieč. Split, 24. II 1904«.

NBS

91.

Rijeka 9. I 1904.

Supilo piše Vatroslavu Jagiću[1] u vezi članka »Momsen i Slaveni« i objašnjava mu negodovanje pisca u tom članku izazvano Jagićevim pisanjem prigodom Mommsenove smrti.

Onaj članak »Momsen i Slaveni« napisao je jedan profesor iz Dalmacije, koji — sudeći po nekim tvrdnjama, što se sa Vašim člankom u D. R. slažu — mora bit imao u rukama ovu smotru.

Nazori su vrlo subjektivni: Vi držite, da pokojnik nije bio tako »crn« (biva naš neprijatelj) kako ga pišu, a profesor iz Dalmacije ljuti se na Vaš člančić, da ste kušali »prati« Mommsena[2], pak u svome jadu malo i rekriminira.

Ja nisam kompetentan, da se o tom izrazujem, ali držim, da dobra strana Mommsenova u pogledu Slavenstva izčezava naprama onom surovom alarmu, s kojim je svojedobno podpalio Germanstvo, a zapanjio čitav sviet. Prama tom razpoloženju nemojte se, veleučeni gospodine, čuditi, ako se u domovini Vaša, inače sasvim nevina rieč u prilog velikom Germanu uzela kao provokacija, tim više, što je od Slavena.

Ovako ga shvaćaju i Talijani. Još prije Mommsenove smrti pripoviedao mi je o njemu i njegovoj rimskoj povjesti moj prijatelj Guglielmo Ferrero[3], auktor toli uvaženih djela o Cesaru i o Veličini i Padu Carstva. Pak mi on reče, da ga kao Latina iritira ona njemačka nadutost (quella boria tedesca) s kojom on promatra Rimljane, nastojeć bagatelizovati njihovo djelo. I kaže mi, da poviest njegova izgleda kao neka milostinja, jer se je orijaš udostojao zamočiti pero o Rimljanima! S tog stanovišta bio je mnogima i u nas antipatičan.

Molim Vas, da mi javite, uoblašćujete li me, **da Vaše pismo publiciram,** *ili* da ga pošaljem dotičnom profesoru u Dalmaciju, dok s moje strane, pročitav Vaš članak ne nalazim baš povoda u njemu onolikoj srdžbi dopisnikovoj.

Svezak vraćam istom poštom.

---

[1] Jagić Vatroslav, lingvist i filolog (Varaždin, 6. VII 1838 — Beč, 5. VIII 1923). Jedan od osnivača slavistike. Od 1860—1870. nastavnik na gimnaziji u Zagrebu, kada je iz političkih razloga otpušten iz državne službe. God. 1871. imenovan je izvanrednim profesorom za poredbenu filologiju na Univerzitetu u Odesi. 1874. odlazi na katedru za slavensku filologiju u Berlin. 1880. pozvan na Univerzitet u Petrograd, a 1886. vraća se u Beč na Sveučilište kao nasljednik Miklošićev. Tu je i umirovljen 1908. g. Umro je u Beču, a svečano je sahranjen u Varaždinu. Više o njemu vidi: «Enciklopedija Jugoslavije«, sv. IV, Zagreb, 1960.

[2] Mommsen Theodor, poznati njemački historik i političar (Garding, Holstein, 30. XI 1817 — Charlottenburg, 1. XI 1903). Bio je sveučilišni profesor. U poslanici Nijemcima u Austriji 1897. napao sve Slavene.

[3] Ferrero Guglielmo, talijanski sociolog i historičar (1871—1942). Veliki prijatelj Supila. Kasnije za vrijeme Prvog svjetskog rata zalagao se za intervenciju Italije na strani Antante i za pravedniji teritorijalni sporazum s Jugoslavenima.

NSBZ R 4610[b]

92.

Rijeka 28. I 1904.

Pošto je Trumbiću na primjeru »Piccola« ilustrirao skupoću novinske obavještajne službe, Supilo dodaje da će biti sretan ne bude li deficita iako broj pretplatnika raste. Opet se žali na svađu Trumbić-Smodlaka.

Primio sam po pismu u redu. Poslat ću čim uhvatim vremena. Od tebe sam primio K 4400, Marović mi je poslao K 400.- I za ono u Senj pobrinut ću se ovih dana.

Po tvom pismu vidim, da nemaš ideje što koštaju brzojavne i telefonske viesti. Jedan stupac njih dodje prosječno 12-15 Kruna. Dobre, pretečne informacije brzojavne ne daju Cor. Bureaui, nego privatni dopisnici, a ti su užasno skupi, ako su dobri. Sjećat ćeš se, da je na svim slavenskim novinarskim kongresima najvažnija tačka bila organizacija našeg informacijonog ureda, koju je vrlo težko provesti, jer **svi skupa** nemamo toliko novaca, da bi mogli pokriti troškove. Zato se valja krpiti kako se može.

Veliki listovi u Beču, Italiji i t.d. troše na brzojave po stotinu i više hiljada na godinu. Ali mi **nemamo** tržište za prodju takovih novina. Hoće

se gradovi od barem 200.000 duša, koji daju najveći kontingent prihoda ne toliko lokalnom prodajom, koliko lokalnim oglasima. Ti su vrlo skupi, osobito priobćenja, objave i mali oglasnik. Ali za to treba veliko gradjanstvo.

Svi u Dalmaciji govore o »Piccolu«, ali malo tko ima pojma što je »Piccolo« i što je njegov glavni trg-Trst, gdje svak talijanski čita i inserira. Osmrtnica u Piccolu plaća se po 50 for., a u nas? Brzojav i telefon Piccola premašuje 40.000 for. godišnje. Ali on raspača u Trstu po 12-15.000 komada. Ovo drugo (izuzev Goricu, Polu i Rieku) nije mu skoro ništa aktivno, ali mu vabi oglase. Tu se ne mogu činiti prispodobe, jer djelokrug novine ne prelazi granice narodne osobito u nas. Što su u velikom listu 2-3000 Kruna? Toliko pozoblje brzojava jedan broj u slučaju vanrednih dogadjaja, a ne nadoknadjivaju predplatnici, nego oglasi. Nu tko će za oglas u hrvatskom listu platiti po 20-30 forinti? Isplati li mu se to za one mušterije, što će ih pribaviti? I zato to ide lagano, lagano i hvalit ću sreći ako ove godine ne ostanem pokopan pod deficitom.

Brzojave na prvu stranicu ili na treću svejedno, ako se na to publika nauči. Neka sad ovako, jer ni tehnički ne može se bolje radi manjkavosti u tiskari, koja je **premalena** za ovaj dnevnik. Trebat će akcija i to brzo, da dobavi potrebno. A list se širi. Zavukao se je po Hrvatskoj, Slav. Dalm. Istri i dosta dobro u Bosnu. Sada pravimo 2500 komada. Do malo dana bit će potreba povisiti.

Nu ovo je sve nuzgredno. Predjimo na naše jade. Sad sam pisao Smodlaki — prvi put iza Nove godine. Rekao sam mu o utisku, što je na mene učinila njegova izjava i toliko drugih prikora, koliko sam više mogao, a kako mi je bilo pri duši možeš znat. Vjeruj našem prijateljstvu, da sam — na viest da je izmedju vas sve prekinuto — plakao u sobi zatvoren. Tresić mi je pisao o nekim pokušajima i ja sam mu odgovorio, da ne pušta, a on mi je javio da neće. Sablazan je već i onako prevršila mjeru. Isprike Smodlakine mogu djelovati na masu, ali ozbiljan čovjek, koji pojmi što mu je **dužnost** i što **mora** u stanovitim momentima ne smije uzmaći, pa hiljadu Ruževića oklievalo! Vidi se da je jedva čekao, da uteče u Spljet, iz koga još nije bio ni pošao. Sve sam mu pisao to.

Nego sada za tebe nastaje kritičan položaj. Sada više nisu oči uprte ni u Smodlaku, ni u Ruževića (o kome su se malo ikad i bavili) nego u tebe, i pita se što ćeš ti učinit. Ti ćeš imat svoj plan, pak ti moja teško da upliva, ali meni se čini, da ti se imperativno nameće **dužnost**, da se ti žrtvuješ ondje, od kud su drugi ovako mizerno pobjegli. Ti si bio general koji si ih slao u kreševo: kad oni neće moraš ti — pa makar poginuo. Tako mi stvar izgleda. Ili tako — ili kopljem u grm. I bez pizme na ikoga, nego mirno i ravnodušno kao da piješ čašu vode. Narod će primiti odluku i ocieniti je po zasluzi. Meni se čini, da bi to bio najbolji odgovor i jedino riešenje — uostalom javi mi tvoje mnienje. Žrtva bi bila velika, **ali je velika sablazan traži.**

Čuvaj se rheumatizma: ono tvoga stana elegantno, liepo, ali zbiveno, nije za te, koji od toga trpiš.

NBS

93.

Rijeka 18. II 1904.

Supilo ponavlja Trumbiću da uzalud traži suradnika; domaći ljudi postavljaju visoke zahtjeve. Ne smatra umjesnim njegov prijedlog o preseljenju lista u Split i poziva ga u Rijeku na sastanak sa osobom nespomenutom.

Primio sam oba tvoja lista. I trećega! Ono je pogrešno samo glede tebe, a drugim nije poslano. Ne čudi se, navala je posla ogromna, pa ni knjigovodja ne dospieva. a na uredničtvu su **sama** dvojica: brat i ja. Nemaš čovjeka! Naši su preuzetni. Ja bi na pr. trebovao mlada spretna čovjeka koji je **stenograf,** pozna hrv. tal. i nj. Ne treba bog zna kako obširne naobrazbe, ali neku mora da ima. Kad bi bio **sposoban** dao bi mu odmah 80-100 for. mjesečno, kasnije i više. I ne mogu da ga nadjem, nikako! Pisao sam svukud — uzalud. Ako ga ima on traži takovo mjesto, da može umrieti s penzijom od VI. razrednog čina i s viteškim krstom na prsima! Ištem i saradnika, ali nema te nema: što je gore ide u kot(arske) pristave — neodvisnije u sudstvo, a ostaju Martini Polići!![1] Tih neću k meni, pa makar crknuo od truda. I kad ovako mislim, dodje mi na pamet Smodlaka sa 6000 Kruna i privatnom pisarnom u Zadru, pa neće!

Ti si mu dobro odgovorio, i premda me boljelo priznao sam javno. A sada na posao, Aleksejevu![2] Tebe se čeka!

Ako bi mogao doći na Rieku jedan dan imao bi ti jedan gospodin (Akačić[3] ti je pisao?) nešto govoriti, a možda i ti njemu.

Za senjsku stvar očekujem svaki čas Olivieri[4] da me izviesti. Namirnice ću im poslati čim prije. Mogao bi i sada ($^3/_4$ u jutro) ali bogami sam umoran. Vrag odnio i štampu i tko je izumio. **U ostalom ti imaš potvrdu mojim pismom, da sam novce primio.**

List postepeno raste u nakladi. Sada pravimo 3000 komada. Kad bude 3500 i nešto više oglasa, onda će već bit dobro. Zašto nam dalmatinske obćine i firme ne daju oglase.

Dovozati ga u Splet i t.d., kako ti predlažeš, košta mnogo, te bi to još sada pojelo dobitak. Neka za sad ide ovako. Reforme ćemo postepeno, jednu po jednu. Pomisli: u Sinju se proda po 30-40 komada na dan! Ide, ide!

---

[1] Polić Martin, novinar i publicist (Kraljevica, 1850 — Zagreb, 18. VII 1903). Kao poznavalac stranih jezika suradnik »Narodnih novina«, »Obzora«, »Agramer Tagblatta«, osječkog »Dana«. Izdao je »Parlamentarna povijest Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, 1860—1880«, Zagreb 1899—1900; »Ban Dragutin grof Khuen-Héderváry i njegovo doba«, Zagreb 1901. Više o njemu v. »Novi Srbobran«, 1903, br. 129.

[2] Aleksejev Mihail, ruski general (3. XI 1857 — 8. X 1918). U rusko-japanskom ratu koji su Japanci započeli bez objave 8. II 1904. bio je načelnik operativnog odjeljenja.

[3] Akačić Cezar, političar (Bakar, 29. V 1868 — Zagreb, 6. IX 1935). 1895. izabran u Središnji odbor Stranke prava; u početku Hrvatsko-srpske koalicije u njenim je redovima; kasnije se pridružio Starčevićevoj stranci prava te je biran u Hrvatski sabor gdje je ona 5. VI 1917. dala deklaraciju o narodnom jedinstvu Hrvata, Slovenaca i Srba (v. Šišić, Dokumenti o postanku kraljevine SHS). Sabor ga bira za člana regnikolarne deputacije. Član je Narodnog vijeća SHS, istaknuti član naše delegacije na Mirovnoj konferenciji u Parizu, u Privremeno narodno predstavništvo delegiran od Starčevićeve stranke prava, jedan od voda Hrvatske zajednice. Bio je podstarješina Hrvatskog sokolskog saveza (1906). Više o njemu v. »Jutarnji list«, 1935, br. 8483, str. 4.

[4] Olivieri Vladimir, javni radnik i izvoznik drva (Senj, 12. II 1865 — Senj, 16. X 1945). Pristalica Hrvatsko-srpske koalicije koja ga je kandidirala 1906. prilikom izbora za Hrvatski sabor; stalni dopisnik »Novog lista«. Poslije prvog svjetskog rata više je godina bio načelnik Senja. Od 1911. vlasnik parobroda »Vladimir« s kojim ulazi u brodarsko društvo »Oceanija«. Nakon ukinuća Trgovačko-obrtne komore u Senju biran je za potpredsjednika Komorskog ureda Zagrebačke komore u Senju; bio je njen vijećnik. Surađuje člancima u privrednoj štampi. »Jugoslavenski pomorac« (1934, 8—11) objavio je njegov članak »Povjesne crtice iz senjske brodarske prošlosti«, a »Privreda«, mjesečnik Komore za trgovinu, obrt i industriju, Zagreb, članak o uređenju Plitvica.

NBS

Rijeka 17. III 1904.

Opterećenošću na listu Supilo se ispričava Trumbiću za izostali odgovor. Savjetuje mu da Splitski odbor pošalje u Senj trećinu zatražene pomoći. Ponovo ga pozivlje u Rijeku spomenuvši da ruski konzul želi sastanak s njim.

Od brzojava do pisma proteklo je 6 dana! Ispričaj me pred tobom. Ne ide, te ne ide. Kidam se u četvero, pa ne mogu odoljet. Organizatorni posao vrlo je težak, a onda svakovrsti drugi poslovi. Jedina sreća, da sam uz sav rad od svojih 14-15 sati na dan zdrav i čvrst. Svrhom siečnja bio sam propao tako, da sam se prepao. Jedva sam se vukao. U 4 ure u jutro nisam mogao više ispravljat list. To je nenadni rad zatekao organizam nepripravan. Kad se priučio, onda je opet dobro. A kako sada ti?

Evo ti odgovora iz Senja. Ono je hajdučtvo i favoriziranje. Vlahović[1] hoće da nagradi svoga pisara i t.d. Pošljite im trećinu i dosta.

Akačić ti je bio pisao, ako možeš, da dodješ ovamo. Važna je stvar. Jedna vrlo ozbiljna osoba želi govoriti s tobom; jedna od onih koje imaju u svojim rukama mnogo niti: ruski konzul[2] na Rieci, koji, izgleda da je konzul za naše stvari i prilike. Onda ću ti dat i one primnice, koje nisam napravio, ali bogme, **kad bi ih poslao gotove od tvog koncipienta ili pisara uredjene, da ih podpišem, puno bi me obvezao.**

Reći ćeš mi: Uzmi još koga? A koga? Kisić[3] bi došao, ali nit on može ostavit don Jura, nit bi mu ga uzeo. Marj(anović) je na Crvenoj, a ove zagrebačke astrologe nije mi milo. Volim ovako. Možda se ipak trefi osoba kakvu trebam, dotle ću se mučit. List ide: sada pravimo 3300 kom. na dan. Zagreb oko 250, Sisak 80-100. Dobro, što ne? Poštom ide posebice na 1400 adresa — tako rekuć u svaki kutić! Znam, ljudi prigovaraju. Oni misle, da je to samo dat štampat, pa eto Timesa! Kad naši ljudi ne znadu ni pisat! Za izpravit, prečinit, pokratit desetak stupaca tudjeg rukopisa treba izgubit 5-6 ura. Rietki su, kojim se može metnut kako pošlju. A opet mi se ne smijemo povadjat za »Piccolom« i donosit po stupce pikanterija o procesu Murri-Bonmartini[4], nego o stvarima našim. Tu pak fali kulture, osjeća se. Dobro je da ide i ovako.

Vaše novce nisam još ni taknuo. Svi su na mjestu. Može doći nenadna, pak nek su tu, dok se učvrsti list.

Što ti se čini od Zagreba? Da sam otišao, bez velika kapitala, s par hiljadica brzo potrošenih, bilo bi se i meni onako dogodilo. Na cesti! Utukli bi me bez sredstava. Franka nemogu utući jer ga drži vlada. Velika se sila podigla. Zelotizam vlada!

Pisao si mi da li ćemo se i mi dva posvadit. Ja mislim da nećemo. Ako me budeš poslao na Zem(aljski) Odbor poslušat ću te, povećat ćeš mi dohotke, a umanjit posao na četvrtinu! A gore nego si me sad s ovim listom upregnuo, bogme ne može, ni da sam na galeri, pa eto nismo se posvadili, nego neka se samo radi! Smodlaka je djetetina; što je on učinio ne može se kritizirat, padaju gaće, dolazi bljuvanje! To nije udarac, nego litavica.

Pomisli kako mi se ispričao na oštar ukor radi zloporabe tvog pozdrava (medu nama rečeno): Piše, »da je on to učinio baš zato, što je znao, da mu bez onoga nebi bio štampo!« Imam pismo i čitam i **neću da vjerujem, da je** to upisô Smodlaka! Čini mi se prestrašno, a ipak je crno na bielu. I on kan da nit ne osjeća što ono znači!

Boga ti, proberi medju tim mladjim, **valjanim,** ako bi tko htio doć k listu, ali ne **privremeno** i da bude takav, da me može u potrebi **zamienut.** Ima mladih dokturića, kojim bi bolje bilo ovako nego robovat u dikasterima[5], a kad bi bio dobar mogao bi računat, toliko da prodje, kao pošten

Hrvat, za življenje. Nego naravno, puno izpod 6000 Kruna, na što čini se Vi u Dalmaciji — kako nas Smodlaka uči — prezirom gledate, zabrinuti za budućnost.

Piši, al najbolje dodji.

---

[1] Vlahović Drago, javni radnik i veletrgovac vinom (Senj, 19. IV 1870 — Senj, 12. IX 1924). Suosnivač Hrvatskog sokola i Hrvatskog parobrodarskog dioničkog društva u Senju. Kao pristaša Čiste stranke prava 1906. i 1908. izabran u Hrvatski sabor. Gradski zastupnik od 1911, gradski načelnik od 1917. Od 1913. do smrti predsjednik Trgovačko-obrtničke komore u Senju. Mnogo je radio na privrednom podizanju Hrvatskog primorja. Više o njemu vidi: »Sušački Novi list«, 1924, br. 53.

[2] Salviati Aleksandar, ruski konzul u Rijeci, preko kojeg je Supilo slao neke poruke ruskom ministru vanjskih poslova. Više o njemu v.: Dragovan Šepić, Supilo diplomat, Zagreb, 1961.

[3] Kisić Vinko, novinar (Dubrovnik, 7. XI 1879 — Split, 25. IV 1927). Urednik zadarskog »Narodnog lista« (1900—1918), zatim splitskog »Novog doba« (1919—1925). Prevodio je s talijanskog, pisao književne i kazališne članke. Više o njemu vidi: »Novo doba«, 1927, br. 96—98; »Obzor«, 1927, br. 112.

[4] Murri-Bonmartini, talijanske aristokratske porodice čiji su članovi upleteni u taj proces.

[5] Riječ grčkog porijekla, znači sud, (svako) ministarstvo.

NBS

95.

Rijeka 13. IV 1904.

Supilo upućuje dru Andriji Stangeru, odvjetniku u Voloskom, pismo u vezi s optužbama protiv nekih odvjetnika u Istri, jer te optužbe škode narodnoj stvari.

Na Vaš cienjeni list imam Vam odgovoriti, da sam dosle puno puta primio članaka proti nekojim odvjetnicima u Istri i to proti gosp. dru Janežiću, gg. dru Kureliću i Trinajstiću i g. dru Zucconu[1], u kojima ih se u glavnome obtuživalo s narodnog gledišta onako, kako je Radić sub rosa metnuo. Kako vidjeste, nikada nisam o tom ništa donio, ali sam svojedobno nar. zast. prof. Spinčiću iz daleka nešto natuknuo, upozorujući ga, da će stvar grdno nazadovati, ako ovake tužbe uhvate koriena. U Dalmaciji doživismo blamažu sa Smodlakom i Ruževićem, pa sam, sve to uzimajući u obzir, pustio, da Radić malo tukne, da se tužbam začepe usta. Ne znam tko je Radiću dao podatke i pripoviedao. Meni su pisali ili pripoviedali sve naši ljudi. Predbacuje im se, da sa narodom »gospodski« postupaju, da se drže tudjeno, nekima, da nisu htjeli poći u mjesta, koja su ostala prazna i gdje ih je potreba zvala; drugima, da kod računa ne čine razlike izmedju siromaha seljaka i bogataša posj. i trgovaca. A takvi glasovi tuku i narodnu stvar. Reći ćete, da svak ima pravo da svoje posle regulira kako misli za se bolje — i to je istina, nu onda i javno mnienje ima pravo, da narodu kaže, što misli o patrijotizmu dotičnika.

Ponavljam, ne rado donosim te stvari, ali koji put iz daljeg neće škodit; a osobito Radić je mogao nešto reći, jer on je živi primjer požrtvovnosti za narodnu borbu.

Primite veleučeni gospodine, ovo moje pismo s onom namjerom, s kojom ga pišem. Meni rečena gospoda nisu nikad ništa na žao učinila, dapače osobno mogu se na njih samo pohvaliti.

Napomena: Na poleđini lista nalazi se Spinčićeva bilješka: Tužbe na Kurelića da zapušta općinu, ništa ne radi i da će biti kriv ako propadne; na Janežića, na Zuccona. Njeki mladić iz Beča (Škaljer) napisao je cielu studiju, gdje se krivi. I raznih drugih dopisa je dobio Supilo, proti Kureliću, Janežiću, Zucconu, Dr M. Tr. što je ostavio Buzet, al je bacio u koš. A dobiv ono od Radića, mislio je da treba tiskati, svakako u dobroj namjeri.

Dat će izjavu uredništvo, i Radić svoju reći. Supilo veli da bi bilo najbolje da smo...

[1] Istarski odvjetnici Janežić dr Konrad u Voloskom, Kurelić dr Šime u Pazinu, Trinajstić dr Matko u Voloskom, Zuccon dr Ivan u Puli.

ASRH, Rkp. Vj. Spinčić, fasc. 50.

96.

Rijeka 9. V. 1904.

Supilo se izvinjava Melku Čingriji[1] u Dubrovniku za poslanu opomenu od strane administracije lista, i preko njega pozdravlja Milana Marjanovića.

Dragi Melko!

Onako je kako si ti pisao. Kad sam dobio od Trumbića novac imao sam ti pisat, da li ćeš i ti svoj eksemplar, ili će ostat na onomu što ti dolazi na ime gospara ćaće. U to navalili poslovi, pak se to ne obavilo, a knjigovodja ne našav zabilježeno, poslao svoju šablonsku opomenu. Medjutim s tvojim listom već odlučeno.

Bio sam odsutan deset dana, zato ne odgovorih. Danas sam se vratio. Čim prije primit ćeš ispravnu potvrdu.

Zdravo!

I. Što ćemo Kisićevoj stvari?

II. Pozdravi Marjanovića i molim te reci mu da ću mu se čim prije javiti. Imaginaj[2] se koju sam hrpu poslova i poslića našao na povratku!

[1] Čingrija dr Melko, političar i advokat (Dubrovnik, 1. IV 1873 — Dubrovnik, 8. XII 1949). Pripadao Hrvatskoj narodnoj pa Hrvatskoj stranci. Zastupnik na Dalmatinskom saboru od 1901, Carevinskom vijeću od 1911; član austrijske delegacije (za poslove zajedničke s Ugarskom). Načelnik Dubrovnika od 1911—1914. Potpisnik Manifesta na narod protiv Khuena od 1903. i Riječke rezolucije. Prvi starosta Hrvatske sokolske župe Gundulić. U početku rata neko vrijeme interniran. Potpisnik Majske deklaracije Jugoslavenskog kluba (od 30. V 1917). Potpisnik Ženevske deklaracije (od 9. XI 1918) Srpske vlade, Narodnog vijeća u Zagrebu kao vlade države SHS na dotad austro-ugarskom teritoriju, Jugoslavenskog odbora i srpske opozicije o stvaranju zajedničke vlade čiji je član i Č. 1926. god. i formalno stupio u Pašićevu Radikalnu stranku.

[2] Prema talijanskom immaginare znači: predstaviti sebi.

HAD

97.

Rijeka 5. X 1904.

Supilo javlja Rudi Liniću da će uvrstiti članak u novine. Predlaže mu da uređenjem mljekarna preporodi Gorski kotar.

Zašto ne bi donio članak o družtvu za osjeguravanje stoke? Puno radije nego li razpravu o Zvonimirovoj kruni! Jer ono je bilo pa prošlo, a stoka je jedan faktor (i te kakav!) za nezavisnost naroda.

Nego kad smo na stoki, ti bi mogao — ako ti ostaje vremena — upravo preporoditi gorski kotar i to sa ustrajanjem mljekarna. U Fužinama, Lokvam, Delnicam mogle bi biti tri mljekarne. Pruga je zgodna za Rieku i Opatiju: u jutro rano bi donosili vlakom od 5.56 friško mlieko, a ostalo bi se sirilo. Stočarstvo i mljekarstvo može biti spas Gorskog kotara. Rieka i Opatija trebaju silno mlieko, pa gdje su parobrodi! Unovčit bi se dalo. U Kranjskoj se nešto učinilo u tom pogledu. Deder pokušaj, a bit ću ti u svemu na ruku.

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

98.

Rijeka 22. XII 1904.

Supilo moli od Trumbića informacije o stanju u Dalmaciji. Spominje da je bio u Ugarskom parlamentu i da je opozicija na njega učinila loš utisak. Traži ovlaštenje da preko Linića uredi pitanje pomoći nastradalim u Gorskom kotaru.

Moji su procesi otišli »rakom fućkat« na veliko čudo našega drž. odvjetnika. Ali bilo je okapanja oko toga.

Drago bi mi bilo, da mi javiš, što je tamo nova od naših stvari.

Bio sam u Pešti za vrieme onih burnih saborskih sjednica. Magjarska opozicija mi je učinila loš utisak. Khuen će ih izgleda kao i Hrvate. A to će biti zlo po nas, jer Tizsa[1] mora pred Magjarima odkupljivati zlatnim koncesijama lance koje im nameće, naravno na račun svih naroda u Ugarskoj. Inače, da opozicija pobiedi frklo bi nešto treće.

Ona stvar od Gorskg kotara ide vrlo težko. Mnogo ljudi ne poznam. Ne bi li mi dali oblast, da se obratim na dra Linića odvjetnika u Delnicama, koji je vrlo savjestan čovjek da on to uredi. Trebalo bi da mi javiš, koliku svotu mislite dati Gorskom kotaru, pak se prema njoj i ravna. Ne znam koliko imate, pak je težko predlagati.

S mladim u Zagrebu i Osieku dogodilo se što sam im neprestano govorio. Moraju otići i na silu.

Moje zdravlje ide po malo na bolje. Bio sam u Beču, gdje su mi dosta dobro rekli. Ali još treba liečenja.

Sretan ti Božić, ako vjeruješ u te budalaštine. Ako ne, kao ni ja, gore za te. Piši kako si.

[1] Tisza Stjepan (Istvan), mađarski državnik (Pešta, 22. IV 1861 — Pešta, 30. X 1918). Šef liberalne stranke. Predsjednik vlade 1903—1905, kad pada pod udarcima udružene opozicije, zatim 1913—1917. Protivio se uvođenju općeg prava glasa i priznanju kulturno-političkih prava nemađarskih naroda Ugarske.

NBS

99.

Rijeka 14. II 1905.

Šaljući Trumbiću rukopis članka u kom ga zajednički prijatelj kuje u zvijezde, Supilo požuruje odgovor u pogledu pomoći Gorskom kotaru. Ističe porast pretplatnika.

Evo ti ovdje da vidiš koga imaš u tvom klubu: jednoga od najprvih diplomata i novinara Europe. I ovo je nama poslano, da donesemo u list! Molim te povrati mi ovaj dokumenat slaboće našeg zajedničkog prijatelja.

Niesi mi odgovorio na ono pismo glede podjele u gorskom kotaru, s kojim sam ti bio preporučio dra Linića. Što ću učinit.

Kako si od zdravlja? Ja sam sada dosta dobro, te se ne mogu tužit. S listom smo prošle godine nekako izplivali. Ove godine nadam se izaći u redu, bolje nego lani, ali nisam htio početi vraćati, bar za I° polug., jer sam želio, da vidim kako će biti početak godine. On je povoljan od 1/I do 12/II, dakle u četrdeset i tri prva dana uzprkos svoj agitaciji popa i t. d. i t. d., koji su s **oltara pozivali,** da ljudi ne obnove predplatu o novoj godini, dobili smo višak od 170 čistih predplatnika. Toliko mislim nijedan naš list.

NBS

100.

Rijeka 28. II 1905.

Supilo upućuje R. Liniću molbenice za pomoć iz Gorskog kotara i upozoruje ga da bude oprezan u rješavanju tih molba.

Čestito tebi, tvojoj gospodji i tvojoj djeci prvi jubilej sretnoga braka. Samo tako napried.

Evo ti, po nalogu spljetskog odbora, molbenica iz Gorskog kotara. Njihov nazor u Spljetu jest, da su molbe većim dielom obiestne i sastavljene za to, jer se je čulo, da su iz Amerike došli **silni novci.** I meni se čini, da je tako, pak se tu samo pita. Oni u Spletu žele čuvati na banki uložene novce i **samo** najpotrebnijim pružiti pomoć. Može naglo doći potreba, osobito sada u ovim tmurnim vremenima. Budi zato u prosudjivanju i **strog i škrt,** a za sve obaviesti i izvješća koja ćeš učiniti obrati se Trumbiću.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

101.

Rijeka 16. III 1905.

Poslije izborne pobjede mađarske opozicije protiv Tisze i Beča — Supilo javlja Trumbiću da je opozicioni organ »Budapesti Hirlap« objavio njegov članak »državnički napisan«. Kaže da se Rusija uslijed poraza na Istoku »odalečila od nas za 50 godina«, što ga — uz domaću nedoraslost — zabrinjava.

Današnjom poštom šaljem ti i »Budapesti Hirlap«[1], koji je donio tvoj članak »Iz Zagreba«. Ovo je najveći i najraširenij magjarski list, kojim se oni ponose kao Englezi »Timesom«; tiska se u 60—70.000 kom. i pripada Kossutovoj[2] stranci. U »Novom Listu« je o tom brzojav, ali malo preinačen glede tebe. »B. H.« te zove »vodjom dalmatinskih Hrvata«, dok sam ja preveo: »jedan od vodja dalm. Hrvata«. Ono prvo ima svoje razloge napram Magjarima, a ovo drugo napram kršnoj Dalmaciji i kojekakvim zavistima. Donio ti je najvažnije stavke i to još podcrtane.

Članak je bio državnički napisan. Čuvao si se pomno desno i lijevo, ogradio se za juče, danas i sutra, kao pravi **fiol d' un can**[3]. Kad sam ga čitao smijao sam se tvojoj diplomatskoj opreznosti. Učinio je efekta i u Zagrebu gdje su ga — zaplienili. Ono je glupa marva!

Magjari se silno srde na Tomašića[4], koji se vrlo korektno držao, samo je njegova nakana bila priskočiti u pomoć Beču. Tako Khuen hoće. To oni vide i zato psuju.

Mene ti naša politika strašno ubija. Vidim da sam impotentan išta učiniti, nego tako traljarit, a to mi se neda. Drpim jer mi je **dužnost,** kad sam tu i dok sam tu. Uz to ove strašne viesti sa istoka, ovaj grozni poraz službene

Rusije, koja nije Francezka ni francezki narod. Čekamo i čekamo bolje dane, ali tih nema. Čekamo i nadamo se, ali kad i dodju nisu više za nas. Rusija se u ovo godinu dana odalečila od nas za petdeset godina. A doma smo ovakvi kakvi smo. Eno Dubrovnika sa onim žalostnim furtimašima[5] i Mandolfom. Je li ono sramota?

Hoćeš li ove godine kamo na put? Ja sam ovu zimu kalao[6] kao vol: posla užasno, jer ništa ne ide kako bi htio, ako sam ne prihvatiš.

---

[1] »Budapesti Hirlap« politički dnevnik koji je izlazio od 1853. do kraja 1880. Ponovno je pokrenut 1881. kao nezavisan politički dnevnik. 1891. vlasnik lista postaje Rákosi Jenö koji preuzima i glavno uredništvo.

[2] Kossuth Franjo, inženjer, mađarski političar (Pešta, 16. XI 1841 — Pešta, 25. V 1914). Od 1895. zastupnik i predsjednik Nezavisne stranke sa programom zamjene dualizma personalnom unijom. U svojstvu šefa udružene mađarske opozicije poveo sproljeća 1905. prve razgovore sa Supilom i Trumbićem o suradnji koji su doveli do Riječke rezolucije. Član mađarskog odbora za pregovore o njenoj primjeni. Kao ministar saobraćaja podnio je (1907) nacrt zakona o »željezničarskoj pragmatici« kojim se ozakonjuje upotreba mađarskog jezika kao službenog i na linijama ugarske državne željeznice u Hrvatskoj i Slavoniji. Zbog ovog prepada, sugerirana iz Beča, propala je politika Riječke rezolucije i povratilo se stanje stalnih hrvatsko-mađarskih sukoba.

[3] Venecijanski: pasji sin; ovdje lukavac.

[4] Tomašić Nikola, hrvatski ban i sveučilišni profesor (Zagreb, 13. I 1864 — Treščerovac, 29. V 1918). Kao unionista izabran 1892. u Hrvatski sabor; 1903. u prvom Khuenovom kabinetu u Pešti postao ministar za Hrvatsku. Iako vođa »narodne« (mađaronske) stranke stavlja se na stranu Beča u velikoj krizi dualizma nastaloj pobjedom mađarske udružene opozicije na izborima od 4. II 1905. 1910. za vrijeme drugog Khuenova kabineta imenovan je banom. 1912. odstupio. Bio je ekonomski, pravni i pravno-povjesni stručnjak. Opširnije o njemu vidi: Ladislav Polić, Nikola pl. Tomašić, »Savremenik«, 1918, br. 9; »Mjesečnik«, 1918, br. 7/8.

[5] Furtimaš, furtimaštvo prema latinskoj riječi »furtim«, na prevaru. Tom je riječi Strossmayer karakterizirao način na koji su pokretači »Hrvatstva«, klerikalno-jezuitskog organa, dobili (1904) njegov potpis na proglasu za izdavanje: prikazali su mu da daje potpis za osnutak društva koje bi objavljivalo brošure u obranu vjere. Taj organ tijesno je surađivao s Frankom.

[6] Prema talijanskom calare znači: spustiti, mršaviti.

NBS

102.

Rijeka 4. IV 1905.

Supilo ističe Trumbiću da njihove članke o krizi (dualizma) u Pešti mnogo objavljuje mađarska štampa što bi u dalnjoj prespektivi moglo uvelike koristiti. Stoga osuđuje Biankinijeve »predike u Beču«. O svom putovanju u Peštu i Beograd izvijestit će ga po povratku.

Pisao sam u Osjek i evo ti odgovora od dra V. Kovačevića[1], u kom spominje i don Juru, premda mu ja nisam o njem pisao. Vidi se, da je Antonije[2] i njima dozlogrdio.

Naši članci o krizi i akciji Tomašića nalaze velika odjeka u magjarskoj štampi. »Budap. Hirlap« ih sam iz vlastite incijative daje prevadjati i donositi, a za njim i mnogi drugi opozicijonalni listovi ne samo u Pešti, nego i pokrajini. Imam pri tom postupku neki cilj, koji kad bi našao odziva i zaledja donio bi velike koristi. Naprotiv naš don Jure drži u Beču predike kako će se Hrvatska otrgnuti od Ugarske i s Dalmacijom skupa pripojiti Sloveniji, Pošto u tom smislu piše i Zagorac[3] izgleda kao maršruta. Ala političara, koji baš poznaju prilike i odnošaje izmedju Hrvatske i Ugarske!! Lako je natucati,

da prestankom god. 1867. pada i 1868., no da malo vidimo hoće li panuti! Pa kad pane (što je po samoj nagodbi nemoguće) kud bismo se vratili? Pragmatičkoj sankciji (dakle opet Ug. i Hrv.) ili Bahovu absolutizmu! A ljudi bubaju samo, kao naručeni. I tako će u nas biti, izgleda, uviek! To me stavlja u očaj. A onda Slovenci! Oni su baš državnici!

Do dva dana idem na put u Budimpeštu i u Beograd i to ovaj put sa namjerom, da malo vidim što se dade i dokle se dade. Stavit ću se u doticaj sa vodećim ličnostima tamo i onamo, s nekim se već poznajem, pak ćemo vidjeti. Vremena su važna i odlučna.

Ako vidiš Milića[4], reci mu, da se čudim zašto još što ne piše, samo za Boga, da ne pošlje svojim rukopisom. A dobro bi bilo, da koji od tih tvojih mladjih odkreše s podpisom koju o žalostnom držanju bečkih zastupnika.

Ja bi te na povratku informirao, naravno najradije ustmeno, ali ako to ne uzmognu, onda ću ti pismeno javiti koliko se može.

P. S. Povrati mi Kovač(evićevo) pismo.

---

[1] Kovačević dr Vladimir, javni radnik (Osijek, 3. V 1865 — Osijek, 6. IX 1919). U mladosti pravaš, kasnije zastupnik Hrvatsko-srpske koalicije u Hrvatskom saboru (1908. g.). Predsjednik novo utemeljene Hrvatske čitaonice u Osijeku i to ostao do smrti; suosnivač i odgovorni urednik »Hrvatske obrane«. Zaslužan za podizanje hrvatstva u otuđenom Osijeku. Opširnije o njemu vidi: »Jug«, 1919, br. 178.

[2] Stražičić (v.)

[3] Zagorac Stjepan, političar, publicist i svećenik (Karlovac, 12. XII 1868 — Sušak, 1. VIII 1936). Kao pravaški narodni zastupnik u Hrvatskom saboru (od 1904—1918) surađivao pri donošenju Riječke rezolucije, član odbora za pregovore s mađarskom opozicijom o njenom sprovođenju; istaknuti član Hrvatsko-srpske koalicije kako u Saboru tako i u Ugarskom saboru (u Budimpešti) dok nije istupio iz Hrvatske stranke prava i Koalicije. Poslije Prvog svjetskog rata pokretač i vođa hrvatskog katoličkog reformističkog pokreta. Nekoliko godina načelnik Karlovca. Surađivao u dnevnim listovima političkim člancima i književno-socijalnim studijama. Više o njemu vidi: »Primorske novine«, 1936, br. 322, 339, 340.

[4] Vicko (v.)

NBS

103.

Budimpešta 17. IV 1905.

Supilo javlja Trumbiću da ga Kossuth, prvak mađarske opozicije, pozivlje u Peštu ili da će drugi prvak doći u Opatiju, te traži brzojavni odgovor.

Bolestan je, tek se pridigao. Kaže da puno javnije, ako se on makne, jer da se sve brzojavlja kud je, pak bi odmah u oči upalo. A i kad bi htio, da ne može radi bolesti. Nego: ili ti ovamo, ili će jedan od prvaka po njegovu nalogu doći u Opatiju. Uglavljeno je za jedan i za drugi slučaj, pak ti izaberi i javi mi brzojavno na Rieku. Ovaj drugi takodjer važna osoba i on spravan doći čim javim, ako ti ne bi htio u Peštu.

Dakle: Ako za Opatiju brzojavi: »Pozdravi Viktora Cara«; ako za Peštu brzojavi: »Primio sam pismo«. U jednom ili u drugom brzojavu označi i dan kad ćeš doći na Rieku, ali svakako par dana prije, da mogu javit, event., da može doći.

NBS

104.

Rijeka 27. IV 1905.

Supilo zamjera Trumbiću što je u razgovoru s Kossuthom odmah izišao s težim pitanjima, čime je ostavio utisak da se za sad ne može ništa; izvještava ga o razgovoru s Esterhazyjem koji se slaže s njegovim predradnjama za reviziju Nagodbe. Javlja mu da je izaslanik Beograda bio kod njega. Dodaje da se Hrvati imaju ugledati u ulogu Sardinije u Krimskom ratu.

Juče sam primio od Kossutha odulje pismo, u kojem me informira o tečaju Vašeg razgovora i priobćuje mi svoje utiske. Sravnjujuć ono što si mi ti pripoviedao sa onim što on piše, izgleda da su medju vama bili izmienjeni gravameni i contragravameni, koji su ostavili neopredieljeni utisak, a istodobno i uvjerenje, da se bar za sada ne može ništa početi. I ja priznajem, da se ono pitanje neće riešiti ni u godinu, ni dvije, nego ipak treba razčistiti put, da lakše do riešenja dodje, pak u tu svrhu trebalo bi s težim izaći ne odmah, nego kad se stvar zagrije. Ovako je učinjeno obratno, što će nepovoljno djelovati na obostrano razpoloženje, a po tom i na narodne duhove s jedne i s druge strane. A to treba svakako zapriečiti u našem interesu, čemu možeš puno doprinieti. Uloga nas Hrvata u ovoj velikoj borbi ima biti ona, koju je Cavour[1] znao izvojštiti neznatnoj Sardiniji u kolu velevlasti, koje zavojevaše na Rusiju u Krimskom ratu. Imamo precedens i ne treba nego da ga dobro kopiramo.

Juče je bio u mene grof Esterhazy, član gospodske kuće i predsjednik magjarske partrijotske lige. On se bavi ovim poslom i ima u stvar zdrave poglede. Premda se broji u prve ličnosti Ugarske, nije politički u prvim redovima. On tvrdi, da su politički prvaci redovito intranzingentniji nego li im to uvjerenje diktira, jer ne govore u ime svoje nego u ime stranke. Ali faktori narodni, koji su ne vezani, mogu stvar skrećati na polje uspjeha, koji prvaci, ukovani svojom odgovornošću, neće nikad postići. Kad mi je to razlagao, bio mi je na umu vaš sastanak. Esterhazy je mlad čovjek, kakovih 40 godina, i bio je do lex Daniel[2] veliki osobni prijatelj Tisze, a onda ga je ostavio. Khuena ne trpi živa. Ja sam mu izložio preduvjete i predradnje za reviziju magjarsko-hrvatskog sporazuma i u kome pravcu bi se i to imalo kretati. On ima velik upliv u Ugarskoj i može mnogo. On mi je otvoreno rekao, da mu se moja osnova svidja i da će u tom pravcu poraditi.

Sada pošalji članak i, ako misliš, uvaži u njemu, koliko misliš, gornje redke. Izaslanik iz Beograda bio je ovdje juče i danas, pak je otišao opet natrag. Oni će takodjer uzeti u obzir novu situaciju, ali treba da vide dokle će Magjari poći. Zaboravio sam ti spomenuti, da medju Bpeštom i Apeninom ima takodjer razumievanja. Ako priključiš Beograd, onda sve ti izgleda kao druga edicija Krimskog rata, s tom razlikom, da je Krim ovaj put Bug. Hoćemo li mi biti Sardinija, koja je sa šačicom vojnika uljegla u društvo, da može sutra podignuti glas — za ujedinjenje Italije? Sve stoji u tom kako se stvari postave.

Primio sam brzojav, malo kasno, ali eto! Bilo valjda posla. Evo ti u pismu K. 30. i javi mi jesi li našao.

Preporučam ti, da ovo pismo ne ostavljaš na stolu, kako ono prvo, gdje može svak nos zabit, nego zatvori ili uništi, ne radi mene, nego radi ljudi, koje spominjem. Nadji mi tog suradnika i primi pozdrav ti — izdajico slavne pravaške epopeje fratarske ere iz 1895. godine!

---

[1] Cavour Camillo Benso, talijanski državnik (Torino, 10. VIII 1810 — Torino, 6. VI 1861). Kao ministar Piemonta (kraljevine Sardinije) provodi liberalnu politiku i stiče simpatije razjedinjene Italije i podršku Francuske i Engleske. U savezu s

njima i Turskom Piemont sudjeluje u Krimskom ratu i na Pariškom kongresu (1856) dobija njihovu podršku protiv Austrije. Jedan je od stvaralaca ujedinjenja Italije.

[2] Po Ernestu Danielu, mađarskom ministru trgovine, prvaku Tiszine stranke predložena i od parlamenta prihvaćena (18. XI 1904) izmjena poslovnika koja mnogo otežava opstrukciju. Tad se je obrazovala Mađarska koalicija.

NBS

105.

Rijeka 13. VI 1905.

Supilo javlja R. Liniću zašto nije uvrstio njegovo pismo u novine. Osvrće se na napadaje Babićeve.

Nisam uvrstio tvoga pisma. Poslie svega onoga, što se je dogodilo, mislim, da ćeš priznati, da je bolje. Tvoje je pismo pisano mnogo prije nego si mogao čuti drugo zvono. Osim toga bio bi prisiljen, da se na nj osvrnem. a to bi mi bilo vrlo neugodno.

Pop Babić htio je mene jednim hitcem politički i socijalno **ubiti.** Iznenada, iz busije. Do juče samnom skupa i pisao u »Novi list«. Zašto? Možda i to znam, ali pustimo na stranu. Ja sam mu odgovorio kako je zaslužio. Moje je čelo čisto i vedro, moj obraz neokaljan od blata Babićeva.

Zadovoljan sam, da je sastanak tekao onako kako je tekao. Za nj sam obazno možda najzadnji, a što se je htjelo tamo, to si čuo. Uzalud i to.

Ti si puno zaslužan (ili kriv?) da sam ja ovamo došao. Pa dok sam tu, vršit ću svoju dužnost, po **mojem** uvjerenju i **mojoj** saviesti. Ne spadam u one koji se dadu ukrotiti i **izrabljivati,** a to nekoj čeljadi smrdi, pak su nauckali suluda popa. Dobio je što je tražio. Za druge imam uviek u pripravi dovoljno municije, da i njih pred poštenim svietom onemogućim. — Kad dodješ na Rieku trkni svakako k meni pak ćemo ustmeno bolje i obširnije.

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

106.

Rijeka 21. VI 1905.

Supilo savjetuje Trumbiću da Hrvatska stranka ne učestvuje na konferenciji zastupnika opozicionih stranaka Hrvatske, Dalmacije, Istre i Slovenije sazvanoj u vezi sa zategnutim odnosima između Budimpešte i Beča, već da jednom odboru povjeri kontakte s faktorima u Zagrebu, Pešti i Beču. Podvlači da su u Beogradu na kormilu političari njihovih pogleda.

Ali si baš žustar u dopisivanju! Ima važnih stvari, a ti muk. Molio za dopisnika, pa ništa. A ja uviek uvjeren, da sam ti možda jedini pravi i baš odani prijatelj! Nu, daj, makni se, da vidimo šta ćemo, da ne zvonim sam ovako. Sad ima vremena.

Čujem da 24. imate sastanak. Ako može bit mjerodavno što moje mnienje (premda ne upitan), to bi najbolje bilo, da se izjavite ovako, da uvidjevši nesredjenost stranačkih odnosa u Hrvatskoj i t.d., dalm. hrv. stranka ne saučestvuje u konferenciji[1], nego povjerava jednom eksekutivnom odboru od 2-3 lica, da se on u njezino ime stavi u doticaj sa političkim faktorima u Zagrebu, Pešti i Beču (ovdje sa slavenskim) u pogledu jedne akcije u ovoj krizi. I tako na neku ruku dobijete mandat za samostalnu inicijativu, u kojoj bi najprvo mogli **porušit Khuenovce,** pa tek onda dalje raditi. Njima je došla voda do grla.

Reci nekome, da mi odmah brzojavi Vaše zaključke obširno, ako nećeš ti.

Kad smo bili u Pešti zaimo si mi 30 Kruna, to se dobro sjećam. Ali se ne sjećam da li sam ti ih vratio uklopljene u jednom od listova, što sam ti pisao. Namjera je bila i to mi je ostalo na umu, ali da li se to obavilo ne znam, a odgovora ne primih. Javi mi.

Ovdi sada u Srbiji što su, naši su i s nama su. Više kad bude zgode ustmeno.

---

[1] Na sastanku hrvatskih opozicionih zastupnika u Banovini od 6. VI sazvana je za 4. VII u Zagrebu konferencija koja ima da okupi i sve hrvatske i slovenske zastupnike na Carevinskom vijeću i na pokrajinskim saborima Dalmacije, Istre i Slovenije radi raspravljanja o političkom položaju, obzirom na odnose između Austrije i Ugarske i o stavu koji zauzimlje hrvatski narod. Tim povodom je predsjednik kluba Hrvatske stranke u Dalmaciji P. Čingrija sazvao članove na prethodnu sjednicu od 24. VI u Splitu. V. »Novi list« od 23. VI 1905.

NBS

107.

Rijeka 27. VI 1905.

Supilo izražava Trumbiću neslaganje s odgodom sastanka u Splitu odnosno konferencije u Zagrebu. Objašnjava mu da su računi Tiskare koje je Trumbiću poslao Bolè dio spletki protiv Supila koga žele uništiti Khuenovci, čisti i furtimaši, te prilaže brzojav kojim ih je ušutkao.

Hvala ti na pismu, koga još nisam primio.

Čitam u »Obzoru« da Vam je sastanak odgodjen **do rujna.** Taktika Frankova uspieva! Do rujna će biti riešena i kriza — tako se nadaju — a onda opet nećemo brojiti ništa.

Danas mi je jedan prijatelj povjerio, da ti je Bole[2] pisao nekakvo pismo, »na ime tiskare«. Ovaj Bole je jedna velika ništarija, tako da su **svi** ravnatelji tiskare odlučili, da mora položit čast svoju, inače s njime neće sjedati u družtvu. On je naime onaj kome sam bio povjerio stvar od sata i svjetovao se s njim, hoću li ga primit. Pa iza kako mi je rekao, **da moram primiti,** otišao je k popu Babiću spijat, misleći da će me utući! Sad je to sve svjedocima utvrdjeno i on će šikat iz tiskare, kao prosta hulja. To su ti »računi«, koje on želi urediti. Popovi su ga opili!

Momenti su veliki i moćna me koalicija nastoji srušiti: **Khuenovci, čisti i furtimaši.** Jer ovo je **jedina** politika, koja Khuenovštini može zakrenuti vratom. Ja ću se boriti dokle god uzmognem. Još dva, tri dobra udarca i razciepali bi Khuenovu kliku. Vidiš ovaj brzojav[3], koji je **u svim** magj. novinam objelodanjen. Tomašić i Khuen znadu kamo se cilja. Mislili su me **ubiti** s izjavom, da sam plaćen od Magjara. A ušutkao sam ih u čas.

---

[1] Sastanak u Splitu odgođen uslijed zauzetosti (?!) hrvatskih zastupnika u Carevinskom vijeću; k tomu su oni sugerirali da na konferenciju u Zagrebu budu pozvani i srpski zastupnici Dalmacije i Hrvatske. Stoga je ova konferencija odgođena na 12. rujna. V. »Novi list« od 28. VI 1905.

[2] Bollè Josip, vlasnik velike delikatesne radnje u Rijeci (Slavina, kod Postojne, 1844). Od dioničara Riečke dioničke tiskare izabran za njenog nadzornika.

[3] U povodu sukoba Krune i peštanskog Sabora uslijed njenog odbijanja da mađarski bude zapovjedni jezik u ugarskom dijelu zajedničke vojske, »Dnevni list«, organ Narodne stranke, od 20. VI 1905, imputira Supilu da je za mađarsku komandu

u hrvatskoj vojsci i da je potplaćen od mađarske opozicije, predloživši mu ujedno da časni sud pregleda blagajnu »Novog lista«. Kad je Supilo ovo prihvatio, »Dnevni list« je odustao od svog prijedloga. »Budapesti Hirlap« navodi da je Supilo gornju klevetu saopćio predsjedništvu mađarske opozicije koja se je oštro izrazila o ljudima oko »Dnevnog lista«. V. »Novi list«, 1906, br. 161—178.

NBS

108.

Supilo piše R. Liniću o ishodu časnog suda odbora riječkih Hrvata u vezi sa napadajima na njega.

Primio sam tvoje viesti i opasku. Poslie **jednoglasnog** pravorieka častnog suda odbora riečkih Hrvata, koji je moje držanje proglasio **u svakom pogledu** korektnim i besprikornim, **ne smijem** od g. Ossoinacka[1] tražiti nikakova daljnjeg očitovanja (koje bi mi on i bezuvjetno dao) jer to bi bila **uvreda Vranyczanyu**[2] i svim onim, koji stvar istražiše i presudiše. Od Ossoinakova dara nisam imao nikakve koristi, jer sam mu dolično revanširao.

Ja sam učinio **kako je meni bilo drago.** Pozvan, kao javni čovjek, na račun **odmah sam predložio častni sud.** Znaš li koga sam bio predložio kao moga sudca? Zanellu[3], Ossoinackova protukandidata! Ali tome nije htio pristati Vranyczany, koji reče, da je to stvar Odbora riečkih Hrvata, koji je tangiran, a drugo, da on neće da nam u pitanjima časti sude tudjinci, te da se medju našim mora naći poštenih ljudi, koji će presuditi. Osuda je pukla. Zanella, s kojim je dr. A. Bakarčić (i Stupičić) **naknadno, 8 dana kašnje,** bio govorio i sve mu pripovidio izjavio je, da bi ju i on bio podpisao. To je meni dosta. A sad neka »svatko« misli, što ga je volja. Za poštene ljude to je **riešena stvar,** u koju se ne može više dirati, jer ne vriedjaju mene više, nego odbor. A moraš znati i to, da je meni vrlo drago, da se je ova afera digla, jer me je riešila nekojih obzira i mogao sam navaliti gdje sam trebao. Da popovima-furtimašima, alla Svečko[4], to nije dovoljno, pojmim ih. Oni s oltara za dobru plaću lažu Bogu i narodu.

Meni je bilo žao vidjeti, da si i ti bio zapao u ono družtvo. Danas si se uvjerio, **što su kadri da počine one ništarije.** Pa nećeš se čuditi, da im poštenje poštena čovjeka nije sveto, kad im ni Bog — u koga prisižu da vjeruju — nije svet.

[1] Ossoinack Andrea, industrijalac (Rijeka, 18. II 1878 — ...). Trgovačke škole pohađao na Rijeci i u Budimpešti. Zastupao protalijanske aspiracije na Rijeci i bio za aneksiju Rijeke Italiji. Na izborima 29. I 1905. kao Zanellin protukandidat nije dobio nijedan glas. God. 1918. izabran je kao poslanik Rijeke u Ugarski sabor, na kojem je javno tražio da se Rijeci dozvoli da sama odluči o svojoj sudbini ističući da je Rijeka oduvijek bila talijanska i treba je pripojiti Italiji. Tokom 1918. i 1919. u više navrata odlazio u Paris kao riječki poslanik na mirovnoj konferenciji i zahtijevao pripojenje Rijeke Italiji.

[2] Vranyczany Juraj (Rijeka, 30 I 1838 — Rijeka, 21. II 1925), predsjednik »Organizacije za unapređenje hrvatstva u Rijeci« koja je osnovana 1905. god.; dugogodišnji predsjednik Hrvatske narodne čitaonice u Rijeci.

[3] Zanella Riccardo, političar (Rijeka 1875 — Paris 1947). Pohađao je mađarsku trgovačku akademiju u Rijeci i Budimpešti; postavljen je za profesora knjigovodstva na trgovačkoj školi u Rijeci, ali nakon godinu dana daje ostavku. Tada radi u poslovnici Luigia Ossoinacka kao korespondent i prevodilac mađarskog jezika. Uređuje politički dio u dnevniku »La voce del popolo«. God. 1901. postaje vođa autonomaša; 1903. izabran je za poslanika u Saboru u Budimpešti. Kasnije zastupao stanovište da Rijeci nema života bez Hrvatske.

[4] Svečko Ivan, župnik u Dragi, kraj Bakra.

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

109.

Rijeka 27. VII 1905.

Supilo daje Wilderu upute glede dobivanja željezničke karte i moli da ga dođe zamijeniti u poslu na nekoliko dana.

Hvala Vam na zauzimanju. Kad bude opet nešto takva poslat ću Vam. No bili smo mogli baš i za okolinu uredit u Zagrebu? Nego pošljite što je troška, sve najednom, pak ću Vam platit.

Glede željezničke karte težko je, da je dobijete, prvo kao **tjednik,** a drugo **za dvojicu.** Tjednicima težko daju. Kad bude list dnevnik, onda je već nešto drugoga. Kome ste poslali molbu? Mora ići ravno ministru trgovine sa biljegom od 1 krune i fotografijom, inače će odbiti iz form. razloga.

Nego ja ću Vas nešto molit. Došastog mjeseca morao bi bit odsutan s Rieke za jedno 5 do 6 dana. Bio sam rekao dru. Potočnjaku, da bi me došao zamienut, ali on mi nije mogao sigurno obećati. Biste li mogli doći Vi, ako on ne uzmože, i to 2-3 dana prvo, da Vas uvedem u »Kolotečinu«, a onda te 5-6 dana — dakle u sve jedno 10 dana? Mislim, da kod »Pokreta« za jedan ili dva broja mogli bi se proći. Putovanje i troškovi na moj račun. Molim Vas, da u tom pogledu — ako event. pristajete — govorite s Potočnjakom, pa kako se budete nagodili. Sad je kod mene **samo jedan djak** pravnik i na uredničtvu nema nitko drugi. Zato se ne mogu maknut, a bilo bi nužno **radi zajedničke nam stvari,** ne valjda iz zabave.

Pozdravite dra. Lorkovića[1] (je li Pasarić[2] s Vama?) i primite pozdrav od odanog.....

Napomena: Faksimil ovoga pisma objavljen je u knjizi: J. Horvat, Supilo. Život jednog hrvatskog političara. Zagreb 1938, str. 222—223.

---

[1] Lorković dr Ivan, političar i publicist (Zagreb, 17. VI 1876 — Zagreb, 24. II 1926). Pravne nauke studirao u Zagrebu i Pragu, gdje od 1896. pod utjecajem Masarykova pokreta postaje jedan od vođa hrvatske napredne omladine, te surađuje u almanahu »Narodna misao«. God. 1902. preuzima s V. Wilderom redakciju dnevnika »Narodna obrana« u Osijeku. Pod njegovim vodstvom osnovana je 1904. g. Hrvatska napredna stranka, koja potkraj 1905. ulazi u Hrvatsko-srpsku koaliciju. Pobjedom Koalicije na izborima 1906. Lorković postaje član Hrvatskoga sabora. Glavni je urednik »Pokreta«. Poslije Supilova istupa iz Koalicije 1910. postaje glavni predstavnik njezina hrvatskog dijela (Hrvatske samostalne stranke koja je u jesen 1910. nastala spajanjem naprednjaka s Hrvatskom strankom prava). Delegat u Ugarskom saboru; član regnikolarne deputacije. Poslije sloma Austro-Ugarske ulazi u Privremeno narodno predstavništvo. Opširnije o njemu vidi: »Obzor«, 1926, br. 55; »Jutarnji list«, 1926, br. 5049; »Enciklopedija Jugoslavije«.

[2] Pasarić Josip, profesor i književnik (Pušća, 31. I 1860 — Zagreb, 7. XII 1937). Od 1883—1893. služio na gimnaziji u Zagrebu; tada je po kazni premješten u Osijek, zato se odrekao službe i posvetio žurnalistici. Od 1893—1905. bio je urednik »Obzora«. God. 1906. reaktiviran je kao profesor gornjogradske gimnazije, na kojoj je kasnije bio i direktor. Penzioniran je 1924. Radio je mnogo kao publicist i književni kritičar. Surađivao je u mnogim listovima. Dosta je prevodio s ruskoga. Vidi o njemu: »Obzor«, jubilarni broj, 1910; »Enciklopedija Jugoslavije«.

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

110.

Rijeka 31. VII 1905.

Supilo zahvaljuje Peru Čingriji na hrabrenju, i žali se na pasivnost Zagreba. Ponavlja tvrdnju o neskrupuloznosti dubrovačkog poličara Crnice.

Dogovarajući se o mjestu sastanka zastupnika opozicionih stranaka daje prednost Rijeci. Ističe da je u Zagrebu potrebna stranka naklonjena mađarskoj opoziciji da bi došlo do rasula mađarona.

Primio sam Vaš list i hvala Vam na liepom bodrenju, koje je za mene dragocijenije, nego li sve one mnogobrojne pohvale, koje dosle primih. Učinit ću sve što mogu, a da je iz Hrvatske više odziva, bilo bi bolje. U današnjem članku »Teror u Hrv.« osvrćem se iz daleka na spektatorski kurijozitet, s kojim Banovina prati ovu borbu, ali se straši, da joj saučestvuje.

Pogodili ste glede onog pisma! Baš onako mora bit! Ono radnika sa željeznice nije ni vidjelo[1], nego je sve falsificirano. U potrebi bi Vam našli tri-četiri podpisa. Ima u Zagrebu 3-4 obješenjaka s doktorskim naslovom, koji su baš perle. Hrani ih Frank i oni su **sve** kadri. Jedan od njih je pokro novce bosanskog družtva i Frank ga je spasio Lepoglave. Pravi propalice.

Nego bez obzira na to, meni se čini, da ne bi bilo loše, da skupni sastanak zastupnika ne bude u Zagrebu nego **na Rieci.** U Čitaonici ima krasna dvorana, a onda je i za sve zgodnije, osobito za Dalmaciju, dok oni iz Banovine i onako su svaki čas ovamo, osobito ljeti. Pa onda našli biste se ipak u slobodnijem ambijentu. No to je stvar Vaša.

Ovi poso sa Magjarima mogo bi nam puno pomoć. Kad bi se dobro vodio srušio bi Khuenovu kliku. To razumije Tomašić i zato se toliko uzžurbao. Ne zna kud bi: kompromitirao se s Bečom, a ako dobiju Magjari? Kad bi se stranački razmjer u Zagrebu promienio, mi bi mogli da puno dobijemo. Glavno je, da se do toga dodje. U tu svrhu potrebna je **na rieči** u Banovini stranka još magjarofilskija, ali **u stvari** hrvatska, i da napravi razsulo iz magjarona. Ja drugoga puta sad ne vidim, da se što popravi, a ovako bi moglo, jer oni su se odviše vezali s Khuenom. Od Magjara nećemo dobit ništa nego zlo, ali ako se stvar liepo postavi moglo bi izić dobro. Sva je nesreća, da u Banovini nema ljudi doraslih položaju.

[1] Pismo, o kojem je riječ, postoji u arhivu Pera Čingrije i puno je grdnji na račun ovog dubrovačkog političara. Potpisali su ga navodno željeznički radnici Zagreba.

HAD

111.

B. mj. i b. d.

Supilo javlja Peru Čingriji da su sve mađarske novine objavile izvode njegova govora u Dalmatinskom saboru čiji je član od 1870. g., što mu i čestita. Ističe da je uspio izmiriti Trumbića i Smodlaku.

To je **nečuveno,** kako se bečka vlada pobrinula, da zabašuri sva izvješća o dal. saboru, koja su joj nepovoljna bila. Perićevi i Prodanovi govori donieli su se, a drugi izkrivljeni i t.d. Magjarske novine donosile su nešto što bi im poslo s Rieke. Evo Vam izvadka Vašeg govora, o kome su **sve,** baš sve magjarske novine doniele.

Trumbić je bio juče ovdi, a baš se Smodlaka vratio s puta. Uhitio sam ih obadvojicu i ne dô im mira, dok se ne pomiriše. Mislim, da je to i sa političke strane dobro. Sada, nadam se, neće se više svadit — bilo bi smiešno i dječinski. Pošli su u Spljet kao stari prijatelji.

Čestito Vam na krasnim riečima, kojima ste prepali Tomašića i Franka, pak psuju. Istodobno čestitam na 35-godišnjici. Volio bi se sad nać u magazinu[1], nego u Elizeju, jer tu će se stvar pretresti i komentat s onog našeg specijalnog dubrovačkog gledišta.

P.S. Pozdravite Melka, Boža[2], Gina[3], Stiepa[4], Medini[5] i svu klapu.

* Napomena: Uz pismo od 31. VII 1905 (110) bila je priklopljena i posjetnica Supilova na kojoj je on napisao ovo (111) pismo. Uz pismo je i člančić o Čingriji Peru iz »Magyarország« 23. novembra 1905.

[1] Magazin je prizemlje dvokatnice (do Onofrijeve česme na početku Straduna u Dubrovniku) u kojoj se nalazila Čitaonica, sastajalište Hrvata narodnjaka i pravaša; u tom prizemlju bi se sastali svako veče viđeniji članovi na razgovor.

[2] Mičić Božo, privatni činovnik (Dubrovnik, 25. XII 1856 — Dubrovnik, 7. I 1916). Upravitelj Blagog djela, stare zaklade koja je raspolagala znatnim imetkom u gotovu i kućama te podupirala bolnicu i javnu dobrotvornost.

[3] De Giulli dr Ivo, javni radnik i diplomata (Dubrovnik, 3. IV 1876 — Dubrovnik, 24. IV 1957). Pravnik, činovnik banke; izdavatelj i odgovorni urednik »Crvene Hrvatske« od 1905—1907, u vlastitoj tiskari. Vijećnik dubrovačke općine. Za vrijeme Prvog svjetskog rata član Jugoslavenskog odbora u Londonu, šef njegove kancelarije u Parizu, kao takav intimni Supilov suradnik. Od 1924—1945. viši službenik Ministarstva vanjskih poslova u inozemstvu (Ankari, Varšavi, Jerusalemu). Vidi: Dragovan Šepić, Supilo diplomat, Zagreb, 1961.

[4] Gjivić Stijepo.

[5] Medini dr Milorad, javni radnik i historičar (Dubrovnik, 13. IV 1874 — Dubrovnik, 21. IX 1938). Umirovljen kao profesor preuzima (1907) uredništvo »Crvene Hrvatske«; od 1908. zastupnik Hrvatske stranke u Dalmatinskom saboru; od 1911—1918. prisjednik Zemaljskog odbora. Niz godina djeluje kao tajnik dubrovačke Trgovačko-industrijske komore. Više o njemu v. »Obzor«, 1938, br. 219.

HAD

112.

Rijeka 5. X 1905.

Nakon potpisa Riječke rezolucije Supilo preporučuje Trumbiću da sa Perom Čingrijom pođe u Peštu na razgovore obzirom na oduševljenje mađarske opozicije.

Još nije stiglo nikakvo pismo. Valjda će sutra.

»Magyarorszag« je organ Košutove stranke. Njegov članak **simptomatičan**, ali »Obzor« mu je u svom prenosu izkrivio i ublažio uvod, koji je puno energičniji i bolji. Po članku izgleda, da Vam se oni nadaju gore u Peštu. Ja sam mislio, da bi bilo dobro, da podjete Vi dva. Članak ima entuzijazma, vruća, koji ne bi trebalo ignorirati.

Ako što dođe javit ću ti, ali mi šalji ev(entualnu) promj(enu) adrese.

NBS

113.

Rijeka 9. X 1905.

Doba je užurbanih kontakata s mađarskom opozicijom čiji predstavnik dolazi u Rijeku, o čemu Supilo izvješćuje Trumbića koji se sprema za Peštu.

Večeras je došao »topogledni« brzojavni odgovor, koji glasi:

»Lunedi seduta consiglio direttivo ed adunanza partito, martedi seduta camera. Spero possa giungere Fiume mercoledi mattina. Essendo assente impossibile parlargli e communicarvi con certezza data viaggio«.[1]

Iz ovoga malo može se razabrati da li će doći dok ti budeš poći. Ako dodje i u sriedu veče, bilo bi 2½ sata za razgovor, a event(ualno) i više, što bi se lako moglo izposlovati, da parobrod pričeka.

Ako do utorka veče dobijem drugu obznanu brzojavit ću ti.

Pero i Milić bili su ovdje i jutros idu u Dalmaciju! Pero je vrlo zadovoljan sa uspjehom u Zagrebu.

Ako do sriede veče ne bude mogao doći (sad je gore veliki posao, a on je tako rekuć duša akcije u eksekutivnom odboru) bi li se moglo učiniti, da ostaneš do petka? To bi javio sutra, ako primim tvoj brzojav, pismeno.

I onda treba još nešto učiniti gore, o čemu ću ti razložit ustmeno.

Valja osujetit jednu intrigu, koja se spliće.

---

[1] »U ponedjeljak sjednica upravnog odbora i zbor stranke, utorak sjednica parlamenta. Nadam se da će on moći stići u Rijeku u srijedu ujutro. Budući da je odsutan, ne mogu govoriti s njim i saopćiti Vam sa sigurnošću datum putovanja.«

Riječ je o dolasku Polonyi Geze koji je Kossuthu podnio izvještaj (v. pismo od 16. X 1905).

NBS

114.

Rijeka 14. X 1905.

Supilo priopćuje Trumbiću Bakarčićevu ocjenu članova Izvršnog odbora Riječke rezolucije saopćenu Polonyiju, kome je u Zagrebu imao dopuniti informacije Rakodczay. Sam Supilo drži jedino do P. Čingrije i A. Trumbića. Boji se spletki Khuenovaca i Franka. Preporučuje Trumbiću da se približi Biankiniju.

Andru[1] je odmah pitao: da mu izkreno kaže što on drži do nas svih skupa. Andra mu je rekao: za Dalmatince dajem ruku na vatru; za one gore ne baš mnogo. I tako su potvrdjena moja izvješća dobila pojačnu vriednost sa strane čovjeka u Budimpešti opisana kao ekzaltirana ali iskrena i poštena.

Ove došaste sedmice skoknut ću gore, da malo progledam kako stvari stoje i dokle bi došli u susret. Nastojat ću da obavim sve potrebne posjete, a onda bi dobro bilo, da se sastanemo na mom povratku, pa da se malo pretrese stvar prije nego »deziderata« podju gore.

On je u Zagrebu imao misiju kod Rakodczaya[2]. Moje je uvjerenje, da mu je R. — kao školski drug i osobni prijatelj — morao služiti za Zagreb, što Andra za Rieku. Nije s drugim govorio; ali izvješća R. moraju biti nepovoljna, jer Kobi Frank[3] ono u »N. Fr. Pressi« nije javio prije nego je s Rakoszyjem govorio.

Vaš odbor ne valja pizdu vode. Osim tebe i gospara Pera! Ali gospar Pero odviše je gospar, a da bi se upuštao u neke vragometne i toliko potrebitne zakulisne operacije. A ti si opet po tvom položaju odviše izložen, a po naravi odviše oprezan. S druge strane su najprefriganiji ljudi, (ne mislim na Koaliciju[4], nego na Khuena, Franka, Tomašića i t. d. kojih me je više strah) kojim se radi o biti il ne biti. To je gjavlija igra, koja se ne rieśava kod zelenoga stola. Valja angažirati još neke ljude. Valja razplesti novu spletku, koja ide za tim, da Khuenovci preteku sve i u odlučnom času pomognu koaliciji, pa ostanu živi, kako bolje mogu. A ja sam zakovan za list, pa se ne mogu micati, kako bi želio.

Uhvatite Carića[5] da potpiše. Šašela[6] su pritisli da opozove. Don Jura treba umiriti i imati s nama[7]. Ne budi ti žao da mu se malo i prvi približiš, iza onog rekontra. Gore do njega mnogo drže. Nastoj ga uvjeriti. Imam još jedno veliko sredstvo u ruci. Znaš li ono, što sam ti na večeri u smiehu pripoviedao, koja je ličnost bila u mene i s kojom sam vrlo intiman. Ako voda dodje do grla pritisnut ćemo kvaku, pa neka se otvori nenadna intervencija. To bi bilo veličanstveno.

Ako se napravi nešto dobra i koristna, ja ću po svoj prilici u opoziciju proti završenom djelu. Ako stvar podje naopako — uso Zagreb — bog zna što će biti. A dotle držimo se!

Da si zdravo, jedini hrvatski političaru, koga još nisam napao!

P. S. A propos od Joza[8]! Jesi li vidio onu malu zlobicu, koju je pustio da proštrca Grisogono[9]?

---

[1] v. Bakarčić.

[2] Rakodczay dr Alexander, ban (od kraja lipnja 1907 — 8. I 1908), (Mihovljan kod Zlatara, 24. IX 1848 — Trenkovo, ranije Slavonska Mitrovica kod Požege, 10. IV 1924). Školovan u Mađarskoj gdje je kao sudac služio do 1885. g. kada ga je Khuen postavio za državnog nadodvjetnika u Zagrebu. Predsjednik sudskog senata optuženima za spaljivanje mađarske zastave 1895. Poslije ostavke Pejačevića imenovan za bana. Predsjednik Stola sedmorice od 1910. g. Biran u Hrvatski sabor, član regnikolarne deputacije. Bio je unionista. Više o njemu v. »Veridicus, Hrvatska u g. 1907. i 1908«; »Narodne novine«, 1907, br. 146, »Slavonische Presse«, 1912, br. 5.

[3] Frank Jakob (Kobi), novinar (Osijek, 1840 — Zagreb, 31. XII 1905). Pokrenuo je dnevnik »Die Drau« u Osijeku. U početku izlaženja »Agramer Tagblatta« 1886. njegov je glavni urednik, kasnije dopisnik »Pester Lloyda«, »Zeita« i »Neue freie Presse«. Uplivao je na rad brata dra Josipa, ali se držao u pozadini. Vidi: »Novi list«, 1906. br. 3; »Hrvatsko pravo«, 1906. br. 3038; »Dnevni list«, 1906. br. 1; »Die Drau« od 8. IX 1907.

[3a] »Neue freie Presse«, liberalne novine, osnovane 1864. god., izlazile u Beču dva puta dnevno. Obustavljene aneksijom Austrije Trećem Rajhu 1938.

[4] Mađarska koalicija.

[5] Carić prof. Juraj, javni radnik i književnik (Svirče na Hvaru, 5. I 1854 — Jelsa, 5. IV 1927). Profesor na Nautičkoj školi u Bakru, Dubrovniku i Kotoru gdje je bio i direktor. Osnivač pomorske beletristike. Njegove »Slike iz pomorskog života« doživjele su više izdanja. Pisao stručne knjige iz područja nautičke znanosti. Javljao se političkim napisima u novinama. 1901—1907. član Dalmatinskog sabora. Učestvovao u njegovu izaslanstvu koje je 1903. uzalud putovalo u Beč da protestira protiv nasilja bana Khuena. Riječku rezoluciju potpisao je naknadno. Poslije rata bio je imenovan nadzornikom pomorskih akademija. Više o njemu v. V. Zaninović, »Život i rad«, 1928, sv. 5, str. 340—346.

[6] Sašel Janko (Ivan) župnik (Karlovac, 22. XI 1868 — Maruševec, 27. VIII 1926). Maturirao i Teološki fakultet diplomirao u Zagrebu. Od 1900. do smrti bio je župnik u Maruševcu. U kotaru Ivanec bio je izabran 1904. za narodnog zastupnika Hrvatske stranke prava u Hrvatskom saboru. Više o njemu v. »List nadbiskupije zagrebačke«, 1926; »Novi list«, 1905, br. 284; »Hrvatstvo« od 13. X 1905.

[7] Klub Hrvatske stranke na Dalmatinskom saboru odobrio je 5. XI 1905. Riječku rezoluciju na koju su tada pristali: Biankini, Carić, Ferri dr Juraj i Vuković. Vidi: »Narodni list«, 1905, br. 88.

[8] Smodlaka (v.)

[9] Grisogono Ivo, javni radnik i diplomat (Cavtat, 1872 — Zagreb, 27. I 1945). Diplomirao pravne nauke, služio u sudačkoj struci. Istaknuti član Hrvatske demokratske napredne stranke u Splitu i suradnik njenog organa »Sloboda«. U početku Prvog svjetskog rata uhapšen. Jedan od 16 članova uprave »Narodne organizacije Srba, Hrvata i Slovenaca u Dalmaciji«, stvorene 2. VII 1918. u Splitu u cilju »ostvarenja nezavisne države etnički jedinstvenog naroda SHS« (v. Šišić, Dokumenti o postanku kraljevine SHS, str. 141). 1920—1928. god. generalni konzul, pa poslanik (2 god.) u Buenos Airesu (v. »Novo Doba«, 1928, br. 54). Kasnije surađivao u splitskom »Životu« i zagrebačkim »Novostima«.

Budimpešta 16. X 1905.

Supilo izvješćuje Trumbića o razgovorima s prvacima mađarske opozicije te mu preporučuje da odbor za primjenu Riječke rezolucije dođe u Peštu, i dodaje da kralj ne popušta. Izvješćuje o razgovoru sa bliskim suradnikom premijera Fejérváryja od koga saznaje da predstoje radikalne mjere protiv opozicije. Zaključuje da joj je usljed toga pomoć još potrebnija, ali da će financijsko pitanje biti »teška kost«.

Evo ti malo pišem, mješte da idem na zabavice, jer sad je već noć, a danas sam obaigravao okolo.

Bio sam kod Kossutha dosta dugo i on mi je pripovjedao raspoloženje u Klubu njihovu, raspoloženje u Koaliciji i kojekakve korake učinjene iz Beča. Rekao mi je, da će oni rado doći na Rieku, ako baš tako želite i to mora biti, al bi voljeli, da vi dodjete u Peštu, a po svemu razumio sam, da vaš dolazak u Peštu nema svrhu kakvog državnopravnog superioriteta, nego da bi to bila velika **moralna pomoć**, koju oni u Pešti trebaju radi svojih prilika, da dodjete ovamo, gdje će vas narod vidjeti i ta pomoć mogla bi biti jedna stvar koja se s naše strane može koristonosno upotrebiti. Nadalje mi je govorio o izvješću Polonyia[1] i o maksimmom i minimmom prihvatljivih uvjeta, o čemu takodjer ustmeno.

Bio sam kod Rakosi-a[2] i Polonyia. Polonyi mi je potvrdio pripoviedanja Kossuthova, a Rakosi je zato, da se stvar goni, jer da je ovo najveća pomoć što im je Hrvati uobće mogu dati.

Ja sam naime našao duhove dosta deprimirane. Po svemu izgleda spremaju se vrlo teška vremena. Od sutra do konca februara bit će crni dani. On u Beču ne popušta i upravo je tako ljutit, kako ga još nisu vidjeli, ni u doba najtežih katastrofa. Franz Ferdinand učinio je bio jedan posredujući pokušaj, ali je bio osorno odbiven. Izgleda, da poticaj na ustrajnost dolazi iz Berlina. Ovdje tako sumnjaju, premda nemaju dokaza i zato su skloniji Slavenima. Danas popodne imao sam dugi razgovor s osobom, koju ti ne mogu imenovati u pismu, i koja je veoma bliza Fejervaryu[3], dapače njegov konfident[4]. Ta osoba imala je samnom nekih odnošaja, u kojim mi se pokazala prijateljem, pak mi je rekla: Dolaze crna vremena. Sutra će bit publicirano imenovanje novog ministarstva. Najveća će se akcija razviti, sobito po županijam. Bit će pensioniranja i odpuštanja od službe svih nepouzdanih elemenata, velikih župana, podžupana i t. d. Program vladin (novi) je najzamamniji za šire mase, poduzetnike, kapitaliste, trgovce i t. d. Sve će se upotrebiti za skršiti koaliciju. Reče mi još: Upozorujem Vas, da budete oprezni, jer je »Novi List« crno zabilježen. Kažem Vam, kao prijatelj, da pazite što radite. Dakle crni dani. Na pitanje o raspoloženju, odgovori mi: prisižem, da će nakon novih izbora u kuću doći 250 Košutovaca (sad ih je 182). Ovo je dobro znati, jer ova osoba je informirana o stvarima **puno bolje nego koalicija**, a ovo ja tebi javljam pod najveću diskreciju i ne pripovidi nikomu nego gosparu Peru. Ova osoba nije upućena u naše stvari sa Koalicijom, ali zna štogod više nego je bilo u javnosti, a informirana je dobro o Ivč.[5] i Vuk.[6]. Po ovome dakle pomoć Košutovcima je vrlo potrebita, da se ima poslie boljih naslova, a njihova pobjeda na izborima donosi velikih rezultata. I ob ovome ustmeno više.

Sutra ujutro idem u Apponya[7], Kossuth je to htio, a pošto ga nema ovdje, to ću poći na njegovo imanje kod Požuna. Radi se o akciji u Hrvatskoj, u kojoj smo sa današnjim silama preslabi za odpor i za promjenu. Sutra doveče vratit ću se i opet ću bit u Kossutha. Ob ovim dvama razgovorima ovisit će, da li ću ići dalje, k onoj nekoj tajnoj sili, ili ću se vratit u Rieku. Tečajem

razgovora sve sam upotrebio, da vašem odboru olakotim najteže tražbe na način kako ću ti pripovidjet. Od Beča uzmite sve što dodje, i ne bi bilo uputno **velike** larme u saboru, nego samo razjašnjenja.

Drugo ništa, nego jednu baš pikantnu: Večerašnji »Magyarország« donosi: »dr. Frano Supilo **narodni zastupnik** i **predsjednik** odbora riečke konferencije posjetio je danas Fr. Kossutha«. Imao me je kolap udarit kad sam to pročito. Bio sam odmah u redakciji. Tko im je dao vijest? Nitko! **Izmislili je.** Reporter lista bio u Kossuthovu stanu baš kad sam bio u njega i tu mu je Kossuthov tajnik rekao da je unutra Supilo, a ono dalje je onda iskombinirao, čujući za moje ime. Dao sam da ratifikuju, kako bolje mogu. Vrag odnio i njihovu publicitet. Ne smiješ se popišat, bez da u novine ne dodje.

A sada laka noć. Financijalno pitanje bit će jedna težka kost. Tu treba mnogo raditi. Što ti se čini, da je pozvat u pomoć Hinkovića[8], koji je u fin. stvari u Hrvatskoj dobro upućen i vještak je u tome. On bi vam, kao zakulisni pomoćnik mogao puno valjati svojim savjetom.

---

[1] Polonyi Geza, političar (Zsitvekenezen, 3. IV 1848 — Budimpešta, 1. II 1920). Pravne nauke studirao u Požunu i Budimpešti i od 1871—1906. vršio u Pešti advokatsku praksu. Od 1881. gotovo stalno glavni vođa i ideolog politike nezavisnosti Mađarske. Sudjelovao u velikoj opstrukciji 1903. i u borbi za nacionalnu nezavisnost Mađarske prema Austriji, pa je 1906. postao u koaliciji opozicije ministar pravde. Zahvalio se na ministarstvu polovicom 1907.

[2] Rákosi Eugen (Jenö), mađarski publicist (Acsad, 12. XI 1842 — Budimpešta, 8. II 1929). Pokrenuo 1881. dnevnik »Budapesti Hirlap«, utjecajući uvodnim člancima 4 decenija na mađarsku politiku uglavnom u šovinističkom duhu.

[3] Fejérváry Géza, general i mađarski političar (Beč, 15. III 1833 — Beč, 25. IV 1914). Kao kraljev pouzdanik u Ugarskoj postao je 1905. nakon izborne pobjede mađarske opozicije protiv Beča predsjednik vanparlamentarne vlade u Pešti gdje je vojskom rastjerao parlament. Nasiljem održao se na vlasti godinu dana. Više o njemu v. »Pokret«, 1914, br. 113.

[4] v. Kristoffy Josip.

[5] Ivčević dr Vicko, parlamentarac i advokat (Trogir, 1843 — Zadar, 14. XI 1922). Od 1877. član Dalmatinskog sabora, od 1889. prisjednik Zemaljskog odbora, od 1900. predsjednik Sabora, od 1901. do sloma Monarhije član Carevinskog vijeća. Iako je pripadao konzervativnom dijelu Narodne hrvatske stranke, potpisao je Majski manifest protiv Khuena, ali — mada je od 1905. pristaša Hrvatske stranke — nije potpisao Riječku rezoluciju. Potpisnik je Majske deklaracije Jugoslavenskog kluba 1917. god. Više o njemu v. »Narodni list«, jubilarni broj, 1912, str. 87; »Novo doba«, 1922, br. 261.

[6] v. Vuković Ante.

[7] Apponyi Albert, mađarski političar (Beč, 29. V 1846 — Ženeva, 7. II 1933). Živo učestvuje kod pobjede ujedinjene opozicije na izborima početkom 1905. protiv S. Tisze. Član je mađarskog odbora za pregovore s hrvatsko-srpskim odborom stranaka koje su donijele Riječku i Zadarsku rezoluciju. Ipak podržava režim bana Raucha i kao ministar prosvjete u Wekerleovoj koalicionoj vladi školskim zakonom pokušava mađarizirati ostale narodnosti. Nakon rata najistaknutiji mađarski revizionista. Od 1924. neprestano na čelu mađarske delegacije u Društvu naroda u Ženevi. Više o njemu v. »Hrvatski list«, 1933, br. 39.

[8] Hinković dr Hinko, političar, publicist i advokat (Vinica, 11. IX 1854 — Zagreb, 3. IX 1929). U Sabor izabran 1883. kao pravaš, 1906. stupio u Hrvatsko-srpsku koaliciju. Glavni branilac prvaka Srpske samostalne stranke optuženih u veleizdajničkom procesu 1909, kad je stekao velikih zasluga u raskrinkavanju falsifikatorskih metoda austro-ugarskih vlasti. Da se spasi prestiž Monarhije, proces je aboliran, što je on u novinama žigosao i stoga 1911. bio osuđen, no na vrijeme pobjegao u inozemstvo. Izabran za zastupnika od Hrvatsko-srpske koalicije, vratio se pod zaštitom imuniteta. Za vrijeme Prvog svjetskog rata bio je potpredsjednik Jugoslavenskog odbora; uređivao njegov bilten, izdao više političkih brošura. Poslije rata nije se

bavio politikom. Objavio je više pravnih rasprava. Detaljnije o njemu vidi »Novosti, 1929«, br. 246; »Sisački glas«, 1929, br. 36.

NBS

116.

Rijeka 23. X 1905.

Javljajući Trumbiću svoj povratak iz Budimpešte Supilo traži hitan sastanak s njim. Pita da li bi pozvao na savjetovanje i Hinkovića.

Jutros sam se povratio. Na želju Kossutha bio sam juče kod Josipovicha[1] u Jalkovcu. Imam dosta važnih stvari i svakojakih informacija, ali ne mogu doći u Zadar, jer sutra imam jedan proces pred tribunalom. Mogao bi doći koji drugi dan. Ili da ti skočiš ovamo od parobroda do parobroda? Misliš, da bi bilo dobro povući u privatni savjet Hinkovića? Onda bi se on mogao pozvati na Rieku. Piši mi ili brzojavi, te bi u utornik došao, **ako ti ne možeš ovamo,** u Zadar.

Očekujem tvoj odgovor, pozdravljam te srdačno.

[1] Josipovich Imbro (Mirko), političar (Kurilovec, 1. IX 1834 — Beč, 30. V 1910). Kao unionista više puta izabran za narodnog zastupnika Varaždina u Hrvatski sabor. Član ugarske vlade kao ministar za Hrvatsku bez lisnice od 1889—1898. kad je odstupio složivši se s opozicijom. Predsjednik kluba hrvatskih delegata na zajedničkom Saboru gdje je uspio da se sve koncesije Ugarskoj na vojnom području imaju protegnuti i na Hrvatsku obzirom na njen autonomni položaj. 1906. odrekao se mandata i povukao iz politike. 1907. osudio je željezničarsku pragmatiku. Inicijator Zagorske željeznice.

NBS

117.

Rijeka 13. XI 1905.

Supilo insistira da Trumbić dođe u Rijeku radi vrlo važne stvari. Pri tom ga podsjeća na »Aziju« i služi se drugim natuknicama. Usput spominje da njega Stjepan Radić kleveće kako je primio od Splitskog odbora veliku svotu.

U Zagrebu je danas proglašeno pooštreno stanje. Bit će i gore!

Juče sam bio u Zagrebu. Želio bi s tobom govoriti o stvarima važnijim, o kojima se ne može pisati. Došao bi u Zadar, ali ova su me putovanja ove godine ubila. Teško mi je toli često ostavljat list, kad ni zamjenika nemam. Možeš li skočit od parobroda do parobroda na Rieku? Dodji. Vidjet ćeš, da je stvar, za koju te zovem vrlo važna i da nećeš doći zaludu. Spomeni se »Azije«; onoga tvoga predloga u Mletcima i još štogod, što si mi donio na prolasku za Karlsbad. Treba savjeta i dogovora, a za ostalo je uregjeno. Bez da se ne sastanemo neće bit ništa, a pisat se ne da. (I ovo pismo zapali).

Ne zamjeri na ovom sekiranju i budi uvjeren da kad bi bilo moguće, ne bi ti toliko dodievao.

Doznao sam u Zagrebu, da Stipa Radić javno govori, da je meni iz Spljetskog fonda za pokret 1903. dano 20.000 (forinti, ili kruna ne znam) i da će on to pod svojim podpisom objelodaniti. Čekam junački na biljezi tog Argusa Br 2[1], da ga malo izvaljam u blatu. Rekoše mi, da je glavni njegov jal na Vas, što ste one novce poklonili Istri. On da je dobio mislim 300 Kruna, a veli, da

je zaslužio, da mu se dade 15.000. Ciganski špekulant i ništa drugo! Pusti samo nek se iztrči sa ovom klevetom, pak ćeš vidjet veselja.

[1] Argus — prema mitološkom biću sa sto očiju, pseudonim agenta austrijske službe Šima Pjerotića koji je u kolovozu 1905. nizom članaka u Frankovu »Hrvatskom pravu« oklevetao Supila da sa beogradskom vladom sprema priključenje naših krajeva Srbiji. Budući da je po Supilu optuženi Frank priznao na sudu (u prosincu 1906) da za to nema dokaza, na što je Supilo povukao tužbu, režim nije postigao cilj: osujetiti kako zbližen je hrvatskih i srpskih političara, tako ni njihovo sa mađarskom opozicijom. Uskoro nakon tih članaka došlo je do Riječke i Zadarske rezolucije.

NBS

118.

Rijeka 27. XI 1905.

Supilo piše Anti Tresiću-Pavičiću u Trst.

U pismu spominje Ćerepa, pa za njega kaže da »ima malo teatralne manire, koje ne inspiriraju pouzdanje...«

Iznoseći svoje gledanje na neuspjeli izbor Tresića u Zemaljski odbor (pri čemu spominje Ivčevića i Ribičića) smatra da bi za Tresića bilo bolje da bude na Sveučilištu, nego u Zemaljskom odboru, gdje bi se brinuo o doplacima učitelja i slično.

Obavješćuje ga da je razgovarao sa Trumbićem, koji smatra da bi Tresića trebalo izabrati u Reichsrath, gdje bi znao »informirati šire javno mišljenje o našim stvarima«, a posebno o prilikama u Banovini.

Saopćuje mu da je uspio izmiriti Trumbića sa Smodlakom, koji je upravo došao k njemu iz Beograda i okrivljuje Smodlaku zbog razdora koji je bio nastao. Nakon izmirenja obojica su otputovala u Split, gdje su izazvali iznenađenje. Smatra da je izmirenje dobro došlo zbog političkih prilika, a i Supilo je taj razdor mučno osjećao.

NAPOMENA: Ovo pismo objavljuje se u izvodu, jer rukopisna ostavština Ante Tresića-Pavičića još nije sređena ni u cjelini pristupačna.

119.

Rijeka 31. XI 1905.

Supilo piše Anti Tresiću-Pavičiću u Trst da mu pošalje kakav »govor trajnije vrijednosti« i koji nije »predug« da bi ga štampao u »Novom Listu«. Nada se da će Klub kandidirati Tresića.

U nastavku pisma piše: »Riječka rezolucija, ako ništa drugo, donijet će Dalmaciji velike materijalne koristi, a uz to je spojila Srbe i Hrvate, te Tomašićevoj kliki zadala **težak udarac.** To je već nešto. Ostalo može doć, ako se budemo umjeli okoristit krasnim geografskim i političkim položajem, koji imamo...«

Na kraju pisma govori o svojim materijalnim žrtvama u toj »gunguli«.

NAPOMENA: Ovo pismo objavljuje se u izvodu, jer rukopisna ostavština Ante Tresića-Pavičića još nije sređena ni u cjelini pristupačna.

120.

Rijeka 10. XII 1905.

Dostavljajući Trumbiću Kossuthovo pismo Supilo mu savjetuje da odbor za primjenu Riječke rezolucije čim prije učini odlučan korak u razgovorima s mađarskom koalicijom, jer, izgleda, predstoji njen sporazum s kraljem. Preporučuje mu da pošalje novčanu pomoć Potočnjaku ili Koraću. Podvlači da je još teško bolestan.

Onaj novinar od »Tempsa« vraćajuć se iz Srbije, pisao mi je, da pišem Kossuthu, da će doći k njemu. Tom prigodom pisao sam mu odulje i o Vašim izborima[1]. Evo ti lista, što mi ga je poslo.

Po njemu oni čekaju sastanak. Vi činite kako znate, ali mislim, da će biti dobro, da prije 19 prosinca[2] učinite odlučan korak. Razlog tome je taj, što će ovih dana doći do nagodbe[3]. Tako javljaju najinformiranije osobe iz Pešte. Ako dodje do nagodbe, onda će biti prekasno, jer je lako ugovarati s onim koji imaju vlast, a akcija Hrvata izgubit će svu silu. Treba nešto prije učiniti. Evo ti uvodni članak Presse, u kome se riše budućnost nakon eventualnih izbora, kako sam ti je opisao pred dva mjeseca.

Po pismu Kossutha njima je **sad potreba**...[4] Kasnije chi vi conosce[5]. Može biti, a može i ne biti tako. Zato mislim shodno bi bilo makar jednim brzojavom zavezati uzlove odlukam za poslie 19. prosinca.

Pišem ti na veliku muku, jer sam još uviek teško bolestan. Po tvom odlasku, pogoršalo se moje stanje, pa ne osjećam u sebi ni snage ni energije, ali se baš silujem, da ti ovo javim. I onda treba uzeti u obzir izbore u Hrvatskoj.

Ako možeš sakupi 4 do 500 Kruna i pošlji u Zagreb Potočnjaku ili Koraću[6]. Treba im. Od mene, dok ne ozdravim, malo koristi. Jedva se vučem. Liečnici govore da će »brzo« proći. Vederemo!

Bio je Jerko[7] i mi smo prošli liepo skupa čitav dan.

Pozdravi Joza, povrati mi ovaj list i primi pozdrav od tvoga

Čestito ti na izboru[8]. Čuvaj se Nika[9], lukav je a već se šuška koješta, što bi htjelo da prikaže riečku rezoluciju kao platoničko mrtvorodjenče i za Dalmaciju!

---

[1] Općinskim.

[2] 19. XII 1905. Na februarskim izborima 1905. koalirana mađarska opozicija protiv Tisze dobila većinu, ali odbila vladu kad kralj nije prihvatio njen zahtjev o uzakonjenju općeg izbornog prava. Vanparlamentarnu vladu sastavio general Fejérváry. Odgađani parlament sazvan za 19. XII 1905.

[3] Između kralja i mađarske koalicije.

[4] Oštećeno pa nedostaje tekst.

[5] Talijanski: »Tko vas poznaje?« »Tko ste vi?«

[6] Korać Vitomir, javni radnik i novinar (Šid, 14. IV 1877 — Iriški venac, 15. XII 1941). Uslijed siromaštva napustio srednju školu. Za Khuenova banovanja preko 4 g. izdržao u zatvoru za političke krivice. Za Socijalno-demokratsku stranku potpisao je 11. XII 1905. Proglas koalirane hrvatske i srpske opozicije (uz Vilima Bukšega). U Hrvatski sabor izabran 1908. kao socijalni demokrat. U vrijeme sloma Austro-Ugarske član Narodnog vijeća u Zagrebu. Ministar socijalne politike u dva navrata u razdoblju od 1918 — 1920. Neko vrijeme predsjednik Glavnog odbora socijalističke stranke Jugoslavije. Dugo uređivao njene novine boreći se protiv Komunističke partije Jugoslavije i njenog pokreta. O njemu vidi: Vaso Bogdanov, Historija političkih stranaka u Hrvatskoj, Zagreb 1958.

[7] Tommaseo dr Jerko, javni radnik (umro u Zadru 19. VIII 1915 u 64. g. života). Kao dvorski savjetnik Kasacionog suda u Beču odrekao se ponuđenog unapređenja i pošao u penziju kad mu je učinjena nepravda. Izabran u Dalmatinski sabor 1908. kao član Hrvatske stranke. Bio je prisjednik Zemaljskog odbora. Opšir-

nije o njemu v. »Narodni list«, 1915, br. 67. (Samo je vjerojatno da je Supilo mislio ovog Jerka, dok je sigurno da nije riječ o dru J. Machiedo.)

[8] Trumbić izabran za načelnika Splita.

[9] Ribičić don Niko, javni radnik (Makarska, 31. III 1861 — Makarska, 21. XII 1941). Narodni zastupnik u Dalmatinskom saboru od 1901—1918, najprije kao član Hrvatske stranke prava, a nakon njene fuzije s Narodnom hrvatskom strankom kao član Hrvatske stranke. Neko vrijeme bio je prisjednik Zemaljskog odbora. Potpisnik Manifesta hrvatskih i slovenskih narodnih zastupnika Dalmacije, Istre i Trsta protiv bana Khuena, i Riječke rezolucije. Dugogodišnji je član Kotarskog školskog vijeća. Više o njemu v. »List biskupije splitsko-makarske«, 1941, br. 4—12. (Nije sigurno da je riječ o tom Niku koji se međutim spominje u Trumbićevoj korespondenciji, a uz to je stariji od Trumbića.)

NBS

121.

Rijeka 14. XII 1905.

Supilo odgovara Peru Čingriji da će se poslije Trumbićeva dogovora s njime odlučiti o započimanju pregovora s mađarskom Koalicijom. Ističe da ova pokazuje nestrpljivost i obrazlaže potrebu hitnog i jačeg vezivanja. Spominje da je u Beogradu osobno isposlovao izmirenje srpskih stranaka Banovine i Dalmacije.

Primio sam danas Vaš list. Melko će Vam bit potanko pripovijedao o čemu smo mi dva govorili. Kad je ovdje bio Trumbić, govorili smo takodjer ob onoj stvari, ali nije on izrazio nikakve zaključne odluke, jer je reko, da ima s Vama dogovarat. Samo je reko, da bi bilo uputno započet sa Polonyiem pismene izmjene mnienja, da koalicija obilježi svoje stanovište naprama riečkoj resoluciji. Nego u to je došao i Smodlaka, pak je ovo izmirenje svratilo razgovor i prekinulo ga.

Meni se čini, da se koalicija dosta jasno izrazila. Od sedam članova odbora pet njih dalo je u novinama svoje izjave. Osim toga i sama činjenica, da su odbor izabrali, pokazuje, da su spravni ugovarati na temelju koji je riečka resolucija usvojila. I Kossuthovo pismo, koje sam Trumbiću poslo, pokazuje nestrpljivost radi zatezanja. Danas je zaključeno zasiedanje hrvatskog sabora, pa odpada i onaj izgovor o zaposlenosti Harambašića i Zagorca.

Po mome mnienju valjalo bi fiksirati dan sastanka. Mnienje što ga je Dalmacija stekla treba izcrpsti čim prije, dok traje povjerenje. Ali još prije nego se dan sastanka fiksira dobro bi bilo, makar brzojavno upitati: da li vole da bude prije ili poslie božićnih blagdana. Ili što slično, za nadostaviti gdje se je prestalo. Mene je najviše toga strah, da u Banovini ne dodje do iznenadjenja bilo nasiljem, bilo intrigom, bilo sa voltafaccia Tomašićevom, pak da riečka delegacija ne okasni, jerbo materijal koji ima uza se u Hrvatskoj Tomašić, bio on politički kakav bio, puno je solidniji od materijala opozicije, a na to će i Magjari računat i vagati jedne i druge. I da nije Dalmacije, tko zna kako bi skorala[1] balanča.

Trumbić uviek govori, da sam ja prenagal, ali meni se čini, da sam lien, gdje nije potreba biti brz, a ovdje je potreba. Valja računat i sa kakvoćom Magjara. Kako vidite oni ne zaziru od reklama, publiciteta, parade, eksponiranja i prema tome niesu oduševljeni za krzmanje. Da niesam na vrieme skočio u Beograd i trčo od Pašića[2] do Živkovića[3] i Ljube Stojanovića[4] naše srbske stranke u Banovini još bi se klale i nazivale jedna drugu svijem onijem epitetima, kako su se častile ovoga proljeća. Ali iz Srbije im je imponirano izmirenje i sad je baš ljepota, kako se vidi i u **proglasu, koji su nam juče zaplienili!**

Kakav način da odaberete, to je, naravski, Vaša stvar. Ne bi rada, da se dogodi i to: da u nagodbi izmedju krune i koalicije, koja će, kako se sve čini, slieditи iza kako se 19. prosinca parlamenat odgodi, budemo se naći u istom položaju, u komu i god. 1867. Jerbo dolazi na obzorje Széll[5], a to je jedan opasni intrigant i šarlatan, koji je svu svoju karieru učinio u dualizmu. Obće izborno pravo može donieti u parlamenat Srba, Slovaka, Rusina, Rumunja, čija brojna prisutnost mogla bi našu stvar pogoršati. Već se i sada čuje (obzirom na Dalmaciju) da je **Slavena i onako previše,** a kod ljudi načela god. 1867. ovo plašilo postizava nefaljeni efekat.

Valjalo bi dakle, da mi jednim snažnim skokom skočimo u njihovu sredinu, da nas se više ne mogu riešiti — da se nametnemo, a to se neće moći tako lasno, ako oni sistematizaju svoje danas tako zapućene odnošaje.

Ovo su bili razlozi, koji govore za žurniju akciju, a možda će bit i drugih, koji govore proti, ali ih ne nalazim.

---

[1] Prevagnula tezulja.

[2] Pašić Nikola, političar i državnik (Zaječar, 19. XII 1845 — Beograd, 10. XII 1926). U vrijeme Timočke bune (1883) osuđen na smrt, prebjegao u Bugarsku. Amnestiran, 1891. postaje predsjednik narodne skupštine, predsjednik ministarskog savjeta i ministar vanjskih poslova. Ivanjdanski atentat na kralja Milana (1899) doveo ga je pred prijeki sud, ali je stranom intervencijom spašen. Majskim prevratom (1903) P. i radikalna stranka dobili su vlast u zemlji. Za aneksione krize (1908—9) član je koalicione vlade Stojana Novakovića, pa s kratkim prekidima — stalno premijer: 28. VII 1914, kad je Austro-Ugarska navijestila rat Srbiji; 20. VII 1917, kad je s Jugoslavenskim odborom ugovorio Krfsku deklaraciju; 9. XI 1918, kad je ugovorio Ženevsku deklaraciju; 28. VII 1921, kad je izglasan Vidovdanski ustav; — XI 1925, kad je obrazovana vlada »Narodnog sporazuma«. Više o njemu v. »Obzor«, 1926, br. 332; »Pravda«, 1926, br. 339; »Slovenec«, 1926. br. 282; Jagić Vatroslav u.: »Novi hrvatski borac«, 1923, br. 23; Jaša Prodanović u: »Srpski književni glasnik«, 1927, br. 2; »Nova Evropa«, XIII/1926, br. 12; »Enciklopedija Jugoslavije«.

[3] Živković Ljubomir, političar i advokat (Beograd, 26. IV 1863 — Beograd, 4. XII 1940). U početku političke aktivnosti član Radikalne stranke. Osuđen na smrt za učešće u Ivanjdanskom atentatu na kralja Milana 1899, pa pomilovan. Izbija na čelo neoportunističke struje pomenute stranke i naprednijih elemenata u Srbiji. U formiranoj grupi Samostalnih radikala postaje poslije Majskog prevrata ministar. Ne mogavši sjediniti obje struje Radikalne stranke povlači se iz politike do g. 1925, kad je izabran za predsjednika poslaničkog kluba te stranke; pregovara s Radićevcima i tako dolazi do prve vlade Sporazuma. O njemu v. »Slobodan narod«, 1925, br. 7; »Politika«, 1940, br. 11677.

[4] Stojanović Ljubomir, političar, publicist i filolog (Užice, 19. VIII 1860 — Prag 16. VI 1930). U Majskom prevratu 1903. prvi put ministar; više puta predsjednik vlade; od 1904—1911. predsjednik Samostalne radikalne stranke, nakon rata predsjednik novostvorene Republikanske stranke. Profesor univerziteta, sekretar Srpske akademije nauka od 1913—1923. Glavni dio njegova naučnog rada posvećeg je objavljivanju historijsko-filološke građe. Literatura: »Godišnjak Srpske akademije nauka« (1923); »Nova Evropa« 1930, br. 1; »Pravda«, 1930, br. 160; »Život i rad«, 1930, sv. 31.

[5] Széll Kálman, mađarski političar (Gosztony, 8. VI 1845 — Rátót, 16. VIII 1915). Od g. 1867. narodni zastupnik, od 1899. do 1903. predsjednik Ministarskog vijeća.

HAD

122.

Rijeka 25. I 1906.

Supilo dostavlja Trumbiću prepis svog izvještaja, poslanog Peru Čingriji, o razgovoru s Apponyijem, predstavnikom Mađarske koalicije koja je načelno prihvatila zahtjeve Riječke rezolucije. Supilo preporuča i požuruje dogovor s Mađarskom koalicijom, te i od Trumbića traži hitniju akciju.

Da mi je ne sastavljat dva put, prepisujem ti pismo što sam ga zajedno s ovim poslao gosparu Peru u Dubrovnik. Pročitaj ga, jer mislim da je važna stvar. Pismo glasi:

Gosparu Pero![1]

S ovim pismom pokušat ću da opravdam brzojav, koji sam vam večeras poslo.

Danas je bio ovdje grof Apponyi, zaradi drugog posla, pak je želio da se porazgovara i informira o položaju navlastito u Hrvatskoj, a onda da mi dade informacije o sjednici njihova odbora glede riečke resolucije, o kojoj ste Vi valjda već dobili pismo Kossutha. Pošto je Trumbić u nedjelju bio ovdje i pripovidio mi nazore koji kod Hrvatske delegacije prevladjuju za pregovore (ne znam da li su ovo njegovi osobni razlozi ili većine), to smo razgovarali o po Trumbiću izloženome planu pismenih pregovora. Apponyi veli, da oni niesu za pismene pregovore, jer da je to modus, koji vrlo težko dovodi do dobra rezultata u ovakim pitanjima, te da često stvar od nekoliko rieči ustmena razjašnjenja puni bez potrebe arke papira. Koalicija je primila riečku rezoluciju i po njoj pozna kontorne[2], u kojima se kreću želje i zahtievi Hrvata. Koalicija je bila poslala Polonyi, da se potanje informira o djelokrugu, u kojemu se vrte pojedinosti svih zahtieva, koji se niesu mogli staviti u resoluciju. Koalicija da je sve to pretresla u sjednici od 22. ov. mj., te kad je na temelju onoga što ima u ruci predložila ustmeni dogovor i zajednički sastanak da je ona već time priznala opravdanost temeljnih tačaka resolucije. On je dieli u tri diela: 1. pomoć Magjara u promjeni odnošaja u Hrvatskoj, 2. narodno-autonomne garancije, i 3. financijalno-ekonomska pitanja. Što se prvih dvaju tiče, osjegurava impenjativu[3] sa strane Koalicije. Za 3. pitanje priznaje Koalicija potrebu pravednije podjele poreznih i inih financijalnih dužnosti i prava, osobito što se tiče investicija, ali, veli, to je pitanje koje zahtieva jednu detaljnu razpravu i izmienu mnienja, da se može nešto konkretno učiniti. Da li proširenjem djelokruga regnikolarnih deputacija[4] ili kako drugčije — za sve treba pregovora, da se i detaljima udari neki pravac, ili program, na kojem se sutra mogu izgraditi zakoni, kada Koalicija preuzme vladu. A to se sve može uglaviti na zajedničkoj konferenciji.

Paralelno s ovim ide u resoluciji pitanje **Sjedinjenja Dalmacije.** Koalicija se ne može obvezati, da će ovo pitanje unijeti u program svog novog ministarstva. Oni da trebaju par godina, da urede anarhističko stanje u zemlji. Osim toga u slučaju nastupa na vladu moraju da računaju sa velikim nepovjerenjem, kojim će kruna susretati njihove korake. Ali drže, da se za ovo pitanje mogu obvezati kada nastane rad oko carinarskog odcieplјenja od Austrije. I to se može urediti na konferenciji.

Na moju opazku da se Hrvati, a osobito Dalmatinci u slučaju nepovoljna rezultata pregovora veoma izlažu, odgovorio mi je, da se isto tako izlažu i oni, Magjari, naprama svome narodu i to tim više što frakcija delegata[5] iz Banovine ne može jamčiti da zastupa većinu naroda, pak da su već tim što su preko toga prešli na dnevni red, dali dokaz povjerenja u stvar i ljude i vjere u dobar usjeh. Neuspjeh bi i njih kompromitirao, kao i Hrvate. Ali da o tome nema govora, jer da oni u novom političkom pravcu moraju računati na Hrvate i na ostali Balkan, kao i ovaj na njih. U Ugarskoj da je sad izbilo toliko utaložena gnjileža, da su se uvjerili kako bi bili progutani od Niemstva, da nije nadošla ova blagotvorna borba. Pa da ona ništa drugo ne donese nego sporazum sa Hrvatima i asanaciju Ugarske, opet su na dobitku.

Ovo su manje više njegovi razlozi. I, kako rekoh, on bati[6], na ime njihova odbora za sastanak dne 4 februara, računajuć dva dana za konferenciju, ponedjeljnik i utornik, jer sam mu rekao da biste vi došli, ako bude na 4/II., po podne. Kad je Trumbić bio ovdje govorio sam mu zašto bi se u našem interesu imala stvar pospiešiti. On se ženi na 10/II. Mogao bi odgodit za par

dana. Ali stvar ne bi smjela da kasni. Jerbo: ili **Koalicija neće još na vladu,** a onda nam ju treba kao saveznik za izbornu borbu u Hrvatskoj, pošto će Tomašić i Khuen sve učiniti, da izadju kao **predstavnici naroda.** Osim toga pomažuć Koaliciji u ovoj borbi stvaramo sebi bolje uvjete za sutra. Ili će Koalicija **na vladu,** a onda ju treba imat impenjanu[7] za ono što ona može **na vladi,** a osobito glede bana. Ali ni jedno ni drugo nije moguće prije nego se medju obim delegacijama bar nešto konkreta uglavi.

Pošto su njihovi dani već raspoloženi i sastanak na 4. 5. 6. uzet u račun molio me Apponyi, da Vam pišem ovo: Ako ne može da bude dne 4. veljače, nek bude 20. ili 25. veljače. Samo pristali Vi na 4. veljače ili ne pristali, da **do ponedjeljka veče 29. ov. mj. brzojavno obaviestite Kossutha** da mogu oni svoj akcijoni program preinačiti za buduće dane, ili se držati uglavljenog. **U svakom slučaju Kossuth do ponedjeljka veče očekuje Vaš brzojav.**

U slučaju da pristajete na 4. velj., ili da ne pristajete, molim Vas takodjer, da brzojavite i meni i to s razloga, što me je Apponyi zamolio da učinim potrebno za mjesto sastanka, koji iz razloga što ćete uvažiti, a suvišni su da se opisuju, bit će u Hotel Europi. Magjari naime neće iz delikatnosti da na Rieci budu **domaćini,** niti bi bilo shodno da budu **gosti,** pak je zato najbolje »neutralno zemljište« u hotelu. Ali za imati na raspoloženje veliku dvoranu u hotelu i dvije pokrajnje sobe, treba ih zaustavit barem 4—5 dana prije radi navale putnika.

Evo Vam, gosparu Pero, sve potanko. Meni se čini i tvrdo sam uvjeren, da je ovo potrebno i koristno i da je momenat, koji se ne smije nikako propustiti. Stvari stoje tako, da hrvatska delegacija dolazi u sgodu učinit jedno veliko djelo, za koje se više neće tako lako pružiti prigoda.

Evo ti dakle, pa vidji, učini, samo da se do nečesa dodje. Meni, da ti pravo rečem, ove je borbe do grla, a razvlačenje nije ničemu. Najbolje bi bilo ne odgadjat ništa nego u dva dana svršit, a onda eventualno ostavit konkretnije i detaljnije kod kodifikacije uglavljenog. Netom se počne nešto radit **izazvat će nove evolucije, s kojima će trebat računat,** kao i s tim, da oni u Zagrebu nisu za ovakav posao nego vi i jedino vi.

---

[1] Ovo se pismo nije našlo u arhivu Pera Čingrije.

[2] Prema talijanskom contorno znači: obris.

[3] Prema talijanskom impegnativo znači: što obavezuje, obavezno obečanje.

[4] Odaslanstvo hrvatskog i ugarskog sabora za uređenje državopravnih pitanja.

[5] Harambašić dr August, Zagorac Stjepan, Medaković dr Bogdan, Krasojević dr Đorđe, inače predsjednik Radikalne stranke.

[6] Prema talijanskom battere znači: insistirati.

[7] Prema talijanskom impegnare znači: založiti. Ovdje: zalaganje.

NBS

123.

Rijeka 30. I 1906.

Supilo piše R. Liniću da bi samo njemu za volju štampao neki članak, ali trebao bi biti napisan tako da ne izazivlje replike.

Pošlji ih na smokve — u Pokretu bi odgovorili, pa čitava polemika, a kad ih je tužio neka smokve i sušu. Izim, ako si se ti **osobno** obvezao, da ćeš intervenirati. U tom slučaju i to baš radi **tebe i tvoje osobe** bi štampao, nu valjalo bi učinit na način, da ne izazivlje replike.

Izvini što ti niesam prije odgovorio. Ali bogami ne dospievam.

Pozdrav milostivoj, koja mislim nema bit sasvim zadovoljna sa ovom mojom na oko popustljivačkom ali u stvari vrlo radikalnom politikom, a ona je bila uviek odlučnjakinja (još mi i sada zuji onaj njezin govor u Trsatskoj čitaonici kad su tebi večeru dali!). No ako itko prevrne današnji režim u Hrvatskoj, to će ga ova politika najprvo.

---

[1] »Pokret« počeo izlaziti 17. IV 1904. u Zagrebu kao glasilo »naprednjaka« koji su istupili iz Hrvatske stranke prava i nazvali se »Hrvatska napredna stranka«. Glavni urednik bio je Milivoj Dežman. U listu surađuju mladi književnici iz Banovine, kao i iz Dalmacije i Istre. Od 1. XII 1906. postaje glasilo Hrvatsko-srpske koalicije. Krajem 1910. mijenja naziv u »Hrvatski pokret«. God. 1915. list je zabranjen.

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

124.

Rijeka 5. II 1906.

Precizirajući da pripremama hrvatske delegacije (u koju će ući i predstavnici Srba) za riječku konferenciju od 19. II s Mađarima rukovodi P. Čingrija a on sam da je jedino posrednik, Supilo odgovara privatno Krasojeviću[1] da se je na prethodnim hrvatskim sastancima uvijek imala u vidu akcija narodnih zastupnika a ne stranaka kao takvih, što ovaj želi. Objašnjava mu pitanje predstavnika Srba u spomenutoj delegaciji.

Vaš cienjeni list od 3. II. primio sam danas, te se žurim da Vam odgovorim, jer je kratak rok[2].

U stvari riečke konferencije moja malenkost zaposlena je samo u svojstvu dobrovoljnog posrednika, koji slučajno uživa lično povjerenje kolovodja na jednoj i drugoj strani i kao takav zauzimljem se po mojim silama, jer uvjeren, da je ovo jedan posao, koji, ako dobro izpane, donijet će u budućnosti koristi koli Hrvatima toli Srbima, a ni Magjarim samim neće bit od štete, uputi li se njihova politika pravilnim putem.

Poslovi hrvatske delegacije[3] bilo prama Magjarskom, bilo prama predstavnicima Srbstva koji će u nju stupiti, koncentruje se kod Predsjednika iste g. dra Pera Čingrije, zastupnika i načelnika Dubrovnika, kome sam se uslobodio poslati i Vaše cienjeno pismo. Možda ste Vi od njega, dok ovo pismo primite, već dobili kakvu obaviest.

Privatno Vam mogu javiti sliedeće: Koli ljetošnji sastanak dalmatinskih hrv. zastupnika[4], toli konferencija njihovih delegata i delegata hrvatske oporbe na hrv. saboru (izuzev frankovce) držana u rujnu u Opatiji[5], kao takodjer i riečka konferencija od 3. i 4.[6] listopada imahu uviek u vidu **akciju narodnih zastupnika.** Razpravljalo se doduše u Opatiji, da se na riečku konferenciju od 3. list. pozovu i one stranke hrvatske i srbske[7], koje nemaju predstavnika u saboru, ali se od toga odustalo iz temeljitih razloga, koji su na koncu jednoglasno prihvaćeni. Nego, nakon zadarske rezolucije, iza kako su i Srbi stvorili zaključak, koji što se pravca tiče, ne razlikuje se od riečke rezolucije, te obzirom na to što najveći dio Srba, oni u Banovini, nemaju narodnog parlamentarnog predstavničtva, zaključilo se — **isključivim ovim obzirom na Srbe** — da se odbor popuni sa dva Srbina, od kojih jedan, onaj iz Banovine, ne treba da bude zastupnik. Kako sam informiran, o tome se već na zadarskom sastanku povela rieč i onda su odredili, da za Dalmaciju bude g. dr. Pugliesi, a za Banovinu g. dr. Medaković. Ova odluka bila je od predstavničtva srbskog kluba u Dalmaciji priobćena predstavniku hrvatskog kluba i predsjedniku delegacije, g. dru. Čingriji, koji, cienim, već je u tom smislu potrebne korake poduzeo.

Vaše cienjeno pismo postavlja pitanje saučešća u delegaciju na podlogu **stranačkog predstavničtva u obće,** na koje delegacija po mandatu koji ima, držim da ne bi mogla pristati, iz razloga što bi onda i hrvatske stranke, **koje nemaju** nar. zastupnika, a takovih je u Dalmaciji i u Banovini, tražile predstavnike, te bi to stvari, **u prilikama, u kojima se sada nalazi,** moglo više škoditi nego koristiti.

Moje bi mnienje bilo, da bi se samostalna i radikalna stranka sporazumjele o djelokrugu srbskog mandata iz Banovine, koji dolazi **kao predstavnik nezavisnog diela srbskog naroda** u Hrvatskoj i Slavoniji, gdje u pitanjima koja će se iznijet prama Magjarima, cienim da ne postoje stranačke razlike, a izvan sfere Trojedne kraljevine viećanja ova neće moći za sada da izadju. U ostalom to je interna srbska stvar.

Magjarski odbor izabran je po snazi njihovih parlamentarnih frakcija u koaliciji, te je Kossuthova, kao najveća stranka dobila 4 mandata. Ne cienim da će oni povećati broj, ako bi se naša delegacija povećala, jer su obje jednakosnažne bez obzira na broj članova s jedne i druge strane.

Prepis ovog pisma šaljem takodjer predsjedniku delegacije gosp. dru Čingriji.

---

[1] Krasojević dr Đorđe, političar i advokat (Čortanovci, Srijem, 14. V 1852 — Srijemski Karlovci, 25. IX 1923). Prišao je Srpskoj narodnoj radikalnoj stranci u Hrvatskoj i Slavoniji kojoj je bio predsjednik. Njen je predstavnik pri donošenju Zadarske rezolucije srpskih stranaka Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 17. X 1905. o uslovima suradnje s mađarskom opozicijom protiv dualizma i jedan od trojice članova (s B. Medakovićem i A. Puljezijem) za pregovore s Izvršnim odborom Riječke rezolucije radi provođenja politike »novoga kursa«. Biran u sklopu Hrvatsko-srpske koalicije u Hrvatski sabor i njegovu delegaciju na Ugarskom saboru. U delegacijama, forumu nadležnom za poslove zajedničke s Austrijom, zauzimao se za Bosnu i Hercegovinu i za izradu njena autonomnog statuta. Težište njegova rada bilo je u borbi za narodnu i crkvenu autonomiju Srba u Ugarskoj te je 1902. izabran za potpredsjednika odnosnog sabora. Više o njemu v. »Zastava«, 1923. br. 220—224; »Srpska riječ«, 1923, br. 217.

[2] Pero Čingrija, predsjednik Odbora srpskohrvatskih delegata, i Franjo Kossuth, predsjednik odbora mađarskih delegata, dogovorili su se da se oba odbora sastanu u Rijeci 19. II 1906. »Novi list« od 1. II objavljuje Kossuthov brzojav Supilu da mađarski delegati stižu 18-og.

[3] Njeni su članovi: Pero Čingrija, Vicko Milić, Ante Trumbić, Stjepan Zagorac, August Harambašić.

[4] 14. i 15. VIII 1905. održana je u Dubrovniku sjednica Kluba Hrvatske stranke na Dalmatinskom saboru, uz sudjelovanje hrvatskih zastupnika na Carevinskom vijeću, na kojoj je odlučeno odazvati se pozivu opozicionih zastupnika Banovine na konferenciju. Izabran je odbor (P. Čingrija, V. Milić i A. Trumbić) koji će stupiti u vezu s odborom tih zastupnika u cilju određenja stanovišta prema krizi dualizma. V. »Narodni list«, 1905. br. 65.

[5] Od 11—13. IX 1905. vijećali su u Opatiji, uz ličnosti iz bilješke 3, izaslanici opozicionih narodnih zastupnika u Hrvatskom saboru (Harambašić, Vrbanić, Zagorac, kanonik Rubetić Cvjetko, Banjavčić i prof. Špinčić iz Istre) o sazivu međustranačkog zastupničkog sastanka. Tad su doneseni jednoglasni zaključci o pozivu na konferenciju u Rijeci za 2. X o predmetu kojim će se ona baviti i o meritornim prijedlozima. V. »Narodni list«, 1905, br. 72 i 73.

[6] Kako je »Novi list« izlazio samo ujutro, on je o vijećanju i rezoluciji od 2. i 3. X izvijestio tek svojim brojevima od 3. i 4. X 1905. Tako se objašnjava to pomjeranje za jedan dan u ovom pismu a i inače.

[7] Prema preporuci danoj odboru trojice od strane narodnih zastupnika Hrvatske stranke prava (v. »Narodni list«, 1905, br. 67) u Opatiji je zaključeno da se poziv za 2. X uputi i narodnim zastupnicima Hrvatske čiste stranke prava u Banovini i

Dalmaciji kao i Srpske narodne stranke na Primorju — koji su ga svi odbili. Srbi, uz ostalo, zato što su isključene sa sastanka Srpske neodvisne stranke u Hrvatskoj i Slavoniji, Samostalna i Radikalna. V. »Narodni list«, 1905, br. 78, str. 1, 2 i 3.

MV Br. 4025

125.

Rijeka 6. II 1906.

Supilo vraća Anti Tresiću-Pavičiću članak u vezi sa tršćanskim Slovencima da ga revidira, jer je suviše oštar. I on se slaže da treba reći mnoge stvari, ali na drugi način.

Šaljem Ti članak **na reviziju.** Prva dva su bila **oštra,** vrlo oštra; ali ovaj treći izključuje i osobni susret sa tršćanskim Slovencima; ovaj je upravo krvav. Bilo je dobro, da im se neke stvari kažu, i rekao si im, nu da li se baš na njih treba tako za uviek osoviti? Da li da se poruše svi mostovi? Osobito svrha članka je teška. Ovdje su krvave uvrede. Ako bi tako pošli napred, došlo bi do noža, a držim, da bi ostali Slovenci bili uz svoju braću u Trstu. Stanovište »Edinosti«[1] danas još nije mjerodavno. Ubodeni u živo, mogli bi ga učiniti.

Molim te dakle, da onako na samu malo promisliš. Možeš istaknuti mnoge ideje, izražene u članku, ali na drugi način. Reći ćeš, da su oni izazvali. No u tome baš stoji superioritet tvoj koji ne smiješ da okrnjiš. A ovaj treći članak pada s one visine u polje nižih pogleda. Ne ondje, gdje govori o jeziku, ono je ženijalnom ironijom rečeno i zaslužuje, da se za slične prigode zapamti. Nego na drugim mjestima.

Ne zamjeri ovoj opazci, učinjena u prijateljskoj namjeri.

[1] »Edinost«, glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice. Počeo izlaziti 1876. u Trstu; od god. 1898. izlazi kao dnevnik. Najznačajnije glasilo primorskih Slovenaca. List zastupao narodne interese u borbi protiv Austrije i protiv talijanskoga iredentizma. God. 1929. fašisti su zabranili izlaženje lista.

Rkp. ostav. A. Trešića-Pavičića u Splitu.

126.

Rijeka 8. II 1906.

Nadovezujući na svoje zadnje pismo Supilo javlja Krasojeviću Pugliesijev ispravak u pogledu srpskih delegata za pregovore s Mađarima saopćen Čingriji po primitku zapisnika srpske konferencije u Zadru.

Hitam da izpravim jednu pogrešnu tvrdnju u mome pismu, ili, bolje rekuć, da ju razjasnim.

Predsjednik srbskog kluba u Dalmaciji g. dr. Antum Pugliesi priobćio je o zadarskim zaključcima g. dru. Peru Čingriji upravo ovako, kako sam Vam pisao u zadnjem listu.

Danas pako dobivam list od g. dra. Čingrije, u kome javlja, da je neki dan došao k njemu g. dr. Pugliesi, te se izpričao, da ga je **nehote krivo informirao,** da je na zad. konfer. odlučeno glede srbskih delegata. Zapisnik da je bio ostao kod g. dra. Desnice[1] i on se, kad ga je primio, iz zapisnika uvjerio, da nije bilo onako, kako je Čingriji priobćio; da se o tome govorilo, al glede odaslanika da nije zaključeno.

Mislim, da je ovo uzrok, da je nastala ova mala pometnja, jer g. Čingrija, na temelju Pugliesieve izjave, postupao je prama istoj. Uvjeren sam, da je gosp. Pugliesi postupao **podpuno bona fide** i zato ne mogu protumačit kako je mogao počiniti tu pometnju, nego možda tako, da je nešto prečuo, a on, kako će Vam bit poznato, težko boluje na ušima.[2]

[1] Desnica dr Uroš, političar i advokat (Obrovac, 28. VIII 1874 — Split, 13. VII 1941). Jedan od prvaka dalmatinskih Srba. Za aneksione krize (1908-9) člancima u talijanskoj štampi informira o oslobodilačkim težnjama Jugoslavena pod Austro-Ugarskom. Član uprave »Narodne organizacije SHS u Dalmaciji«. Po Prvom svjetskom ratu istupa protiv talijanske okupacije Dalmacije te stoga interniran u Italiji. U predratnoj Jugoslaviji bio je potpredsjednik pa predsjednik dalmatinske pokrajinske vlade, radikalski narodni poslanik i senator.

[2] O skupštini javlja »Dubrovnik«, organ Srpske narodne stranke na Primorju, u br. 43 od 22. X 1905. ovo: »U odbor koji bi sa braćom Hrvatima stavio se u sporazum radi zajedničke akcije, bili su jednoglasno izabrani: dr Antun Pugliesi od Srpske narodne stranke na Primorju, sa zamjenikom dr Urošem Desnicom, dr. Bogdan Medaković od Srpske n. samostalne str. sa zamjenikom Svet. Pribićevićem, dr. Đorđe Krasojević od Srpske n. radikalne str., sa zamjenikom dr Žarkom Miladinovićem. »Odluka« (tj. rezolucija) »glasovana i potpisana na zadarskoj skupštini bila je odmah priopćena i predata po izabranom odboru dru P. Čingriji, predsjedniku odbora izabranog na riječkoj konferenciji koji se u Zadru nalazi«.

To javlja nešto sažetije i »Narodni list«, organ Hrvatske stranke u Dalmaciji, u br. 83 od 19. X 1905.

MV Br. 4024

127.

Budimpešta 22. II 1906.

Supilo izvješćuje Trumbića da je dogovorno s Kossuthom konferencija odgođena, i da nosi Kossuthovo pismo Čingriji.

Govorio sam s Kossuthom i donio mu Čingrijin list. Nakon njegova razlaganja složismo se, da se konferencija odgodi. Ja sam ga izviestio o pravcu naših rasprava (o dubr. kako će biti vodjene) i on je kazao, da su oni sada u takom položaju, da mogu **sve** očekivati. Zato će koncentrovati sve sile u nutarnjoj borbi, a čim se izbori obave doći će k Vama oboružani mandatom narodnih predstavnika. U tom smislu napravio je liepu knjigu na Čingriju, koju mu sutra nosim.

Osnova vlade je ova: u junu i julu raspisati izbore i istodobno provocirati obći štrajk poljskih radnika. A tad je vrieme žetve! Plan je vražji ženijalan. Nu ovi su je izpipali, pak će protiv nje uraditi što mogu.

Glede nas i naše akcije takodjer nešto govorismo. O tom ustmeno, kad se sastanemo. Važna stvar.

NBS

128.

Rijeka 1. III 1906.

Supilo objašnjava Trumbiću da je zaboravio predati njegove telegrame uslijed političkog razgovora s Oršićem, emisarom Rauchovim; ovaj da je stupio u vezu s Apponyijem i da je za Riječku rezoluciju. Potkopava je, »Naše jedinstvo«, ali smatra da je najbolje ne odgovarati.

Možda sam te u veliku nepriliku stavio sa mojim zaboravljanjem, da brzojave odašaljem. U noći, kad već nije bilo na vrieme, sjetih se i žacnuh

se nemilo, ali uzalud više. Molim te, da se ne ljutiš, jer meni je teže što ih niesam poslao, nego tebi, što nije bilo izvršeno.

Kriva je vrlo čudna kombinacija, koja će i tebe puno zanimati. Baš sam išao s parobroda, te htjedoh popiti kavu u Sebenka, pa na brzojav, kad dodje k meni neki grof Oršić[1], koga dotle poznavah samo po imenu, te predstaviv se reče da bi želio o važnoj stvari govoriti. Nakon malo uvoda, upita kako se u resolucionaškim krugovima misli o barunu Rauchu?[2] Odgovor je moj bio vrlo uljudan i izbjegavajući; našto mi on kaže, da je intiman prijatelj s Rauchom, da je Rauch dušom i tielom za ovu politiku, da je spravan izložiti se i t.d., pak da ih ima od njihovih (razumio sam pod ovim aristokraciju) još više njih, koji bi se u zgodan čas izložili na javno proti Tomašiću. Kako vidiš razgovor vrlo interesantan i pun je bio nekojih podataka, koji su osobito važni, i iz kojih se vidi, da postoji neka tajna četica od možda tri ili četiri, a možda i više, koja u Pešti oprezno sondira i pripravlja se za sve eventualitete, možda i zato, da u zgodnom momentu obere plod resolucionaške politike. Rauch sam učinio je razne korake kod Apponyia, dapače i kod Banffy-a[3], koji je na oko vrlo protivan nagadjanju sa Hrvatima, a ovamo intrigira.

Interesiralo me, pak sam Oršića, koji mi se ne čini osobito prefrigan čovjek sa svakojakim upitima činio, da se izbrblja i pripoviedat ću ti o tom. Ali ovaj dugi razgovor i razmišljanje kašnje o njemu učinilo je, da sam na brzojave bio sasvim zaboravio.

U mene je tvoj 1 for i 24 novč. Nemam austrijskih biljega pri ruci, da ti pošljem, a naputnicom me ženira slati ovu svoticu, Bog zna što mogu promisljet. Dat ću ti je, kad se sastanemo.

»N(aše) Jedinstvo«[4] baš ljudski buči i »minava«. Najbolje je ne osvrćat se na njegove napadaje, koji od nekoga moraju bit inspirirani. Samo da mu Smodlaka ne »abruma«[5].

Moli gdju, da se ne ljuti što mama nije dobila telegraf.

---

[1] O r š i ć — Orssich Slavetički Juraj, novinar (u starosti od 79 godina umro u Zagrebu 6. IV 1959.) Objavio je pjesme u »Vijencu«; bio je dopisnik »Obzora« i »Jutarnjeg lista« iz Beča i t. d.; pisao pod inicijalima J. O. S.

[2] R a u c h Pavao ban (Zagreb, 20. II 1865 — Martijanec, 29. XI 1933). Kao magnat član Sabora. Pošto je izgrdio Khuena u Saboru i javno se izvinio (1896), povukao se privremeno iz političkog života. Na njegovo banovanje (8. I 1908 — 5. II 1910) odlučan je utjecaj Beča, a mentori su mu Kršnjavi i Frank. Vladina stranka na feburarskim izborima nije dobila ni jednog mandata te se Sabor takoreći nije ni sastao. Insceniran je veleizdajnički proces (3. III — 5. X 1909) protiv vođa Srpske samostalne stranke (učlanjene u Koaliciju), koji je imao obezglaviti srpske mase u zapadnim krajevima Banovine. Članak pak Friedjunga u Neue freie Presse (25. III 1909) u kom su oklevetani vođe Koalicije s veleizdaje, izazvao je njihovu tužbu i proces pred bečkim porotnim sudom (9. XII — 22. XII 1909). Oba procesa zadala su udarac prestižu Monarhije. Više o njemu v. »Pokret«, 1910, br. 10 i 26; Novosti, 1933, br. 336.

[3] B a n f f y Desider (Dezsö), mađarski političar (Kološvar, 28. X 1843 — Pešta, 23. V 1911). Postavši predsjednik ministarstva 1895 (—1899) pratio je kralja po Hrvatskoj; u njegovu prisustvu zagrebački su studenti spalili mađarsku zastavu (listopad 1895). Kao voda mađarske nacionalističke grupe član je (samo kratko) odbora Mađarske koalicije za pregovore o primjeni Riječke i Zadarske rezolucije. Opširnije o njemu vidi: »Branik«, 1911, br. 24, nekrolog dra M. Polit-Desančića.

[4] Kao nastavak lista »Jedinstvo«, organa Hrvatske narodne stranke u Splitu, počelo je 4. VII 1905. izlaziti »Naše jedinstvo« s označenom XII godinom izlaženja. Urednik je bio Antonije Stražičić od početka izlaženja do zadnjega broja 30. X 1918.

[5] Abrumati je riječ grčkog porijekla sa značenjem »bacati hranu u more da bi se riba sakupila, a tek tada loviti«. — Ovdje znači da **Smodlaka** u svojoj »Slobodi« ne izazivlje »Naše jedinstvo« protiv Riječke rezolucije.

NBS

129.

Rijeka 3. III 1906.

Supilo moli Trumbića da mu pošalje izjavu da bi opovrgnuo Radića.

Molim te pošalji mi onu izjavu glede Radića[1], po mogućnosti, prvom poštom. Datum nek joj bude stari.

[1] Stjepan **Radić** je u »Hrvatskoj misli« objavio da su mu dr **Josip Smodlaka** i Juraj Kapić, urednik »Pučkog lista« u Splitu, kao članovi Odbora za podjelu novca naših iseljenika namijenjenog žrtvama narodnog pokreta 1903. protiv Khuena, rekli da su poslali Supilu 20.000 kruna. Njihov demanti objavio je »Novi list« 1906. br. 69.

NBS

130.

Rijeka 6. III 1906.

Supilo odvraća Trumbića od polemike s »Našim jedinstvom« i »Hrvatskom riječi«. Sluti šikane protiv sebe. Beč je »Grenzsperrom« natjerao Beograd da odustane od carinske unije sa Sofijom. Preporučuje Trumbiću miting za sporazum Srba i Hrvata na kom bi »slučajno« govorio viđeniji član Mađarske koalicije koji zna hrvatski, čime bi se njoj pružila podrška a i Riječkoj rezoluciji.

Primio sam tvoj list. Vidim cielu kampanju. Ne mislim, da je shodno zajezdit u polemiku. To i čekaju — Vaši u Spljetu i drugovi im u Zagrebu. Jedinstvu sam juče odgovorio u Otv. Dopisima, a preko njega i drugim. Mislim da je i Milić[1] polag. Danas sam mu pisao, poslao mu članak o Čingriji, zamolio ga za njegove biografične podatke — **ako bude potreba, da se i o njemu napiše ovaki članak** — potužio sam mu se na Jedinstvo, zaprietivši, da bi se mogla izgubit pacienca.

Priporuči Jozu, i puno mu priporuči, da ne bi »abrumo« polemiku, a osobito ne sa »Hrv(atskom) Rieči«[2], koja onako piše, jer kako mi se čini dr. Drinković[3] je uvriedjen, što se njega nije zvalo na Rieku.

Kossuthovo pismo[4] Haram(bašiću) i Medakoviću[5] bilo je korektno i oprezno. Izjava od njih moglo bi se dobiti i drugih, ali sad, meni se čini, više ih treba njima, nego nama. Jer ovamo gnjave i to težko. Ukinućem kolportaže nanesena je nova šteta »N(ovom) Listu«. Oko 300 komada manje! Uz to je moguće da bude i gore, osobito sa mnom. Srbija je popustila jer je, bez magjarskoga zaledja, morala, inače bi bilo došlo i do goreg, kamo li Grenzsperre[6]. Dan 19. veljače[7] bio je sudbonosan i za srb. bug. car. savez. Bugarska je razumjela položaj i dala joj slobodne ruke, a malo pustila službene listove, da pišu »za obsjenit prostotu«.

Koalicija se otresla Banffy. Otišao je sâm inače bi ga bili izključili. Na odlazku zaštrcao je otrov. To je ipak dobro, da je otišao i da ga njegovi ostavljaju.

Valjalo bi radit kod Čeha, ali tko ih pozna i tko im vjeruje. Beč zaboravlja Austriju s isbornim reformama, a u Ugarskoj misli upotrebit »ulicu«

za ono zašto je Hrvate god. 1848. Poslie će joj dat »platu«. Mogu te uvjerit, da u vladinim krugovima još uvjek drže, da ćete se sastat nenadano na Rieci i ôsim što bi bili razpršeni, pripravili bi novi štrajk. Ovdje je neprestano Goldner, vodja socijalista, a nače agenat Kristoffyev[8]. Mene su došli **»iskreni prijatelji sporazuma«** pitat, kad ćete doći.

Kako bi bilo, da u Spljetu priredite jedan meeting za sporazum Srba i Hrvata, ili **pod kojom formom.** Na tom meetingu mogao bi se **slučajno** naći jedan od uvaženijih Košutovaca, pak **slučajno** pozdravljen, da slučajno »improvizira« govor, koji bi mu ja **slučajno** već unapried sastavio. Imadu dva koji govore hrvatski, a došli bi kad bi im javio, jedan ili drugi. To bi našim Avarima imponiralo, da čuju iz njihovih usta nekoliko rieči o slobodi i sporazumku. Promisli, podmetni koga, da nešto učini, pa mi javi.

Ako misliš, da ipak treba juriš na »Jedinstvo«, a onda javi opet. Ja mislim, da je bolje, da konferencija[9] nije **sad** bila. Kašnje će više vrieditі, ali to glupani ne razumiju.

Bepo Duplančić[10] me moli, da te molim, da se zauzmeš za njega za jedan poso kod Salvi[11]. Reci Bepu, da sam ti piso i čini ga neka ti govori, pa učini što možeš, obzirom na me, ako ne na nj, jer sam u intimnom prijateljstvu sa njegovim tastom i kunjadom.

Pošalji mi onu izjavu.

Pozdravi gospodju i Joza, komu ne pišem, a imo bi mu ponovit ovo gornje Ako me potjeraju s Rieke, uzbudu li mi se stvari činile zgodne za dalji rad eto me k Vama u Spljet — inače sbogom diko! A mogli bi me lako potjerat osobito kad dodje novi komesar. Sad u ožujku vrši se pet godina mog boravka na Rieci. Mogao bi pitat državljanstvo pošto time imam naslov, ali se bojim, prvo da me sad ne odbiju, a drugo da im tim ne dam sam ideju za potjeru. Što se tebi čini?

---

[1] Milić Vicko

[2] »Hrvatska rieč«, polutjednik, kasnije tjednik, počinje izlaziti u Šibeniku 1905. Prestaje izlaziti 1914. kada je zabranjena.

[3] Drinković dr Mate, političar i liječnik (Jelsa, 29. IV 1868 — Beč, 18. V 1931). Jedan od prvaka Stranke prava u Dalmaciji, od 1908—1918 zastupnik šibenskog kotara u Dalmatinskom saboru. Od 1903—1914 izdavao u Šibeniku »Hrvatsku riječ«. Od početka rata do početka 1918. prosjedio po tamnicama Austrije kao veleizdajnik. Član je uprave »Narodne organizacije Srba, Hrvata i Slovenata u Dalmaciji«. U vladi Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba (1918) postaje Povjerenik za narodnu obranu. U Konstituanti bio je predsjednik Narodnog kluba, predstavnika Hrvatske zajednice umjerene anticentralističke grupacije. Više puta ministar. Opširnije o njemu v. »Obzor«, 1931, br. 115.

[4] Riječ je o Kossuthovu odgovoru Harambašiću, Medakoviću i Zagorcu koji su se njemu žalili na pisanje Banffyjevog »Pesti Hirlap«. Ovaj je list komentirajući vijest da će se na željeznicama u Hrvatskoj uvesti hrvatski jezik istaknuo da bi bilo vrijeme prestati s tim komedijama te je uopće pisao protiv politike Riječke rezolucije. U svom odgovoru Kossuth ih uvjerava u vjernost Mađarske koalicije (v. »Novi list«, 1906, br. 62 i 64).

[5] Medaković dr Bogdan, predsjednik Hrvatskog sabora (Novi Sad, 1854 — Beč, 11. V 1930). 1883. izabran u Hrvatski sabor gdje jedini od srpskih zastupnika nije uz Khuena. 1887. ušao u izbore sa hrvatskom opozicijom — no nasiljem oboren. Poslanik na Srpskom crkvenom saboru u Sremskim Karlovcima u svim saborskim periodama od 1882. gdje je surađivao s liberalnom strankom Polit-Desančića. Predsjednik Srpske samostalne stranke od njenog osnutka, sudjeluje pri donošenju Riječke i Zadarske rezolucije, član je odbora za pregovore s mađarskom opozicijom o njihovoj primjeni. Od 1906—1918. predsjednik Hrvatskog sabora; predsjednik hrvatskih delegata na Ugarskom saboru; prvak Srpskohrvatske koalicije, kao njen predstavnik delegiran nakon rata u Privremeno narodno predstavništvo. Istupio iz Demokratske stranke zbog njene politike prema Hrvatima. Opširnije o njemu v. »Vreme«, 1930, br. 3008; »Jutarnji list«, 1930, br. 6563.

[6] Grenzsperre — znači zatvaranje granice. Kad je Austro-Ugarska početkom 1906. doznala za srpsko-bugarski carinski savez, zaključen ljeti 1905. radi obrane od eksploatiranja velikih država, prekinula je trgovinske pregovore sa Srbijom i zabranila uvoz stoke smatrajući da je taj savez uperen protiv njenih političkih i ekonomskih interesa. Iako je Srbija ubrzo našla nova tržišta, napustila je glavne odredbe carinskog saveza, našto je Monarhija obustavila represalije.

[7] Za taj dan bila je urečena u Rijeci konferencija delegata banovinskih i dalmatinskih stranaka za primjenu politike Riječke rezolucije (P. Čingrija, A. Trumbić, A. Puljezi, Đ. Krasojević te lica pod br. 1, 4 i 5 u bilješkama ovoga pisma te delegata Mađarske koalicije. Međutim, baš za 19. II — uz samo 2 dana predobjave — sazvan je Ugarsko-hrvatski sabor, no odmah raspušten i vojskom razjuren. Nakon toga su Čingrija i Kossuth odgodili sastanak delegata na 28. II, pa na bolja vremena.

[8] Kristoffy Josip, mađarski političar (Makón, 7. IX 1857. — .... 1927). U parlament izabran 1896. Ministar unutrašnjih poslova u Fejérváryjevu kabinetu (1905), fanatik održanja Monarhije, uporni zagovornik općeg prava glasa, koji gleda u konzervativnom seljaštvu najveće državno i dinastično uporište. Glavni mađarski pouzdanik austro-ugarskog prijestolonasljednika Franje Ferdinanda. Više o njemu v. »Obzor«, 1927, br. 110.

[9] Vidi bilješku br. 7.

[10] Duplančić Josip, poslovođa zastupstva Ugarsko-hrvatskog parobrodarskog društva u Splitu gdje je i rođen 25. III 1853. i umro 10. III 1919. Često je poslovno dolazio u Rijeku, sjedište tog društva u kojem je jedan od glavnih akcionara bio njegov tast. Osjećao se Talijanom. Neko vrijeme bio je francuski počasni konzul.

[11] Salvi dr Ercolano, advokat i vođa splitskih Talijana (Split, 1862 — Rim, 17. XI 1920). Od 1891. dalje stalno član Dalmatinskog sabora biran u zadarskoj trgovačko-obrtničkoj komori. Kad je Italija oglasila rat Austro-Ugarskoj (23. IV 1915) bio je uhapšen, konfiniran u Grazu, optužen za veleizdaju, pa amnestiran. Na mirovnoj konferenciji u Parizu borio se da Dalmacija pripadne Italiji. Više o njemu v. »Rivista dalmatica«, 1931, sv. 3, str. 18—26.

NBS

131.

Rijeka 28. III 1906.

Supilo upozorava Trumbića na službenu vijest o šurovanju Mađarske koalicije s inozemstvom kao i na istodobnu denuncijaciju da se Supilu šalje oružje, o čemu je obaviješten iz Budimpešte, te preporučuje — bude li zatvoren — da se to iskoristi za narodnu stvar.

Ti i opet zašutio. Ili se još uvijek srdiš na neodpremljene brzojave? Ovamo je škakljivo. Ona tajanstvena nota službena[1] o šurovanju Koalicije sa inozemstvom skopčana je sa denuncijacijom (ili izmišljotinom u samomu ministarstvu nut. poslova) o **nekakvoj odpremi oružja koje je bajagi meni povjereno.** Laž i izmišljotina, ali naredjena je proti meni tajna pazka i što će još bit ne znam. Koprcam se, kako bolje uzmogu, jer su me iz Bpešte o svemu obaviestili, a ja sam učinio neke korake. Nadam se da neće biti zla, jer sam absolutno nevin i mislim da se dobro držim, nu uzčuješ li što gledaj da od toga učinite kapital i nemojte pustit, da me bez ikakve koristi za stvar makar za kratko vrieme proguta mrak.

Reci komu, da javi što iz Spljeta, ali pametno i onako kako treba.

[1] U tom službenom saopćenju vlade u Pešti stoji da »mađarska koalicija radi na otcjepljenju Ugarske od Austrije i dinastije« i da je u sumnjivom odnosu sa Srbijom te da će se poduzeti stroge protumjere. V. »Novi list«, 1906, br. 82: Očitovanje Potočnjakovo.

NBS

132.

Rijeka 1. VI 1906.

Poslije sastava Wekerleove vlade Mađarske koalicije i afirmacije Hrvatsko-srpske koalicije na majskim izborima, Supilo izvješćuje Pera Čingriju kako je (u Pešti) sklopio sporazum s banom Pejačevićem o uređenju odnosa između Hrvatske i Ugarske. Predviđa teškoće oko sastava autonomne vlade i — ustreba li — zatražit će Čingrijinu podršku. Vjeruje da će jednoglasno biti izabran u Glini.

Juče sam se vratio iz Budimpešte. Kad bi Vam nizao utiske bila bi čitava knjiga. Glavni je utisak taj, da većina naših ljudi niesu dorasli situaciji. Pomagali su me Srbi[1], Tuškan, Mažuranić[2] i još trojica-četvorica, a ono drugo znate kako je. Valjalo je učinit, da se ne vrate doma praznih ruka i postiglo se koliko se moglo. Ali da znate truda! Dali su mi neku »punomoć« (pismenu) pak sam se komprco, kako se bolje moglo i napokon je narodna stranka prsla u zrak, a sa Pejačevićem smo se baš dobro nagodili. Deklaracija[3] delegata je dobar utisak učinila. Više puta bilo mi je došlo, da ih pošaljem s vragom, ali se valjalo sustezat.

Sada čeka drugi puno veći posao: organizacija nove vlade i nove vladine stranke. Pejačević je čovjek dobričina, ali slab, a apetiti bi mogli sve pokvariti. Valja namjestit ljude poštene i sposobne oko njega, koje je u parlamentarnom klubu težko naći. Tu je opet potreba Vašeg upliva. Osobito nam je nuždno naći dobra čovjeka za školstvo. Želio bi, da to mjesto zapremi naš Nodilo[4]. Poštenijeg, narodnijeg i sposobnijeg nemaju. Ali intriganti hoće da podižu lažne rodoljube i prevrtljivce. Ako bude potrebno poslat ću Vam jedan brzojav, da me u ovom radu poduprete, jer do Vašeg mnienja mnogo drže i Vašem se auktoritetu klanjaju. Medaković je sasvim složan sa mnom i uztreba li, njemu bi se imalo brzojavit, da ih pomaže s Vašom brzojavkom kapacitirati s većim uspjehom. Potočnjak se podnosi da ne može gore. Taj čovjek je ambicijozan do ludila i pri tom lien i nesposoban. Pišem i Trumbiću, koga su onomadne uzalud zvali u Zagreb. No i onako je prošlo dosta dobro kakvi su elementi.

Moj izbor u Glini[5] bit će prije sastanka sabora, i kako držim jednoglasan. Onda ću poći gori, a poslie što bog dade s ovim našim ljudima. A valja ih uzimat kakvi su, jer drugih nema.

Pozdravite Melka, Boža, Stiepa i svu družinu.

---

[1] Kao: Krasojević dr Đorđe, Lisavac dr Mladen, Medaković dr Bogdan, Popović dr Dušan, Pribićević Svetozar.

[2] Mažuranić dr Bogoslav, političar i liječnik (Novi Vinodolski, 8. XII 1866 — Novi Vinodolski 22. II 1918). God. 1897. stalno zastupnik u Hrvatskom saboru, najprije kao član Stranke prava a od 1906. kao član Hrvatske stranke prava u sklopu Hrvatsko-srpske koalicije; tada je izabran za delegata u Ugarski sabor i za člana regnikolarne deputacije za obnovu financijalne nagodbe. Neko vrijeme predsjednik Kluba hrvatskih delegata u Pešti. Opširnije o njemu v. »Obzor«, 1918, br. 43; »Hrvatska riječ«, 1918, br. 48.

[3] Na izborima za Hrvatski sabor početkom svibnja afirmirala se Hrvatsko-srpska koalicija; njegovi delegati na Ugarskom saboru, članovi Koalicije, dali su Deklaraciju o povjerenju Wekerleovoj vladi Mađarske koalicije na osnovu koje je došlo do pakta s Pejačevićem, uz sudjelovanje ministarskog vijeća, za saniranje odnosa Hrvatske i Ugarske i prilika u Banovini: ban će pribaviti sankciju zakonskim nacrtima o poroti, nezavisnosti sudaca, slobodi štampe, čistoći izbora, dok će ujesen doći na red ostale reforme spomenute u kraljevom reskriptu.

[4] Nodilo prof. Natko, historik, političar i publicist (Split, 21. VIII 1834 — Zagreb, 25. V 1912). Istaknuta ličnost narodnog preporoda u Dalmaciji. Živo sudjeluje od 1861. god. u pokretu za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom; 5 godina urednik zadarskog »Narodnog lista«. Svuda je zastupao ideju jedinstva Hrvata i Srba. 1867. i

1870. izabran u Dalmatinski sabor. Profesor opće povijesti na novootvorenom Zagrebačkom sveučilištu, pa rektor. Predsjednik Društva hrvatskih književnika (1907). Historijski pisac. Vidi Šišićev nekrolog u »Hrvatskom kolu«, 1912, str. 282—313; »Narodni list«, jubilarni broj 1912, str. 7; »Zadarska revija«, 1961, br. 4—5.

[5] Krajem lipnja Supilo je izabran u Glini gdje se Sv. Pribićević odrekao mandata zadržavši onaj u Korenici.

HAD

133.

Rijeka 1. VI 1906.

Ističući Trumbiću da je teško osjećao njegovu odsutnost u Zagrebu i Pešti, Supilo izjavljuje da smatra da je dobro kako je učinjeno i pita ga za mišljenje. Žali se na nedoraslost domaćih političkih ljudi koji Trumbića ipak vrlo cijene.

Da znaš koliko sam puta, kroz ovo dvadeset dana boravka u Zagrebu i u Pešti, zavapio za tobom! Niesi došao na poziv. Sad što ti ga je tu ti ga je, učinilo se što se dalo i mislim da je dobro učinjeno. Ali velike muke sa ovim našim ljudima! Ja sam ne znam kako će se to iz njih izkalupit vladajuća stranka. Bit će velike muke. Osvete i apetiti se natječu sa nesposobnošću i glupošću, a sve treba suzbijati.

Što ti se čini od deklaracije? Piši mi tvoje mnienje. Ako si zadovoljan sa ovim dosadanjim podupri me sa tvojim uplivom, **koji se u Zagrebu** vrlo cieni. Možeš to pismom ili brzojavno, ako ti je muka dolaziti, kad bi ti se poručilo.

NBS

134.

Budimpešta 6. VI 1906.

Supilo ponavlja Trumbiću uvjerenje da »se učinilo sve što se moglo« te mu godi da je on zadovoljan. Smatra da ničim nije vezao ruke delegaciji za pitanja iz Riječke rezolucije. Raduje ga spisak autonomne vlade; samo najviše kompromitirani veliki župani bit će smijenjeni. Poručuje Smodlaki da Trumbiću »ne čini opazaka gdje im mjesta nema«.

Primio sam danas iz Rieke tvoj list. Glede brzojava sa Duplančićem radilo se o njegovoj stvari. Meni su u Zagrebu rekli, da su te oni iza izbora pozvali, pak da si odgovorio, da ne možeš doći. Na to sam mislio u svom listu. Nego sad što ti ga je tu ti ga je — uvjeren sam, da bi i ti ono isto bio učinio, što sam i ja, da si bio i da bi ja tebe bio podupirao u svim pitanjima što sam ih sada sam promicao, uz pomoć Medakovića, Zagorca, Tuškana i dr. **Učinilo se sve što se je moglo.** Drago mi je, da si zadovoljan s uspjehom. Obavljeno je tekuće, nužno, predradnje za čas kada će Vaša delegacija riešavati »one u riečkoj resoluciji uočene sporove i povrede«, u koliko se ove zadnje ne bi dotle administrativnim putem riešile. Nastojao sam, da Vam ničim ne budu vezane ruke i držim, da je to pošlo za rukom.

Danas i sutra se obrazuje nova vlada. Bilo je opet užasno težko, ali napokon je primljena jednodušno ova lista:

Dr. Vl. Nikolić[1] podban

Dr. Milan Rojc[2] odvj. u Belovaru i ban. zast. bogoštovje i nastavu.

Dr. Badaj[3] odvj. u Zemunu pravosudje.

Ova dva spadaju u najsposobnije koalicijone sile. Baš bi reko **najsposobniji u Hrvatskoj.**

Za bogoštovje i nast. trebalo je čovjeka, koji je naših misli, a opet popima nije zazoran. Da si ti u Hrvatskoj ti bi bio podban, ali i to je peh, da niesi. Svi su govorili: da je Trumbić tu! Govorilo se da te brže učine gradjaninom i koješta, što opet bi bilo i *odviše velika* testimonium paupertatis[4] za Banovinu.

Ova dvojica brzojavno su pozvana ovamo. Ako prime, onda smo na konju. Od velikih župana će nova vlada za sad poskidat samo *najkompromitovanije.* Sa mjestima valja biti oprezan. Niti ima dovoljno sposobnih ljudi, niti ima novaca, da se pobacaju u pensiju na tuceti činovnika, ali najizloženiji biljezi staroga režima moraju ići. I tu je težko, jer valja svladat apetite na kandidature velikih župana. I t. d. Da znaš koja muka i **koliko mizerija.**

Ako Badaj i Rojc ne prime, (o čemu dvojim) onda se treba obazirat za drugim.

Ja mislim ovdje ostati do subote. Sad već ide bolje i ono sam ti javio, da me brzojavno podupreš iz bojazni, da nam se ne raztepu kao rakova djeca. Nu već su nešto bolje upućeni i izmuštrani.

Jozo je opet ritnuo, ili netko drugi za njega. Pozdravi ga i reci mu, da mu zahvaljujem na onaj do skrajnosti pretjeran, ali opet prijateljski članak, ali da uvaži tvoj težki položaj kao načelnika Spljeta, pak da ne čini opazaka, gdje im mjesta nema. Ono je bilo pretjerano do njega. Inače je on ženijalna glavica, koja se tako lako snadje u najzamršenijim političkim pitanjima.

---

[1] N i k o l i ć dr Vladimir, podban (Rakov Potok, 1853 — Zagreb, 18. IV 1933). Kao veliki župan u Ogulinu zadnjih godina Khuenova režima pokazao »jaku« ruku: baca u koš Supilove žalbe na šikane, »Novog lista«, uslijed čega S. seli novine sa Sušaka u Rijeku gdje vrijedi mađarski zakon o štampi a osobito 1903. kad je u županiji uz prijeki sud u nekim mjestima bilo mrtvih i ranjenih i oko 3000 zatvorenih. Poslije Khuenova pada približio se Hrvatsko-srpskoj koaliciji koja ga kao vanstranačkog kandidata pomaže na izborima 1906, kad postaje predstojnik vladinog Odjela za unutrašnje poslove. Dugo je zastupnik Srba u Hrvatskom saboru. Više o njemu v. »Novosti«, 1933, br. 107 i 108; »Hrvatski list«, 1933, br. 111.

[2] R o j c dr Milan, političar, publicist i advokat (Zagreb, 28. IX 1855 — Zagreb, 1. VI 1946). Zastupnik u Hrvatskom saboru kao član Hrvatsko-srpske koalicije; 1906. i 1917. predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade; član regnikolarne deputacije. Nakon prevrata napušta Demokratsku stranku zastupajući potrebu sporazuma Hrvata i Srba i osuđujući centralizam. Kao predstojnik Odjela zaslužan za osnivanje niza fakulteta i visokih škola. Pravni i politički pisac. Opširnije o njemu vidi: »Obzor«, 1935, br. 224; »Ekonomist«, 1935, br. 7, str. 289—291.

[3] B a d a j dr Aleksandar, odjelni predstojnik za pravosuđe i predsjednik Stola sedmorice (Cernik, 9. III 1858 — Zagreb, 28. I 1937). Na programu Hrvatsko-srpske koalicije izabran 1906. u Sabor. Odjelni je predstojnik za pravosuđe do pada koalicione vlade (VI. 1907), a to postaje opet 1917, kad je Koalicija dobila vladu. Narodno vijeće imenovalo ga komesarom za pravosuđe. Publicirao više napisa iz pravnih nauka, naročito u »Mjesečniku« Pravničkog društva. Više o njemu v. »Novosti«, 1937, br. 29; »Mjesečnik«, 1937, br. 2/3.

[4] Latinski izraz: svjedodžba siromaštva, nedoraslosti.

NBS

135.

Rijeka 13. VIII 1906.

Supilo javlja Trumbiću da ga zabrinjava držanje zastupnika Hrvatske stranke prava i pisanje njenog organa »Hrvatska« koji denuncira Supila kao veleizdajnika. Traži da Trumbić to spriječi.

Odavna ti se niesam javio. Naše su stvari pošle dobro. Bilo je muke, ali se prebrdilo. Kad se sastanemo pripoviedat ću ti.

Ima jedna stvar, koja me zabrinjuje: držanje »Hrvatske«[1] i ljudi, koji su oko nje. Hrv(atska) stranka prava broji 17 zastupnika, ali tu su tek 3 ili 4, koji ti davaju ono grozno blamirajuće »mjerodavne« pravce. Uzeli su za savjetnika Klaića[2] i taj im piše članke **u ime novoga kursa!!** Nezadovoljstvo je veliko.

U oči njihove skupštine valjat će, da interveniraš svakako. A dobro bi bilo, da već sada pišeš štogod Zagorcu ili Harambašiću (bolje prvomu) ob ovom, što ćeš bit i sam opazio. Članak »Vratolomna politika«, štampan u broju »Hrv(atske)« od utorka **direkte napada na mene.** Tu se kaže, da u koaliciji postoje elementi koji teže za raspadom monarkije ali hrvatska stranka prava odriče se tih težnja. I dalje sve veleizdajničke denuncijacije a la Argus. Harambašić mi je priznao, da je članak napisao Klaić, a njega je uvjerio, da nišani na Franka. Pošto takovih »Klaića« ima sada više, to se valja na vrieme zauzet, jer dodje li do gusta, onda će ih trebat **raztepsti,** pošto ne mislim, da naša politika može trpiti da se uskršava folnegovićanizam i brešćenskizam. U slučaju izpada bila bi sa mnom veća polovina onih zastupnika. Ali bi bilo puno bolje, da do toga ne dodje.

Nadji formu, pak ih upozori. Kukavice su, ali intriganstvu podani. Od tebe imaju rešpekta kao od nezaiteresirane ličnosti. Učini što misliš, da će bit bolje. Njima bi trebalo jednostavno reći **da me slušaju,** jer gdje zinu na svoju ruku, tu su ti budalaštine. Oni će tebe poslušat, ako to na taktički način kažeš. Meni je dodijalo trkat u Zagreb i neprestano nagovarat. Promislit će, da ja tu imam bog zna kojih tajnih osnova. Jer najgluplji su, kad su — lukavi i oprezni.

To ti je materijal s kojim imamo raditi u saboru. Meni je od briga baš težko, ali ako vidim da ne ide, učinit ću što bude nužno.

Ova naša politika, u kojoj si se ti i gospar Pero **toliko izložio ne smije** da bude bez uspjeha radi ograničenosti i tvrdoglavosti pojedinaca. Učini se čut, ali ne spominji, da sam ti pisao.

---

[1] »Hrvatska«. List počeo izdavati 1. VI 1906. Klub Hrvatske stranke prava u Zagrebu. Odgovorni urednik u početku, do 20. IV 1907, bio je August Harambašić, a uistinu je u početku list uređivao Vjekoslav Klaić. U toku 1907. list je podupirao politiku Riječke rezolucije, no to je podupiranje kasnije sve više slabilo. 1908. uredništvo preuzima Kerubin Šegvić. List prestaje izlaziti 1909. godine.

[2] K l a i ć Vjekoslav, historičar, geograf i književnik (Garčin kod Slavonskog Broda, 28. VII 1849 — Zagreb, 1. VII 1928). Privatni docent za geografiju južnoslavenskih zemalja, redoviti profesor opće povijesti na Sveučilištu u Zagrebu (1893—1922), pravi član Jugoslavenske akademije, urednik Vienca. Objavio je brojne rasprave iz hrvatske prošlosti od najstarijih vremena do sredine XIX st. Više o njemu v. J. Nagy: Vjekoslav Klaić, predgovor uz »Crtice iz hrvatske prošlosti«, Zagreb, 1928; R. Horvat: Vjekoslav Klaić, »Nastavni vjesnik«, 1928; »Enciklopedija Jugoslavije«.

NBS

136.

Rijeka 14. VIII 1906.

Supilo izvješćuje Pera Čingriju da je imao mnogo teškoća dok su imenovani odjelni predstojnici. Njih hvali kao i Srbe, a žigoše dio zastupnika Hrvatske stranke prava i pisanje »Hrvatske« protiv njega te traži pomoć Čingrijinu. U tu svrhu navodi rušilačko držanje mladih delegata u Ugarskom saboru.

Niesam Vam odavno piso. Kroz ova zadnja dva mjeseca izdogadjalo se dosta stvari i bilo je velike borbe, dokle smo upravo **pobiedili** i kralj se od-

lučio da potpiše imenovanja. Tu je mene tokala[1] jedna vrlo mučna i odvažna zadaća, koju sam izvršio prebrdivši sve poteškoće, koje su nicale i sprieda i iza ledja. Kad je sve bilo uredjeno, onda smo bana nagovorili, da ide u Ischl[2], na što se on težko odlučio, ali je napokon pošo. Sad ćemo imat zasiedanje u oktobru.

Pisao sam Trumbiću, da bi bilo dobro, da u septembru trkne do Zagreba, gdje ima koješta, da uredimo. Znate naše ljude... Još su najbolji Srbi, koji baš razumiju, što je politika i kako se vodi. Medaković mi je govorio, da će, kad svrši kuru u Karlsbadu[3], pokrenut ideu, da se Starješinstvo Zajednice[4] sastane u Dubrovniku, pak tu bi se moglo razgovorit malo o raznim našim stvarima. Na svakom koraku se osjeća pomanjkanje ljudi, a za svaku stvar treba vražije muke, dok ih se nagovori na nešto, što bi se inače u dva minuta moglo zaključit. Ovi naši odjelni predstojnici primili su se posla i rada puno i marljivo. Taj se rad ne može vidjet, a nervozna zagrebačka javnost željela bi, da svaki dan donese po jedno novo čudo. Isto kako žene.

Osjećam, da će se sva teža pitanja osušit na meni, a nemam dovoljno sposobnih ljudi, da podupiru, naprotiv ima dosta intriganata, koji mi jamu kopaju, jer su uvjereni, da bi se tako posušio ovi navrtak, koji smo tek uciepili u Hrvatskoj. Potreba je, baš potreba, da budem pomožen iz Dalmacije, bilo javno u novinama bilo kod zagrebačkih političara privatno. Nije ovo fraza. Ima momenata, kad se od većine naših zastupnika mora tražiti da **posluša,** a ne može im se iznosit sve vanka, jerbo odmah obaznaju sve kafane. Tako na p. ja sam prigodom banova povratka iz Ischla u jednoj intervisti sa urednikom »Budapesti Hirlapa« dao izjavu glede našeg držanja u budućem saborskom zasiedanju. Svaka rieč moja bila je promišljena i imala je **svoju svrhu,** koja se ne može izreći javno, a kad bi vam pripovidio, **dali biste** mi pravo, kao što mi je do i Medaković, kad sam mu sve reko. I — što ćete vidjet! — **Frank** i popovi oko »Hrvatstva«[5] napadnu mene (zno je **Frank** zašto!) radi te izjave, a »Hrvatska« mjesto da brani, ili šuti, ona u zavijenom i uljudnom tonu reče, **da oni ne mogu biti odgovorni za izjave, koje čini zastupnik, koji nije njihove stranke!** I to poručuju meni, koji u špagu imam **pismenu punomoć,** danu mi od koalicije, da u **njezino ime** činim one korake, koje nadjem za nužne kao koristne promicanju riečke resolucije!! Što je na stvari bilo? U uredničtvo lista ušuljao se neki Klaić, sumnjiva politička figura. i on, veliki prijatelj Franka, štampac na ime stranke desavuiranje! Morao sam šutiti, da ne pravim bruke. Drugi put štampaju članak pod naslovom »Vratolomna politika«, u kome mene prikazuju (bez imenovat me razumije se) **kao veleizdajnika,** koji hoće da na ruševinama monarhije gradi nove konstelacije — a to je vratolomna polemika! Da ih je Khuen naručio ne bi gore pisali. Podjem u Harambašića (urednika »Hrvatske«) i opsujem ga kako prasca, a on mi reče, da je članak napisao Klaić i da mu je dokazivao da je uperen — proti Franku! Što ćete sa takim budalama? Mažuranić, Barčić, Lukinić[6]. Tuškan i drugi izvanjski zastupnici uprav su se uzrujali i svašta govore. Ja bi im mogo klub rastepati kad god hoću, naime klub hrvatske stranke prava — ali što ćete s njima, kad nije zloba, nego glupost i nasiedanje intrigantima! Dobro bi bilo, kad bi »Crv. Hrv.« upozorila zagr. »Hrvatsku«, da se čuva nekih mentora, koji hoće da nas dovedu na tanak led, i da se ne istrčavaju sa izjavama, za koje, kako čujete (a istina je) ni sami članovi njihova kluba niti su bili pitani, niti su znali. Ovaka poruka, u opreznoj formi iznesena, sa strane »C. H.« puno bi djelovala, jer oni znadu, **da barem Vi** niste im se zauzimali za drugo, nego da im pomognete.

Valja vojevat u Budimpešti. Lako bi bilo, da je Košut zdrav i da ministarstvo sastoji od ljudi, **koji mislu kako i on.** Brzo bi se stvari uredile. Ovako pak, valja se mučit, a naši se u Budimpešti i u Zagrebu opijaju, držu zdravice domovini i davaju izjave, koje su kadre da poruše toliko toga, što se težkom mukom iza kulisa pripravilo. Ima ih takijeh, da su kapači[7] doć u

jutro u 9 sati u klub **ravno iz bordela**, gdje su prošli cielu noć i onako mamurni odpucat govoranciju, koja je kadra uzkolebat sve najpomnije smišljene kombinacije i planove!! Ovo se Vama tužim, da vidite, s kakvijem se materijalom radi, i kako malo moralne pomoći dobro dodje. Eda nova generacija bude bolja — premda me je strah. Neko veče u Hotel Royalu imali su taku pijanku, da do 4 ure u jutro niesam mogo usnut i onda sam otišo iz tog hotela, te više se nikad neću vratit. Taka je to bila bahanalija, a učinili su je mladi.

I Vi imate tamo vragove, ali ti barem niesu živine. Barem se niesu opijali. Pozdravljam Vas puno, pozdravite Melka, Boža, Stiepa i sve prijatelje.

---

[1] Prema talijanskom toccare znači (i): zapasti.

[2] Mineralno kupalište kod Salzburga koje je često posjećivao kralj Franjo Josip.

[3] Njemački naziv za »Karlovy Vary«, poznato mineralno kupalište u sjeverozapadnoj Češkoj.

[4] »Starješinstvo hrvatske i srpske zajednice« izabrano je 20. II 1906. u Rijeci. Tada je riješeno da se izvijesti mađarska udružena opozicija da će s njome voditi pregovore 5 članova odbora koje je izabrala hrvatska riječka konferencija i 3 člana odbora koje je izabrala srpska zadarska konferencija. V. »Novi list«, 1906, br. 52 i 53.

[5] »Hrvatstvo«, pravaško-klerikalan list počeo izlaziti 1904. u Zagrebu; nazivan i »furtimaški« (v. p. 101, b. 5). Prvi urednik bio je August Harambašić kroz nekoliko mjeseci, a naslijedio ga Oton Slavnik. List prestaje izlaziti 1910. godine.

[6] Lukinić dr Edo, političar i advokat (Karlovac, 11. XI 1870 — Zagreb, 9. IV 1928). Pripadajući Hrvatskoj stranci prava od 1906—1918 zastupnik je Hrvatsko-srpske koalicije u Saboru i njegov delegat u Ugarskom saboru u Pešti. Oklevetan od Friedjunga u »Neue freie Presse« (v. Potočnjak). Član je delegacije Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba koja je 1. XII 1918. u Beogradu sudjelovala pri proglašenju »Ujedinjenja«. Predsjednik Skupštine, nekoliko puta ministar, jedan od prvaka Demokratske, Samostalne demokratske stranke i Seljačko-demokratske koalicije. Više o njemu vidi: »Riječ«, 1928, br. 84.

[7] Prema talijanskom capace znači: sposoban, kadar.

HAD

137.

Rijeka 13. IX 1906.

Nakon Hrvatskog svesokolskog sleta u Zagrebu došlo je do demonstracija riječkih Talijana protiv Hrvata a naročito dalmatinskih sokolaša, i Supilo traži od Trumbića da sokolaši demantiraju antimađarske poklike njima podmetnute. Javlja mu da je poslije neuspjeha kod Wekerlea i Andrassya, po ovlašćenju Koalicije, poslao ultimatum ugarskoj vladi zahtijevajući da istragu o demonstracijama vodi državni funkcionar a ne policija riječke općine. Ponovo se žali na zagrebačke političare.

Evo ti me, još uviek, »sulla breccia«[1]. Iz novina si čitao, pa što ćeš da ti pričam. Ali ja imam i drugih važnijih dokazala o huncutariji Talijana.

Ranjen je mladji brat Jako[2], kućni Benjamin[3]. Pomisli majku! Udariše mu 90 ponata[4] na rane. Nema pogibelji, ali se bojim da će ostat sakat u desnoj ruci, jer sa kažiprstom isto kao da ga i nema. Hvala ti na saučešću! Možeš misljet kako mi je.

Ali sad na stvar. Absolutno je nuždno, da vodje sokolaša iz Dalmacije, bar najglavniji, pošlju u Budimpeštu izjavu, **da nije istina, da su vikali proti Magjarima.** To bi trebalo odmah učinit, makar brzojavno, to zahtieva velika nužda, u kojoj se nahodimo radi ove pogibeljne akcije, koja je s velikim

majstorlukom uperena proti nama. Meni se čini da prelazimo najkritičniji momenat a što je najglavnije ne znamo sigurno **tko je** sve u Budimpešti bio sudionik, a tko je ostao neutralan. Ali da je gore sudionika nema sumnje.

Ja sam se, uz sav ovaj metež, upravo razkidao od truda da spasim situciju i naprama gore i naprama dolje i naprama talijanskoj riečkoj publici, čije javno mnienje boljih elemenata trebalo je neopozovno razoružati. Učinio sam što sam mogao, ali sâm, nisam mogao mnogo; naši u Zagrebu su jednostavno sjeli za stol pak stali deklamirati u kobasicama kako je Rieka po Bogu i kurcu hrvatska i samo hrvatska i ničija druga nego hrvatska. Nitko nije htio da uvaži i da vidi, da nas je neka tajna sila baš natjerala na riečki nož. Jer ja imam sila dokaza, da je **baš riečka policija sve znala što se sprema.**

Držanje magjarske štampe bilo je u prvi mah influencirano, kašnje se opet to uredilo, barem kod koalicione. Ali stvar **nije svršila.** Iza prohujane demonstracije može nas, ako ne budemo pametni i oprezni, dočekati veliki **moralni poraz,** a to je opet gore zlo. Ja sam pribrao upravo **nepobjedive dokaze** kupljene i organizirane autonomaške provokacije, ali ti dokazi bijahu sa gubernije[5] prosliedjeni **riečkoj policiji,** koja sav moj posao **splinjuje u dim,** dočim samo lovi najsitnije podatke proti Hrvatima. Nijedan od autonomaških kolovodja nije ni uapšen, sve su to »mirni gradjani«, a naše love i zatvaraju na same njihove prijave. I tako bi izašlo da su Hrvati na Rieci bili isfućkani, tučeni, izrugani, poliveni i za kaznu k tomu još i **osudjeni kao krivci!!** Infamno je što se tu sve dogadja!

Pokušali smo četiri puta preko Wekerla[6] i Andrassy[7], ali uspjeh je bio nikakav, a na guberniji kažu, da je ovo autonomna stvar i da oni ne mogu zagrabiti u autonomna prava magistrata[8], čija policija vodi — »istragu«. To su ti sve **stare tradicije,** kad su insulti Hrvata na Rieci bili inkuražirani i nagradjeni od ugarske vlade, a duh je još uviek isti. Ali mi na ovu igru ne možemo pristati i ja sam sve **dobro** razmislio, pak sam došao do zaključka, da je ovo postalo za nas **pitanje časti.** Koalicija mi je dala dozvolu, da, prema situaciji, u njezino ime napravim kako mislim i prihvatila je moj predlog: ako ugarska vlada ne digne iz ruka autonomaškoj policiji istragu nad riečkim dogadjajima i ne preda je jednom državnom funkcioneru, hrvatska koalicija povlači od toga sve posljedice naprama koalicijonoj ugarskoj vladi, ostajuć i nadalje vrućim faktorom sporazuma Hrvata i Magjara.

Ovaj »ultimatum« predao sam danas na guberniju i odmah je otišao u Budimpeštu. Večeras sam obširno pisao Kossuthu.

Stvar je dakle došla u napeti stadij, a naši ljudi će morati da budu konsekventni. Ti ćeš mi reći: je li za ovu malenkost bilo potrebno izbaciti tako skupocien fišek? I ja sam puno mislio na ovo i došao do uvjerenja, **da jest bilo potrebno,** jer nije malenkost, nego vrlo ozbiljna stvar (jesi li čitao, u onim najtežim danima komunike o riječkoj resoluciji?) a tu ozbiljnu stvar valja odvažno riešiti. Ti mene poznaš, jesam ja nagal i dosta »vatren«, ali u težkim momentima upotrebljujem svu snagu, da zagospodujem nad samim sobom. Uvjeren sam, da se ovo **moralo** učiniti.

A sada da ti iskreno rečem svoju: jebem im Boga i Zagrebu i njihovim paradama! Toga svega nije nam **sada** bilo potreba, dok još nemamo niti jednoga zakona primljena. Ali oni su taki, da je tu zaludu govorit. Tek su se malo podkožili sa od Dalmacije posudjenim političkim kapitalom i eto ih u parade i bahanalije, koje su nam sada samo od štete. Mogli su bez toga proći Oni niti su što zaboravili, niti su što naučili, niti će ikad išta naučiti, to je nekakva masa, koja nije sposobna za drugo, nego da se pušti inkulavat od svakoga i da slavi domovinu, a nas je zla kob osudila, da budemo nositi posljedice, što nam ih naša braća u materi zemlji stvaraju. U zadnja 2 mjeseca nisu drugo činili nego političkih giksera, i sada su zaparadili sa slaven-

skom solidarnošću baš ha! kako treba, a ona bundeva od Amruša bila je kao naručena. Bolje tikve Zagreb ne može željeti.

---

[1] Talijanski znači: na udaru, na proboju, biti u stalnoj borbi.

[2] Supilo Jako, knjigovođa (Dubrovnik, 28. VI 1886 — Beograd, 6. XII 1956). Najmlađi brat Franov. Svršio nautičku školu u Kotoru. Služio kod »Riječkog novog lista«, Jadranske banke u Splitu, Prve hrvatske štedionice u Zagrebu. Sudski vještak za knjigovodstvo. Aktivni sokolski radnik. »Novi list« od 5. IX 1906. javlja o demonstracijama ovo: J. S. je pored drugih najviše branio malu hrvatsku zastavu — zabranjenu uopće od magistrata. Njega su policijoti sabljom tri put udarili i to jednom u ruku a dva udarca u mišicu. Teško ranjen, srušio se i prenesen u bolnicu.

[3] Najmlađi i najmiliji sin starozavjetnog Jakova.

[4] Prema talijanskom punto znači (i): šav.

[5] Teritorijem Rijeke i kotara, o čijoj pripadnosti nije postignut sporazum Nagodbom, upravljala je privremeno ugarska vlada, konkretno Ministarstvo unutrašnjih poslova, preko gubernatora odnosno gubernije.

[6] Wekerle dr Aleksandar, mađarski državnik (Mór, 14. XI 1848 — Budimpešta, 26. VIII 1921). 1892. kao predsjednik vlade sproveo mnogo napadane crkvenopolitičke zakone (i civilni brak). 1906—1910. po drugi put premijer. Donošenjem željezničke pragmatike (v. bilješku o Kossuthu) kojom se ozakonjuje mađarski kao službeni jezik i na hrvatskim prugama prouzrokovao je prekid na Riječkoj rezoluciji zasnovane suradnje mađarskih koaliranih stranaka i Hrvatsko-srpske koalicije te ponovo doveo do zategnutih odnosa između Pešte i Zagreba (1907). Krajem rata postao po treći put predsjednik vlade dok ga revolucija nije zbacila.

[7] Andrássy Julije (Gyula) mlađi, mađarski državnik (Tőketerebes, 30. VI 1860 — Pešta, 11. IX 1929). Jedan od mađarskih pregovarača za provođenje Riječke rezolucije. U Wekerleovu koalicionu kabinetu ministar unutrašnjih poslova i kao takav dolazi u vezu sa Hrvatsko-srpskom koalicijom; nakon raskida s njom podržava nasilni režim bana Rauha. U unutrašnjoj politici protiv Tisze, a za širi izborni red i demokratske reforme. Oktobra 1921. učestvovao u puču da se bivši kralj Karlo postavi za mađarskog kralja.

[8] To jest općina koja je u talijanskim rukama.

NBS

138.

Rijeka 22. IX 1906.

Supilo šalje Vj. Spinčiću kopiju svoga izvještaja guverneru u vezi s talijanskim demonstracijama u Rijeci. Navodi momente koje treba naročito istaknuti u govorima u Carevinskom vijeću i preporučuje mu da pazi da se sve izvede taktično, da se ne pogorša politička situacija u Hrvatskoj.

Evo Vam brutte kopie moga izvještaja guverneru. Istodobno i članak dra Majstrovića.

Gospoda Biankini, Ivčević, Klaić bit će prikupili podatke o **Zadru.** I u mome izvješću ima nešto o tome.

Iz moga izvješća guverneru **donesite sve fakte.** Svjedoke ne, nego možete spomenuti, da su brojna svjedočanstva za ove fakte uvrštena u izvješću, što sam ga, na poziv guvernera, sastavio i njemu predao.

Za **politički momenat** neophodno je potrebno, da se kakove izjave o Rieci po Bogu i pravu hrvatskoj **izpuste,** a da se samo iztakne naše pravo da budemo štovani kao Hrvati u gradu gdje nas je toliko. Bilo bi koristno, **vrlo koristno,** kad bi se govor glede Rieke držao pravca moga izvještaja, koji izbija **na koncu,** i kad bi se uzroci ovih napadaja potražili u onome, što sam iztaknuo na početku. Evo Vam i moj talijanski članak: Italiani e Croati.

Preporučam puno, da stvar bude taktična, da nam ne pokvari i onako težku pol. situaciju u Hrvatskoj.

Iztaknite još i to: 1) laž je da su talijanški grobovi ili i grobovi sa tal. nadpisima na Trsatu bili oskvrnjeni.

2) Laž je da su demonstranti Hrvati pljačkali. Na Sušaku su se u jedan dućan, **nakon demonstracija,** uvukli neki lupeži od zanata, njih 3, a te je oblast odmah uhvatila.

3) Istina je naprotiv da su mnogim Hrvatima na Rieci talijanski dem. odnieli neke izloge, kao opančarima na Fiumari.

4) Istina je da su dem. tudj. i talij. podanici, od kojih je jedan ranjen u tučnjavi na Rieci (imenom Nascimbeni).

Ovo istaknite osobito:

5) Laž je, da su riečki talijani u ovim demonstracijama branili magjarsku stvar, nego su obratno bili solidarni sa talijanaškoj stvari u Dalmaciji.

6) Laž je što su pisale novine da su vikali proti Magjarima. Sam zast. Majstrović kaže da je to laž.

Tako ćete Vi preteći našu parlamentarnu razpravu, pak je osobito nužno, da, kad se tako trefilo, Vi sami u Beču **dadete pravac,** koji ćemo mi nastaviti.

N.B. Povratite mi svakako ovo izvješće.

Napomena: Na poleđini lista Spinčić pribilježio: Vratio sam mu izvještaj 28/9. Riječko redarstvo bilo je odsudilo samo 2 Sokolaša svakoga na 14 dana zatvora i globu. Odsjedili, slobodni, i to je sve.

ASRH, Rkp. Vj. Spinčić, fasc. 8, br. 175.

139.

Rijeka 23. IX 1906.

Supilo piše Trumbiću da je zadovoljan odgovorom ugarske vlade u vezi s demonstracijama. Vjeruje da će Koalicija moći raditi sa Saborom. O pripremama i izgledima stranaka za izbore. Preporučuje ponovno Trumbiću da pošalje u Peštu izjavu dalmatinskih sokolaša da nisu demonstrirali protiv Mađara.

Odgovor je došao od vlade, s kojim se, po mom mnienju, možemo zadovoljiti. Ne prima naše impozicije, ali nas moli da imamo povjerenje u one korake, koje će ona učiniti. Vidjet ćemo, nu nešto kao da je okrenulo na bolje, jer guverner iztražuje sam. Onomadne je ono došo u Jaka, činio primariusa da mu ranu odveže, i pitao ga sve podatke. Ono je valjda radi W.[1], koji nam je »prijatelj«.

Naši u Beču dali su se preteći od Pitacca[2]. Tek juče pisao mi je Spinčić na svoje i Ivčevićevo ime, da im pošaljem podatke[3], koje sam im odmah poslao!

Govoriš o Zagrebu. Tamo je zlo, u koliko ima dosta intriganata, koji se ne nadmeću sa radom i pametnim predlozima, nego zakulisnim rovarenjem proti drugovima. Jedan od takih postao je i naš prijatelj Potočnjak, pa sada čini se i Zagorac. Ovaj zadnji i prvi mrze se, ali mene hoće da malo prištinu, onako, po domaću, da im »ne smetam«.

Mislim da ćemo sa saborom izaći na kraj. Nas je 41, Šumanovićeva[4] grupa broji 8-9 ljudi, ta nam nije nesklona, a onda vel. župani[5] i 2-3 viriliste[6]. U težkim časovima možemo okupiti do 60 ljudi, a s tim se dade raditi. Frank se kostruši, ali se boji izbora. Imao sam prilike zaviriti u spise u presi-

diumu, iz kojih se vidi, da mu je barem 14 mandata bilo po Chavraku[7] darovano. U ovom kaosu Vašim izstupom u Bpešti on je svoje zadržao i dobio još neke.

Za nove izbore teško se odlučiti, jer nemamo stranke, koja bi mogla preuzeti jamstvo za neki aktualni program. Naprednjaci[8] su »razstavom crkve od države« (sada!) posjekli sebi žile u narodu, koji postavljen izmedju alternative: ateista ili klerikalac bježi u klerikalce. Tu je »horvatska stranka prava« sa svojim debelim popovima dobra protuteža, da ne idu u tabor furtimašima i Franka, ali opet njezin državopravni program je čini faktorom s kojim se ne može raditi. Tu bi trebalo da popuste i jedni i drugi, pak da se učini fuzija, ali danas je to još težko provesti, zato bi najbolje bilo, da klipše ovako kako se može, dokle se može. Ako se vidi da ne može dalje, ne ostaje nego raspust. »Pokretova« politika je još uviek študentska politika, gdje djaci vode glavnu rieč, a djaci ne mogu biti vladina stranka. A boljega materijala nema, pa to ti je muka. Lorković uvidja, da su s onim programom napravili »falopu«[9], nu sad je prekasno, bar do nove skupštine.

Da se bar provučemo kroz reforme i kroz novi izborni red. Taj će bit takodjer tvrda kost, jer naša opozicijonalna iztrčavanja prebrzo su nas dovela ostvarenju, a narodne prilike su nezrele. U Hrvatskoj se mogu svaki eksperimenti praviti. Elegović[10] dodje u kotar sa velikom zastavom, popne se na brežuljak, stane je nijati, ljudi se okupe na harangu i izaberu ga za zastupnika! Radić u sred Zagreba dočekiva seljačke pristaše maskiran od seljaka! Svaka se prdačina može praviti sa onom primitivnom masom.

Jozo je nemiran duh, ali nije loš, ima u njemu bar entuzijazma. Hiljadu mi je puta miliji nego ozbiljni glupani à la Gjalski i slični frack-männeri[11] u Zagrebu. Češi ga, ako možeš, odnio ga djavo — ta dade se on nagovoriti, i ako za kratko.

Naši odjelni predstojnici hramlju malo s političke strane. Nemaju političko oko; učinili su nekoliko »kapela«[12] u raznim imenovanjima, koja su za javno mnienje vidljivija, nego li liberalna vladavina. A ban bi mogao do(s)ta, ali je nekako slabić u politici i on. Ako podje za rukom maknuti ga malo.

Ima li što nova? Kad će spljetski lord mayor dobiti priestolonasljed?

Prosvjed spljetske občine dao sam u magj. novine i bio je tiskan u svima.

Dobro bi bilo, da svi starješine Sokola dadu izjavu, da se nije demonstriralo proti Magjarima. Ako možeš pokupi adesioni[13] brzojavno, jer je već prekasno i onako. Ako to učinite pošaljite je na

MAGYAR TUDOSITO BUDAPEST AKAERFA UTCZA 5

s molbom, da je dadu u novine. Ako imate koga da je napravi magjarski, ne bi škodilo.

---

[1] Wekerle.

[2] **Pitacco** Giorgio, talijanski političar (Piran, 1866 — Trst, 1945). Zastupnik Trsta u Austrijskom parlamentu (1905-7 i 1909-14). Prešavši u početku Prvog svjetskog rata u Italiju podupire intervencioniste protiv neutralista.

[3] O demonstracijama i pristranosti istrage.

[4] **Šumanović** dr Svetislav, podban (Šid, 12. IX 1860 — Zagreb, 22. III 1945). Advokat u Zagrebu. Od 1888. skoro stalno biran u Hrvatski sabor kao pristaša Narodne stranke (unionista) u kojoj je bio vođa Srba. 1903—1905 (15. VII) predstojnik Odjela Zemaljske vlade za unutrašnju upravu (podban). 1910. sudjeluje pri sklapanju pakta Hrvatsko-srpske koalicije i bana Tomašića pred Khuenom, predsjednikom vlade u Pešti. U više navrata delegat Hrvatskog sabora u Ugarskom saboru. 1899. član regnikolarne deputacije. Poslije Prvog svjetskog rata povukao se iz politike. Financijski stručnjak. Suosnivač Srpske banke u Zagrebu i njen predsjednik do početka posljednjeg rata. Više o njemu v. »Narodne novine«, 1903, br. 168 i 169.

[5] Bilo ih je 8.

[6] Crkveni velikodostojnici, grofovi i baruni; bilo ih je 10.

[7] Chavrak (Cavrak) Levin, podban (Zagreb, 1852 — Zagreb, 14. IV 1913). Veliki župan, 1904. predstojnik vladinog Odjela za bogoštovlje i nastavu, 1905. predstojnik za unutrašnje poslove; kao takav izdaje dan iza raspisivanja izbora povjerljivu okružnicu o nadziranju »urotnika«, u prvom redu Srba iz Srpsko-hrvatske koalicije. Nakon njene pobjede i političkog preokreta 1906. povlači se s javnog polja do veljače 1910. kad sudjeluje pri sklapanju pakta između koalicije i bana Tomašića i dolazi na čelo unutrašnjeg odjela zemaljske vlade. Na tom položaju ostaje 2 godine. Ponovno je izabran zastupnikom u Hrvatski sabor i delegatom. Opširnije o njemu v. »Narodne novine«, 1913, br. 85; »Pokret«, 1913, br. 85.

[8] Liberalni građanski intelektualci čiji je organ »Pokret«. Više v.: Vaso Bogdanov, Historija političkih stranaka u Hrvatskoj, Zagreb 1958.

[9] Prema talijanskom faloppa znači nepotpuna čahura; ovdje greška.

[10] Elegović dr Ivan, narodni zastupnik i advokat (Dolac, kod Travnika, 10. III 1877 — Split, 4. VIII 1959). Prilikom izbora 1906. i 1908. bio je u kotaru Klanjec izabran u Hrvatski sabor kao zastupnik Čiste stranke prava. Između dva rata bio je u Zagrebu javni bilježnik, kasnije advokat.

[11] Prema njemačkom: ljudi u fraku.

[12] Prema talijanskom capella, ovdje znači: greška.

[13] Prema talijanskom adesione znači: pristanak.

NBS

140.

Rijeka 24. IX 1906.

Supilo priopćuje Peru Čingriji da mu je objavio članak. Ispričava Medakovića koji je propustio odgovoriti Čingriji. Ljuti se na nespretnost »Hrvatske«. Iznosi razloge zbog kojih ne bi bilo uputno sada provesti nove izbore, kako to Trumbić predlaže. Ističe da su riječki događaji oslabili položaj Hrvata u očima Mađara kao konkurenata.

Primio sam Vaš list i članak, koji je, bez promjene, štampan u noćašnjem »N.L.«. Istodobno poslao sam ekscerpt od članka u magjarske novine.

Danas bit ćete primili brzojav od Medakovića i Tuškana. Ono je učinjeno na moju intervenciju, a mislim, da je bilo potrebno, da se Banovina oglasi! Isti brzojav poslan je i Trumbiću.

Medaković Vam nije pisao za jedan razlog, koji ćete uvažiti, da nije u zloj namjeri. One dane, kad je došlo Vaše pismo, bila je u Budimpešti velika konfuzija i Medaković je baš bio »in ballo«[1], da mu je glava pucala. On je čovjek spor u odlukama, skrupulozan, vrlo mnogo premišlja, a bojao se odgovornosti za sve posljedice, pak smo dosta raspravljali i radili. Svaki dan je prolazilo, da je govorio, da Vam ima pisat. Nije. Dolazili su novi refuli[2]. I tako je prošlo nekoliko setemana. I onda je govorio, da će doć u Dubrovnik, da Vam osobno zahvali, pak ga je nemoć zatjerala u Karlsbad. U to mu je sin jedva osto živ od operacie na sliepom crievu. Sad se nekako izpričava, više mi je puta rekao, da ga je baš sram, što je to otego, ali da nakon toliko vremena sam ne zna kako bi pisao. Dakle nije drugo, nego indolencija, koju su prvi burni dani zavukli više od potreba. A on je baš jedan od onih riedkih gori, kojemu se može reći gospar čovjek.

»Hrvatska« je napravila jednu glupost. Nakon onog Melkova članka, da odbijem odgovornost od dalmatinaca za stvari, koje sam sâm učinio, dodao sam onu bilježku, koju ste vidjeli. Radi se ob onom što sam pisao Melku. Sad »Hrvatska« **donosi, da sam uradio »po naputku odličnih Dalmatinaca«.** Izpsovo sam ih radi toga, ali zaludu, s onom čeljadi vodit politiku je jedna vražija

stvar, jer koliko su kratki, toliko su jalni i sumnjičavi. Ako ovi mladji ne izbace što bolje, jadno je s njima.

Trumbić mi piše, da bi najbolje bilo razpustit sabor i novi izbori, ali to je vrlo težko provesti, jer naša koalicija sa strane hrvatske[3] puna je privremenih programa i uvjetno obustavljenih točaka raznih programa, a pred izbore valja doći i sa pozitivnim vladinim programom u političkom smislu, a taj ne može bit ono što neki naši političari od komerasa[4] mislu, jer bi nas dovelo **do podpune izolacije**, ergo u šake Austrije, koja nas kroz Franka i Kršnjavog[5], te generale vaše i **naše amo** upravo izazivlje u ovu stupicu, da nas poklopi i preko nas zajaše na Balkan. Kad se pako uzme u obzir **absolutna nedoraslost** naroda u Banovini za ovu situaciju, koji nikako ne može da shvati koliko danas može i u što ne smije da dira, nego bi uviek rado nalietao onamo gdje će ga vrag odniet, onda se valja dobro primislit prije nego se uprtimo u nove izbore, za koje ne znam bili dobili sankciju, osim ako bi u Beču vidjeli, da će nam poć naopako, jer su i Magjarima za ovo par godina vezane ruke, a s tijem treba računati.

Može bit da se varam, nu kako stvari vidim čini mi se, da bi ih liepo mogo izvesti iz ove Scille i Caribde, **ali neće da slušaju,** nego je muke s onijem tikvanima! Koliko su bolji Srbi, koji na po rieči odmah sve razumiju, i ne diskutiraju toliko!

Vaše stvari u Dubrovniku rado ću pomoć, samo što sam izgubio pogled na ljude tamošnje, pa zato bi najbolje bilo, **da mi od tuda što pošlju,** kako ovo sada. Kad podjem gori govorit ću s onijem prijateljima o situaciji u Dalmaciji, a tu će nam doći pomoć.

Ovo na Rieci nam je pokvarilo prilično, jer Magjari na Rieci **izmedju sluga** (talijanaša) i Hrvata koji im nekako stoje kao rivali, pari[6], u velikoj su neprilici, s obzirom na njihov ljubomor na Rieku znate kako je.

Ja sam Vam se izčakulo, a sad Vas puno pozdravljam.

---

[1] Talijanski znači: upleten u što, u vrtlogu.

[2] Prema talijanskom rafolo znači: zamah vjetra.

[3] Hrvatska stranka prava i Hrvatska pučka napredna stranka.

[4] Tj. političari skloni trgovini.

[5] Kršnjavi dr Izidor, historičar umjetnosti, slikar i književnik (Našice, 22. IV 1845 — Zagreb, 3. II 1927). God. 1877, posredovanjem Strossmayerovim, postaje profesor povijesti umjetnosti na Sveučilištu u Zagrebu. Radi svoje autokratičnosti i političkog oportunizma dolazi 1884. u sukob sa Strossmayerom i njegovim pristašama i prelazi u Narodnu stranku (mađaronsku), koja ga i kandidira na izborima za Sabor. Zastupnik je u Hrvatskom saboru od 1884—1896. God. 1887. biran je za delegata u Ugarski sabor. God. 1891—1896. predstojnik je Odjela za bogoštovlje i nastavu u Khuenovoj vladi; 1897—1918. ponovno je sveučilišni profesor. Preveo je »Božansku komediju«, napisao mnogo kritika u našim i stranim časopisima. Više o njemu vidi: »Obzor«, 1927, br. 35; »Vijenac«, 1925, br. 9; »Sviet«, 1927, br. 7; revija »Zagreb«, 1937, br. 2.

[6] Talijanski znači: jednaki, ravnopravni.

HAD

141.

Rijeka 11. X 1906.

Supilo javlja Trumbiću da Polonyi želi s obojicom razgovarati u ime Mađarske koalicije, i da će doći u Rijeku. Izvještava ga da je protiv laži u talijanskoj štampi poslao prijateljima 50 članaka. Žali se na tendenciju unutar Hrvatsko-srpske koalicije da se u sređivanju odnosa s Ugarskom pođe

suprotnim putem negoli je predviđen u deklaraciji. Preporuča mu da utječe na suca Marjanovića da prihvati položaj riječko-modruškog podžupana.

Bit ćeš iz Beča primio moj brzojav, s kojim sam ti javljao, da dodješ u Bpeštu, ali po Medakovićevu govoru vidio sam da si već bio doma.

Stvar je u ovome. Polonyi želi imati s nama dvojicom jedan razgovor, a ovaj razgovor će biti učinjen sa znanjem magjarske koalicie. Da je bilo moguće da dodješ u Bpeštu dobro; nu sad je program preokrenut. Polonyi će koncem ovog ili početkom došastog mjeseca doći na Rieku, da uvede sumarni postupak. Molim te, da onda »slučajno« budeš i ti ovdje, pak ćemo se tako »slučajno« sastati. Bi li mogao doći? Potrebno je, a isto tako je potrebno da se **mi dva** prije dogovorimo. Ja bi ti brzojavio dan. Javi mi radi ravnanja.

U Italiji je nastao Strekung[1] u publiciranju laži o nama. Sve one članke slao sam na 50 raznih komp. adresa. Juče je bio ovdje sin pok. ministra pravde Bonacci[2], naročito da se informira. Peh je, da oni ne mogu pisat ni dobro bez da ne upadnu u druge pogreške.

U Zagrebu traljavo, traljavo. Naši ljudi pokazuju se u svoj svojoj tradicionalnoj političkoj golotinji. Deklaracija je normirala proceduru, a oni je tumače ovako: najprije ćemo se ustavno dobro oružati, a onda tako oružani marš — na Magjare! A u Bpešti to vrlo dobro vide i ja imam vražje muke, da popravljam, što s izjavama pokvare, a mene slušaju, dok sam u Zagrebu; čim podjem odmah Jovo na novo. Ovo je Boga mi težko.

Što je to sa Jozom?

Pokrećeš list. Jeste li našli urednika. Nema ga. Čovjek kakva bi trebao taj radje postane sudbeni savjetnik, a prdačina nije za ništa.

U Kaštelima je sada sušački sudac Marjanović[3]. Juče sam mu piso bi li prešao u političku struku, te postao riječko-modruški podžupan. Činovnički skače iz VIII. u VI. razred, ali hoće li primiti? Ako ti dodje u Spljet nagovaraj ga, čovjek je na mjestu. A mi nemamo ljudi.

[1] Njemački »Streckung« znači: ispružanje, stanjivanje, ovdje opadanje.

[2] Bonacci Teodorico, talijanski političar (Iesi, 1838 — Rim, 1905). 8 puta biran u Rimski parlament, dva puta bio **ministar pravde.**

[3] Marjanović Antun (Kaptol Novi, 1858 — Zagreb, 21. III 1925) tada je imenovan upraviteljem Kotarskog suda na Sušaku. 1912. g. bio je pomoćni izvjestitelj Kr. banskog stola. Predsjedništvo Narodnog vijeća imenovalo ga predsjednikom Sudbenog stola u Rijeci.

NBS

142.

Rijeka 12. X 1906.

Supilo hvali članke Pera Čingrije i moli ga da ih adresira na uredništvo, jer će biti odsutan. U povodu pisanja »Prave Crvene Hrvatske« da je »izio« dionice »Crvene Hrvatske« Supilo mu detaljno prikazuje financijsku stranu njenog osnutka i prodaje.

Primio sam onu kopiju Vašeg lista. Vrlo taktično. Ali oni Vaši članci djeluju kao šiba. Bogami su dobri.

Je li došla žena Polonyi u Dubrovnik? Imat će Melko malo sekatura[1], ali potrebno je da se zauzme.

Pošto bi do koji dan mogo opet na put, ako bi bio koji članak onda, molim Vas, pošaljite ga na Uredničtvo, jer ako pošaljete na me, privatni me listovi čekaju ili putuju zamnom, pak bi se odocnjivalo. Vencelides[2] će mu obavit korekturu štampe.

Na povratku iz Budimpešte našo sam jedan broj »Prave Crvene«[3] od predprošle subote, gdje mi govoru, da sam »izio« **dionice »Crvene Hrvatske«.** Potrebno je, da Vam tu stvar razjasnim. Kako znate bio je za pokrenut »Crljenu« jedan odbor, koji se odmah razišao, jer ljudi niesu htjeli garantovati financijski dio lista i urednikovu plaću, nego su pustili sve na moj **riziko.** Za utemeljenje lista (kauciju i prve troškove) izdane su **ne** dionice nego **obveznice,** na koje se skupilo 1250 fiorina, od kojih sam 900 fiorina kupio jednu obligacijon od nomin. 1000 fiorina za kauciju, a ostalo potrošio u prve i dosta velike troškove. Nakon 2 godine dana našo je bio ondašnji državni odvjetnik Ilich[4], da kaucijon valja da bude faktičnih 1000 fior., a ne nominalnih i ja sam onda zaimljo bio u Miha Ruska[5] 100 fior. za kupit još jednu obaveznicu manju. Dvije godine iza tega odpala je kaucijon, ali kad sam vratio Rusku i kad sam platio neke dugove za tiskanje, koji su pojmljivo nastali onda je ostalo vrlo malo, a do par godina ništa. Možete misljet da mali listić sa svim onim borbama nije mogao imati nego deficita, koji nije niko **nadomiestio.** U 10 godina, što je list bio u mojim rukama taj deficit je vrlo narastao **poglavito zato,** što naši ljudi, od kojih mnogi bogati, niesu plaćali, niti se nikako moglo utjerat one dugove. U samoj Americi propalo je tako u 10 godina preko 1000 fior. Kad sam prepuštao »Crvenu Hrvatsku« Vašemu odboru za 1000 fior. ja sam se s tim dinarom htio pomoć tako, da barem ne budem morao iz **svoga špaga** platit sve one *obveznice,* ako već ostali deficit moram da platim, jer od naših ljudi niko nije za nj u suodgovornosti i garanciji. Ali, kako će Vam bit poznato, ovu 1000 ja još **niesam dobio,** premda je lani iztekao po ugovoru rok.

Sasvim tim, god. 1901 iza koje sam prepustio »Crvenu Hrv.« u »Novom list« **javno** pozvao sam sve posjednike **obveznica,** koji neće čekati, dokle ja gornji novac od današnjih vlastnika **dobijem,** da mi svoje obveznice na Rieku pošlju i ja ću ih svejedno izplatiti. Poslalo ih je nato nekoliko iz Dalmacije **i ja sam odmah poslao novce. Nema nijednog, koji mi je poslao obveznice, da ih nisam izplatio.** Toga »Prava Crvena« **ne može** naći. Kad primim ono od današnje Uprave onda ću opet i opetovano pozvati, a dotle ih siliti neću.

Na obveznicama stoji, istina, da samo u slučaju prestanka lista imetak bit će podieljen posjednicima obveznica. Ali taj »imetak« je bio **deficit.** U god. 1900., 1901., 1902., 1903., 1904. ja sam odavle Pretneru[6] izplatio iz moga špaga zaostatak od ukupnih 2400 fiorina, što on u svako doba može posvjedočiti. I po svemu izlazi ne samo, da niesam ništa »izio«, nego još **veoma mnogo žrtvovo** živući u velikim oskudicama, da list kako tako protučem.

Ako mislite, da je potrebno, da im odgovorim, služit ću ih, za napadaj sam prekasno obaznao. U stvari »Crvene« može mi se prigovorit jedino to, da sam bio odviše lud naprtivši na ledja teret nad moju snagu i da sam uza sav ovaj Pretneru naknadno plaćeni dug izjavio se spravnim platiti i plaćao svaku obveznicu, koja mi je poslana, bez da sam od Uprave dobio onu svotu. A dum Jozo Crnica[7] će se sjećat, da je meni dolazio u Dubrovnik 1899 i obećivao mi veliku svotu novca, ako bi se i ja zauzeo za stvar njegovu oko željeznice, **ali da sam ga odbio.** I ovi predbacuju interes! Fukara!

---

[1] Prema talijanskom seccatura znači: zanovijet, smetnja.

[2] Wenzelides Arsen, književni kritičar i pripovjedač (Hvar, 11. IV 1883 — Zagreb, 14. IV 1940). Porijeklom je iz Šleske. Radio u redakciji Riječkog novog lista. Pravne nauke svršio u Zagrebu; služio u Bosni kao upravni činovnik. Pored domaćih časopisa i strani su objavljivali njegove članke o našoj književnosti. Poznavajući strane kulture bavio se i prevođenjem naučno-popularnih djela. Surađivao i u kulturnoj rubrici dnevne štampe. Više o njemu v. »Obzor«, 1940, br. 88.

[3] »Prava Crvena Hrvatska«, tjednik, izlazio u Dubrovniku od 19. III 1905. do 9. XI 1918. Osnovan je poslije rascjepa koji je nastao unutar tjednika »Crvena Hrvat-

ska«, koji se postepeno liberalizira i počinje zastupati slogu Hrvata i Srba i jugoslavenstvo. List je zauzeo ekstremno hrvatski stav, podržavao proaustrijska gledišta. Od 1906. do kraja 1908. imao je podnaslov »Glasnik stranke prava u Dalmaciji«.

[4] Ilijić (Illiich) Vjekoslav (Alvise), docniji apelacioni sudac u Zadru, rođen oko 1860. g. u Starigradu na Hvaru, gdje je služio kao prislušnik na sudu. Simpatizirao s autonomašima.

[5] Rusko Miho, trgovac živežnim namirnicama (Lisac, u dubrovačkom primorju, 1861 — Dubrovnik, 1895). Supilo je rado zalazio u njegov dućan gdje se politiziralo; bio je kum na krštenju Ruskovog sina Kazimira.

[6] Pretner Dragutin, izdavač i knjižar (Karlovac, 12. XII 1840 — Dubrovnik, 18. I 1924). U njegovoj tiskari štampali su se kroz više decenija dubrovački časopisi i novine. Više o njemu v. »Narodna svijest«, 1924, br. 4.

[7] Crnica don Jozo, kanonik stolne crkve u Dubrovniku gdje je rođen 24. XII 1844 i umro 1. IX 1919. Dugo je bio župnik u Grudi (Konavli). U Dubrovniku je istaknuti pravaš austrijske orijentacije; imao je veze sa bečkim dvorom. Više o njemu v. »List dubrovačke biskupije«, 1919, br. 9—10.

HAD

143.

Budimpešta 6. XI 1906.

Izvješćujući Pera Čingriju šta je dosad poduzeo protiv političkog miješanja vojne klike u Dalmaciji, Supilo mu obećaje da će i dalje činiti sve što može.

Primio sam Vaše listove, te izvinite, ako Vam kasno odgovaram, ali ovih dana bilo je svakojake potrke i sila posla.

Glede V.[1] govorio sam sa Kossuthom, Batthyanyem[2], Apponyem i Polonyiem. Oni su o svemu informirani, a osim toga naši delegati[3] u došastim delegacijama učinit će svoju proti ovoj militarskoj kliki. Do malo dana imat ćemo o tom jedan važan sastanak sa nekim ljudima, da se stvar u temelju **uredi.** Hoće li nam poći za rukom? Tko zna! Ali budite uvjereni, da činim svoju dužnost, koliko više mogu. O stvari ću Vas, kad bude, detaljnije obaviestiti.

P.S. Trumbić za sad nije shodno da dolazi. Kad bude, javit ću mu.

---

[1] Varešanin Marijan, armijski general i zemaljski poglavar Bosne i Hercegovine (Sunja, 1. II 1847 — Beč, 23. IV 1917). Vojni zapovjednik Dalmacije od 1905. do marta 1909, kad je, neposredno iza aneksione krize, preuzeo upravu Bosne i Hercegovine, i taj položaj zauzimao do maja 1911. Prilikom otvaranja prvog zasjedanja Bosansko-hercegovačkog sabora na njega je 16. VI 1910. izvršio atentat student Zerajić Bogdan. Opširnije o njemu vidi »Sarajevski list« od 24. IV 1917.

[2] Batthyany Teodor, ugarski političar (Zalaszentgróton, 23. II 1859 — Novi Sad, 4. II 1931). Protivno velikoj većini mađarskih magnata on se je do Prvog svjetskog rata i za vrijeme rata isticao kao prijatelj Hrvata i Srba. Član je odbora Mađarske koalicije za pregovore o Riječkoj rezoluciji. Ustao protiv željezničarske programatike. Kao ministar za vrijeme rata spriječio imenovanje Pavla Raucha za bana u Zagrebu, što je zahtijevao austro-ugarski generalštab, time što je zaprijetio izlaskom svoje stranke iz vlade. Zagovarao da predloženik Srpsko-hrvatske koalicije Antun Mihalović postane banom. Opširnije o njemu vidi »Novosti«, 1929, br. 22 i 24; »Obzor«, 1931, br. 33.

[3] Prema Nagodbi Hrvatski sabor šalje u Ugarski sabor 29 delegata u donju i 2 u gornju kuću (od 1881. g. 40, odnosno 3), koji između njih bira 5 delegata u ugarsku delegaciju za raspravljanje poslova zajedničkih sa Austrijom.

HAD

144.

Rijeka 11. XI 1906.

Supilo odgovara Trumbiću da je prijedlog za sastanak odbora za primjenu Riječke rezolucije potekao od Mađarske koalicije koja smatra da izvjesna pitanja nije uputno sada pokrenuti. Ističe mu teškoće oko pripremanja zakonskih nacrta uslijed postupanja autonomne vlade, ali je ipak zadovoljan s rezultatima. Ponavlja što je javio Čingriji o akciji protiv gen. Varešanina.

Primio sam tvoj list vrlo kasno, jer si ga adresirao u Hotel Pannoniu, gdje me je čekao oko 10 dana, a ja više ne idem u Pannoniu, nego u Hotel Continental, gdje su svi naši zastupnici.

Onaj predlog o našem sastanku[1] potekao je od njih, jer hoće razjašnjenja i kategoričkih izjava u pitanjima, koja ne bi bilo uputno sada dirati. Zato sam odmah obećao i na sve pristao, ali opet puno bi bolje bilo, kad bi se to odgodilo do kasnije. Ako medjutim budu urgirali, brzojavit ću ti. Svakako bolje Pešta. I Apponyi je reko: **nikako** na Rieci.

U onim zakonskim osnovama imali smo velike muke: radi nesposobnosti našeg ministra[2] i postupanja naše vlade. Opetovano sam govorio Nikoliću, da pitanja državopravnih sporova i važne stvari ne rieša presidialiter, nego da me pozove, da vanparlamentarnom akcijom uredjujemo, u čemu bi uspjeli bili. Ali oni su misljeli, da mogu i ovako, pak u **zadnji čas,** kad su se imale osnove glasati, a oni doživili refus[3], zvali su nas u pomoć i onda smo onako postigli nešto. A bilo je velike muke, osobito kad se radi sa nesposobnom, a smetenom i nepovjerljivom čeljadi, kakva su mnoga naša. Da si ovamo, valjo bi nam zlata! Dosle sam sa uspjehom zadovoljan, ali koji trud!

Sutra se ovdje otvara sabor. Kažu da će biti golemih škandala proti meni i Medakoviću. Vidjet ćemo!

Glede Dalmacije piso mi je gospar Pero. Radim što mogu i već se u peštanskoj štampi podigao glas o Var.[4] i družini. Dalje će slieditи u Delegacijam i u ug(arskom) saboru

Banov govor koji će sutra (ako bude moguće) pročitati govori i o pripravam za uvedenje općeg izbornog prava.

---

[1] Riječ je o sastanku obaju odbora: hrvatsko-srpskog i mađarskog.

[2] Prema Nagodbi postoji »ministar dalmatinsko-hrvatsko-slavonski« bez portfelja kod zajedničke vlade. Njena 4 ministarstva: financija, poljoprivrede, trgovine i narodne odbrane imaju hrvatske odsjeke. On je posrednik između ugarske i hrvatske vlade te kralja i hrvatske vlade.

Tada je bio ministar za Hrvatsku Josipović Ge(j)za (rođen 21. I 1857. u Jalkovcu kod Varaždina, umro 1934, navodno u Pešti). Nakon završenih pravnih studija u Pešti služio je u Ministarstvu unutrašnjih i zatim u Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom ministarstvu. Od 1887. dalje biran u Hrvatski sabor i njegov delegat u Ugarskom saboru. Prvi put je bio ministar za Hrvatsku od 23. IV 1906. do 1909. u koalicionoj vladi Wekerlea, drugi put od IV 1912 — VII 1913. u kabinetu Lukacsa.

[3] Francuski refus znači: **odbijanje.**

[4] Varešanin.

NBS

145.

Zagreb 15. XI 1906.

Supilo odgovara Peru Čingriji da su ministri obaviješteni o radu Varešanina koga mađarske novine nazivaju »Novi Jelačić«, te da se akcija na-

stavlja. Prelazeći na Hrvatski sabor kaže da je Frank uzalud pokušao harangirati mase, dok je on, aklamiran, govorio pred punim Markovim trgom. Žali se na preopterećenost.

Vaše pismo primio sam onomadne u Budimpešti. Bolje je, da ste odlučili za sada ne pisati K.[1] On je od mene o svemu informiran, a i drugi članovi vlade. Kako ćete bit vidjeli iz naših novina, magjarski listovi o tome na dugo i široko pišu, te Var.[2] nazivlju posprdno »Novim Jelačićem«[3]. Ali na temu neće ostati. Mi ćemo u delegacijama razsvijetliti stvar, osim toga je parlam. akcija na poslu. Onaj oštri članak B. Hirlapa prošao je cenzuru kompetentnih faktora i dobio odobrenje.

Naš sabor se sastao, a naši listovi su već tamo došli, pak po njima možete sudit. Frank je htio baš onaj prvi dan, da se pokaže moćan, proti meni i Medakoviću harangirati mase. Nego dogodilo se obratno: mi smo mase imali za nas. Ja sam s vrata sabora govorio hiljadama. Bio je pun Markov trg, te su ljudi aklamirali. Njihovi se niesu usudili ni pristupit. To ih je tako ojadilo, da su **pobiesnili.** Divota ih je vidjet, kako im u saboru pjene skaču na gubicu. Držim da ćemo moć radit. O meni Vam mogu reći, da od posla i svakojakog jada s našim ljudima i sa magjarskim referentima[4] baš ne znam gdje mi je glava. Meni se svedj bilo drago bavit politikom, to mi je bio život, ali ovo je ipak previše.

P. S. — Pozdravlja Vas i gosp. Medaković! Gosp. Rojc mi je obećao, da će za onoga profesora svakako nešto učiniti i bit će učinjeno. Neka se malo postrpi.

---

[1] Kossuth.

[2] Varešanin.

[3] Jelačić Josip, hrvatski ban (Petrovaradin, 16. X 1801 — Zagreb, 20. V 1859). Više o njemu v. V. Bogdanov: Društvene i političke borbe u Hrvatskoj 1848/49, Zagreb, 1949. (Djela JAZU, knj. 39); J. Šidak u »Enciklopediji Jugoslavije«, 4, str. 478-480.

[4] Mađarski referenti: viši službenici pri vladi u Zagrebu za poslove zajedničke s Ugarskom (financije, saobraćaj, poljoprivreda i vojska) ili viši službenici u Ministarstvu za Hrvatsku u Budimpešti.

HAD

146.

Zagreb 17. XI 1906.

Podsjećajući Trumbića na pisanje novina Supilo najavljuje da će ostalo protiv Varešanina slijediti. Spominje da će se sastati sa Kramařom o čemu je obavijestio predsjedništvo Koalicije i mađarske prijatelje. Ističe da frankovci njegov govor u Saboru nisu prekidali, u klubu Koalicije da ima više discipline; samo da se Srbi radikali i samostalci međusobno pogode.

Bit ćeš već primio moj list, kao odgovor na tvoj list, pak ne treba da ti ponavljam zašto nisam odgovorio odmah.

Vi imate sjednicu. Kako ćeš i po našim novinama vidjeti ja sam Vareš. učinio koliko je za sada bilo nužno i moguće. Ostalo će doći.

Izgleda, da je kod Čeha naša taktika i naše političko djelovanje našlo uvaženja i priznanja. Preko jednog prijatelja izrazio je g. dr. Kramarž[1] želju jednog sastanka samnom, pak ćemo se došastih dana sastati u Požunu[2]. Ob ovom sastanku obaviestio sam naše predsjedništvo i prijatelje magjarske, koji su mu podali i sa njihova gledišta veliku važnost, a sad evo i tebi pišem. Vederemo.

Naše stvari razabireš iz novina. Ima i muke i posla, ali ide. Prietili su da će me izbaciti kad dođem, a bio sam pozdravljen u saboru kao još niko. Danas sam govorio. Frankovci su slušali sa najvećom napetošću, nitko me

nije prekidao i na koncu je svršilo dobro. Ipak oni snuju kako da nam podmetnu klopku, ali kvalitativno držim da nisu dorasli. Lorković, Pribićević[3], Popović[4] i Lukinić tako su Franka onomadne izvadili iz koncepta, da je izrekao taku mizeriju kao nikad dosle. Gledajte, da se uzdržite kako bolje znate, dok se mi ukriepimo.

U našem klubu ide, izgleda, nešto bolje. Ima više discipline i shvaćanja, a samo da se Srbi rad(ikali) i sam(ostalci) pogode u svojm pitanjima!

---

[1] Kramař dr Karel, čehoslovački državnik (Vysoko n. Jizerou, 27. XII 1860 — Prag, 26. V 1937). Potpredsjednik bečkog parlamenta i član delegacija. Branič češkog državnog prava. 1917. osuđen u Beču na smrt kao »agent« ruskih interesa, pa amnestiran. Poslije stvaranja Čehoslovačke prvi predsjednik vlade. Prvak Narodno-demokratske stranke. Njegova je novina »Narodny listy« najugledniji list liberalne inteligencije. Opširnije o njemu vidi: »Obzor«, 1937, br. 118; Ottuv slovník naučný, 111, 2.

[2] Prema mađarskom Pozsony, danas Bratislava.

[3] Pribićević Svetozar, političar i novinar (Kostajnica, 26. X 1875 — Prag, 15. IX 1936). Kao student oživljuje s I. Lorkovićem i drugima koncepciju politike narodnog jedinstva Hrvata i Srba u časopisu »Narodna misao«; urednik »Novog Srbobrana«, organa Srpske samostalne stranke. Zastupnik u Hrvatskom saboru i njegov delegat u Ugarskom saboru; jedan od vođa Hrvatsko-srpske koalicije. Friedjung ga je objedio za veleizdaju u »Neue freie Presse« (v. Potočnjak). Za svjetskog rata konfiniran u Pešti. Potpredsjednik Narodnog vijeća države Slovenaca, Hrvata i Srba, dva puta ministar unutrašnjih poslova, u više navrata ministar prosvjete. Kao protivnik federalističkih tendencija odvojio se od Demokratske stranke i osnovao Samostalnu demokratsku stranku (1924) surađujući u tzv. Nacionalnom bloku s Pašićevim radikalima. Kad je ovaj sklopio sporazum s Radićem i njegovom strankom, postao opozicionar, a 1927. s Radićem stvorio Seljačko-demokratsku koaliciju i stupio u definitivnu opoziciju. Više o njemu vidi »Novosti«, 1936, br. 259; »Enciklopedija Jugoslavije«.

[4] Popović dr Dušan, politički radnik i advokat (Ruma, 1. X 1877 — Pariz, 25. VI 1958). Kao pristaša Srpske samostalne stranke učlanjene u Hrvatsko-srpsku koaliciju stalno biran u Hrvatski sabor od 1906—1913; njegov delegat u Ugarskom saboru u Pešti gdje je i mađarski govorio. U početku rata uhapšen pa oslobođen kao narodni zastupnik. Nakon rata pripadao je Demokratskoj odnosno — poslije rascjepa — Samostalnoj demokratskoj stranci. Advokat u veleizdajničkom procesu u Zagrebu i Friedjungovu u Beču 1909 (v. bilješku o Masaryku). Opširnije o njemu v. »Jugoslavenska advokatura«, 1958, br. 3.

NBS

147.

Zagreb 24. (ili 23) XI 1906.

Supilo zahvaljuje Peru Čingriji na prijateljskim riječima i ujedno se žali na teškoće. Kaže da je Tuškana uputio da se dogovori s Biankinijem za suglasnu akciju protiv Varešanina u delegacijama.

Primio sam vaš list i hvala Vam na prijateljskim riečima, koje su mi bile drage čut od Vas, i ako je pitanje, da li je onako — **toliko truda i jada ima u ovoj raboti.**

Tuškan je od mene dobio sve upute, kao i to, da se dogovori s Biankinom. Kako ste vidjeli po **njegovu** strahu ja sam nešto učinio, a za sada je glavno **paralizirat ga.** Ostalo će doći po sebi. Ovih dana bit će Lukas[1] imenovan ovamo. Neka se za 10—15 dana ustrpi.

---

[1] Lukas Filip, profesor (Kaštel Stari, 29. IV 1871 — Rim, 26. II 1958). 1907. srednjoškolski nastavnik u Sušaku, kasnije u Zagrebu.

HAD

148.

Rijeka 27. XII 1906.

Supilo javlja Trumbiću da se nije sastao sa Kramařom Nagoviješta cijepanje frankovaca. O odustanku od tužbe protiv Argusa. Sa vladom i banom je zadovoljan. Proporcionalnim sistemom i izbornom geometrijom mogli bi se paralizirati frankovci. Kossuthu i drugovima teško je uslijed Tiszinih napada.

Od onoga posla sa Česima nije bilo ništa, jer se je u Bp.[1] štimung promienuo, pak je učinjena žrtva i izostaše, ali tim je opet nešto dobiveno.

U Zagrebu ide kako vidiš. Najteže je u klubu, gdje treba svakojake mudrolije izmišljat za ljude držat u slozi i na radu jednodušne. Kad se to prebrdi, onda je lako u saboru sa onim pajacadama, koje najviše škode frankovcima samim. No medju njima je razciep gotov, a bilo bi zlo, da do njega sada dodje, jer uzdrže li se još skupa, onda će nadoći **rasulo.** Razciep pako mogao bi nas dovesti u nepriliku obzirom na naše stare pravaše, koji o resolucijonaškoj politici pojma nemaju.

Ja još niesam govorio u adresnoj debati. Ostat ću zadnji iz razloga što će trebat nešto kazati i naprama Magjarima, a eventualno i taktičnim načinom izpraviti koju zlonamjernu izjavu, koje se bojimo. Zato su rekli, da čekam.

Kako je kod vas? U Dubrovniku je veliki pakao, ali to su prilično lokalne stvari (liečnici). Ozbiljnije je ono, što Crnica radi. On ima koneksija[2]. Kad će se sastat Vaš sabor? Ili se više neće ni sastajat prije novih izbora?

Što ti se čini o procesu Argus? Držim, da je puno bolje, da smo ovako svršili, nego od Zočeka[3] pred telićima[4] pravili »mučenika«, jer vlada nije dopustila saslušati polovinu europskih ministara, kako je Frank tražio.

Na vladi našoj ide prilično. Rojc i Badaj izvrstni su, Nikolić je malo jogunast: nešto »stara škola«, a nešto »zagrebačko diete«. Ban je sasvim korektan i drži se strogo pakta.

Želio bi se s tobom porazgovoriti, osobito radi izborne reforme, koja iako nije u Hrv(atskoj) aktuelna, opet je važno za nju, kakav ćemo pravac udariti većanju u odborima. Ja sam za proporcionalni sistem, uz listu kandidata, recimo po grupi, po županijama, ili po više kotara (6—8 zast.) uz zaštitu manjina. Ako bi liepo podielili mogli bi paralizovati popovski upliv franko-furtimaški, osobito sa Srbima, a dobili bi i neke socijaliste u sabor. To ne bi bilo lošo.

Sa Magjarima ide malo težko, ne jer nema dobre volje kod njih koji vode, nego radi silne hajke, koju na njih diže Tiszina i Kristoffyeva štampa predbacajuć im, da su izdali **nama(!)** interese magj(arske) jed(instvene) države. Nema broja »Magy. Szóa«, u kome ne bi bilo najpodlijih insinuacija proti Koss(uthu), App(onyiju), Polony(iju) i dr., kako su postali Hrvati i t. d. To dosta kvari, premda i mi izcrpljujemo ove naše vikače.

Hoćeš li doskora ovamo?

---

[1] Skraćenica za »Ballplatz«, austrijsko ministarstvo vanjskih poslova.

[2] Prema francuskom connexion znači: veza.

[3] Zoček Josip, dugogodišnji gradski zastupnik i tipograf (umro u Zagrebu 16. III 1916. u 62. godini života). Kao član Stranke prava poznat u političkom i komunalnom životu Zagreba. Bio je odgovorni urednik raznih radničkih, seljačkih i političkih novina (»Hrvatskog prava«) i kao takav više puta u zatvoru. Više o njemu v. »Male novine«, 1916, br. 76 i 78.

[4] Posprdno umjesto »teklić«, pravaški, kasnije frankovački agitator.

Dubrovnik b. d.

Pero Čingrija izlaže Supilu spletke frankovaca u Dubrovniku, a naročito Varešaninove, protiv njegova sina Melka, u vezi s izjavom o odgoju sokolaša.

Mislim da je potrebito da i ti, i svi tamo, budete znati za stvari što se amo zgagjaju, o kojijem bi bilo mučno da se stvorite pravi pojam po onomu samo što se piše po novinam. Mi amo u Dubrovniku izloženi smo na neprestane udarce kamarilaca. Tedenca je da se satre sve što ima slobodna i neodvisna i što svojom glavom misli.

Po nekijem posve prozirnim pojavima, očito je da se teži na to da se sastavi neka skupina u kojoj bi se složili pravaši oko Prave, stari talijanaši i neki Srbi. Najbolji je dokaz tomu da Prava stoi na raspoloženje Iva Jelića[1] i Crnice, pak se u njome iznaša svoje elukubracije[2] i ditirambe u Jelićevu pohvalu, njegov pisar Crespi[3], tebi dobro poznati. U Dubrovniku paka rek bi pod uplivom svjesnog Matije Gračića[4] koi su mi rekli da se sada druži sa Gjurom Kovačevićem[5] i nekoga liječnika Milića[6] onoga Srbina što se pokatoličio da se oženi za kćer pk. Stjepa Bjelovučića[7], koja, kako znaš, donijela je dosta novaca, napada se na općinu, a niti svega toga drže u ruci policajski agenti »ala Crnica«.

Nego u svemu tome nebi bilo neke velike pogibli, te bi se moglo preko svega proći bez osobitog obzira, kako ja i činim.

Ali baš zato kamarilci bjesne, pak je opravdana bojazan da, asekondirani[8] u tomu od upravne državne vlasti, udare na neke naše ustanove, biva sokolaše, koi su rek — sada prvi na redu a poslje možda i na što drugo — čitaonicu, pak i samu općinu, jer ja mislim da su to čeljad kadra počiniti što god hoćeš, pod uplivom i pritiskom Varešanina, koi je sada pravi guverner Dalmacije bar in politicis, a stoi pod dvorskom egidom koja ga štiti te moralno upliva na upravljajuće organe da podupru i slijede.

Osobito hoćelo bi se da udari na mene radi uloge koju su okolnosti hoćele da bez ikakve osobite volje a još manje nametanja, igram u ovo posljedno doba. A pošto na me udariti direktno bilo bi nekako mučno udaraju na najinfamniji način na sina moga Melka. Zloglasni Antonije[9] piše proti njemu u »Jedinstvu«, Prava ga jednako napada, a sad je počela policajska persekucija u pravom smislu ove gadne riječi.

Kako znaš Melko je predsjednik mjesnog Sokola. Još pri osnivanju toga društva, baš neki Čisti koi nijesu mu bili skloni govorili su da to ne služi za drugo nego da odgaja vojnike Austriji. To je dalo povoda Melku da tu skoro u sjednici kad se birala nova uprava u svom govoru izmegju ostalog reče, da oni što su bili u Zagrebu i prisustvovali Sokolaškom izletu, mogli su uvigjeti da sokoli nisu samo za to da odgajaju austrijske vojnike. Prava tendenciozno izopačila je i riječi i smisao njihov te u svome broju od 1/XII 1906. izmegju ostalog napisala i ovo: »pri otvoru sjednice najprvo je počeo govoriti dr. Melko Čingrija, da sokolaši nemaju biti nikakovi austrijski vojnici... Jasno je kuda se tim riječima cilja.«

Mi koi smo navikli na sramote te podkupljene štampe, te nikad ne opovrgavamo njezine klevete pustili smo da stvar tako ide bez opaske. Ali kamarilci hoće da se sada sa istom posluže u svoje svrhe.

Čuj što se zgagja. Melko je kako znaš oficir domobranstva. Tu skoro primio je nenadano poziv da se prikaže časnome vojničkome sudu, da se opravda. On je razumije se izkazao stvar kako je bilo, i naveo svjedočanstvo u tu svrhu. Sudbeni časni zbor prosljedio je stvar u Zadar. Nego dok posao jur u tome stadiju se nalazi, Varešanin svojim potpisom, rek bi u svrhu da upliviše na sami časni vojnički sud, prikazao proti Melku na mjesno okružno

sudište denunciju, ništa manje nego za zločinstvo smetnje javnog mira po § 65 k. z. eventualno prestupak ex § 305 istog zakona.

Elementarno je, pak bi i dijeca razumjela, da je svakako bila Varešaninova dužnost da bar čeka što će reći Melko pred časničkim sudom i što će ovaj presuditi. Pak pošto to nije učinio mislim da je on hotio sa denuncijom na redoviti sud, na same časnike, koi imaju izreći časnu presudu, na nedopušten način indirektno uplivisati. Mi amo žalimo da redoviti sud naš neće moći postupati radi zločinstva, jer bi to bilo ludo i nebi imalo smisla. A to žalimo jer tada bi stvar izašla pred porotni gdje bismo iznijeli mnogo lijepih stvari, te pokazali ko je Varešanin i što radi i kako odgovaraju istini one riječi prestavnika ministarstva rata Urbana u Ugarsko-Hrvatskoj delegaciji, koim je pričao kako je Varešanin korektan oficir kojemu ne pada ni na kraj pameti da se pača u politiku.

Svakako hotio sam te o svemu ovomu obavjestiti da tamo izvjestiš koaliciju kako amo stvari stoje i koim se srestvima služi kamarila da postigne svoje ciljeve.

Danas sam primio list od gosp. grofa Todora Batthyany koi mi traži da obavjestim o amošnjem stanju. Sutra mislim odgovorit pak i njemu donijet ću do znanja što amo Varešanin čini.

Toliko sam držao za shodno da tebi i svijem našijem prijateljima tamo u Zagrebu donesem na znanje radi vašeg daljeg vladanja. U toliko primi moj pozdrav i Melkov i budi mi veselo i zdravo.

(Pismo je bez potpisa, ali je pisano rukom Pera Čingrije).[x]

[x] Godina se određuje po tekstu, početak 1907. ili svršetak 1906. Čingrija svojom rukom napisao na poleđini koncepta — »Supilu«

---

[1] Jelić (Jelich) Ivo, industrijalac. U Mlinima kod Dubrovnika imao je mlinove za pšenicu. U privrednim krugovima igrao značajnu ulogu kao član upravnog odbora Dubrovačke parobrodarske plovidbe i Dubrovačke trgovinske banke. Od mladih dana pristaša Autonomaške stranke, pa je poslije Prvog svjetskog rata optirao za Italiju. Više o njemu v. »Narodna svijest«, 1924, br. 28.

[2] Prema talijanskom elucubrazione znači: djelo rađeno danju i noću.

[3] Crespi (Krespi) Antun, privatni činovnik i novinar (Split, 8. II 1869 — Zagreb, 20. III 1961). Surađivao sa Supilom u »Crvenoj Hrvatskoj«. Jedan od osnivača Hrvatske radničke zadruge u Dubrovniku. Suradnik »Srgja« časopisa za književnost i nauku. Od 1904. god. surađivao u sarajevskim novinama.

[4] Gracić dr Mato, posjednik (Prožura na Mljetu, 18. XII 1865 — Dubrovnik, 12. IV 1944). Doktorirao prava; živio od rente. Neko vrijeme član uprave Dubrovačke trgovačke banke, akcionar Dubrovačke plovidbe. Srbin katolik. Vlasnik i izdavač (1905. od br. 24) tjednika »Dubrovnik«, organa Srpske narodne stranke na Primorju, štampanog latinicom i ćirilicom u »Srpskoj dubrovačkoj štampariji dra M. Gracića i dr.«.

[5] Kovačević Đuro, trgovac vinom (Starigrad na Hvaru, 26. XI 1858 — Dubrovnik, 11. III 1949). Pravaš. Blagajnik Hrvatske radničke zadruge.

[6] Milić dr Jovan, vojni liječnik (Kotor, 26. X 1867 — Sušak, 20. VIII 1945).

[7] Bjelovučić Stjepo, javni radnik (Janjina, 24. VII 1847 — Janjina, 5. I 1901). Pomorski kapetan, brodovlasnik, zastupnik Hrvatske narodne stranke u Dalmatinskom saboru od 1889—1895 za pelješko-korčulanski izborni kotar; načelnik Janjine od 1878. do smrti; u Sutvidu kod Drača, gdje je more pomiješano sa vodom iz Neretve, osnovao »Prvo dalmatinsko racionalno gojilište kamenica i klapavica« konkurirajući u Parizu kamenicama iz Ostende. Više o njemu v. dr. N. Z. Bjelovučić: Povjesne crtice o Janjini, »Novi list«, 1901, br. 6.

[8] Prema talijanskom assecondare znači: poduprijeti, pomoći.

[9] Stražičić.

150.

Rijeka 31. XII 1906.

Supilo čestita Peru Čingriji Novu godinu i podvlači njegove zasluge za politiku. Ističe da ima inriganata, ali ipak vjeruje u povoljan ishod. Spominje da je Tuškan nešto poduzeo u delegaciji i obećaje daljnje korake (protiv Varešanina).

Nije banalni konvencijonalizam, nego baš noćas, radeći u ovoj mojoj izbi, osjetio sam potrebu, da Vam zaželim još dosta novih godina, da Vašim očima vidite plodove politike, koja — mogu na sva usta reći — bez Vaše pomoći težko bi se bila ikad ostvarila.

Vi sad kušate ruku osvete, a nije bolje ni nama ovamo, gdje puno jači i vještiji intriganti, nego li su Crnice, hoće da sve prekovrate, pak da bude gore nego prije.

Hoće li uspjeti? Ako pogledamo na naš sirovi i zatučeni narod, moglo bi se bojat, da hoće; ali ima u narodu sila, koja go odvraću od pogibije, a onda nije ni to zaludu, što smo se stavili u poziciju, gdje očekujemo pomoći od onih, koji i naše pomoći trebaju.

Puno je bolje, da medju frankovcima nije došlo do razkola, jer sa našim bi bilo i iznenadjenja, kad bi se Frank izolirao, pošto mišljenja glede nove politike niesu se još ustalila.

U Vas je tamo pakô. Čito sam pismo sugranastoga[1] nam Mišetića, koji prieti, da će me smrviti. Jadni Roko! Ostario, pameti ne stekao. Neka mrvi, što prieti!

Tuškan je ipak nešto u delegaciji učinio, samo se je bojo spomenut ime. No okolo 15. ov. mj. poći ću opet gori, pak ću govorit gdje služi ponovo, jer oni valja da učinu koliko mogu, pošto je u njihovu interesu.

Očekujem svaki dan imenovanje Lukasa, koje je prihvaćeno.

---

[1] U dubrovačkom dijalektu znači: luckast.

HAD

151.

Rijeka 7. I 1907.

Supilo priopćuje Trumbiću firmu kod koje nabavlja papir i po kojim uvjetima. Karakterizira Butkovića kao novinara. Kaže da će uskoro u Budimpeštu radi sporova i otvorenog riječkog pitanja, te da će mu brzojaviti bude li morao doći, a smatra da »bi bilo bolje još uvijek ne izlaziti s kartama«.

Papir naručujem kod Leykam & Josefsthal Papierfabrik Actien Gesselschaft, Budapest V. Akademia utcza. Plaćam K. 7.82 za 1000 araka, koji moraju imati 24 3/4 kg. težine. 6 mjeseca ili 3% skonta. S papirom sam zadovoljan.

Butkoviću[1] sam davao 70 fior. mjes., zadnja 2 mjeseca 90 fior. Otišao je, jer da je bio vrlo nervozan postao, pak se bojao da neće napravit ispite. Dobar mladić, malo lakouman gigrlić, ali radi iz uvjerenja, pjesničko-umjetničke žice, sposoban je i ne treba mu mnogo tumačit direktive. Poslušan je, ali je razgovorljiv. Meni se vrlo dopao i žao mi je bilo kad je otišao. Ne držim ga sposobnim za veću, snažnu novinarsku akciju — mora imat uza se nekoga. Držim da bi mu ti imponirao više nego Kisiću, u koga ima nešto spucetice[2], što u B. ne nalazim.

Ovih dana valja mi ić gori. Opet sporovi, opet sukobi i neprestano ovo riečko pitanje: iskra, koju valja tuširati. Ako zaintače da dodješ, brzo-

javit ću ti, **ali bi bilo bolje još uviek ne izlazit s kartama.** Ako budemo imali potrebe telegrafirat, moja je adresa Continental Bp.

[1] Butković Zvonimir, novinar i publicist (Rab, 1. XI 1882 — Istočno bojište, 1916). Surađivao i u »Obzoru« i »Narodnom listu« kao i u časopisima gdje je objavio velik broj književnih prikaza i eseja iz naše i strane književnosti. Opširnije o njemu vidi »Narodni list«, 1916, br. 61 i 62; »Savremenik«, 1916, br. V—VIII, str. 252—253.

[2] Od venecijanskog spuzzèta znači: šiparica.

NBS

152.

Rijeka 16. I 1907.

Po povratku Supilo javlja Peru Čingriji da je u Budimpešti opet uređeno riječko pitanje, a da je sjedinjenje Dalmacije možda bliže nego se misli. Detaljno mu izlaže korake svoje, Wekerlea i austro-ugarskog ministra obrane protiv Varešanina.

Jutros sam se vratio iz Budimpešte i iz Zagreba. Bilo se zamelo s ovim riečkim stvarima, pak je valjalo poć i bana nagovorit, da ide i on. Sad je u Bpešti opet uredjeno, ali se naši u Zagrebu svakako svadjaju i glože, a naš nekad veliki čovjek Potočnjak ih ucka, jerbo on nije posto nešto — u svojoj megalomaniji sam ne zna što!

No, to su sve naše muke, a da se vratim na Vaše. Primio sam Vaše pismo i u Bpešti mi je grof B.[1] pokazo Vaš list. Govorio sam o stvari sjedinjenja i s drugim osobama, te izgleda da bi pitanje moglo postati zbilja aktuelnije i bliže, nego se misli. Samo (a ovo medju nama) da ga se ne bi s koje strane izrabilo u druge svrhe, valja bit oprezan, jer ne mislu svi kako Košutovci.

Glede stvari s V.[2] govorio sam prekojuče u Budimpešti sa W.[3] ozbiljno i odlučno. On mi je reko, da je na prvu moju intervenciju kod K.[4] ovaj učinio korake kod njega i da je on, W., već govorio sa Sch.[5] Ovaj mu je odgovorio, da je odmah pisao našem »prijatelju« **oštar list,** u kome ga ozbiljno upozoruje na ove tužbe. Na taj list primio je odgovor, u kome dotični sve nieče i kaže, da se on u ništa ne prti.

Tako su stvari stale — po uvjeravanju W. — koji je o temu od Sch. dobio izvješće prikojuče. Ja sam reko prikojuče njemu, da je to sve laž, da on laže, da se prti i t.d. i spomenuo sam mu slučaj s Melkom. Na to mi reče, da će on opet kod Sch. intervenirat ozbiljno i pobiti demantije od V. Ovo obećanje podkriepio je isto veče K., s kojim sam opet govorio, po čemu izgleda, da su W. i K. tečajem dana o toj stvari razgovarali.

On se ima bit nemalo pripo od ovih intervencija, jer je Sch. puno uvjeravao grofa B. (kako mi reče) da će im ići na ruku u svemu, samo da im dadu vojnike, pak je spomenuo i V. kao onoga koga je on na magjarske tužbe dresiro. To mi je rečeno prije razgovora sa W.

Kako vidite nešto se učinilo, ali za javnost ne bi bilo ovo da se iznosi, nego samo da »Crvena Hrvatska« **izdaleka** natukne, da je bilo ukora, ali ne jasno, jer će se znat odkuda dolazi obaviest.

Oni u Bpešti valja da pri tom oprezno rade, jer što ga više prikazuju pogibeljnijim, to je za Austriju u Dalmaciji dragocieniji, pak bi ga u Beču bolje branili. Ja sam sve govorio sa gledišta, da se vojnici ne smiju pačati u te stvari. Tako je bilo rečeno i Sch.-u: ako se g. V. drago bavit politikom, neka pogje u penziju, ali da će se dopustiti, da jedan i t.d. to ne.

Opazio sam, da nam je W. sada puno skloniji nego prije. To je plod njihovih intriga, koje mu vodi jedan opasni konkurenat, stari Sz.[6] i koje ga tjeraju k nama i Košutovcima.

Do tri dana idem opet u Zagreb, na Karnevo (sabor). Izgleda, da ovi put frankovci bit će čedniji, jer su i oni **razciepljeni,** uzprkos službenoj slozi.

Pozdravite Melka i sve naše. Čini se koliko se može. Vrag je, da nas je malo u redu i da meni valja fatigat za življet i hranit familju. Lasno je bogatunima vodit politiku. To je kod njih sport, ali kod nas je žrtva. A ja ne smijem primit nikakvu sinekuru, jer — kakvi su naši — to bi me ubilo; ovako su uvjereni barem, da se radi za stvar.

P.S. Ovu ću knjigu zatvoriti sa posebnim zatvorom, pak prigledajte kovertu i javite mi, ako je nadjete pokvarenu.

---

[1] Batthyany.

[2] Varešanin.

[3] Wekerle.

[4] Kossuth.

[5] Schoenaich Franz, general (Beč, 27. II 1844 — Beč, 25. I 1916). 1905—1906. austrijski ministar domobranstva, 1906—1911. austro-ugarski vojni ministar.

[6] Széll Kalman

HAD

153.

Zagreb 10. II 1907.

Supilo obrazlaže Trumbiću svoj odnos s Melkom Čingrijom. Govori o intrigama i borbi oko »srpskog imena«. Ponavlja da u pregovorima s Mađarima treba odgoditi neka pitanja.

Najprvo ono glede Melka. Iskreno ću ti reći kako stvar stoji. Melko je superba[1] narav i mojoj ćudi posve protivan. Mi smo, dok sam bio u Dubrovniku, zadnjih 6 godina bili posvadjeni, niesmo govorili. Izmirili smo se na mom odlasku, ali onog prijateljstva nema. Stari je mene rado imao, u svemu — osim u ovim odnošajima sa sinom, u koga je upravo zaljubljen, premda on s njime ne postupa u rukavicama. Starome je bilo puno drago, da su medju nama uzpostavljeni neki odnošaji, ali on zna da su hladni i zna da je to učinjeno najviše obzirom na dobre odnošaje izmedju nas dvojice. Melku dakle ne mogu pisati nešto, što bi njegovu osjetljivost dirnulo, osobito sada, kad on misli, da sam na tako veliku (!!!) položaju. A i starome bi to bilo neugodno. Treba da nadješ drugi izlaz, jer bi moja intervencija **u ovoj** stvari otvorila neke stare rane i osobne slabosti.

Demantirano je bilo, da je Varešanin dobio ukor. Ali ono je **istina,** kako ti mogu **sasvim pozitivno** javiti.

Ovdje su stvari užasno tekle. Ime srbsko bilo je izlika; obstrukcija je potekla iz sasvim drugih razloga. Iza Franka stali su drugi faktori, a »načelni nepriznavatelji Srba«[2] su mu i ovaj put nasiedali. Nazad 8 dana mi smo ove »načelne nepriznavatelje« bili osvojili na popust i opet ih je dobio — on koji bi priznao i djavola samo da mu ruku pruži. Nu nestadoše pravi uzroci, pak su onda operirali, da im se nadje kakav izlaz. To je učinjeno — operetnim načinom, kako ćeš u novinama čitati. Ovo bi moglo imati nekih posljedica, ali sada treba raditi da ih ne bude i mislim da će mi poći za rukom. Srbi su se taktično i požrtvovno držali. Hrvatskoj stranci prava — koja do lani takodjer nije priznavala Srbe — bilo je izdržati težku probu. Vidio sam, da se na čvrstoću njezinih redova ne može računati, i trebalo je — da popuste Srbi — cum onore! Sad ćemo krpati. Strašan posao. Ovaj narod ovdje zajedno sa svojim predstavnicima nije zreo za politiku novoga

kursa. Nu to sve ti znaš bolje od mene; suvišno je da ti se jadam. Probu morate da izdržite i Vi, a tu se na tvoju **taktiku** i **odlučnost** možemo pouzdati. Idem u Peštu sutra ili preksutra, pak ću intervenirati i glede Dalmatinaca[3]. Svakako jedno stoji: morat će se zategnuti sa riešenjem nekojih pitanja, dok se ne ustalimo bolje. Ima izgleda, da će skorih dana u Frankovoj stranci doći do razkola. Milina[4] grupa (7 zastupnika) upravo ga prezire, te ovi ljudi niti ne obće sa frankovskim perjanicama Elegovićem, Zatlukom[5], Horvatom[6], Peršićem[7] i t.d.

Pisao bi ti obširnije, ali me žuri jedna konferencija. Iz tih pregovora i dogovora nikud.

Inače zdrav sam i kad bi ti bio na mome mjestu to bi mogao slaviti velike uspjehe medju rodoljubnim i intelektualnim zagrebačkim damama, koje sad i meni »čine kortu«[8]! Toliko sam puta pomišljao: šteta, da ova politika nije ovamo i u tom pogledu poslala pravoga jarca, koji bi ju izcrpio. Ja nemam absolutno smisla za te vrsti konferencije.

---

[1] Prema talijanskom superbo znači: ohol, ponosit.

[2] Iz kluba Čiste stranke prava.

[3] Riječ je o nostrifikaciji u austrijskoj poli Monarhije ispita položenih na Pravnom i Filozofskom fakultetu Zagrebačkog sveučilišta. Ona je bila uslovljena diferencijalnim ispitom. To pitanje ostalo je neriješeno do 1918. Vidi o tom »Narodni list«, jubilarni broj, 1912, str. 94.

[4] Mile Starčević.

[5] Zatluka Ivan, javni radnik i književnik (Zagreb, 4. V 1864 — Osijek, 17. XI 1947). Bio je općinski, bankovni činovnik i računski revident Oblasne samouprave u Osijeku; organizator privrednih, socijalnih i kulturnih ustanova; urednik trgovačkog lista »Merkur« i »Hrvatski Lloyd«, suradnik »Hrvatskog radnika«, »Gospodarskog lista« i t. d.; član Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku od 1928. g. Bio je narodni zastupnik u Hrvatskom saboru od 1906—1918. kao pristaša (Čiste) stranke prava. Poslije se nije aktivno bavio politikom a pripadao je Hrvatskoj seljačkoj stranci. Više o njemu v. »Jubilarni Almanah kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku« od 1930. g.

[6] Horvat dr Aleksandar, političar, publicist i advokat (Sutinske toplice, 6. XII 1875 — Zagreb, 8. V 1928). Kao student isključen sa Sveučilišta zbog učešća u spaljivanju mađarske zastave 1895. Član Hrvatskog sabora od 1906—1918. kad se privremeno povukao iz javne politike. Zadnja dva decenija (svog života) bio je vođa Hrvatske stranke prava. Opširnije o njemu v. »Jutarnji list«, 1928, br. 5839; »Slobodna Tribuna«, 1928 br. 764.

[7] Peršić Ivan, novinar i javni radnik (Zagreb, 6. IV 1874 — Zagreb, 17. VI 1949). Sa Sveučilišta isključen uslijed učešća u demonstracijama u kojima je prilikom boravka Franje Josipa spaljena mađarska zastava (oktobra 1895). Poslije povratka sa studija u Beču primljen u uredništvo »Hrvatskog prava«, organa Čiste stranke prava. Od 1906—1918. član je Hrvatskog sabora, najprije kao njen pristaša, nakon raskola u istoj kao pristaša Starčevićeve stranke prava.

[8] Prema talijanskom far la corte znači: udvarati se.

NBS

154.

Zagreb 15. III 1907.

Supilo odgovara Peru Čingriji da je željezničko pitanje uredio skupa s Batthyanyem. Preporučuje mu da se hitnom akcijom Dalmacije podupre u Beču traženje izvoznih koncesija za Ugarsku kao protuusluga za investicije u gradnji željezničke veze s Dalmacijom. Ponavlja nepovoljni sud o zagrebačkoj političkoj sredini. Kaže da postoji interesovanje za izlet u Dalmaciju.

Odavno sam primio Vaš list, ali niesam htio odgovorit prije nego sam stvar uredio kako sam bolje mogao. Bio sam i onomadne u Budimpešti, kad je došao Batthyanu list Vaš, pak smo od onda živo radili, a u današnjem »Novom Listu« razabrat ćete svekoliko.

Ugarska će dati velike novce — oko 74 miliona kruna. dok Hrvatska direktno i indirektno ne doprinosi više od 6 milijuna. Za ove novce i za gradnju pruge[1], koja — dok god je Dalmacija pod Austrijom, najviše će koristi imati Austrija — Ugarska traži od Austrije neke **vrlo neznatne** kompenzacije (neznatne za Austriju, a važne za nas i za Ugarsku) u pogledu izvoza. Tu treba upriličiti i akciju iz Dalmacije, javnu i političku, da se na Austriju izvede presija pak da čim prije popusti. Radi se o dobro proračunanom političkom planu koji može puno koristiti. Molim Vas, da u tom pogledu poradite, da se kroz obćine ili inače kod vlade u Beču osjeti, da Dalmacija presira i to čim prije.

Inače Vam nemam što važnijeg pisat, a o našim mizerijama i onako znate. To je jedan vražji posao sa ludim javnim mnienjem koje galijoti[2] vode tjerati jednu višu politiku kakva je naša. Ovo mnienje ob ovim ljudima ovdje, što smo se razgovarali, potvrgjuje se na radnji svakim korakom. Hoće se velike ustrpljivosti za izić nekako na kraj.

Izlet u Dalmaciju nalazi odjeka i bit će dobar i za Vaše prilike, kojima je u prvom redu namienjen.

P.S. Ja sam telegraf Batthuani donio[3] kao da je poslan iz Dubrovnika. Ono ga je K.[4] sam napisao, a B. samo podpisao — ali to je tajna.

---

[1] Rezultat je politike Riječke rezolucije i službeni projekt željezničke veze Hrvatske s Dalmacijom preko Ogulina — Knina, ili dolinom Une. Vidi »Novi list«, 1907. od 15. III.

[2] Prema talijanskom galeotto znači: galijaš, robijaš, ali znači i: prepredenjak, lopuža.

[3] Objavio.

[4] Kossuth.

HAD

155.

Zagreb 15. III 1907.

Supilo savjetuje Trumbiću da Dalmacija učini pritisak na Beč da dozvoli olakšice izvozu ugarske stoke, i da ona iskaže Mađarima priznanje za spremnost velikih ulaganja u željezničku vezu s Dalmacijom.

Iz današnjeg Novog Lista vidjet ćeš stanje željezničkog pitanja. **Sve je ono onako.** Sad bi trebalo, da iz Dalmacije dodju dvojaki odzivi jedni koji će učiniti presiju na austrijsku vladu, da popusti u onim prometnim zahtjevima Ugarske, koji nju ništa ne kvitaju, a velike su koristi i za Hrvatsku (olakšice u izvozu, naročito marve), a drugo, da se Magjarima izkaže neko priznanje na zauzimanju, gdje će doprinieti tolike milijune za željeznicu, od koje, dok Dalm. stoji pod Austriom, njima nema nikakve a Hrvatskoj vrlo male koristi.

U pravcu gornjem trebalo bi i Nar. List inspirirati.

Inače posla do zla Boga i svake muke. Kamo sreće, da me ove glavobolje minu.

NBS

Zagreb 20. III 1907.

Javljajući Peru Čingriji da ne će učestvovati u izletu u Dalmaciju, Supilo ga moli da Melko Čingrija dođe u Split na razgovor s njim i Trumbićem. Raduje ga da grupa oko Mile Starčevića nije potpisala Stadlerov prosvjed protiv njega i tvrdi da je Frankova stranka u rasulu. Vjeruje da će Mađari uspjeti u pregovorima o željeznici s Austrijom.

Primio sam Vaš list. U Dalmaciju neću doći radi taktike, jer treba pustit ove gori, da se tako prikažu bez mene, pa neka poberu svu slavu pričeka. Ako ikako uzmogu, trknut ću velike setemane[1], jedan dan do Spljeta, samo jedan dan, u kom slučaju molio bi Vas, da rečete Melku, ako Vam brzojavim, da skoči do Spljeta, da se sastane s Trumbićem i samnom, u ime Vaše, pa da Vam isporuči neke stvari. Ne mogu se zaustavljat dugo, jer još prije Uskrsa moram u Peštu.

Osobno mogu bit zadovoljan. Stadlerov[2] prosvjed proti meni nije htio podpisati Mile Starčević s 8 drugih zastupnika one stranke. Frank se nalazi u desperatnom stanju, izgubio je svaki ugled — radi toga čini one budalaštine. Neki dan mu je došlo zlo, jer ga nas 3-4 niesmo htjeli slušati, nego smo se ostentativno razgovarali šaptajuć. Molio nas, prietio, izazivao da ga slušamo, a kad niesmo htjeli uzbiesnio, stao krieštat i od jada mu došlo zlo. Jučerašnji imendan bio mu jedan fiasko. Njihova je stranka u razsulu, te je to pitanje vremena. Polovina njih medju sobom niti ne govore.

Ali imamo opet muke sa Magjarima i to vrlo delikatnih stvari — a naši ljudi na vladi nemaju vele takta, bar za sad, pa treba gladit i gladit. Glede željeznica čekamo da s ovom taktikom nešto izmuzu od Austrije, a onda će, ako treba, pasti naša energična rieč — ali mislim da toga neće trebati.

Pisao bi Vam na dugo i dugo, ali nemam vremena. Valjalo bi doć u **magazin!** Reko sam onoj dvojici radi Puleza Toni i rekli su da će učinit. Doće[3] i srbskih zastupnika.

P.S. Crljena se vrlo dobro vlada.

---

[1] Prema talijanskom settimana znači: sedmica.

[2] Stadler dr Josip, nadbiskup (Slavonski Brod, 24. I 1842 — Sarajevo, 8. XII 1918). 1881. postao je glava novoosnovane Vrhbosanske nadbiskupije. Više o njemu v. »Katolički list«, 1918, br. 50.

Tekst Prosvjeda vidi u Dodatku pod br. 6.

[3] U Dalmaciju će doći na izlet.

HAD

157.

Rijeka 3. IV 1907.

Supilo se ispričava Peru Čingriji što piše kratko, ali je preopterećen poslom. Paktom s M. Starčevićem osigurao je Koaliciju. Planirani izlet u Dalmaciju smatra političkom nuždom.

Primio sam Vaš list. Medakovića nema u Zagrebu, on je u Italiji i težko, da će Vaša pisma do brzo primiti. Oprostite što Vam pišem kratkim, ožetim potezima. Ovo mi je danas oko dvadeseti list, uz druge posle. U nas je ovamo desperatna borba, da sve podje k vragu, a naši su se ljudi raztrkali kojekuda (ili se glodju). Imam sto muka.

Pošlo mi je za rukom (ovo Vama povjeravam) sklopit tajni pakt s Milom Starčevićem. Ako Frank — Kršnjavi s Magjarima pokušaju da lagumaju resolucionaše, Mile sa 8 svojih izlazi iz stranke i **razsap je gotov.** Mile je s jednim drugom bio ovdje. No mogli bi se oni razsuti i prije toga. S te strane sam koaliciju nekako osjegurao.

Teže je s Bečom, koji radi i u našoj vladi. Živo se radi. A Srbi radikali nesviestno nasiedaju! U nedjelju držat ću skupštinu u Glini, zatim idem u Novi Sad (k Jaši[1]) pa u Bpeštu i po svoj prilici u Beč. **Jadan je ovo narod.** Nije čudo, da ga je Khuen mogo gnjaviti.

Vi se tužite, da je Vama dodijalo. Obzirom na godine Vaše uvažavam Vas, da je težko. Ali kako je meni? Prošle sedmice za 4-5 dana od muke i dizgusta[2] i borbe — koja se vani nije vidjela — bio sam izgubio apetit. Hranio sam se juhom i čajem s rumom. Valjalo je slomit bečke želje, spasit vladu **od krize** i uzdržat koaliciju u slozi i obruču, da se u najkritičnijem vremenu ne počupa.

Ali još nije stvar definitivno uredjena, samo držim da je katastrofa minula. Zato sam puno zaposlen.

Izlet u Dalmaciju držim danas političkom nuždom i za nas i za Vas. Trumbić je u Zagrebu najoduševljenije pisao, ljudi su ideju prihvatili, o njoj pišu sve naše i magjarske novine — odgoditi, odustati značilo bi **uzmaknuti.** U zadnje dane dat ćemo intonaciju koja će razoružati ali da se batali stvar bio bi fiasco, a gdjekoji incidenat neće pokvariti ukupni utisak. Na Smodlaku ćemo djelovat, da ne pravi nakarada i odavle iz Zagreba. Napokon ne dolaze krvnici naroda, nego ljudi, **koji su srušili jednu tiraniju i narodu uvadjaju slobodu!** To treba da bude la nota dominante u dalmatinskoj štampi.

Ako pak držite da je **absolutno potrebno,** da se izlet odgodi do **iza izbora[3],** onda Vas molim da mi **do petka veče** telegrafate na Rieku, **u subotu** u Zagrebu u Grand Hotel. Inače se obratite sa eventualnim porukama ne na Medakovića, nego na zast. Stj. Zagorca ili na Sirovatku[4], jer ne znam sad gdje ću dalje koji dan bit.

Nemojte se čudit, da ovako kipi. U Beču niesu ludi, razumiju začim idemo i mi i Magjari, te da je austrijskom imperijalizmu odzvonilo, ako se održimo. Ne jedu me izmećari, nego naši, koji često u dobrim intencijama činu više zla, nego li oni prvi.

---

[1] Tomić Jaša, političar, novinar i publicist (Vršac, 11. X 1856 — Novi Sad, 9. X 1922). Od 1884 urednik Zastave (Novi Sad), od 1891. vođa Radikalne stranke u Ugarskoj. Pritisak mađarskih vlasti sprečavao je njegov izbor u Ugarski sabor. Za vrijeme rata interniran. Opširnije o njemu v. »Spomenica Jaše Tomića«, Beograd, 1923.

[2] Prema talijanskom disgusto znači (i): gađenje, neugodnost.

[3] Za Carevinsko vijeće.

[4] Sirovatka Hinko, javni radnik i publicist (Zagreb, 11. VII 1876 — Dubrovnik, 11. XI 1939). Progonjen pod Khuenom emigrirao u Ameriku. U Chicagu je izdavao novine »Hrvatska zastava«. Dolaskom Hrvatsko-srpske koalicije na vlast (1906) vraća se u zemlju i preuzima uredništvo organa Hrvatske stranke prava (učlanjene u Koaliciju) »Hrvatske«. Kasnije surađuje u raznim novinama i časopisima. Više o njemu v. »Jugoslavenski Lloyd«, 1936, br. 157 i »Jutarnji list«, 1939, br. 9987. str. 13.

HAD

158.

Rijeka 4. IV 1907.

Supilo javlja Peru Čingriji da su i Trumbić i Pribićević za odgodu izleta u Dalmaciju te da on izvijesti Zagorca o odgodi.

I Trumbić je mnienja, da se izlet odgodi, glede domaćih raspra, nakon izbora.

Toga je mnienja i Pribićević, koji veli, da je dobio glasove o težkom sukobu Srba, što bi takodjer moglo doniet novih nesuglasica.

Komentirat će se svakako, ali eto Vas tamo, pak im **definitivno** javite Zagorcu u Zagreb ili Cezaru Akačiću na Sušak.

HAD

159.

Rijeka 4. IV 1907.

Saopćujući Trumbiću da je kako on tako i Pribićević za odlaganje izleta, Supilo prepušta Dalmatincima odluku koja će se svakako komentirati.

Piso sam nešto Ivanu Buliću, možda će ti pokazat. Nego dolazi viest iz Zagreba, da javljaš o odgodi izleta. I Pribićević je toga mnienja radi razdora medju dalmatinskim Srbima, koji je vrlo oštar. U stvari toga izleta odlučite definitivno **Vi u Dalmaciji.**

Komentirat će se svakako, ali opet bolje, nego da dade povoda novim sukobima — ako se ne može stvar izgladiti bar privremeno, dok izlet traje.

Odluku javite Zagorcu u Zagreb, ili Cezaru Akačiću na Sušak.

NBS

160.

Rijeka 4. IV 1907.

Supilo potrđuje Krasojeviću primitak brzojava i saopćuje mu da se želi sastati s njim i još nekolicinom radikalskih prvaka radi važnog razgovora. U tu je svrhu spreman iduće sedmice doći k njima, kad i gdje mu Krasojević javi da dođe.

Primio sam Vaš brzojav. Juče sam brzojavio gosp. Jaši, da bi danas s njime na telefon govorio, ali se to nikako nije moglo.

Želio bi se sastati s Vama, s njime, s Nikolom Gjurgjevićem[1] i još jednim ili dvojicom od Vaše stranke kompetentnih ljudi. Imali bi da razgovaramo koješta **vrlo važno, a moralo bi biti diskretno.** Ja sam spreman da dodjem k Vama došaste sedmice gdje mi Vi kažete: u Karlovce ili u Novi Sad.

Na skupštinu ne mogu doći, jer u **nedjelju** je sazvana moja skupština u Glini. Ako dotle primite ovaj moj list i **možete mi zakazati sastanak za ponedjeljak u jutro,** onda bi ja u veče u 7 sati iz Gline krenuo ravno k Vama, te bi došao u pon. u jutro u Karlovce ili N. Sad osobnim vlakom. U tom slučaju treba mi brzojavit: **do u subotu 8 sati:** Grand Hotel Zagreb, a u nedjelju do podne: Glina Supilo na dra Španića[2] ekspres. — Ne možete li ovaj sastanak zakazati u došasti ponedjeljak, onda bi ja u nedjelju veče iz Gline otišao u Budimpeštu i tamo ostao barem ponedjeljak i utorak, pa biste me mogli obaviestiti brzojavno ili pismeno u Hotel Continental. Svakako bi želio da do sriede bude stvar obavljena.

---

[1] Đurđević dr Nikola, političar i advokat (Donji Miholjac, 12. X 1864 — Brod, 28. VI 1933). U Sl. Brodu imao je advokatsku kancelariju od 1893—1920. kada je postao povjerenik za pravosuđe pokrajinske uprave u Zagrebu. Od 1897. dalje stalno je poslanik na srpskim narodnim i crkvenim saborima u Karlovcima. Potpredsjednik je

Srpske narodne radikalne stranke u Vojvodini u čijim je glasilima surađivao. U ime Srpske narodne radikalne stranke potpisao je 11. XII 1905. u Zagrebu Proglas koalirane hrvatske i srpske opozicije. Od 1900—1908. jedan je od glavnih suradnika muslimana Bosne i Hercegovine u njihovoj borbi za vjersku i prosvjetnu samoupravu. U strogo povjerljivoj okružnici od 24. II 1906. Čavrak ga spominje uz ostale kao urotnika zahtijevajući nadzor nad njim. Više o njemu v. »Mali žurnal«, 1908, br. 255; »Brodske novine«, 1933, br. 26; »Politika«, 1933, br. 9027.

[4] Spanić dr Stjepko, književnik i advokat (Siščani, Čazma, 3. XII 1871 — Graz, 18. I 1908). Predsjednik organizacije Hrvatske pučke napredne stranke u Glini, gdje je bio advokat. Surađivao je u »Obzoru«. Izdao je zbirku pjesama »Immortelle«. Više o njemu v. »Pokret«, 1908, br. 15.

MV Br. 4027

161.

Budimpešta 7. IV 1907.

Prihvaćajući Krasojevićev prijedlog Supilo mu javlja da u srijedu stiže u Novi Sad.

Primio sam Vaš brzojav, te ću doći u sriedu u jutro iz Bpešte sa osobnim vlakom u Novi Sad, u redakciju »Zastave«[1], kako ste brzojavili.

[1] »Zastava« je jedna od najstarijih i najvažnijih srpskih političkih novina u Vojvodini. Počela je izlaziti 1866. u Pešti, a kasnije u Novom Sadu, do 1925. Bila je organ Srpske narodne radikalne stranke u Vojvodini, te Hrvatskoj i Slavoniji.

MV Br. 4026

162.

Budimpešta 21. V 1907.

Supilo u pismu Peru Čingriji govori o intrigama Kossuthova tajnika Szterenya u vezi ozakonjenja mađarskog jezika na željeznicama.

Bio je Ante Starčević, čovjek čudak i pun pogrešaka, ali narodan čovjek, koji je imao stranku.

I išlo je, kako je išlo, dokle nije se uz njega priliepio židov Frank, koji se predstavio bolji Hrvat od njega i svih njegovih pristaša i — sve to prokurvo.

U veliku imate drugu ediciju sa Kossuthom i Josefom Szterenyiem[1], njegovim državnim tajnikom, juče krštenim židovom Sternom, a danas najboljim Magjarom u ovome Magyarországu!

Apponyi, Batthyany, Teleky[2], Lovaszy[3] i t. d. sve je to danas pred Kossuthom ništa naprama židovu Sternu, bez kojega ni na kašetu[4] ne ide, ako ga ne pita za savjet. Taj Sztereny bio je državni tajnik i pod Fejervaryem. Služio je Fejervarya, a špijunirao ga Kossuthu. Sad služi ovoga — a po sukobu, koji nam je priredio vidite kako ga služi!

Jer sve je ovo Szterenyevo maslo i Magjari su, kao i mi Hrvati, postavljeni pred fait accompli tako, da ne mogu uzmaknuti ni oni, kako ni mi. Evo nas u kaši!

Szterenyi je rekao, da je ban Pejačević **pristo** na onu osnovu. Pej. kaže, da ne samo nije pristao, nego je prosvjedovao. Do sutra bi Vam mogao nizati razne intrige ob ovoj stvari. Svega će biti, ali dobra biti neće, barem ga ja ne vidim. Vlada nam je učinila svakojake ponude, koje bi bili nazad mjesec dana **sretni** da su nam došle. Jer i oni **sad** vidu u što su zagazili. Ali danas

ih **ne možemo** primiti uz cienu uzakonjenja magjarskog jezika na željeznicama u Hrvatskoj.

I Vi tamo imate baraondu[5], a i mi amo. Jedan drugome sad ne možemo pomoći — ako valjda sve ovo skupa ne bude značilo probugjenje naše narodne snage, što bi opet moglo za nas na dobro izaći. Šteta samo, da nemamo ljudi.

Naši su otišli u Hrvatsku, a mene su ostavili na straži, da ne budu iznenadjeni i izigrani.

Ja pako se negda jedim, a nekad se smijem, tako to ćoravo ide.

Dobro ste se držali u Dubrovniku i nemojte klonuti. Ne kajite se za rezoluciju. Da nije bilo nje, sve bi se učinilo kako bi se htjelo, a ovako ipak Hrvatska igra **drugu ulogu.** Magjaroni bi bili zadovoljni na ponude Wekerlove, pak bi uz platoničke ograde, na sve pristali.

P.S. Ako bi pisali, ja sam u **Continentalu** u Bpešti.

---

[1] Sztérenyi Josip, izradio je nacrt željezničarske pragmatike koja je sankcionirala, protivno hrvatsko-ugarskoj nagodbi, uredovanje željezničkih službenika u Hrvatskoj i Slavoniji na mađarskom jeziku. Vidi bilješku o Kossuthu F.

[2] Iz pisma se ne može razabrati da li je to: Teleki Geza, političar (Désen, 28. IX 1844 — Budimpešta, 27. IX 1913) ili Teleki Pal, državnik i geograf (Budimpešta, 1. XI 1879 — . . . .).

[3] Lovaszy Martin, novinar i političar (Senta, 6. XI 1864 — . . . .). Kao narodni poslanik u Ugarskom saboru pripadao je krajnjoj ljevici.

[4] Prema talijanskom casetta, ovdje znači: pokretan nužnik.

[5] Prema talijanskom baraonda znači: zbrka, metež.

HAD

163.

Budimpešta 4. VI 1907

Supilo izvješćuje Peru Čingriju o sporazumu sa Smodlakom u vezi izbora u Dalmaciji, a zatim iznosi svađu između Smodlake i Trumbića. Moli Čingriju da posreduje u tome. Dalje iznosi težak položaj Hrvatske u pitanju mađarskog jezika na željeznicama, jer Beč podupire nastojanja Mađara u tome.

Evo me opet ovdi, gdje sam primio Vaš list. Glede dalmatinskijeh stvari mislim da će biti dobro, ako Vam saobćim nešto što se dogodilo prije izbora[1].

Koncem februara bio je došao Smodlaka u Zagreb, gdje smo mi imali sabor, te je htio da se porazgovara u užem krugu svojih prijatelja, a to smo bili Lorković, Pribićević i ja. Govorilo se o puno stvari, pa i o izborima u Dalmaciji i Smodlaka je pito za mnienja, kako bi se imalo radit.

Ja sam na to obširnije i bez sustezanja reko od prilike ovo: Da je moje mnienje, da se izbori za Car(evinsko) Vieće ne bi imali voditi pod devizom **za** i **proti** riečkoj rezoluciji. Posve je naravski, da će o njoj u izbornoj borbi biti puno govora — ipak da bi valjalo nastojati, da ne bude ona izključiva **platforma,** na kojoj će se voditi borba. I to zato, što će austrijska vlada upotrebiti svu silu, da u takom slučaju skrši naše ljude, a kako ima dosta galijota, koji bi joj išli na pomoć, da je pogibelj da se dogodi konfuzija, u kojoj, ako pristaše nove politike izadju oslabljeni, i nehotice će to oslabiti našu snagu u Hrvatskoj i naprama Magjarima. Zato da bi najbolje bilo **obići** jedno eventualno pronunciamento[2] na ovom pitanju, tim više, što izbori za Car. Vieće niesu za stvar toliko odlučni, koliko oni za dalm. sabor, o kojima se sada ne radi.

Reko sam bio još, da je Dalmacija za Hrvatsku učinila više nego je mogla. Sad je treba ostaviti u reservi. S Magjarima imamo težak položaj i velikog okapanja, jer su se prepali, da niesmo jači više nego li su misljeli. Neka se Dalmacija malo utaji i ne iztrčava više, dok potreba ne naloži. Zato neka paze, da ne izadju kakvi Crnice i Varešaninovi očiti ljudi, a za Borčiće, Vukoviće, Ivćeviće[3] da bi se po mome mnienju ovaj put moralo zažet oko i pustit ih, da idu u Beč, jer da će bit puno manje štete, ako dodju opet oni, nego da se tu razbija naša nova politika.

U jednu rieč, da bi valjalo činit fintu[4] kako da su naši, ako do kraja i niesu, ali opet niesu nikad gadi, kako oni drugi.

Sjećam se dobro, da me je Jozo pito: a šta ćemo mi demokrate? Na što sam mu reko, da je po mome mnienju najbolje, da oni oponiraju, ako hoće, ali da sekundiraju i pomažu gdje vidu pogibelj, bez obzira na to, da li će sad zato što dobiti ili neće. Uzbudu li ovako radili njihova budućnost neće uzmanjkati, ukoliko okupljaju omladinu.

Puno se govorilo o ovom pravcu. Moja dva zagrebačka prijatelja podpuno su uvažavala ove nazore, a Smodlaka je na njih sasvim pristao i ovako se sporazumivši vratio se kući.

Ali kad je doma došao ne samo da se nije držao uglavljenog, nego je obratno dignuo kuku i motiku na Borčića sa bjesomučnošću, koja me je »zadivila«, te je baš htio izazvati sve obratno nego se gore razgovaralo. Uzalud opomene. Istina, on se je tu najodlučnije zauzeo za politiku riečke rezolucije i proskribirao sve »sumnjive« — ali mi se čini, da joj je ovom revnosti puno više škodio. Vi znate dobro, da nije napr. bilo Borčića i njegove grupe, koji su na Rieci tek drugi dan pristali na Vaše zaključke, da je moguće da riečke rezolucije ne bi danas ni bilo. Onda je Borčić — možda proti svome uvjerenju — učinio stvari veliku uslugu, radi koje baš nije zaslužio, da ga onako ekskomuniciraju.

Ne mogu protumačiti promjenu Smodlakine taktike nego ili njegovom prevrtljivosti, ili osobnim antagonizmom i mržnjom na Trumbića, koga je zaradi »Bečanina« Borčića htio rušiti u ime ove riečke resolucije, za koju se Trumbić toliko zauzeo. I tad smo doživjeli tužan prizor, da se i Trumbić **zaboravio**, te koliko jedan toliko drugi niesu više bili dva čovjeka, nego dvije bestije, koji nisu birali ni ljude, ni sredstva, ni pristaše, nit **išta**, da jedan drugoga skrha. Smodlaka je uzvienuo kako živina, a Trumbić bi se bio poturčio. Smodlaka je pokupio sve talijane, Trumbić sve popove i frankovce i visoku vladu. **Načelno** je Smodlaka učinio manju pogrešku nego Trumbić, ali su se ipak uzajamno zaniekavali, da se mogu bolje uništiti. U jednu rieč jedan gad! Obojici sam puno prije izbora preko zajedničkog prijatelja piso dugi list. Zaludu!

Pred mojim očima krivi su oba jednako i ma koliko se Smodlaka sakrivo za zastavu novoga kursa, opet je kriv. Ali njegova borba bila je simpatičnije prikazana. Trumbić je radio iz inada. Što se Bulića[5] tiče, ne držim ga popom Crničina kova, nego popom Račkova[6] kova, te jedino auktoritet Trumbićev, koji ima nad njim, mogao ga je navesti, da trpi, da se s njegovim imenom vodi onaka nedolična igra. Uostalom Bulić nije nikad bio političar od zanata.

A sada? Sad je opet na Vama, da ovu mizeriju, koliko se može izliečite. Danas nema nitko to štovanje i nema sumnje, da će svi u Dalmaciji i u Hrvatskoj opet gledati na Vas, što ćete učiniti. Dogadjaji i u Ugarskoj Bog zna kako će se razvijati, jer u ovom sporu našem i u sporu što ga oni imaju s krunom ima i previše materije za razne kombinacije. Ko zna na što ćemo doć, pa bi grehota bila, da se u Dalmaciji, stvar na vrieme ne uzpostavi, a sve radi osobnosti one dvojice, čije mušice već su nam dale dosta glavobolje. Ja sam Vam izložio moje nazore, a ne usugjujem se da činim zaključke

ni predloge, jer mi nije podrobno poznato stanje, u kojem su Vas medjusobno ostavili prošli izbori.

Što se nas ovamo tiče, mi smo na velikoj muci. U pitanju jezika na željeznicama u Hrvatskoj **»Beč«** stoji na stanovištu Magjara, ne toliko radi ljubavi prama njima, koliko što se boji precedensa i **pohrvaćivanja** željeznice radi Bosne, gdje je sve njemačko. A osim toga računa, i to vrlo mudro, ako mi Magjarima milom ili silom izvadimo ovaj »bolestni zub« (jezično pitanje na željeznicama u Hrvatskoj), oni tu ranu mogu lako preboljeti, jer i sami, **u 4 oka,** priznaju da nemaju zakonske podloge, samo se boje javnog mnienja svoga. U tom slučaju bilo bi pitanje vremena kad će im ta ranica zarasti, a pošto nas trebaju kao pomoćnike, to bi se sutra — kad im do gusta dogje, kako izgleda da hoće, — stvar opet izravnala i izliečila.

Ako nasuprot nas Magjari pobiede, te nam nametnu jezik, onda ne može biti mira megju nama za decenije i vjekove. Onda je od Magjara **pobiegjena, ali neuništena** Hrvatska opet za decenije najbolje sredstvo »Beča« i proti Magjarima i proti sebi samoj.

Stoga razloga je i »Beču« puno stalo, da kod nas izposluje, da mi — pokoravajuć se sili magjarskoj — **pristanemo na kombinacije,** koje nam Magjari u svom ludom i zasliepljenom šovinizmu nudjaju i koje bi u Hrvatskoj izazvalo neizbrisivo nezadovoljstvo, a vodu na bečki mlin. Zato im u ovom pitanju nudi svoju podpunu i »nezainteresovanu« pomoć.

Tako **danas** stvari stoje. Što će biti sutra, tog niko ne zna, ali iz ovoga možete vidjeti naš težki položaj, a nadasve pak moj, sa klubom, u kome — izim 4—5 ljudi — nemaš niti možeš s kim da **otvoreno** govoriš

Ovoj bečkoj taktici mogao bi se pokvariti račun samo na jedan način: **da mi** Magjare, u ovom pitanju svim sredstvima slomijemo, a onda im opet savezničtvo ponudimo. To ovisi o našoj taktici, ali može se dogodit da oni ili od »Beča« dobiju pomoć, ili pako njemu popuste dok slomiju nas. A onda su skupa s nama u liepoj kaši.

Za sada je parola: **mi ne popuštamo.** Glede taktike i načina borbe to ovisi o prilikama da li ćemo odmah u obstrukciju, ili tek kašnje. Ob ovom još se ne može u klubu razpravljati, jer i mi imamo raznih elemenata, koji pod kojekakvim načelnim izgovorima ne pristaju, da se ovaj magjarski »divlji zub« vadi... Ali, u koliko mogu predvidjeti, neće imati većinu u klubu[7]. Vama sve ovo pod diskreciju, da ne bi ko što u novine pisao.

P. S. Pozdravite Melka, Boža i ostale prijatelje.

---

[1] Za Carevinsko vijeće.

[2] Prema talijanskom pronunziamento znači: opredjeljenje, stav.

[3] Ivčević je odbio da potpiše Riječku rezoluciju.

[4] Prema talijanskom far finta znači: pričiniti se, hiniti.

[5] Bulić don Frane, arheolog, konzervator i historičar (Vranjic, kod Splita, 4. X 1846 — Zagreb, 30. VII 1934). Zastupnik u Dalmatinskom saboru i Carevinskom vijeću. Na izborima od 1907. on je bio u Splitu izabran kao kandidat Hrvatske stranke i Stranke prava, ali se je kasnije odrekao mandata i Smodlaka je bio naknadno izabran. Direktor arheološkog muzeja u Splitu 40 g. Dobio najveća priznanja domaćih i stranih akademija. Opširnije o njemu v. »Obzor«, 1934, br. 172; »Enciklopedija Jugoslavije«.

[6] Rački dr Franjo, historik i političar (Fužine, 25. XI 1828 — Zagreb, 13. III 1894). Sa Strossmayerom osniva Narodnu stranku i postaje glavni suradnik stranačkog organa »Pozor« (»Obzor«). Zastupnik je u Hrvatskom saboru 1861, 1868. i 1872. godine. 1864. pokreće s Jagićem časopis »Književnik«. God. 1866. izabran je za prvog predsjednika Jugoslavenske akademije. Nakon pada bana Mažuranića osniva sa Mrazovićem Neodvisnu narodnu stranku. Više o njemu vidi: T. Smičiklas, Život i djela dr Franje Račkoga. Zagreb, 1895 (Djela JAZU, knj. 15); V. Novak, Franjo Rački u

govorima i raspravama, Zagreb, 1925; V. Novak, Franjo Rački, Beograd 1929; V. Novak, Franjo Rački (1828—1894), Beograd, 1958.

[7] Riječ je o klubu delegata u zajedničkom saboru.

HAD

164.

Rijeka 12. VIII 1907.

Supilo odgovara Trumbiću dopunjujući njegovo sjećanje na razgovore s Polonyijem o uređenju hrvatsko-ugarskih odnosa, te se čudi Trumbićevoj osjetljivosti kad je stvar tačno prikazana. Pozivlje ga k sebi na razgovor, jer je prezauzet političkom zbrkom ma da je malo odahnuo otkad nije »vladinovac«.

Izgleda, da se bolje spominjem od tebe. Bilo je govora o imenovanju bana, od dva bana, o banu i podbanu sa posebnim kompetencijama. Sjećam se, da se govorilo, da bi moglo, u širem naravno smislu, biti kao u županijama Ugarske, gdje je vel. župan imenovan, a podžupana (podbana) bira županijska skupština (sabor), te on ima u županiji veću moć nego vel. župan. To su sve bili razgovori, pa ne razumijem kako se možeš naći osjetljiv na stvar, koja je i prikazana u onom značenju, u kome se je i vodila, bez ikakvih obveza.

Puno bi bilo za uzajamno izpripoviedanje, kad bi se sastali — zar ne? A kad ćemo se sastati?

Ako ti ovamo kad ne baneš, ja tamo težko — dok traje ovi paštroć[1] od naše »velike« politike, koja danas puno više ovisi o kojekakvim nasiedanjima, što ih neki naši počinjaju (sve za domovinu!) nego li o ičemu drugome.

Ja sam malo odahnuo — odkad niesam »vladinovac«[2]. Više nema molbenica, pisama i. t. d. sa svih strana ove pod krunom Sv. Stjepana stojeće državne zajednice. U to ime blažena pragmatika — a za ostalo posla preko brka.

Bilješka A. Trumbića: 18. VII(?). 07.

[1] Prema venecijanskom pastrochio: zbrka, zavrzlama.

[2] Od 26. VI kad su ban Pejačević i vlada Hrvatsko-srpske koalicije dali ostavku.

NBS

165.

Rijeka 19. VIII 1907.

Supilo čestita Peru Čingriji 70-godišnjicu. Odvraća ga od kompromisa koji bi doveo narodnu stvar do katastrofe, dok bi potpuni poraz iznio na površinu talog koji bi sam sebe razasuo. Iznosi mišljenje o istupu radikala iz koalicije, o političarima iz Banske Hrvatske, traži odlučnu borbu u parlamentu. Naslućuje da će Čingrija u Dalmatinskom saboru imati trvenja sa zagovornicima Velike Hrvatske.

Primio sam Vaš list i odmah Vam odpišujem, jer tko zna kud će me voda nanijet ove dane, pa bi mogo i okasnit.

Najprvo čestito Vam na 70-godišnjici, koju ćete brzo doživjet, a želio bi je ja doživjet u Vašemu zdravlju i kreposti.

Znam, da Vam je težko. Ali molim Vas, nemojte nipošto izvršit one Vaše nakane. To bi bio jedan grubi kolap[1] za sve nas. Ovo su sad vremena, kad treba izdržati, pa, ako drugčije nije, **dat se podpuno poraziti, ali ne popustit i ne uzmaknut.** Jer uzmak bi doveo narodnu stvar do katastrofe — poraz naš naprotiv dovesti će na površinu ovaj tugjinski talog, koji se buni, ometa,

ruje, kleveće. I on će onda sâm sebe razasut. Vidite na pr. meni bi bilo puno drago, da došastih izbora u Hrvatskoj dogju u većinu frankovci. To bi bila blamaža kakve još vidjeli niesmo i onda bismo od tega gada za nekoliko decenija imali mira. Jer vladat u Hrvatskoj proti Magjarima i proti Srbima je **nemoguće.** Svaki kompromis bi razkrinkao švindlariju.

U nas stvari idu kako su se naučile. Izstup radikala iz koalicije (patrijarhovo pitanje!) nije skoro nikakva šteta, osim to što ćemo izgubit u Pešti Lisavca[2], koji razumije magjarski bolje nego ja, pak je kod mene sjedo i mi bi dva kombinovali. A sad sam se stavio odmah učit, da i ovu prazninu izpunim, ali to je vrag učit pod starost tudj jezik i još onaki. Stari Polit[3] (on ima 76 godina i drži se u saboru kao mladić!) govorio mi je doduše, da je on u 38-oj godini počeo učit magjarski, ali da **cielu jednu godinu** nije ništa drugo činio! I još ni danas, kažu Magjari, ne zna dobro.

Što se Hrvata tiče, oni su ostali **dosljedni** i tako ono moje mnienje, što bi Vam gdjegod pisao, nije se na žalost moglo promienuti. To je jedna velika muka s njima, tako da čovjeku dodje momenata, pa bi reko: ajte u smokve i vi i tko će se mučit s vama. Valja imati ustrpljivosti i gutat svašta. Imadu neku čudnu, smetenu, neiskrenu narav, te ti prave najviše ovacije i poklone i istodobno svake intrige, a od **prave borbe** zaziru nego bi najvoljeli komodne načelne izjave i dielit Europu uz čašu vina. Rakodczay pako čeka dok se posvadimo i nije mu luda. Ima medju njima ovo mladjijeh što su dobri i stari Tuškan pak s Medakovićem i sa Srbima se sad ovako sad onako nekako pokrpi — ali dokle?

Vidio sam u »Crljenoj«, da su i do Vas doprle viesti da se meni gruba spravlja. To je istina. Mene bi se ćeli **svakako riešit,** a najviše me boli, da ima ljudi s kojijem zajedno sjedim da u tom pogledu rade proti meni! Na pr. bivši podban Nikolić u najzadnje doba toliko je radio da me onemogući — sad pod jednom sad pod dugom izlikom — da ga je Medaković jednom baš ljudski izgrdio. Interesiralo me znat za uzrok i uviek je onaj isti: u Beču da me ne mogu smislit! A za Nikolića je Beč **sve,** jer je s Leopoldom Salvatorom[4] »per tu«! Puno se intrigira, možete misljet.

Kad bi mi vodili stvar onako kako ja zamišljam, **prisilili** bi Magjare na ovu alternativu: ili da cielu Ugarsku svim svojim pravima impenjaju[5] Beču a conto snage, što će im dat za nas pobiedit — ili da nam popuste! **Uvjeren sam, da bi se s** vremenom izazvala time situacija, koja bi tražila, **da se popusti nama.** Ali to treba provesti u redu, do kraja. Hoćemo li moć? Hoćemo li umjet?

Na 10. oktobra otvara se parlamenat. Ako se dotle ne razbijemo valjat će poć gori i nastavit, gdje smo prekinuli. Što će sada bit? Magjari se spravljaju **na najgore.** Naši bi najvoljeli dat načelnu izjavu i ostat doma. Però[6] ne svi. Ima nas desetak — dvanaest, koji smo odlučili u boj, pa kud pukne, jer tako treba sada. Nadam se, da će to i druge, renitentne[7], povući i preko volje. Rumunji i ostale narodnosti obećivaju nam pomoć, ali ne valja se mnogo u to uzdat, jer Rumunji odviše ovise od Beča, a onda su svi zaplašeni za ovakvu vrstu akcije.

Kako vidite, u veliku smo bulikanu[8], za koga niko ne zna kako će svršit.

Vaš sabor sastaje se do brzo. Bit će malo trvenja i tamo jer Perić i Vuković nose gotovu Veliku Hrvatsku, koju Vi nikako nećete. Mislim, da će Vukovićevu ulogu preuzeti Ivčević, pošto ovoga nema u dalmatinskom saboru.

---

[1] Prema talijanskom colpo znači: udarac.

[2] L i s a v a c dr Mladen, javni radnik i advokat (Deliblato, Vojvodina, 26. I 1862 — Vršac, 7. X 1936). Stupa u opozicionu Radikalnu stranku u Irigu, učlanjenu u Hr-

vatsko-srpsku koaliciju i 1906. biva izabran u Hrvatski sabor. Delegat je na Ugarskom saboru u Pešti. 1908. ponovo je narodni zastupnik. Biran je i za poslanika na Srpskom Crkvenom saboru u Sremskim Karlovcima koji se smatrao zvaničnim predstavništvom Srba u Monarhiji. Na veleizdajničkom procesu u Zagrebu branio je besplatno optužene. U toku Prvog svjetskog rata hapšen je i zatvaran kao istaknuti politički radnik. Više o njemu v. »Vojvodina«, 1936, br. 41.

[3] Polit — Desančić dr Mihajlo, političar i publicist (Novi Sad, 15. IV 1833 — Pustara Mira kod Temišvara, 30. III 1920). 1861. izabran u Hrvatski sabor. U Novom Sadu zamijenio u politici svog učitelja Svetozara Miletića te je od 1873—1913. gotovo stalno poslanik u Ugarskom saboru. Bio je šef Liberalne stranke, urednik njenog partijskog organa »Branik«; surađivao je u drugim srpskim novinama u Vojvodini. Više o njemu vidi: »Jutarnji list«, 1920, br. 2942; »Politika«, 1920, br. 4359 s nekrologom St. Stanojevića; »Letopis Matice srpske«, 1933, knj. 337, sv. 1—3.

[4] Leopold Salvator austrijski nadvojvoda (Stara Boleslava, Češka, 15. X 1863 — Beč, 4. IX 1931). Povremeno stanovao u Zagrebu.

[5] Prema talijanskom impegnare znači: dati u zalog.

[6] Prema talijanskom però znači: ali.

[7] Prema talijanskom renitente znači: nepokoran.

[8] Prema talijanskom bulicame, znači: toplo vrelo; ovdje: gužva, vreva.

HAD

166.

Rijeka 26. VIII 1907.

Čestitajući mu 70-godišnjicu Supilo odaje priznanje Peru Čingriji kao svom političkom učitelju u mladosti s kojim se često nije slagao, ali su tadašnji razgovori s njime pripremili tlo za kasnija Supilova iskustva. Ujedno pozdravlja Čingriju kao najodličniju inkarnaciju dubrovačkog duha čiju blagotvornu misiju osjećaju i Srbi i Hrvati.

Odkad sam Vam piso, do danas bio sam odsutan. Danas, na povratku našo sam kartu našega Boža[1], koji mi javlja da dne 24. vršite 70-tu, što ste mi i Vi pisali, ali bez dana.

Zato sada, ako malo i pokasno, dozvolite, da Vam čestitam. Vi ćete se sjećati, da se u mojoj ranijoj mladosti često niesam slagao sa Vašim nekim nazorima. Trebalo je, da me vrtlog borbe odnese u širi sviet a nadasve u susjednu Italiju, gdje sam zadnjih godina vrlo često zalazio i liepa poznanstva[2] sklopio. Mnogu evoluciju u mišljenju na stvari i ljude moram pripisati ovim ekskurzijama, sa kojih sam se vraćao razočaran nad sve ono što je kod nas i kako se kod nas zlo radi. I onda sam se često, prečesto sjećao naših razgovora i Vaših pogledâ na naše stvari, kad bi se ono šetali put sv. Jakoba i na Konalu. I došao sam do uvjerenja, da moj poltički učitelj, moj odgojitelj u mladosti, nije bio Ante Starčević, koji nije ostavio tragova nikakovih, nego baš Vi, gosparu Pero. Jer su kasnija iskustva padala na pripravljeno tlo. Dozvolite mi dakle da Vas pozdravim ne samo u tom specijalnom svojstvu, nego kao i najodličniju živuću inkarnaciju dubrovačkog duha i dubrovačke misli, čiju blagotvornu i kulturnu, te narodno-političku misiju osjećaju, neopazice, i Srbi i Hrvati.

U Zagrebu se s najvećom napetošću čeka 10. oktobra, kad se otvara peštanski sabor, a bogme sam i ja znatiželjan kako će to ići.

[1] Mičić.

[2] Ferrero Guglielmo, sociolog i historičar, i njegova supruga Gina, spisateljica, i drugi.

HAD

167.

Rijeka 19. X 1907.

Supilo daje R. Liniću svoje mišljenje o Potočnjaku, a zatim mu opisuje cijelu aferu koju je Potočnjak izazvao u Pešti.

Pitaš me za moje mnienje u aferi »Potočnjak«. Evo ti ga otvoreno i uoblaščujem te, da se s njime pred kim god hoćeš poslužiš.

Potočnjak je odavna nelojalan i neiskren prema koaliciji, pak se u intrigama posluživao sad ovom sad onom strankom, dok je na taj način sve od sebe odbio. To je jedna dugačka pripoviest, koja baca crnu sjenu na karakter toga čovjeka.

Ali, da ti kažem mnienje o konkretnom slučaju.

Kad smo počeli obstrukciju proti pragmatiki, njega nije bilo u Pešti. Kroz čitavo ono vrieme došao je dva puta po dva dana — svega 4 ili pet dana. Inače je stojao u Zagrebu i, kako zastupnici iz Zagreba pripoviedaju, javno govorio, da našu borbu ne odobrava. Kad je vidio, da ju odobrava narod, došao je gore, da učini škandal na račun koalicije.

Mi smo u Klubu jednoglasno zaključili, da ćemo obstrukciju voditi **štujući vlast predsjedničtva,** koja je u zajedničkom saboru velika. Ima načina, da se i to pobija, ali odlučeno je, da se njegovim odredbama mora **svatko pokoriti,** uz kašnju uporabu prava, koja poslovnik daje. Toga se svak držao.

Kad je, oko 20 lipnja, došao Potočnjak, rekao je da će i on držati govor. Ja sam vodio našu debatu i uvrstio ga kako je on htio. Onda već nisu dali, da se govori izvan predmeta. Predsjednik ga je tri puta opomenuo, a onda mu uzeo rieč. Ja sam mu opetovano rekao (jer on magjarski ne razumije) da mu je uzeta rieč. Ali on nije htio da sjedne. Onda ga je na predlog kuće izručio imunitetskom odboru. **Deset** Hrvata i Srba i **jedan** od narodnosti govoriše onda u njegovu obranu. Medju njima **ja najprvi,** koji ga danas kao čovjeka nelojalna, interesirana i sebična prezirem. Ali govorili smo svi ne da obranimo Potočnjaka, za koga ne bi nitko prstom maknuo, **nego hrvatskog delegata i našeg druga u koaliciji** s kojim smo se pokazali solidarni.

On je na to odbio magjarski poziv na imunitetni odbor, kome podpadaju i zastupnici iz Hrvatske, dok inkompatibilitetnom ne podpadaju. Krivo misli koji kaže, da ne podpadaju, dok se stoji na postojećim zakonima, a navlastito na § 35 nagodbe. On taj poziv nije htio primiti, jer da je magjarski. Jezik zajedničkog sabora je magjarski. Oni moraju primati naše hrvatsko, ali i mi njihovo magjarsko. Tuškan, Medaković, Vrbanić[1], Bauer[2], ja, Zagorac svi smo mu govorili da primi, jer će iznijeti, da magjarske namire primamo (kao što su njemu zbilja odmah iznieli i tekst magjarske namire, kojom je dizao štipendij). Ali on nije htio — iz prkosa — govoreći da je to njegova »lična stvar«, premda su mu svi dokazivali, da to nije njegova »lična stvar«, nego stvar svih. On se nije htio pokoriti a to zato, da koaliciju dovede u nepriliku.

Istoga dana, u 5 sati, sazvao je Medaković klub, da se odluči što će se u stvari Potočnjak. Tako mora biti, tako je i narodnostni klub viećao i odlučivao u stvari Vajde. I on je bio pozvan i rekao da će doći. Kad smo se svi skupili, njega nema. Predsjednik dr. Med. poslao je po njega dra. V. Brlića[3], koji ga je našao dolje u kavani hotela. Brlić se vratio i reče: da mu je Potočnjak rekao, da će odmah gore doći čim popije i plati kafu. I dok ga mi svi čekamo, on mješte k nama u klub **ode kočijom na kolodvor, pa u Zagreb!** Iz Zagreba pako upravi nekakvo pismo, gdje nam milostivo javlja što je odlučio — bez dogovora, bez sporazuma, jer on je htio da koaliciju stavi pred alternativu: ili ćete klipsati zamnom, ili ću Vas osramotiti i pred narodom kompromitirati. Ovaj postupak zgadio je svakoga, a najviše pravaše, kojima je bio pristupio kao član. Dok se mi mučismo i borismo, te trošismo u Pešti

ne samo za naše življenje, nego i velike troškove imasmo za prevodno osoblje, viesti, brzojave — dotle se ovaj ovako ponaša i po Zagrebu šeće kano »junak«.

Kad smo se početkom srpnja vratili u Zagreb, u sjednici koalicije dr. Magdić tako ga je izgrdio, a za njim još nekoji drugi, da bi za značajna čovjeka i polovina bilo dosta, da uzme šešir i ode iz kluba. On je medjutim to sve progutao, iz oportuniteta, **i pristao na jednodušno stvoreni zaključak da će se u buduće pokoravati odlukama kluba,** koji je baš radi njega stvoren.

Kad smo došli u Peštu pozvao ga je predsjednik na **klubsku sjednicu** od 9. ov. mj. On nije došao, nego je odgovorio, da neće u sabor, da ne da povoda škandalima. Na to mu je Zagorac pisao na ime kluba, da ga mi ne zovemo **u sabor,** nego u klubsku sjednicu, gdje će se viećati i o njegovoj aferi. Ali ni onda nije došao, nego je ostao u Zagrebu. Medjutim je Justh[4] dobio i pročitao ono pismo gdje je on odlučio na svoju ruku, bez znanja, dogovora i sporazumka, i to opet samo zato da **nama** nepriliku napravi, da nas stavlja pred gotov čin, a pred neupućenim narodom izgleda kao neki junak. To je gadno djelovalo na koaliciju, koja je bila u velikoj neprilici radi njegova postupka.

Tako može da radi samo jedan megaloman, kome u glavi nije sve u redu, ili jedan bezkarakteran čovjek, koji je u klubu svečano dano obećanje pogazio. Pošten i savjestan rodoljub, u ovim težkim danima osobito, toga ne radi! Radi toga, da ti pravo rečem, nema nijednog našeg kluba, koji bi nakon ovih Potočnjakovih nelojalnosti htio sjedati u njegovu društvu. Čujem, da i on to naslučuje, pak da će sam izstupiti, ali on je za nas već gotov!

On će se uvijati u »načela« u »ideje« i u svoje velike »državničke poglede«. Ali neka se čuva, jer i strpljivost ima granica — on je pod vidom patrijotizma dosta svinjarija počinio, koje mu se mogu dokazati. Proti obrazovanju narodne vlade radio je svim silama, a kad se obrazovala bio je **jedini** od koalicijonih zastupnika, koji je od vlade tražio **velike lične materijalne koristi,** su čim je upravo zgadio i bana i podbana i sve one koji za to znadu.

Gorski kotar, na glasu radi svog patrijotizma, nije zaslužio, da bude tako nesretan u izboru svojih zastupnika. Mene samo grizodušje mori, da sam ga skupa sa gosp. sudcem Marjanovićem, preporučio gosp. Bolfu[5]. Ali onda ga nisam poznavao tko je i što je kadar.

Evo ti, dragi Rude, izkreno moga mnienja, koje od prilike svi dielimo. Ovdje se ne radi o »načelu« nego o **čovjeku.** Kad bi gorski kotar odobrio njegov postupak, on bi **grdo uvriedio i stranku prava i sve nas u koaliciji, koji to od Gorana nismo zaslužili.** Po mome mnienju bilo bi najbolje, da ne stvarate odluke s njime samim, nego da se obratite na koaliciju, neka odašalje dva člana, da Vas informiraju — ako Vam ova informacija, koju ti dajem i za čiju svaku rieč mojim poštenjem jamčim, nije dovoljna.

---

[1] Vrbanić dr Fran, profesor prava i političar (Gospić, 1. XI 1847 — Zagreb, 26. VIII 1909). Narodni zastupnik u Hrvatskom saboru od 1877 dalje (s nekim prekidima); kao vanstranački kandidat izabran 1906. pomoću Hrvatsko-srpske koalicije. Glavni tajnik Jugoslavenske akademije od 1894. do smrti. Pravni i politički pisac. Opširnije o njemu vidi: »Mjesečnik Pravničkog društva«, 1909, br. 10; »Obzor«, 1909, br. 237; »Ljetopis JAZU«, knj. 26, 1912.

[2] Bauer dr Antun, nadbiskup zagrebački (Breznica, 11. II 1856 — Zagreb, 7. XII 1937). Profesor na Teološkom fakultetu, a od 1914. nadbiskup zagrebački. Aktivno se bavio politikom; zastupnik u Hrvatskom saboru kao član pravaške skupine u Hrvatsko-srpskoj koaliciji i zastupnik u Ugarskom saboru u Pešti. Napisao velik broj filozofskih i polemičkih rasprava i članaka. God. 1915. postaje pokroviteljem Jugoslavenske akademije. Više o njemu vidi: J. Barlè — S. Rittig, Zagrebački nadbiskup dr. Antun Bauer u životu i u djelu, Zagreb 1929.

[3] Brlić dr Vatroslav, advokat (Slav. Brod, 25. IX 1862 — Slav. Brod, 6. VIII 1923). Zastupnik u Hrvatskom saboru i u Ugarskom u Pešti.

[4] Justh Gyula, mađarski političar (Necpal, 13. I 1850 — Budimpešta, 9. X 1917). Zastupnik u parlamentu; 1893. vođa Nezavisne stranke. 1905—1909. predsjednik zastupničke kuće.

[5] Bolf Ivan, trgovac u Rijeci (Delnice, 29. XI 1856 — Delnice, 13. III 1929).

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

168.

Budimpešta 24. XI 1907.

Spomenuvši svoje ozdravljenje Supilo zahvaljuje Peru Čingriji na čestitci za efikasno držanje delegata u Ugarskom saboru usprkos smicalicama uperenih najviše protiv njega. Ujedno ističe Čingrijinu zaslugu za ugled Hrvatsko-srpske koalicije.

Primio sam odavna Vaš štovani list. Primio sam ga u postelji, jer sam bio grubo obolio. Ležao sam 2 dana, ali sam se jedno 15 dana vuko s febrom, koja me nikako nije htjela da pušti. Zadnji govor magjarski o autonomnoj carini držao sam uz 39 grada febre. Napokon nisam više mogao izdržati i legao sam. Da mi febru i influencu ubije odmah liečnik mi je davo žestoka sredstva, tako da sam nakon toga bio vrlo oslabio. Nu isto sam dolazio u sabor, a sad sam Bogu hvala opet sasvim dobro. Sve je izčezlo.

Hvala Vam na liepim riečima i čestitkama. Mučim se koliko mogu, da odgovorim zadaći, koja mi je sada namienjena. Nastojimo, da — ako i budemo poraženi — ne učinimo pogrešku, koja bi nas obrukala i u narodu onemogućila. To je zadaća, kao i to, da kidamo, koliko više možemo mostove, da se iza naših ledja organizuju jeftiniji i gori od nas — premda u Hrvatskoj ima **hala**[1] da Bog mili pomože!

Mogu reći, da smo sa dosadašnjim uspjehom ovdje prilično zadovoljni. Wekerle radi po svom planu — ako mu Magjari nasiedaju, tim gore po njih, ali su njihove neke ideje fiksne pretrpjele silan poraz. O situaciji je težko, da Vam što pozitivno javim, što ne bi i iz novina mogli vidjeti. Ovo je prava »guerilla«, gdje često krat morate ne samo od dana do dana, nego i od momenta na momenat mienjati taktiku. Oni su glavu izgubili. Što proti meni viču, to je samo šprdnja za njih. Na svaki poklik proti meni dobijem od naših »ofacije« — uostalom, ja sam se na ove ludorije odavno priviknuo. A bude interesantnih šena[2].

Milo mi je puno, da me se sjećate pismom. Vaše pismo bilo je pročitano u glavnim točkama medju našim drugovima i vrlo mi je bilo milo. Mnogi su rekli: Ma govori kao da je svaki dan s nama! Medaković Vas puno pozdravlja.

Pozdravite Melka, Stiepa[3], Boža, Nina[4] i sve koji budu pitali, držite se krepko — ta Vama u prvom redu se ima zahvaliti, da ste akciji dali onaj ugled i moć koju danas razvija.

[1] Hala — prljavi ljudi, prljavština.

[2] Prema talijanskom scena znači: prizor.

[3] Gjivić.

[4] De Giulli.

HAD

169.

Rijeka 12. I 1908.

Supilo povoljno odgovara Trumbiću na upit o tipografu Tišljaru. Skicira situaciju nastalu dolaskom bana Raucha s antisrpskom oštricom, oslonjenog uglavnom na frankovce i jezuite, dok jezgru opozicije tvori unutrašnje oslabljena Koalicija. Supilo sluti da će ga progoniti.

Onaj Tišljar[1] za koga si me pito, mladji je čovjek od 28 po prilici godina. Bolešljiv (sušičav) i zato malo nervozan. Metteur je na listu. Nije težak posao, ali mora radit po noći. Valjda je to razlog da bi htio promienuti. Ja sam s njime zadovoljan.

Ovamo ide kako vidiš iz novina. Kontura: franko-furtimaška (jezuitsko-čifutska) politika sa bizantinskom natruhom (radikali). Špica proti Srbima. Radikale će zato tješit dozvolama da po volji »gospodare« sa narodno-crkvenim fondovima.

Naprotiv tome stoji opozicija: blok Koalicije sa jezgrom: naprednjaštvo i srbsko samostalstvo skupa sa liberalnijim elementima hrv. str. prava (Mažuranić, Lukinić, Tuškan) i Kulmer[2]-Nikolićeva grupa. Klerikalna grupa hrv. str. prava dade se još vući s nama. Dokle, ne znam. Ovo jezuitsko popovstvo je rak rana Hrvatske.

Frank ima novaca. Njegovi obilaze zemlju, plaćaju pijače, kočije, troše. Odakle?

Misteri!

Najbolje bi skoro bilo da dodju u većinu, pa da se zemlja ovog pravaškog humbuga[3] rieši. To je jedan »odgoj«, a ne stranka. Pravaštvo znači pod Frankom **sve** — od Argusa do bordella. I sve pod blagoslovom Jezuita. Ali, na žalost, niti će doći u većinu, niti će biti poraženi. Bit će ih toliko, da ne mogu drugo, nego uspješno smetati.

N. B. Nemoj se ništa začudit, ako ovih dana čuješ, da su me počeli progoniti. Nešto odviše prietu.

[1] Tišljar Ivan, pozvan iz Zagreba; s vremenom iz tiskare, gdje je bio slagar, prešao u administraciju lista. Kasnije je u Varaždinu imao zastupstvo pivovare, zatim je bio zaposlen u Zagrebu, gdje je umro prije nekoliko godina.

[2] Kulmer Miroslav, političar i privrednik (Šestine, 10. IX 1860 — Sestine, 17. IV 1943). Kao grof je virilni član Hrvatskog sabora gdje je 1885. podržao optužbu protiv bana Khuena radi otuđenja dokumenata Zemaljskog arhiva; pristupa Neodvisnoj narodnoj stranci. 1906. izabran je u Sabor kao vanstranački kandidat poduprt od Hrvatsko-srpske koalicije; predsjednik je proračunskog odbora i regnikolarne deputacije te delegat Sabora u Ugarskom saboru; 1918. član Narodnog vijeća pa Privremenog narodnog predstavništva. Bio je predsjednik Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva i 1892. organizator njegove jubilarne izložbe; od 1897. dalje predsjednik je Prve hrvatske štedionice. Više o njemu v. »Finansije«, 1930, br. 7.

[3] Engleski znači: prijevara, sljeparija.

NBS

170.

Rijeka 2. II 1908.

Supilo zahvaljuje Peru Čingriji na priznanju koje ga ohrabruje. Spominje da je kao kandidat vanredno primljen u Gorskom kotaru. Podvlači nemoralnost Raucha. Zgraža ga držanje srpskih radikala kojima želi većinu s frankovcima, jer bi to bila kura za ozdravljenje. Hvali pisanje »Crvene Hrvatske«.

Primio sam Vaš list, ali u ovim refulima[1] i fortunalima[2], koji me svud nose, okasnio sam, da Vam odgovorim. Hvala Vam na priznanju, koje me vrlo bodri. Mučim se koliko više mogu, ali nemam sredstava, da učinim koliko bi htio. Valjalo bi imat milijuna za odoljet sili i milijunima.

Bio sam u Gorskom Kotaru[3] i mogu riet, da me narod vanredno primio. A to su ljudi bistri isto kako i primorci, jer su neodvisni, jer dosta idu po svietu kao šumski radnici ili poduzetnici. S njima se može o svačemu raz-

govarat i razumiju. Iz prvine bili su ih pobunili, jer da niesam više pravaš. Oni su svi većinom pravaši, ali sad nijedan ne traži, da se vratim u stranku, niti za to pitaju. Svi kažu, da je moj izbor, i uza sva nasilja, posve siguran. Ima nekoliko općina, u kojima niti jedan glas neće biti proti meni. U ostalom vidjet ćemo.

Potočnjak je svoju kod nas proigrao. Najgadnije se ponio prema Srbima, koji su ga puno voljeli. A što ćete? Da je on bio s nama, niko mu se u Kotar[4] prtio ne bi.

Inače od naše politike ste, kako vidim po Vašem pismu, dobro informirani. Što se je dogodilo s Košutovcima, bilo bi se dogodilo i s nama — da smo uz ove prilike ostali na vladi.

Rekli ste pravo: nemaju političkih ljudi, a Wekerle ima plan koji provadja. To je opasan čovjek. Sad hvalim Bogu, što smo prekolani glede Raucha brzo otvorili oči. Znao se pretvarat, a ja sam više vjerovo zagrebačkim »lukavim« političarima, jer ga niesam pozno. Čovjek je od talenta, nema sumnje, ali nasilan i nemoralan. Vlada mu je jedna perla.

Vi ćete se čudit kako mnogi »patrijote« idu nenarodnom strujom.

Idu zato, jer **»cosi si vuole là dove si puote ciò che si vuole«**[5] i gdje je Wekerle još uvijek premalo radikalan proti nama!

A što Vam se čini od srbskih radikala? Oni su puno gori nego frankovci, jer dok Frank ipak zna prikriti i da stvori formu, oni su baš bez stida. Ružno se vladaju.

Po izgledima moglo bi naših doć u sabor oko 50-55. Ja bi, da Vam pravo rečem, volio, da nas dodje jedno 30, a frankovci i radikali da dodju u većinu, jer zemlja će težko ozdravit, ako ne učini ovu kuru. Strah me, da će opet doći do pregovora, za koje sam izgubio svaku volju, niti im je sad doba. Kad smo bili prisiljeni da udjemo u borbu, ne bi htio ostat na po puta, nego stvar provesti do kraja, ako se ikako uzmože.

Svakako Khuenova se vremena više neće vratiti, pa bilo što bilo. Khuen je naprama Rauchu bio **gospar,** a može se riet i za jednog Rakodczaya, jer kakav god je bio sramio se izić prid narod s onakom bandom, kako Rauch, koja mu se nudila.

S gustom[6] bi malo počinuo u Vas u Magazinu. A ne mogu nego Vas pozdravit i s Vama sve prijatelje. Čitam »Crljenu«, dobro se drži proti židovsko-jezuitskoj kliki, koja je i u Vas, kao i ovamo postala zaštitnicom »prijestolja i oltara«, da svršimo kako i Poljska. Pozdravite Melka, Boža, Stijepa i družinu.

---

[1] Prema talijanskom refolo znači: zamah vjetra.

[2] Prema talijanskom fortunale znači: oluja.

[3] U agitaciji za izbore od 28. II 1908, pod Rauchom.

[4] 1906. bio je izabran u Gorskom kotaru.

[5] To su otprilike riječi što ih Vergilije upućuje Haronu da propusti njega i Dantea (Pakao, pj. III, stih 95); u prijevodu Kombola: »... tako hoće ondje, gdje se može što god se hoće ...«

[6] Prema talijanskom gusto znači: zadovoljstvo.

HAD

171.

Rijeka 24. II 1908.

Supilo navodi Liniću razloge zbog kojih ne može uvrstiti njegov članak u svoje novine.

Primio sam tvoj članak, ali nećeš zamjerit, ako ga ne uvrstim. Razlog je u tome, što se može mislit, da sam se ja momentano zakrabuljio u »pra-

vaša«, da s tog stranačkog stanovišta pucam na Potočnjaka. Kad bi bio podpisan, onda bi event. sumnjičenja sasvim odpala. Veliki je »peh« i to, da sam urednik lista, u kome bi sebe — makar kroz drugog — morao dati hvaliti i preporučati, a to mi se, nadasve anonimno, nekako neda.

Molim te, da sve ovo uzmeš u obzir, pa ne žališ trud i ne zamjeriš. Da je u »Hrvatskoj« izašlo, ili u »Obzoru«, još bi se dalo shvatiti, ali u listu koji nosi moje ime malo je težko.

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

172.

Rijeka 26. II 1908.

Supilo javlja R. Liniću da ne će moći doći na sastanak s izbornicima.

Primio sam tvoj list. Sad je već kasno, da se šalje i kamo.

U petak neću nikako moći doći gore. Politički poslovi me sile, da budem cielu noć kod kuće. Ti znaš da je ovo važna noć. Osim toga **moram biti** ovdje radi bakarskog kotara. Gosp. Bolf će tebi i prijateljima ustmeno pripovjediti zašto. On dolazi sutra.

Molim te da to rećeš izbornicima i da me izpričaš. Meni je vrlo žao, ali mora biti. Ali ako je absolutno nuždno da budem gore, brzojavi mi do četvrtka veče. Moli izbornike, da ne bi ev. protukandidata napadali ili prekidali, ako bi govorio, **pa makar bili i izazvani,** da ne dodje do gungule, koja se, kako čujem, s jedne strane želi.

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

173.

Rijeka 9. III 1908.

Supilo objašnjava Čingriji da nije bio upućen u Kulmerov posjet Dubrovniku. Zahvaljuje Dubrovčanima na čestitkama u povodu izborne pobjede; bez sloge Hrvata i Srba nema narodne politike novog kursa.

Primio sam u nedjelju ujutro u Pešti brzojav, baš kad sam odlazio doma. Iz prvine mislio sam, da je apokrifna stvar, jer ja sam tri dni prije bio s Kulmerom u Zagrebu i nije mi reko, da će u Dubrovnik. Došav doma vidim u novinama, da je bio tamo.

Ovo je razlog, što sam zategnuo s odgovorom, koji bi bio poslao.

Molim Vas, da zahvalite svijem Hrvatima, a naročito pake dubrovačkim Srbima, što su se sjetili mene[1]. Ovim zadnjim, koji su bili recite, da je dužnost s obje strane bila, da nadoknadimo, gdje smo potegnuti vrtlogom, koji mi niesmo bili izazvali, bili prestali. Ja ću i u buduće svim silama tome doprinosit. Mi se možemo nagadjati i razgadjati sa drugim narodima, ali sloga i sporazum Srba i Hrvata ne smije biti predmetom nagadjanja, nego conditio sine qua non narodne politike novoga kursa.

Pisao bi Vam dulje, ali ne mogu. Sinoć sam došo, čitav dan sam radio, a sad (večeras) evo idem u Zagreb. Sutra je konferencija eks(ekutivnog) odbora, pa plenum koalicije — u četvrtak sabor.

Da ste nam zdravo! Veseli me, da je Vaš rad, s kojim ste se izložili bili jače i odvažnije od ikojega od nas doživio ploda, a Vama veliku moralnu

satisfakciju, da vidjeste uspjehe toga rada. Što će dalje biti, to ovisi o raznom, za dosadašnja se ne možemo kajati.

[1] Čestitali su mu na izboru.

HAD

174.

Budimpešta 11. V 1908.

U povodu Kossuthova posjeta Dubrovniku Supilo hvali Čingrijino dostojanstveno držanje prema Kossuthu. Ističe da je u Ugarskom saboru govorio ratoborno htijući poniziti Wekerlea. Preporučuje suradnju sa Srbima i nekim grupama na izborima za Dalmatinski sabor.

Prostite na čekanju s odgovorom, ali opet je malo posla i konfuzioni, pak se mora misliti na svašto.

Poznajuć Kossutha i Vas ja sam se u sebi smijo kad sam čito, da je pošo u Dubrovnik za 4-5 dana. Dogodilo se sve kako sam predvidjo. On je očekivo, da bi ste mu Vi došli — onako kako u Sarajevu i kako mu se dogadja kad u Ugarskoj posjeti koji grad. A poznajuć Vas mislio sam: da može čekat i do sudnjeg dana. Tako je i bilo i dobro je bilo — ali je to moguće samo **kod nas** u Dubrovniku, jer drugovdje ili bi se bili ponizili, ili bi ga bili insolentali[1]. A nema sumnje, da je on želio doć u doticaj s Vama. Valjalo bi Vam vidjet kako su magjarske novine opjevale malog Saraku[2], predstavnika kneževske obitelji, čiji su stari vladali i t.d. i t.d. i koji je Kossuthu činio od cicerona. A to sve da pokriju osamljenost. Ovdje sam čuo, da govori, da je ushićen nad Dubrovnikom, dalje ništa. Medju nama, kad se susretnemo izmijeni se jedan »buon giorno«! i ništa više. Kako su u Beču maloga Napoleona[3] otrovali s Esslerovicom[4], tako su Kossuthova[5] sina s vlasti i naslovima. To je sad gotovo. Od Hrvatske ono što vidite po foljima, a i to je dosta. Liepo je ono od Frankovaca. Jeste li vidjeli: che perle![6] Ne zna se koji su bolji. Naši su ljudi složni, a Magjari u neprilici. Čekajmo. Ja sam govorio na način ratoboran, koji Wekerlu nije bio ugodan. Htio sam ga poniziti u njegovoj sili i izgleda da mi je to pošlo za rukom.

U Dalmaciji su brzo izbori[7]. Hoće li bit moguć kompromis izmedju vas, Srba i nezadovoljnika oko Smodlake i oko Majstrovića[8] — Drinkovića? To bi bilo nužno, jer sad Dalmacija nema da rieša pitanja druga osim onih na kojima su ove nijanse složne.

Brzojav glede Medakovića ste i bez komenta shvatili. Radilo se o tom častnom sudu[9].

Pozdravite naše. Lukinić se hvali kako ste ga liepo primili. On je valjana sila, ima Karlovac sav sobom.

[1] Prema talijanskom insolentire znači: uvrijediti, bezobrazno postupiti.

[2] Saraka Ivo, posjednik (Dubrovnik, 21. VII 1874 — Dubrovnik, 4. IV 1948).

[3] Sin Napoleonov (Tuilerie, 1813 — Schönbrunn 22. VII 1832).

[4] Elssler Fanny, plesačica (Beč, 23. VI 1810 — Beč, 27. XI 1884). Kao ljepotica bila je intimna s Napoleonovim sinom.

[5] Kossuth Lajos (Ljudevit) političar (Monok, Spíš, istočna Slovačka, 19. IX 1802 — Torino, 20. III 1894).

[6] Talijanski znači: zlatnih li ljudi! (podrugljivo).

[7] Izbori za Sabor izvršeni su u listopadu.

[8] Majstrović dr Ivan, političar i advokat (Dragljane kod Vrgorca, 14. IX 1868 — Split, 7. IX 1947). Od 1901—1907. pravaški zastupnik u Dalmatinskom saboru;

potpisnik antikhuenovskog manifesta od 1903; iako prvak Čiste stranke prava sudjelovao kod redigiranja Riječke rezolucije, koju samo iz taktičkih razloga ne potpisuje. 1915. uzet za taoca. Član uprave »Narodne organizacije SHS u Dalmaciji«.

[9] Rauch je oklevetao Srpsku samostalnu stranku s veleizdajništva da bi je odvojio od Hrvatsko-srpske koalicije. Kad su Samostalci 15. IV 1908. u »otvorenom pismu« ponovili (izjavu od 10. IV) da je klevetnik, Rauch je sutradan pozvao na dvoboj Medakovića. Njegovi su svjedoci osporili Rauchu pravo na zadovoljštinu dok ne dokaže da nije morao reagirati na predašnju uvredu i da nije bezrazložno oklevetao Samostalce. Po sporazumu je o tom imao riješiti časni sud čije su raspravljanje Rauchovi svjedoci u zadnji čas onemogućili izjavom da je uvreda Samostalaca od 10. IV politička i da stoga na nju nije morao reagirati, a da je Rauchovo pripisivanje veleizdajništva pokriveno državnom tajnom. Opširnije o tom v. »Pokret« 1908, br. 91 i 96.

HAD

175.

Rijeka 17. XII 1908.

Supilo javlja P. Čingriji da se oporavlja od bolesti. Vrši pritisak na Koaliciju u vezi s aneksijom Bosne i Hercegovine. Hrvatski političari nisu sposobni da iskoriste aneksionu krizu. Čestita Čingriji što nije među onima koji su odlikovani povodom carskog jubileja.

Odavno Vam se niesam javio. Razlog je tome, što sam bio baš težko bolestan preko dva mjeseca, od čega sam dobar dio učinio u postelji. Bio sam tako propô, da je svak ko me pozno, kad bi me srio, gledo u me kako u spetakulo[1], a kad sam došo bio u Zagreb na jednu konferencu nije bilo čudjenju ni kraja ni konca. Bio sam riduko[2], da ni sami stinko[3] od teletine, prikuhan, niesam mogo probavljat. Imao sam t. zv. catarro intestinale[4] akutni, što sam ga dobio, kako držim, jer sam u izbornom kotaru bio okisô do kože i mokar došo u ferati[5] doma. Život mi je bio dodijo, jedva sam se vuko i to je trajalo sve do oko 18-20 novembra. Bio sam smršavio 15 kila. Imao sam nakanu, da kad se istom malo počnem oporavljat, dodjem za desetak dana u Dubrovnik, pak u toj speranci[6], da ćemo se ustmeno narazgovarat, niesam Vam ništa ni pišivo. Oko 20. novembra kad sam imo poć u Peštu počeo sam se tako naglo oporavljat, da je to bilo za mene jedno pravo čudo. Nikad niesam takova što osjetio. Danas sam opet kako prije, možda još zdraviji nego prije. Ali uz to oporavljanje došla Pešta, odkle sam moro u Beč, došlo pisanje, naše mizerije, koje treba bistrit i redit, kroz ovo vrieme zapušteni poslovi i toliko toga. Put u Dubrovnik radi oporavka postao suvišan, a radi odmora nemoguć i to je evo razlog, da od mene ni pisma ni glasa.

Iz novina, a najviše iz Novog lista izmedju redaka moći ćete razabrat kako stojimo. Stojimo dosta zlo. Koaliciju pritiskuju sa svih strana za da prsne, a najviše se presije čini na Srbe i na popovsko krilo hrvatske stranke prava (a to je jedna polovina njihova kluba). Sad je došla bosanska[7] stvar sa svim mogućim šaputanjima iz Beča, da ćemo »sve« dobiti, ma utoliko niko ništa ne dava, ali pitaju ucjene. Prva je ucjena bila moja glava, Ja sam našim reko, neka me slobodno žrtvuju, ako se može izaći častno, tim ne bi izgubio ništa, dapače bi dobio. Onda su htjeli da se imaju žrtvovat Srbi i naprednjaci, po čemu smo vidjeli koliko je ura. Ipak se popovi u koaliciji nešto muhaju, te bi moglo doći i do eksodusa pod kojom izlikom. Mora da na njih vrlo djeluju razni Štadleri, koji su u novom zelotizmu[8] postali idrofobi[9].

Stvar Bosne postala je velika smutnja. Aehrental[10] je sve uradio po nalogu onoga [11] što je bio u Dubrovniku, a Lueger[12] ga podupire dušom i tielom sa svim popovsko-jezuitskim aparatom. Moć ovoga triumvirata tako je

velika, da su Becka[13] na najnezahvalniji način otjerali, jer se zamjerio Luegeru i onom posjetitelju Dubrovačkom. Stari je izvan sebe radi držanja Nikole II., jer, kako se čini — Aehren. ga je privario, da je sve u redu, a poslie se vidjelo, da nije u redu bilo ništa, nego su izazvali osinjak. Ovo se sve čini po nalogu dubrovačkog posjetitelja, za koga mi je jedna upućena osoba u Beču rekla, da ima sve crte napuljskih Bourbona[14]. Nama obećivaju trijalizam! Jedna luda stvar, jer će se sedam milijuna Čeha prije poklati, nego pustit, da budu definitivno utopljeni u njemačkoj Austriji. Rusija utoliko neće da prizna aneksiju. Njezini su se ljudi na sve strane veoma uzžurbali, tako da bi se moglo nešto izbiti iz ovog kaosa, ako bismo bili na mjestu, što me strah, jer naši u Beču vladaju se, da je grozota, a u Zagrebu su na putu da ih sliede. Borba predugo traje i opaža se neko klonuće, tako da baš jutros ja i Mažuranić, koji se vratio u Zagreb, razgovarali smo kako su mnogi sada sa puno manjim zadovoljni, negoli smo mi dva Wekerlu u lipnju odklonili. Kad bi samo mogli zdravo i čitavo preturiti ove obačine, koje su baš sada navalile!!

Vaše prilike kanda su refleks naših. Nastalo je neko drobljenje. Ivčević, da je u Hrvatskoj, bio bi danas s Rauchom, kako Banjavčić. U Ugarskoj je isto stanje. Neodvisne stranke više nema. Kossuth je bolestan tako da je težko da se oporavi, a Wekerle ih mota kako hoće. Sad će im nametnut nove vojničke terete i to će sve oni primiti i progutati.

Naravski da to niesam očekivao, ali ipak drago mi je bilo vidjet, da nieste u redu dekoriranih prigodom jubileja, u redu Madirazze[15] i Mihaljevića, pak Vam čestitam.

Molim da pozdravite naše u magazinu i primite pozdrav od vašeg odanog štovatelja.

---

[1] Prema talijanskom spettacolo znači i: čudan prizor, čudovište.

[2] Prema talijanskom ridursi znači: svesti se, spasti na manje.

[3] Stinko je dio teletine koji je najlakše probaviti.

[4] Talijanski: crijevni katar.

[5] Prema talijanskom (strada) ferrata znači: željeznica.

[6] Prema talijanskom speranza znači: nada.

[7] 7. X 1908. proglašena je aneksija Bosne i Hercegovine.

[8] Prema grčkom: pretjerana revnost.

[9] Prema talijanskom idrofobo znači: bijesan.

[10] Aehrenthal Alois, austro-ugarski ministar vanjskih poslova (Velká Skalá, Češka, 27. XI 1854 — Beč, 15. II 1912). Nakon izvjesnog kontakta sa ruskim ministrom vanjskih poslova Izvoljskim proveo aneksiju Bosne i Hercegovine dovodeći Europu na rub rata. Inspirirao je pokretanje veleizdajničkog procesa u Zagrebu (3. III — 5. X 1909) protiv Srba iz Srpsko-hrvatske koalicije. Osim toga je naručio falsifikovane dokumente o njenoj suradnji sa srpskom vladom, što je dovelo do tužbe Koalicije za klevetu protiv historičara Friedjunga i procesa u Beču prosinca 1909. Ti procesi postali su evropski skandal (v. Hinković i Rauch). U austrijskoj delegaciji, forumu za zajedničke poslove Monarhije, razobličio ga je Masaryk 8. XI 1910.

[11] Riječ je o prijestolonasljedniku Franji Ferdinandu koji je sredinom rujna 1906. bio u Dubrovniku prilikom vojno-pomorskih manevara na liniji Vis-Trebinje.

[12] Lueger dr Karl, načelnik Beča i osnivač kršćansko-socijalne stranke (Beč, 24. X 1844 — Beč, 10. III 1910). Antisemitizmom se borio protiv liberalne buržoazije. Igrao je znatnu ulogu u političkim borbama između Austrije i Ugarske. Kao čovjek povjerenja prijestolonasljednika F. Ferdinanda nastojao je s proljeća 1908. preko Supila pridobiti Hrvatsko-srpsku koaliciju za namjeravanu aneksiju Bosne i Hercegovine. Više o njemu v. »Pokret«, 1910, br. 56.

[13] Beck Max, austrijski državnik (Beč, 6. IX 1854 — Beč, 20. I 1943). Izradio glavne zakone o agrarnoj reformi u Austriji. 1906. postao je predsjednik koalicionog ministarstva i proveo zakon o pćem i jednakom pravu glasa. 1908. dao ostavku po-

slije neuspjelog pokušaja da izmiri Čehe i Nijemce. Dugogodišnji politički savjetnik prijestolonasljednika Franje Ferdinanda.

[14] Franjo Ferdinand je potomak napuljske grane Bourbona, dinastije koja je na Bečkom kongresu (1815) vraćena na prijestolje Napuljske kraljevine.

[15] Madirazza dr Frano, visoki političko-upravni činovnik (Trogir, 1858 — Venecija, 28. XII 1929). Kao općinski komesar u Šibeniku 1894—1896. kao i za prve talijanske okupacije favorizirao autonomaše. Pisao o Šibeniku i njegovoj katedrali te objavio opsežno djelo »Storia e costituzione dei communi dalmati«, Split, 1911. V. K. Stošić, Galerija uglednih Šibenčana, Šibenik, 1936.

HAD

176.

Rijeka 25. XII 1908.

Supilo piše R. Liniću o namjerama Zagorca da rascijepi Koaliciju. Moli da svakako nekoliko članova iz kotara dođe na sjednicu odbora stranke.

Po novinama bit ćeš razabrao, da se opet sprema jedan atentat na koaliciju, u obliku izlaza hrv. stranke prava. To sve poduzimlje Zagorac, koji se dade inspirirati čak i od samoga velikog političkog mudraca - Geze Josipovicha! koji ga je »uvjerio«, da koalicija ne može riešiti spora s Ugarskom (nego se treba komadati, pak će se prije riešiti). U jednu rieč naši pravaški drugovi u koaliciji imaju dosta muka, da ove budalaste (ili još gore) Zagorčeve atentate spriečavaju.

U ponedjeljak sjednica odbora stranke. Nastoj, da podje nekoliko članova iz kotara, koji imaju pravo. Ne treba nego da dodju, čuju, vide, a njihov zdrav razum će učiniti ostalo. **Ali trebalo bi da svakako idu.** Ako nam razbiju koaliciju, onda će režim biti konačno ustaljen i mi se vraćamo opet gdje smo i bili.

Dakle nastoj svakako i primi pozdrav od tvoga

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

177.

Rijeka 7. I 1909.

Supilo javlja Đuri Šurminu[1] da ne može doći na zakazani sastanak pa neka se taj održi bez njega ili odgodi. Spominje svoj odgovor na napadaje na njega (Supila) prigodom pravaške skupštine. Karakterizira djelatnost Zagorca koji radi na razbijanju Koalicije.

Ekspres sam dobio tek jutros u 10 sati! Ali kako ćeš vidjet po listu nisam ništa pisao ni prekojuče ni juče, premda sam već prekojuče dobio obširan telefonski izvještaj o članku.

Meni bi bilo **vrlo težko** doći u subotu gore, jer imam vrlo mnogo posla. Zato ili činite bez mene, ili odgodite u nedjelju u jutro ili po podne, kako mislite. U ovom zadnjem slučaju me pismeno, ili još bolje brzojavno obaviesti.

Na one perfidne napadaje na mene uoči i odmah sutra nakon pravaške skupštine, gde me se htjelo prikazat nekakvim parasitom, koji ljudima oko »Hrvatske« ima sve zahvaliti morao sam odgovoriti i to sam učinio deset put blaže, nego su zaslužili. Ovo sada Zagorčevo mi izgleda tragikomično — kao djeca kad se posvade. Dječinski je, ali je puno zlobe, jala, osobne mržnje i puno one svete misije: razbiti koaliciju, s kojom se Zagorac odavna bavi.

Očekujuć tvoj odgovor jesam odani

[1] Surmin Đuro, književni historik i političar (Siščani, 19. IX 1867 — Zagreb,

23. III 1937). Služio kao profesor u Zagrebu. God. 1902. postao profesor za hrvatski jezik i književnost na Sveučilištu u Zagrebu. 1908. ban Rauch ga penzionirao kao člana Hrvatsko-srpske koalicije, a 1910. opet je reaktiviran. God. 1914. opet je suspendiran, a 1915. ponovno reaktiviran. Bio je poslanik u Hrvatskom saboru. Ispočetka član Napredne stranke, onda član Hrvatsko-srpske koalicije iz koje je istupio 1917. Poslije sloma Monarhije povjerenik Narodnog vijeća SHS za trgovinu i promet; poslije ministar socijalne politike i ministar trgovine i industrije. Bavio se literarnom historijom i filologijom. Prvi urednik »Savremenika«. Više o njemu v. »Obzor«, 1937. br. 66; »Jutarnji list«, 1937. br. 9037; »Novosti«, 1937. br. 82; »Narodna odbrana«, 1937. br. 13; »Vreme«, 1937, br. 5455.

NSBZ R 5896[b]

178.

Budimpešta 11. II 1909.

U očekivanju veleizdajničkog procesa Supilo apelira na Pera Čingriju da u Dalmaciji hitno pokrene akciju solidarnosti sa Srbima — samostalcima, jer je vlada spletkama paralizirala Hrvatsku stranku prava a i njega koji je dosad u interesu koalicije odustajao od inicijativa. Saopćuje Čingriji da je zamolio Trumbića da se stavi na njegovo raspoloženje u toj akciji.

Pišem Vam u važnoj stvari. Da mogu skoknuo bi dolje.

Radi se o procesu[1] proti Srbima. Moramo biti spravni **na najgora iznenadjenja.** Ne treba da Vam razložim što se time misli postići i kako se sva naša nova narodna politika misli baciti za 30 godina u natrag.

Hrvati treba da tu zauzmu odlučniju poziciju. Naši Hrvati u koaliciji, u Banovini, nisu u toj stvari ni iz daleka učinili koliko su trebali i morali. Osim nekih malih mizerija, **koje Vi vrlo dobro znate,** kriv je režim, jer su Rauch i Wekerle sa namještenim krizama i trzavicama u hrvatskoj stranci prava uspjeli, da razni Zagorci i slični, uz Franko-Rauchovu hajku, **paraliziraju jednu odlučniju akciju hrvatsku.** A pošto se držalo mene pogibeljnim, to je ta akcija išla i proti meni, te sam iz taktičnih razloga u interesu koalicije u zadnje doba bio se povukao sa inicijativama. Nu sada je stvar došla do gusta. O držanju Hrvata u ovom srpskom pogromu ovisi budućnost naše politike. Zato valja, da sada opet Dalmacija učini svoju. Potrebno je. Prodan je došao u Zagreb jer su Vaši pravaši osjećali, da se mora nešto, ali niesu znali ili mogli drugo nego stavljati Srbima nož pod grlo. Pa naravno nisu ni uspjeli.

Trebalo bi pokrenuti akciju za odlučnu izjavu solidarnosti sa Srbima. Veoma će djelovati ako ona dodje iz Dalmacije. Pomislite, da će ti ljudi (ne svi, ali neki od njih) biti sudjeni na smrt! To se u Zagrebu zna. Ako kazna i ne bude izvršena, opet je grozno. **A da su nas ostavili[2] kao radikali, toga im ne bi bilo.** I ako tu glavnu ulogu igra i vanjska te balkanska politika, opet se ne bi ovako uništavale eksistencije i obitelji. Rauchova vlada neće pred **ničim** prezati. Zato treba probuditi širi pokret za Srbe, te ga spojiti sa odnošajima u Hrvatskoj, **gdje se već ni misliti ne smije.** Ako nas ovamo raztepu i skrše, sve je onda skršeno.

Vi ste najpozvaniji, da se prihvatite te inicijative. Nitko kao Vi. Predjimo preko mizerija malih poslova, koji čovjeku ogorčuju svaki rad. Momenat je, da se mora gutati, ako se nešto postići dade. A valjda se »Bečani« **ne bi usudili protiviti ovoj akciji,** koja bi bila odraz čitavog vašeg javnog mnienja u Dalmaciji — pa mučki i samih poštenih pravaša, izuzev naravno špijuna oko »Prave«.

Ob ovome pismu obaviestio sam Trumbića, te sam ga umolio, da Vam se u Vašoj inicijativi stavi na raspoloženje. Pokret bi morao biti u prvom

redu zastupnički, **a onda bi općine i skupštine morale nastaviti.** Ali odmah, odmah. Kako to, ne ulazim u detalje, uglavite medju Vama čim prije, makar i brzojavno. Proces bi morao početi do desetak dana, pa se prije toga mora čuti glas Dalmacije i njezinih **hrvatskih** stranaka, jak i solidaran.

[1] V. bilješke Hinković, Rauch.

[2] Tj. Srpska samostalna stranka nije istupila iz Koalicije.

HAD

179.

Dubrovnik 14. II 1909.

Pero Čingrija odgovara Supilu zašto ne može pokrenuti traženu akciju. Osim toga izjalovio se nedavni sličan pokušaj Trumbića i Mitrovića. Da bi se unekoliko odazvao Supilu Čingrija dogovorno s prijateljima upućuje Medinija Trumbiću i možda Drinkoviću da izvidi situaciju, i dodaje da će on u najboljem slučaju eventualni poziv supotpisati.

Pomnjivo sam više puta pročitao tvoj list. Valja da znaš da su se amo okolnosti bitno promjenuli, i da ja više ne stojim na glavi najviše, oli da bolje rečemo najbrojnije političke stranke u Dalmaciji, nego u kutu osamljen, gdje sve prijeći da uzmem ovu inicijativu koju bi hotio od mene. Suviše treba da računaš, osim svijeh razočaranja što sam doživio i na to, da sam i ostario, jer je sedamdeset i jedna godina zvonila, pak ćeš razumjeti da je mučno u toj dobi uzimati kakvu inicijativu u politici. Suviše treba da ti rečem da je moj položaj nekako i prejudiciran u ovom poslu, jer još nekoliko vremena nazad Trumbić dogovorno sa Mitrovićem[1], bili su se obratili na mene (a mislim i na druge zastupnike, bar neke) u svrhu da bi se novo izabrani zastupnici[2] sastali i započeli akciju kakvu sličnu onom koju ti sada predlažeš. Iskustvo me naučilo biti u sličnim poslovima oprezan, jer mnogo stvari hoćelo se, bez moje krivnje svaliti na moja legja. Pak pošto sam se savjetovao sa Medini[3] i Kneževićem[4] i sa Bjeladinovićem[5] koji je bio ovdi slučajno na prolasku, odgovorio sam, da mi pristajemo na sastanak, ali ako na to pristanu i drugi zastupnici, pošto sam imao opravdanu sumnju da će neki nadasve izmegju onih u Beču iskati da svoju neprisutnost opravdaju. Trumbić mi je poslije i javio ako se dobro sjećam da nije moguće bilo osigurati prisutnost svijeh (premda to svijeh nije se imalo uzeti alla lettera[6], jer što bi bili otpali dva tri nebi bilo škodilo za samu stvar... Sad sam načuo da već govoru kako bi oni bili sve dobro izveli ali da sam ja osujetio posao.... Razumjećeš da u takom stanju bilo bi posve mučno, da ne rečem nemoguće da uzmem onu ili onaku inicijativu kakvu od mene tražiš.

Nego da se nekako odazovemo tebi, odlučili smo da Medini pogje do Spljeta, da govori sa Trumbićem a do potrebe i do Šibenika da se sastane sa Drinkovićem, pak da vidimo bili se štogod moglo izvesti sa nadom na kakav uspjeh. Svakako znabudi da ja neću učiniti ni potpisati nikakav poziv. Jedino što mogu bilo bi to da potpišem poziv, gdje bi bili potpisani neki, bar po jedan zastupnici drugih stranaka. Drugčije nemože da bude. Sutra Medini odlazi. Mislim da će ovo biti dosta da se orijentiraš a u toliko se bilježim

[1] Mitrović dr Aleksandar, advokat, političar, publicist i historičar (Hercegnovi, 26. IX 1870 — Kotor, 6. II 1921). Bio je advokat u Kninu, Zadru, Hercegnovom i Kotoru; urednik »Srpskog lista« u Zadru; zastupnik Srpske narodne stranke u Dalmatinskom saboru od 1908. do sloma Austrije. Knjigu »Dvadeset godina političke

borbe na Primorju (1880—1900)«, objavio u Kotoru 1910. godine. Branio je optužene mornare koji su učestvovali u poznatom ustanku u Boki februara 1918.

[2] Listopada 1908. obavljeni su izbori za Dalmatinski sabor.

[3] Medini Milorad.

[4] Knežević dr Stijepo, advokat i političar (Dubrovnik, 16. III 1870 — Dubrovnik, 23. IV 1951). Zastupnik Srpske narodne stranke u Dalmatinskom saboru od 1901. do sloma Austrije.

[5] Bjeladinović Mihajlo, javni radnik (Risan, 1864 — Risan, 27. X 1910). Srpski bokeljski poslanik u Bečkom parlamentu, izabran 1907. Više o njemu v. »Srbobran«, 1910, br. 222.

[6] Talijanski znači: doslovno.

HAD

180.

[*Rijeka ... 1909*].

Supilo piše Spinčiću da učiteljica Marki želi s njime razgovarati o važnim narodnim stvarima, te ga moli da dođe u čitaonicu u Lovranu da se ugovori sastanak.

Gospodja učiteljica Marki u Lovrani želi s Vama govoriti u vrlo važnim narodnim stvarima. Radi razloga, koji bi Vam bili ustmeno raztumačeni, molim Vas, da biste se potrudili čim prije u Čitaonicu u Lovranu, te kada Vi dodjete tamo, bit će već netko, koji će se pobrinut, da Vas uputi i da sastanak uglavi.

Iz posebnih razloga bila je ova stvar preko mene udešena. Ne zamjerite, nego primite srdačan pozdrav od odanog

---

Napomena: Na kartici Spinčić napisao datum 3/3 909.

ASRH, Rkp. Vj. Spinčić, fasc. 95, br. 101.

181.

Rijeka 4. III 1909.

U odgovoru Peru Čingriji Supilo žali što ni Dalmacija ne može dati moralne potpore u vezi sa procesom protiv Srba. Iznosi kako je učinjena velika greška što se nisu vratili u Peštu, nakon odgode Sabora, i nastavili borbu. Na kraju govori o namjerama Koalicije, ako se provedu novi izbori.

Primio sam Vaš list. Ono što sam se, znajući za mizerije u srednjoj Dalmaciji, bojao, obistinilo se. Ali je baš žalosno, da u ovim težkim danima Dalmacija, osim novinarskih članaka, ne može dati druge podpore moralne.

Mi doma imamo pravaško »blokiranje«, koje je kao naručeno, da hrvatsko krilo oporbenih elemenata drži u šahu. Moja je velika pogreška bila, što sam od lipnja prošle godine, pa do veljače ove sve moguće učinio i poduzeo, da zapriečim proces selekcije, koji je, kako su okolnosti pokazale, iz raznovrstnih i ne baš čistih motiva bio dozrio. No ma koliko bio skeptičan (a Vi ste mi sami svjedok, jer sam Vam se toliko puta tužio) prama kvalitetu i sposobnosti ljudi hrvatskih s ovu stranu — opet niesam držo, da su neki ter neki kadri biti toliko nizki i podli. Ali pošto su i Srbi u ovoj tamnoj eri producirali kampijuna[1] da Bog mili pomože, može nam biti utjeha, da se jedni drugima ne rugamo i dokaz da smo jedna raca.

Velika je nadalje pogreška što mi lani u ovo doba, nakon izbora, nakon odgode sabora, niesmo se vratili u Peštu i nastavili onako kako u lipnju 1907. g. i u listopadu, studenom i prosincu 1907. ne dajući vladi u nikakvom pitanju **niti odahnuti.** Da smo to uradili danas bi bili prokrčili puta sasvim drugom položaju. Ovako smo pustili, da ofenziva protivnika, koji su u Hrvatskoj razvili teror, ne bude paralizirana i utučena sa našom ofenzivom i terorom u zajedničkom saboru. Istina da se promienuo poslovnik, ali i njega je trebalo tući, a moglo se s njime, osim toga toliko je stvari zajedničkih s Austrijom gdje se ne smije promjenjeni poslovnik rabiti.

Zašto se to nije uradilo? U klubu, u delegaciji, u eksekutivnom odboru, u privatnim razgovorima upotrebio sam sve što sam znao i mogao da nagovorim naše drugove na nastavak ove taktike. Niesam uspio. Većina je bila proti. Uzroci su razni: neki se bijahu umorili; drugi su se bojali, da će im kancelarije upropastiti odsuće od mjeseca i ta borba; treći — a la Vrbanić i družina — po naravi svojoj niesu za borbu, oni su i one dvije prve medju nama najžešće osudjivali, ali su držali s nama iz solidarnosti. Sada su dobili pojačanje kod ovih elemenata i k tome je došlo držanje jednog diela Srba (ne Medakovića) koji su želili pošto poto paktirati, da se Raucha rieše. To je sve bilo prije prvih zatvaranja. Srbi su na pr. dosta krivi da je Zagorac od lipnja pravio one budalaštine. Oni su ga uckali hrabrili na incijativu, pak kad je on, kako budala, zapao u krugove koji su ga motali na svoju, dogodilo se ono što se dogodilo[2].

Ja sam im to sve sad na nos izvadio i većina uvidja, da se pogriješilo, da je moja taktika bila prava, te se kaje što se nije poslušala. Nu tu je kasno kajanje. Da su sliedili moju taktiku, nikada se Zagorci i Harambašići ne bi usudili što poduzimati, nego bi klipsali za nama kako su i prije. A Srbi su se uvjerili o poslovici, da luda ne valja slat na put sama.

Eto Vam u kratko naših nekih mizerija, u kojima je pobiedjivala stara metoda hrvatske opozicionalne politike, gdje se nije gledalo, **da što postigneš,** nego kako ćeš uz veliku načelnu frazu, od koje nikoga ne će zaboljet glava, uz što manje truda i sekatura ipak ostat veliki patrijot. Sve u sve, može se to nazvati **poltronerija.** U tome smo stadijumu punu kajanja, a osobito sa strane Srba, koji proklinju čas i uru, kad su Zagorce i njemu slične hrabrili na inicijativu, koje su svršile, da su se ovi počeli odricati naše politike, pod uplivom raznih Luegera i Lichtensteina[3] i rauchovsko-popovskim blagoslovom. Tu bi bila jedna moralna pomoć iz Dalmacije vrlo dobro došla, ne samo radi Srba, nego kroz njih na cielu situaciju našu, u kojoj treba držati poziciju dok nastupe zgodni časovi, koji, kako se u Pešti nešto čini, nisu daleko. No bojim se, da ćemo to propustiti, dok se pravaši ne skupe svi u jednu stranku, a to će bit kad se i kršćanske sljedbe sjedine u jedinu crkvu.

Dakle propustili smo dragocjeno vrieme u neradu. Mješta da stvar dotjeramo, da nas sve iz sabora bace van, tvorno, bili smo »mudri« i »obzirni«, kako nas i kralj u reskriptima[4] titulira i uspavali odpor, koji bi bio daleko jači. Napokon izgubit Hrvatska nije imala što — mogla je samo dobit, a u ovoj monarkiji dobili su nešto samo oni koji su znali zube pokazat.

No pustimo to sad — prošlo je bolje nego sam nazad mjesec dana mislio, kad je koalicija bila skoro na razsulu. Mješte razsula bio je odlomak nevaljalog, a dobili smo onog ludog Radića, koji je izvrstan agitator i socijaliste. Naši odpadci pošli su pak k Mili Starčeviću, koji je bedast kao vol, ali stoji pod uplivom dra Pavelića[5], a taj neće dozvoliti svinjarija. Ako bi dakle došli izbori koalicija bi napravila pakt sa seljačkom strankom i socijalistima, s kojima je u kooperaciji. Sa disidentima bi imali kompromis uzajamnog podupiranja, tako da bi pozicija bila sigurna... ako se izbori ne budu vodili s većim nasiljem od Khuenovih. Ali, ne promieni li se vanjski i nutarnji položaj, a puste li Raucha da radi, on i Frank kadri su **sve** — ako treba i

poubijat kandidate i izbornike u gunguli, koju će sami stvoriti. U jednu rieč: **sve!**

Ovo sam Vam malo izložio znajuć, da će Vas zanimati, a sad pozdravite prijatelje — kojim nemojte legat[6] gornje jadikovke, jer ne bi rada, da idu u širi krug — i primite pozdrav od Vašega odanog štovatelja.

[1] Prema talijanskom campione znači: junak, uzorak.

[2] Zagorac i Harambašić istupili su iz Hrvatske stranke prava i Koalicije.

[3] Liechtenstein Alois Princ, austrijski političar (Beč, 18. XI 1846 — Beč, 25. III 1920). U početku oficir, a onda diplomat. Od 1878. član Austrijskog parlamenta. 1891. priklonio se stranci Kršćanskih socijala; od 1910—1918, nakon smrti Luegera, vođa stranke.

[4] Pismo kojim se otvara saborsko zasjedanje i sadrži vladin program.

[5] Pavelić dr Ante, političar i liječnik-zubar (Gospić, 19. V 1869 — Zagreb, 11. II 1938). Od 1906. dalje narodni zastupnik u Hrvatskom saboru, najprije kao član (čiste) Stranke prava, nakon rascjepa u njoj svibnja 1908. kao član Starčevićeve stranke prava. U svojstvu njenog predsjednika dao je 5. VI 1917. u Saboru izjavu kojom stranka prihvaća Deklaraciju Jugoslavenskog kluba u Beču od 30. V 1917. Više o njemu v. »Novosti«, 1938, br. 42.

[6] Prema talijanskom leggere znači: čitati.

HAD

182.

Rijeka 10. III 1909.

Supilo se ispričava R. Liniću zbog opomene koja mu je greškom poslana. Osvrće se na nastojanja Raucha da naucka Hrvate na Srbe.

Opomena je došla »per svista«[1]! Knjigovodja je pogrešno napisao. To se u hitrini i onom makinalnom prepisivanju iz stotina dogodi — dapače i to, da je gdjekoje uredničtvo lista primilo opomenu. Ti se uviek ogluši takom možebitnom pozivu, nećeš bit osudjen.

Za ono od ministra nema ti do Ljube Babića Gjalskog. On se uviek oko njih mota i sa svima govori i sunča se na svjetlu Presvietlosti njihove. Znaš — zagorski gospodin. I ja sam dobar s Jekelfalussyem[2], ali u ovo veleizdajničko doba, tko zna što bi rekli gore, kada bi vidjeli moju preporuku — in militärischen Sachen!

Inače sad smo na Golgoti izkušenja. Uspiju li Rauchovi ljudi raznih dlaka, da naharangiraju Hrvate na Srbe »veleizdajnike«, pozdravi našu **uspješnu** borbu!

Pozdrav tvojoj familiji, mirnoj, čednoj, uzornoj, da ti baš zavidim kao neženja iz načela!

[1] Talijanski: greškom, pogrešno.

[2] Jekelfalussy v. Jekel- u. Margitfalva Ludwig, general infanterije, tajni savjetnik, ministar zemaljske obrane u Pešti.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

183.

Rijeka 15. VI 1909.

Supilo piše Đuri Šurminu da s Akačićem nije više intiman, te je zamolio jednog prijatelja da mu piše u vezi novaca sakupljenih za »žrtve naše politike«. Javlja da će prema pozivu poći u kotar radi političkog rada.

Akačić je već više mjeseci težko bolestan. On je sada u Trstu, odkle mora u Ljubljanu na vrlo pogibeljnu operaciju na crievima. Ja s njime **nisam**

više intiman od izbora, jer sam ga »srušio« u Gorskom Kotaru (tako on misli) ali sam odmah danas rekao jednom prijatelju, da mu piše, koji je to obećao. Novci su skupljeni poticajem koalicije, od naših pristaša za žrtve naše politike, a on već niti nije tu, pak je pravo, da Vam ih dade.

A propos glede novaca. Gosp. Dr. Belohlavek, koji je bio premješten iz Vrginmosta radi Bude[1] i izbora u Kraljevici je bolestan, rekao mi je, da se kod Vas obraćao za podporu, ali bez uspjeha. Ja sam mu dao 100 kruna. Sad opet pita u mene, nu ja bogme nemam. Bude će bolje znati tu stvar. Neka javi šta je.

Primio sam nekakav litografirani poziv podpisan od Nikolića i tebe za ići u kotar i držati skupštine ili govore, o čemu je eksekutivni odbor zaključio. Ja sam i onako mislio poći prvom zgodom malo u kotar, da posjetim prijatelje.

[1] Budisavljević Bude, novinar i narodni zastupnik (Vrelo kod Korenice, 1872 — Zagreb, 24. III 1914). Posvetio se posve novinarstvu i 1902. stupio kao stalni suradnik u uredništvo »Novog Srbobrana«. Na izborima 1906. izabran narodnim zastupnikom u kotaru Vrginmost, i taj je kotar zastupao do smrti. Više o njemu vidi: »Srbobran«, 1914. br. 60; »Srpsko kolo«, 1914. br. 11, 12; »Narodne novine«, 1914, br. 69.

NSBZ R 5896[a]

184.

Rijeka 23. VII 1909.

Supilo u pismu Đuri Šurminu zamjerava što nije niti obaviješten a kamoli pozvan na sjednicu ekzekutivnog odbora Hrvatsko-srpske koalicije na kojoj je stvoreno više zaključaka, od kojih su neki već i provedeni..

Dalje izjavljuje da se protivi svakom »narodnom vijeću« sa onima »koji stoje na stanovištu negacije Srba«, jer u tome vidi veliku pogibelj za razvoj narodne politike. Nije sporazuman sa djelokrugom i akcijom toga vijeća. Upozorava kako treba paziti da se ne zabrazdi u politiku protunarodne praktičnosti.

Zatim iznosi neke misli, koje je u Pešti u klubu govorio. Čini mu se da neki članovi Koalicije nisu uopće na čistu sa ciljem i svrhom borbe. Zato da je došlo do toga, da je odvraćena pozornost sa pravoga uzroka sukoba s Mađarima i skrenuta na umjetno raspirivani domaći razdor sa Srbima. A upravo su to, završava Supilo, vlastodršci i željeli.

Napomena: Potpuni tekst ovoga pisma izostavljen je, jer je već objavljen u knjizi: Frano Supilo, Politika u Hrvatskoj. Uredio i uvod napisao Vaso Bogdanov. Izdanje Kulture, Zagreb 1953, str. 311—312.

NSBZ R 5896[b]

185.

Rijeka 1. IX 1909.

Supilo javlja Đuri Šurminu o troškovima za štampanje jedne brošure. Osuđuje parlamentarni nerad Koalicije, koja samo pazi da se ne bi kome zamjerila, pa je zato propustila mnoge prigode da upozori na »užasne muke u kojima Hrvatska stenje«.

Ne zadovoljava ga tzv. pozitivni pravac koalicione politike, koji sada kao da ne »misli na drugo, nego kako bi se riješio posljedice uzroka konflikta sa Ugarskom«.

Obrazlaže svoju misao, kako je trebalo postaviti politiku na širu bazu i kakvi bi od toga bili rezultati; iznosi svoju dilemu o borbi protiv onakve većine u Koaliciji ili o svom povlačenju. Navodi da je potonje smatrao manjim zlom; da ne će istupiti u javnost, kad ne može narodu dati nikakva pozitivna pogleda i pravca za koji bi bio siguran da će se Koalicija založiti.

Ipak će uzdržati solidarnost do granica koje mu njegovo uvjerenje dopusti.

Navodi koliko se muči i trpi gledajući kako se politika novoga kursa, nekad tako uspješna, vraća u kolotečine »stare tradicionalne hrvatske politike, koja je jedina kriva, da je Hrvatska ovako zaostala i pala«. S druge strane naglašava, kako je žalosno u čitavoj situaciji što je većina u Koaliciji uvjerena »da je ovako jedino moguće i da je najbolje«.

Na kraju spominje skori susret s Masarykom.

Napomena: Potpuni tekst pisma objavljen u navedenoj knjizi: Frano Supilo, Politika u Hrvatskoj. Izdanje Kulture, Zagreb 1953, str. 312—314.

NSBZ R 5896[b]

186.

Rijeka 16. IX 1909.

U pismu Đuri Šurminu Supilo iznosi svoje mišljenje o pitanju koje se ima raspraviti na sjednici odbora, naime hoće li svi ići u Peštu na Sabor ili ne. Supilo misli da treba da idu svi do jednoga i da upotrebe sva sredstva da bi se na Saboru govorilo samo o Hrvatskoj, a naročito o progonu Srba što ih provode Rauch i Kušt; treba da uvide da Hrvatsku nisu skinuli s dnevnoga reda.

Nasuprot tome osuđuje mišljenje, da bi se i opet dala samo »jedna izjavica«.

Zatim izjavljuje da će mu ovaj put biti teško ići u Peštu, jer je vrlo zauzet redakcijom i administracijom lista. No ako se zaključi da se ne će davati »izjavica«, već da će se nametnuti gore spomenuta diskusija o Hrvatskoj, onda će ići bez obzira na sve neprilike. Smatra da je sada glavno »da se nas čuje u parlamentu, u delegacijama, u Europi«.

Napomena: Potpuni tekst pisma objavljen u spomenutoj knjizi: Frano Supilo, Politika u Hrvatskoj. Izdanje Kulture, Zagreb 1953, str. 314—315.

NSBZ R 5896[b]

187.

Rijeka 28. XI 1909.

Supilo odgovara Đuri Šurminu i daje o nekim pitanjima svoje mišljenje, iako je »skoro siguran« da vodstvo Koalicije neće usvojiti to mišljenje. Smatra da sada, uoči Friedjungova procesa, ne bi bilo uputno praviti adresu na kralja. Politički da će ovaj proces biti mnogo važniji nego zagrebački, zato sada adresa na kralja ne bi značila molbu za uspostavu ustava i normalnih prilika u Hrvatskoj, nego bi značila »milost«, »strah« pred osudom naroda. Zato treba čekati proces, odnosno svršetak njegov. U vezi sa samim procesom

kaže da se ne smiju upuštati ni u kakve kompromise; istina mora pobijediti. Precizira momenat kada će trebati iz defenzive prijeći u ofenzivu.

Navodi tko bi bio najpodesniji da ide na proces u Beč, navodeći i poimenično te osobe.

Prema razvoju procesa treba podesiti dalje držanje.

Napomena: Potpuni tekst pisma objavljen u navedenoj knjizi: Frano Supilo, Politika u Hrvatskoj. Izdanje Kulture, Zagreb 1953, str. 315—316.

NSBZ R 5896

188.

Rijeka 27. I 1910.

Supilo piše R. Liniću da je najodlučnije odbio Tomašićevu ponudu za konferiranje. Ne preostaje mu drugo nego da »u listu ustane«. Oštro osuđuje držanje pristalica Mile Starčevića.

Primio sam tvoj članak i konac, koji sam bio počeo prečinjati bazira na nesporazumku. Izgleda, kan da se prigovaraju brzojavi, što su se meni poslali za Friedjungova procesa.

Sada moraš znati, moj Rude, dvije stvari:

I. Da sam ja ovdje na Rieci, da neučestvujem pregovorima; da sam **odbio** sve najlaskavije poruke Tomašićeve; da sam **odbio** poziv i molbu njegovu da dodjem s njime konferirati i da **niesam uzeo u obzir** najljepše svjedočbe mome poštenju, nesebičnosti itd. koje mi je on putem koalicije izdao, nego evo sjedim u redakciji i pišem ove uvodne članke, koje mislim da Vi gore odobravate.

II. Da je bilo **i male nade,** da ću što spasiti i zapriečiti, ne bi sjedao na Rieci, nego bi se bio makar i ponizio, ali molio i zaklinjao, da spasim. No ovdje je počinjeno infamnih stvari, o kojim svojedobno.

I zato kad tu sjedim, hoće reći, da **boljega sredstva danas nemam nego da u listu ustanem,** a što će plenum koalicije dotle, to ćemo vidjeti; ali se bojim ne dobro!

No vi nećete zažaliti, da ste, **meni bar** brzojave poslali i povjerenje izkazali. Zato jamčim svim što imam!

Umiri ljude i primi pozdrav...

A članak popravi pa pošlji.

P. S. Milinovci igraju ovdje najgadniju ulogu. Oni su ih u Zagrebu **upravo zaklinjali,** da popuste i da se makar što učini, ali u javnosti će se praviti čeličnjaci! No doći će i to na vidjelo. Budite strpljivi i ne izgubite hladnokrvnosti u ovim težkim danima.

Napomena: Pismo objavljeno u knjizi: J. Horvat, Supilo. Život jednog hrvatskog političara, Zagreb 1938, str. 310.

---

[1] Friedjung Heinrich, austrijski historičar i publicist (Raštin, Moravska, 8. I 1851 — Beč, 11. VII 1920). God. 1909. optužio je u »Neue freie Presse« Hrvatsko-srpsku koaliciju zbog »veleizdaje«. Na tužbu Koalicije proveden je u Beču proces na kojem je dokazano, da su dokumenti, koje je Friedjung imao kao dokaze, falsificirani. Svrha tih napada bila je uništenje Supila. Više o tome vidi: F. Supilo, Proces Friedjung »Reichspost« i hrvatsko-srpske koalicije. Otvoreno pismo Frana Supila, narodnog zastupnika delničko-čabarskog kotara svojim izbornicima. Rijeka 1910; F. Supilo, Politika u Hrvatskoj, Rijeka 1911. i Zagreb 1953.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

1175.

Predlog nar. zast. Franca Supila

Na izjavu gospodina bana u saborskoj sjednici od 22. travnja o.g. u pogledu djelovanja sabora, hrvatski sabor izjavlja, da na njegova prava i dužnosti, kao suvereno zakonodavno tijelo Kone je ekskluzivno u njezinu djelokrugu odgovoran, neće trpjeti nikakove neustavne smetnje i presije.

Zagreb, 9/5 910

F. Supilo

Ovaj »Predlog« dan je u vezi sa slijedećom izjavom bana Tomašića: »... jer državni organi, dok su ovdje, moraju bezuvjetno poštovanje uživati. Kad vi, gospodo, ne biste htjeli ovo respektirati, u tom slučaju ja bih morao druge mjere poduzeti i poslužiti se s onom ovlasti, koju od Njegova Veličanstva imam, jer u tom slučaju taj sabor ne bi mogao saborisati...« (Vidi »Stenografički zapisnici sabora kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije« 1908-1913, sv. 1, 23. sab. sjedn. držana 22. IV 1910, str. 1050—1051. i 28. sab. sjedn. držana 10. IV 1910. str. 1171—1173. (Original u Arhivu Hrvatske).

Rijeka 5. II 1910.

Supilo upućuje pismo Grgi Tuškanu u vezi svog istupa iz Koalicije. Ističe da je to učinio u interesu narodne stvari i same Koalicije. Ne može se složiti s pogledima i stanovištem Koalicije u zadnje vrijeme. On želi da nastavi svoje dosadašnje stanovište.

Veleštovani Gospodine predsjedniče![1]

Kako mi se javlja, sastat će se ovih dana plenarna sjednica hrvatsko-srpske koalicije, a kao prva tačka njezina dnevnoga reda da će biti riešenje moga pisma, u prosincu prošle godine Vama iz Beča upravljenog, u kome sam Vam najavio svoj iztup iz Koalicije.

Prilike s kojih sam to učinio nisu bile radi kakovih sukoba ili političkih razlika s koalicijom. Baš naprotiv! Ja sam onaj korak učinio jedino u interesu narodne stvari i koalicije same, da naime koaliciji olakotim položaj, u koji je, u onoj škandaloznoj i infamnoj spletki laži i kleveta živih i pisanih »dokumenata«, radi mene — ali bez ikakove moje krivnje — bila momentano dospjela.

U ostalom što da ob onim infamnim metodam dalje govorim, a osobito Vama, gospodine predsjedniče, koji ste svojedobno sa Vašim ondašnjim drugom u suboriocem pok. Davidom Starčevićem, svaki na svoj način, sličnim metodam i infamijama radi Vaše narodne borbe i sami bili nevinom žrtvom, dapače, da stvar bude savršena, još i u podpuno »legalnoj« formi, što Vam je hrvatski narod obojici honorirao počasti svoje zahvalnosti, povjerenja i štovanja.

Po sebi se razumije i to je obće pravilo, da odreke ovakove naravi podpadaju vrhovnoj odluci dotičnog kluba ili sbora, koji ih u svome plenumu prima ili ne prima na znanje.

Medjutim je kroz ovo vrieme hrvatsko-srbska koalicija po svojoj delegaciji, koja u sebi nosi široko i nadležno predstavničtvo svih njezinih grupa i stranaka, počinila političkih koraka i ugovora takove naravi, koje držim u opreci sa pogledima, taktikama i borbom, što je — barem po mome dubokome uvjerenju, koje sam od sukoba sa Ugarskom u koaliciji neprestano zastupao — narodna koalicijona politika u Hrvatskoj, nakon onog i onakove vrsti spora i sukoba, bila dužna i narodu i samoj sebi! A to, da nepokolebivo borbu izdrži do pobjede, ili makar i do kakvog umjetnog i nasilnog ali fiktivnog parlamentarnog poraza svoga, koji bi u takom slučaju bio koaliciji samo jače osjegurao vodstvo i povjerenje čitavog svjestnog hrvatskog i srbskog naroda u Hrvatskoj, a time i konačno pobjedu narodnoj stvari. U nikojem pako slučaju najmanje koalicija nije smjela niti indirektno da pristane na uzpostavljanje onoga, protiv čega je zapravo ona sama i postala ovom koalicijom, i protiv čega se nezavisni elementi Hrvatske već skoro tri decenija uz najteže žrtve boriše, te im bijaše uspjelo, da ga sa političkog i parlamentarnog poprišta maknu. Radi toga ja sa koalicijom više biti ne mogu, o čemu sam bio sa sobom na čistoj odluci, čim sam odlučio da javno izstupim protiv toga i protivno stanovište zauzmem, odnosno dosadašnje nastavim.

Stvari danas tako stoje, da bi sada koalicija kao takova, sa eventualnim kasiranjem već uglavljenoga bez nastupa novih kakovih momenata, učinila, po mome shvaćanju, za sebe samo novu pogrešku različite, ali jednako težke naravi, kojoj se takodjer ne bi mogao prilagoditi. Pak Vas i moje bivše klubske drugove sbog svega toga molim, da uzmete moj izstup na znanje i predjete preko toga na Vaš daljnji dnevni red.

S poštovanjem

Frano Supilo

Veleštovanom Gospodinu

Grgi Tuškanu, nar. zastupniku, kao predsjedniku hrvatsko-srbske koalicije

u

Sisak

[1] Ovo je pismo donio F. Supilo u svojoj knjizi »Politika u Hrvatskoj«.

NSBZ R 6867

190.

[*Rijeka... 1910.*]

Supilo šalje egzekutivnom odboru Hrvatsko-srpske koalicije obračun o novcu koji je primio za razne troškove Koalicije, kao i u neke druge svrhe.

Prinosi i svote uručene F. Supilu za razne koalicijone troškove i druge troškove nar. borbe i žrtve činovničke. (od 1/6 1907 do 31/12 1909)

1.	Prinosi narodnih zastupnika koalicije predani ljeti 1907 i jeseni 1907 polag priloženoga izkaza:	K 2740.—
2.	Prinosi Hrvata iz Nove Zelandije kroz list »Glas istine« sakupljeni i poslani u siječnju 1909. za djake štrajkajuće. Ali pošto ovaj štrajk prestao bio, to po pismenom uoblaštenju stavljeni na razpolaganje F. Supilu, da ih upotrebi po svojoj uvidjavnosti za narodnu stvar:	K 531.40
3.	Dr. Ivan Lorković u ime zagrebačkog odbora dao F. Supilu u oči puta u Beč koncem studenoga 1908.	K 100.—
4.	Ivan Bakarčić veletržac na Rieci	**K 100.—**
5.	Mijo Novaković trgovac na Rieci za žrtvu Rauchovu Pavešića, sakupljeno medju prijateljima	K 50.—
	Ukupno Kruna	3521.40

Izdatci učinjeni po F. Supilu za koalicijone i druge u gornjem naslovu navedene svrhe.

A. U obstrukciji za željez. pragmatike i borbi proti Rakodcayevoj vladi od početka lipnja do 10/X 1907:

1.	Pravniku gosp. Gašparcu za razne prevode (u više obroka)	K **120.—**
2.	Gosp. S. Atanackoviću za prevode i ostalu službu delegaciji (u više obroka)	K 300.—
3.	Isu Rudasu od »Keleti Értesitö« za publicistiku (u jedan obrok)	K 200.—
	Gosp. dru. Gjuru Šurminu za agenciju Kandta u Zagrebu (jedan obrok)	K 400.—
5.	Dvojici novinara za izvješća i radnje u magj. list. . . .	K 50.—
6.	**Sitniji troškovi** od poč. lipnja do 10/X 1907. i to: Brzojavi cirkulari za pozivanje delegata u Peštu i drugi brzojavi na ime kluba i predsjedničtva; izplate raznih sličnih troškova dru. Šurminu; posebne nagrade za prevode; papir za kancelariju i drugi slični izdatci; takse za telefonske govore sa Zagrebom u stvari kluba; takse za telefonske i brz. troškove za razne informacije i naputke novinama (izuzev »Riečki Novi List«); dinstmane, male najponice za poslugu u stvari kluba i t. d. (polag bilježnica)	K 340.60
	Ukupno	K 1410.60

B. **Izdatci u jesenskoj i zimskoj obstrukciji god. 1907 od 10/X, troškovi u proljeću 1908 u Zagrebu, zatim omanji troškovi za klubske i delegacijone stvari kroz 1908 i 1909 do konca 1909.**

1.	Djaku Antošu i T. Skrbiću skupa; kašnje samom Skrbiću od listopada 1907. do 25/11 1908 za prevode i ino (u više manjih obroka)	K	680.—
2.	G. S. Atanackoviću za posebne prevode	K	30.—
3.	T. Skrbiću 7/12 1908	K	30.—
4.	Isu Rudasu za »K. Értesitö« (u jedan obrok)	K	300.—
5.	**Sitniji troškovi** kao gore pod br. 6. Osim toga Šurminu, Magdiću i Zagorcu za njihove posebne troškove u stvari kluba ukupno	K	467.70
	Ukupno	K	1507.70
6.	Nadodatak: T. Skrbiću kroz god. 1909 za stvari kluba	K	30.—
	Ukupno	K	1537.70

C. **Podpore i slično.**

1.	Franji Magdiću čin. u Krasici na pismo g. Dra Nikolića	K	50.—
2.	I. Štiglću	K	50.—
3.	Činovniku Romanu Pavešiću odpušt. od por. ureda u Koprivnici, jer je agitirao za g. Zagorca g. 1908 (u tri obroka),	K	200.—
4.	Sada pokojnom dru. F. Belohlaveku liečniku šikaniranom, jer je radio za g. Budisavljevića, podpora radi bolesti (u 2 obr.)	K	150.—
5.	Podpora gdj. Bornemissa kad je izašla iz tamnice u Novom	K	40.—
	Ukupno	K	490.—

Dakle:

1.	Izdatci pod A.	K	1410.60
2.	Izdatci pod B.	K	1537.70
3.	Izdatci pod C.	K	490.00
	Ukupno	K	3438.30

Po tome	Primitak	K	3521.40.
	Izdatak	K	3438.30.
	Ostatak	K	83.10

Slavni eksekutivni odbore hr. srb. koalicije!

Podastirem ovdje obračun uz prilog namira sa strane činovnika, koje sam sačuvao; dočim od nekojih ovdje navedenih svota dobio sam potvrde, ali ih nisam sačuvao, nego samo u bilježnicu bilježio, dok opet od većine izdataka nisam namira ni potvrda ni dobio nego ih brevi manu dao, odnosno isplatio. Isto tako od svih prinosa, koje sam primio nisam izdao namire, nego takodjer brevi manu primio i zabilježio.

Poštanskom uputnicom šaljem ostatak od K. **83.10**, koji se nalazio kod mene. Tom prigodom moram reći, da sam ja bio lani rekao gg. dru Medakoviću i dru Šurminu, da mi Koalicija za prekoračene izdatke duguje nekoliko stotina Kruna. Tu sam stvar prošle veljače opetovao gg. dru. Mažuraniću i Budi Budisavljeviću, umolivši ovoga posljednjega, da reče tajniku g. Šurminu, da ćemo obračun učiniti u Zagrebu, a da i onako koalicija bi meni morala dati nekoliko stotina Kruna za troškove, što sam ih imao. Medjutim

kako gornji izkaz donosi, još je u mene novaca bilo od prinosa koalicijonih u iznosu od K 83.10.

Dužan sam stoga da ovu razjasnim. Ja sam god. 1908. jedan a god. 1909 dva — ukupno tri puta bio u Beču za koalicijone stvari i to za informiranje dra Harpnera u stvari procesa i naše politike, jer on mi je pisao bio da mu to treba i onda radi stanovitog angažiranja novinara u stanovite svrhe. Za istu zadnju stvar bio sam u veljači 1909 pošao i u Italiju. Ja sam onda zabilježio bio troškove ovih četiriju putovanja na gornje račune. Pa tako je izašlo da bi mi, kako sam gospodi govorio, bilo deficita od neke stotice.

Međutim ja sam sve te troškove sada izbrisao, te ih na moj teret preuzeo, i odtuda je nastao, mješte deficita, ovaj mali suficit.

Molim Sl. Odbor da sve ovo na znanje uzme i bilježim se

S poštovanjem
F. Supilo

Slavnome eksekutivnom odboru hrvatsko-srbske koalicije
u **Zagrebu**

NSBZ R 6867

191.

Rijeka 13. II 1910.

Supilo javlja R. Liniću da počinje dobivati pouzdanice u pismima i brzojavima, ali ne će da to objavljuje.

Već sam iz kotara počeo dobivati pouzdanice u pismim i brzojavim. Dobro je to, ali ja ih ne štampavam. Želim, da se stvar motri, sluša, čita, vidi. Pa kad prodje par mjeseca, onda ćemo se sastati i svaki svoju dužnost učiniti prama osvjedočenju. Je li tako u redu? Ja držim, da jest.

Molim te da ovo javiš prijateljima s kojim budeš govorio iz Delnica i okoline. Moje je uvjerenje, da se oni Khuenu neće više odhrvati, te ma koliko si umišljaju, da su oni učinili što i Pliverić[1] **samo puno gore.** A zastavu slobode i borbe te onemogućivanja Khuenovštine treba svakako ponijeti napred! Uviek napred! Pak će doći već bolje!

Napomena: Pismo objavljeno u knjizi: J. Horvat, Supilo. Život jednog hrvatskog političara. Zagreb 1938, str. 311.

---

[1] Pliverić dr Josip, profesor na Pravnom fakultetu, političar (Nova Gradiška, 4. II 1847 — Zagreb, 17. VII 1907). Narodni zastupnik u Hrvatskom saboru 1893—1906, i u Ugarskom saboru 1897—1905. Pripadao je stranci centruma, a zatim Narodnoj stranci. Napisao više državopravnih rasprava. Više o njemu vidi: L. Polić, Dr Josip Pliverić, »Mjesečnik«, 1907, br. 8.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

192.

Zagreb 15. V 1910.

Supilo obrazlaže Peru Čingriji svoje neslaganje s Koalicijom. Govori o banu Tomašiću kao političaru; ne slaže se s njegovim političkim svaćanjem i zato je odbio suradnju s njime kad ga je Tomašić pozvao. Mlada inteligencija je uz Supila.

Danas sam primio Vaše pismo, koje me je vrlo obradovalo. Na Vas i na moje prijatelje u Dubrovniku mislio sam vrlo često u posljednje vrieme, a i Vi sami možete misljeti iz kojih sve uzroka i razumio sam, kako ste — tako rekuć — suspregli i dah, da gledate na dogagjaje u Banovini, koji su se počeli razvijati od pakta s Khuenom[1] unaprijed do danas.

A što ćete da vam rečem? Obistinilo se ono, što smo često govorili, ili se dopisivali, o ljudima i stvarima s ovu stranu Velebita. O teme bi se sad dala napisati čitava knjiga političkih razmatranja, ali držim da bi ona vrlo malo koristila ma kako pomnjivo bila sastavljena. Mi govorimo jednim jezikom i razumijemo se — donekle. Pak onda dodju momenti kad se više ne razumijemo, premda su nam riječi one iste.

Kako ste vidjeli izmedju mene i jednoga diela koalicije odavna je postojao razdor u shvaćanju položaja. Bečka afera[2] pojačala je paniku i osokolila sklonost za kapitulaciju, koja se mogla u zadnje doba predvidjati. I sad su tu izgovori i rekriminacije. Oni govore: Mi više niesmo mogli dalje i niesmo mogli izdržati. A ja govorim: da ste me slušali i radili onako kako sam Vam od prvih dana Rauchova dolaska govorio, svega tega ne bi bilo! Ne bi bilo srbskog procesa ni progona Srba, koji niesu mogli izdržati, nego progona Hrvata, koji bi ovi lakše izdržali (jer ih Khuen kroz 20 god. nije mazio kao Srbe) i koji bi bili narodu onemogućili frankofurtimaštinu, legijonaše[3] i Raucha kao »hrvatskog« bana. Sve sam to unapred predvidjao i od onoga časa kad je Wekerle sa kraljevim znanjem i odobravanjem (kako je W. u prorač. odboru sam kazao) zvao Franka, a nadasve kad je Rauch zasio. Ali oni niesu vjerovali, niesu shvatili i niesu slušali, nego su pustili njemu, neka agitaciju razmaha kako on hoće i prikaže se »osloboditeljem« Hrvatske. U ovoj stvari Srbi naši pokazali su se vrlo loši kalkulatori, ali oni to ni za živu glavu ne bi priznali. Puno bi toga bilo za pripovigjet, ali koja korist?

Tomašić se meni lično vrlo dopade. Jest brutalan, ali je talenat i snažan duh, sa velikom spremom i sa bistrim političkim shvaćanjem, koje je naravno oprečno mojim; nego opet jedna individualnost politička, kakovih je ova zemlja malo dala. On bi želio sa mnom radit; zvao me je k sebi i imali smo duge razgovore, osim toga pokazuje mi velike susretljivosti u saboru i odborima, a i neki zajednički prijatelji su intervenirali. Ali — ne mogu! I koliko mi je težko reći mu to, jer, kako sam Vam rekao, vidim u njemu političkog čovjeka prvog reda, opet sam mu liepo reko. Ne mogu, pa ne mogu! Vidim lagano niveliranje naše politike i uzpostavu onog staroga, u čemu se on uživio, pa makar i ne imao izgleda zasada na kakav uspjeh, ne mogu da budem drugo izdanje ljudi, koji su nekad s najboljim nakanama pošli s Khuenom, da svrše onako kako su. Kad ležim doma na odru i razmišljam o svemu, onda sam zadovoljan, da sam dobro učinio ovako. A rekao sam i njemu da mu neću praviti oporbe preko one granice, gdje bi vidio da drobim i mrvim ovaj mizerni položaj u još gori, sam želim da uzdržim kontinuitet one politike koju smo prije vodili kroz sve one sjajne i tragične faze. Poteškoća za njih i glede Pešte, jer nemaju nikoga koji magjarski zna, osim jednoga Srba iz Sriema, koji isto kao da i ne zna (po onoj: ha imparato ad essere un imbecille in sette lingue[4]). Ni novoizabrani magjaroni ne znaju nijedan magjarski, pa bi im tako ja s mojim magjarskim uviek dobro došao, ali ovako izvan koalicije neće me izabrat, što je takodjer jedno čudo za zagrebačku publiku, koja naprosto ne razumije zašto se kapriciram, kad tako gubim dosta na godište. Megjutim je i u njoj razočaranje veliko. jer mi svi dolazu govoriti, da ćemo se brzo naći skupa, osobito mladja inteligencija, koja ne može da podnosi inaugurirani klerikalizam **»per muss«**[5], jer Tomašić nije klerikalac. Sad je vrieme čekanja i temporegjavanja[6]. Provlačit se izmedju kržina i ruševina kako se bolje može, do zgode i zgodna časa. Najgore je što su Wekerlove armature (frankovci) takva maha bili zauzeli, da nema te kapitulacije, koja se nebi oprostila, samo ako njih vrag odnese. Tolika je mržnja

i reakcija na njih. A bojim se, da će ih ovo oživit pod novom formom, jer stari Frank više ne broji pošto je neizlečivo bolestan (klak u žilama).

Dok sam bio na Rieci pratio sam Crljenu i dobro se držala. Ne valja im davat koragja, da se abuzaju[7] jer su lasni da prodju u drugi estrem. Kakvi su tako im i ide. Pero Budmani je bio ono reko svetu istinu.

Još Vam jedan put hvala što ste se sjetili mene u ovoj težkoj situaciji, u kojoj sam stekao izkustva kao da sam deset godina više živio, tim više što izpod moje toliko opisane hladnokrvnosti i flegme, čini mi se, da stvari narodne uzimljem puno više srcu i osjećaju nego mnogi od onih koji se toj flegmi dive i tuže, kako se oni »ne mogu suzdržati«.

Pozdravite Melka, Boža, Stiepa, Medini i ostale prijatelje i primite s moje strane pozdrav i štovanje.

[1] Riječ je o paktu **Hrvatsko-srpske koalicije** od 5. II 1910. sa Khuenom i Tomašićem.

[2] Cilja na »Friedjungov proces«. V. Rauch.

[3] Legionari — pripadnici udarnih odreda koji za Rauchova banovanja po direktivama Franka teroriziraju Srbe i pristaše Hrvatsko-srpske koalicije. Legije su imale cilj »braniti Hrvatsku od Srbije«.

[4] Talijanski znači: naučio je biti bedak na sedam jezika.

[5] Mora se; pod moraš. — Pod Tomašićem ponovo dopušten rad Jezuitima. — Klerikalno obilježje vladi davao je Amruš.

[6] Talijanski: iščekivanje dobre prilike.

[7] Prema talijanskom abusare znači: zloupotrijebiti.

HAD

193.

Rijeka 30. V 1910.

Potvrđujući Peru Čingriji primitak pisma Supilo uvelike hvali Steeda koji će ga potražiti. Objašnjava svoj prekid s Koalicijom osobnim motivima i negativnim svojstvima banovinskih političara. Spominje da će uskoro u Gorski kotar da položi račun biračima koji su, izgleda, oduševljeni njegovim radom. Poslije će na odmor u Italiju k jednom prijatelju.

Primio sam Vaše pismo. Steed[1] je bio tu, dapače, ja sam mu ponio s vapora oni telegram za Vas, jer mi je rekao da Vas želi nać. To je jedan veliki čovjek i vrlo ljubazan.

Prolego sam Vašu knjigu i dobro uvažio Vaše preporuke. Nu objektivan mi je vrlo težko biti, jer bi morao da budem **suviše osoban, u mojim** opažanjima pošto tu gori u ovoj stvari osobnost i osobnosti igraju glavnu ulogu. A vi se sigurno spominjete mojijeh pisama od god. 1906. i 1907. g. glede ovih ljudi. Onda su me na zviezde nosili, kao što bi danas najvoljeli, da mi dodje kolap pa da me tako nestane usred njihovih patrijotičnih krokodilskih suza, koje bi za mnom potekle. Moja je utjeha, da sam onda i danas o njima prosječno jednako mislio, samo sam se u nekijem pojedincima razočarao i privario. Oni nemaju nikakve volje, nego slušaju onoga koji ih zarobi; trpjet neće, a veliki patrijotizam pokriva često razne ambicije, koje ništa patrijotičnoga u sebi nemaju. No pustimo to sada, vrieme treba da učini ovdje svoju i nije moguće boriti se proti njemu, nego samo markirati svoje stanovište, da se vidi ostanak jedne politike, koji bi mogao biti zametak nove i daljnje.

Došaste setemane ću poći u Kotar da položim račun izbornicima. Držat ću dvije skupštine, u Delnicama i u Čabru. Ako se može suditi po ljudima, koji iz Kotara k meni dolaze, moji su izbornici s velikim oduševljenjem za

mene i odobravaju moj rad. Ako vidim da je tako, dobro; nu ne bude li tako, nego se pokaže kakva želja, koja se s mojim nazorima ne slaže, ja bi im položio mandat. I onako je današnja saborska perioda sasvim neplodna. Nu bojim se, da toga neću dočekati, pak ću morati ostati.

Iza tega mislim poći na odmor nekoliko dana, ako budem ikako mogao. Najvolio bi u Italiju, u jednog prijatelja, koji me je pozvao sebi u goste. Tu bi imao prigode za proučit neke stvari, koje me zanimaju.

A Vi u 72-oj godini! Čestito Vam i želim, da uztrajete u krepčini, koja je kod Vas već na glasu, jer svi govoru, s kojim o Vama razgovaram, da Vam se divu kako ih liepo nosite.

Pozdravite Melka i prijatelje i primite pozdrav od odanog Vam štovatelja.

---

[1] Steed Henry Wickham, britanski novinar i publicist (Long Melford, Suffolk, 10. X 1871 — Woottonby-Woodstock, 13. I 1956). Od 1896. dopisnik Timesa iz Berlina, kasnije iz Rima, zatim od 1902—1913. iz Beča. Za vrijeme Prvog svjetskog rata diplomatski urednik »Timesa«. Više o njemu v. »Nova Europa«, 1924, knj. X, br. 2; Dragovan Šepić, Supilo diplomat, Zagreb 1961.

HAD

194.

Rijeka 24. VIII 1910.

Supilo javlja R. Liniću da ne će ići u Lokve, jer bi rekli da se ide preporučivati izbornicima. Poziva ga u Rijeku na važan usmeni dogovor.

Primio sam tvoj list, da idem u Lokve. To mi je sada težko bilo, jer bi rekli, da se idem preporučivati po mjestima i korteširati, a to ne bi rada. Nego reci mi glede moga obračuna sa izbornicima: kako ću? Da li da se sazove obća skupština, na kojoj ću obraćun podati i o položaju izviestiti, ili pako da to u formi pisma obavim? Dobro bi bilo, ako ikako možeš, da mi učiniš tu ljubav, te da dodješ na Rieku ovih dana čim prije, za jedan dan. Imam naime tebi i gosp. Bolfu govoriti nešto, o čemu se možemo ustmeno razgovarati. Ako je g. Bolf gore, kad ovo pismo primiš, javi mu. Ako bi već sutra po podne mogao doći dobro bi bilo. Ja bi došao k Vama gore, ali ne bi rada da se to uzme kao kortešacija, a to bi želio izbjeći. Molim te, dakle, da bi žrtvovao ovo par sati.

P.S. Na laži »Pokretove« imam ti kazati, da sam i **nakon** razgovora s Tomašićem ostao ono što sam bio **i prije** razgovora! Živio!

Napomena: Pismo objavljeno u knjizi: J. Horvat, Supilo. Život jednog hrvatskog političara, Zagreb 1938, str. 318.

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

195.

Rijeka 22. IX 1910.

Supilo piše R. Liniću o ponudama koje mu je Tomašić stavio, a koje je odbio. Ističe da ne želi sada ići u Sabor, ali ako ga u Gorskom kotaru izaberu, vršit će svoju dužnost.

Na jednoj bilješki pitaš me **što mislim i neka ti se javim.** Sada sam vanredno zaposlen. Moga Jutrišu[1] je pogodio jedan bordunal, te mu je nogu nemilo ranio i već je 20 dana kod kuće. Tako imam posao i za njega i za sebe

a nemam nikoga za zamjenu. U poslu po danu i noći. To je uzrok, da ti se nisam javio.

Glede izbora držim da bi sada bilo neumjestno s moje strane sazivati skupštinu ili otpravljati otvoreno pismo izbornicima, jer bi značilo toliko koliko, da sam došao postaviti svoju kandidaturu u kotar. U ostalom nije se dogodilo ništa, što u svojem polaganju računa nisam predvidio.

Ja sam te bio zvao radi one stvari o pozivu Tomaševićevu i da ti priobćim moj odgovor njemu. Držao sam, da sam to dužan učiniti najvidjenijim izbornicima, pa sam kazao g. Križu[2], g. Bolfu i htio sam tebi. Medjutim su me počeli klevetati da sam se ja »nudio« Tomašiću, pak sam dobio dozvolu, da ga objelodanim. Tako je stvar postala suvišna. Dr. Tomašić je pozvao mene, da opet udjem u koaliciju, da se onda napravi novi sporazum, naglašujuć kako su oni nesposobni za gowernementalnu politiku, a ja da bi bio sposoban političar i t.d., koji bi znao i oportunističku politiku tjerati. (Oni su čini mi se nesposobni i za radikalnu i za oportunu). Stavio mi je u izgled prvo mjesto do sebe, vodstvo naše politike u Hrvatskoj, govoreći mi da i onako kroz decenij s mojom politikom ne mogu ništa postići i t.d. Stavio mi je u izgled sjajnu političku budućnost u sistemu, gore pako otvorena sva vrata i t.d. Nije mi dao da mu odmah odgovorim, nego da dobro razmislim i pišem mu, ili da se povratim. Ja sam mu pisao. Pismo si čitao u našem listu. Uradio sam po svome osvjedočenju i ne pitam više. Moja je saviest zadovoljna. Odbio sam i obrazložio zašto.

Što se tiče moga držanja vidiš ga po listu. U bitnosti je moj program podpuno pravaški glede odnosa sa nagodbenjačko-dualističkim sistemom. Jedino što ja stojim na stanovištu sloge sa Srbima i što bi htio da i akcija odgovara programu, a ne da bude prazna rieč. Svjestan sam, da sam sve obveze uzete prama izbornicima strogo vršio u svim tačkama obrazloženim na skupštini dne 19 siečnja 1908. Ostao sam im dosljedan i biti ću dosljedan bez obzira na mandat, da li ću ga imati ili ne.

Što se mandata tiče, iskreno ti kažem, ne bi volio ići u onaj ludi Zagreb i sjedati u onom bezglavom saboru. To je meni sada težko, jer ne vidim za nekoliko vremena kakva uspjeha, pošto koalicija neće u borbu nego samo u koliko Tomašića želi prisiliti na maljušne kompromise, koji sve ubijaju i narkotiziraju. Ali, ako je razpoloženje **većine** onih, koji gorski kotar učiniše nepredobitnom tvrdjom opozicionalnom, da oni opet mene hoće; onda ja moram poštovati volju kotara, koji je meni toliko učinio, te ću se primiti i bez obzira na žrtve **vršiti svoju dužnost.** Smutnje i razdora u kotaru oko moga imena absolutno ne želim; **ne želim, da se tu razidju faktori, koji su kotaru ime osvjetlali.** U koaliciju stupio ne bi, nego samo onda, ako bi se vratila na staru politiku. Ali to se neće dogoditi. Podupirao bi pojedince da se na to vrate, kao što i sada činim. Uobće sve moje kuckanje ide da ih otrgnem od Tomašić-Khuenova režima u odlučnu opoziciju sistemu.

Prama ovome znadeš moje razpoloženje, a mislim da ga i odobravaš. Iz Zagreba mi javljaju, da oni oko Srbobrana[3] i to najviše Pribičević sve poduzimlje, da koalicija u Delnicama postavi svoga kandidata, ako bi ja kandidirao, te da traže podesnu osobu po mogućnosti iz samoga kotara. Tu prave razne kombinacije. **S moje strane neću ništa poduzeti.** Gorani su svjestni ljudi, njih ne treba gnjaviti, neka se dogovore i odluče. Ako hoće mene, primit ću se, premda bez entuzijazma u ovoj mizeriji i vršiti ću dužnost. Budu li većinom skloniji drugoj kombinaciji kojoj, onda kako rekoh ne želim smutnje kotaru oko mene. Ovoliko tebi kao prijatelju na tvoj upit, a sad pozdravi tvoje i primi pozdrav.

Napomena: Pismo objavljeno u knjizi: J. Horvat, Supilo. Život jednog hrvatskog političara, Zagreb 1938, str. 318-319.

[1] Jutriša Slavo, novinar (Hum na Sutli, 1889 — Zagreb, 1959). Apsolvirao filozofiju u Zagrebu. Suradnik riječkog »Novog lista«; nakon prvog svjetskog rata suradnik »Riječi«, zatim glavni urednik »Novosti«. Predsjednik Jugoslavenskog novinarskog društva, sekcija Zagreb.

[2] Križ Fran Serafin, trgovac i posjednik (Čabar, oko 1852 — Čabar, 3. II 1916). Zastupnik u Hrvatskom saboru 1914—1916. kao član Hrvatske samostalne stranke u Hrvatsko-srpskoj koaliciji.

[3] »Srbobran« je počeo izlaziti 16. X 1884. u Zagrebu. Pokrenuo ga je Jovan barun Živković, podban u Mažuranićevoj vladi, vođa umjerenih unionista. Kasnije je list postao organ Samostalne stranke.

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

196.

Rijeka 26. IX 1910.

Supilo javlja R. Liniću da je primio od delničkog kotara obavijest da ga oni kandidiraju.

Primio sam tvoj list. Danas sam primio ponudu kandidature od Predsjednika Vašeg gostioničarskog družtva deln. kotara sa više podpisa, u kojoj mi u ime gostioničara javljaju, da me oni kandidiraju.

Odgovorio sam na gosp. Gregorića, da se stave u sporazum sa kolovodjama ostalim delnič. k. čab. kotara, u prvom redu s tobom, te ako se sloga i sporazum poluči, da ću kandidature primiti; u protivnom slučaju da ne bi, jer ne bi htio biti povodom razdora medju našim ljudima u Gorskom kotaru. Ovoliko na ravnanje tebi i drugoj gospodi u kotaru, s kojom si u savezu.

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

197.

Rijeka 12. X 1910.

Supilo javlja R. Liniću svoje mišljenje u vezi izbora u Delnicama. Izvješćuje ga da je sav materijal u vezi s Aerenthalom i Friedjungovim procesom dao jednom članu austrijske delegacije. Supilovo pisanje dosta upliva na omladinu.

Jako mi je reko, da si jutros rano bio u nas, te da si mu rekao da ti pišem, da li sam sporazuman, da se nešto piše u pogledu izbora u Delnicama kao poruka nekima, koji dolaze sa kandidaturama. To znači, kao da je u pogledu kandidature s Vaše strane pala odluka. Juče je bio u mene Štanfelj iz Fužina, koji mi je rekao, da ste pisali nekima u Fužine i da su se oni izjavili za mene, a tako isto da su i Ličani. Iz Lokava mi je Radošević[1] u tom smislu poslao proglas, ali ga nisam uvrstio, nego sam mu pisao, da se sporazumi s Vama. Isto sam rekao i Horačeku iz Mrkopalja, koji mi je u istom smislu govorio. Po tome izgleda, da ću biti kandidiran od Vaših izbornika. Ma koliko mi je uobće težko sada ići u onaj Zagreb i u onaj sabor, to ću Goranima rado posvetiti svoje sile i dužnosti, jer je to moja moralna obveza i jer je za mene čast biti zastupnikom takova kotara. Dakle glede pisanja učinite štogod Vi mislite i hoćete, nu moguće bi bilo bolje, da dopisi budu na način takav, da se jasno vidi, da ih pišu izbornici, jer oni koji ne misle nego o mandatu, sude i druge po sebi, pak bi mogli reći da ih ja fabriciram u redakciji.

Jesi li vidio komediju sa delegacijama. Htjeli su poslati one koji Aerenthalu ne bi bili ništa rekli. Nikolić bi otišao u svoga prijatelja nadv. L.S.[2]

i onda bi tamo dobio upute, a Grga je već izhlapio. Pak nisu znali udesiti stvar. Medjutim ja sam već unapred znao, da **nijedan** od njih, ma koji bio izabran — od straha da ne postane regierungsunfähig — ne bi bio ništa odvažna i pametna učinio, pak sam se na vrieme pobrinuo i dao čitav materijal o Aerenthalu i Friedjungovu procesu jednom članu austrijske delegacije. Čut ćeš senzacijonalnih stvari, koje sam sve **dosle držao tajnom,** samo ako mu podje za rukom liepo izvesti. Onda će se vidjeti kakovim su se lopovštinama proti meni služili, da mi se osvete što nisam pristao da vodim njihovu politiku. To će mi i opet napraviti, samo ako se malo ojačam, pak im u ovoj kampanji postanem pogibeljan. Ali ne mari! Tuci danas, tuci sutra, mora iz nas Hrvata jednom nešto biti! Sad valja početi iznova! Vidim da moje pisanje dosta upliva osobito na omladinu. Omladina u Pragu pozvala me je prekoputče, da joj dodjem držati dvije političke konferencije u Prag, a da se uz put svratim u Beč gdje su oni s onom omladinom u svezi te i njima držim govor. Neću moći ići sada, jer me list treba, no ovo je značajno, da omladina ovako ozbiljno shvaća.

Napomena: Drugi odlomak pisma objavljen u knjizi: J. Horvat, Supilo. Život jednog hrvatskog političara, Zagreb 1938, str. 324.

---

[1] Radoševi ć dr Mijo, advokat i novinar (Lokve, 10. XI 1884 — . . . . 1941). Pisac rasprava i članaka o politici, filozofiji, književnosti i društvenom životu. Delegat na »Kongresu ujedinjenja« 1919. Suradnik »Slobodne riječi« i »Istine«.

[2] Nadvojvoda Leopold Salvator.

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

198.

Rijeka 5. XI 1910.

Supilo zahvaljuje Peru Čingriji na čestitci povodom izbora u Gorskom kotaru. Govori opet o Tomašićevoj ponudi da suradjuje s njime, a što je on odbio. Čestita Čingriji na dobrom zdravlju i naziva ga svojim prvim političkim učiteljem.

Primio sam Vaš list i telegraf zajedno s Medini, komu zahvaljujem. Primio sam i od drugih strana telegrafe, ali ih niesam priobćio, jer ih je nekoliko, koji od mene očekuju **čudesa,** pak mi zvuči kao ironija, kao uobće ciela ova situacija. Isto se tako niesam ni najmanje brinuo za izbor moj; dapače da Vam pravo rečem volio bi bio, da niesam sada došao gori, osobito nakon ovoga što se dogodilo. Moji negdašnji prijatelji su **sve** učinili, da me Gorski Kotar ne kandidira: predložili su im 4 osobe iz samoga Kotara, koji su odbili; zatim su im predložili dvojicu iz Zagreba, koje su odbili oni. Nakon svega toga bila bi s moje strane uvreda, kad im se ne bi primio bio i tako je došlo do izbora. Popovi su se nešto muhali, ali se niesu usudili ni prikazati.

O situaciji što da Vam rečem? Sve mi se po glavi nešto vrte Ljubiše[1]. Analogija je u svemu podpuna, s tom razlikom, da su ove[2] izrabili i odguravaju ih, kao nesposobne i nespretne elemente, pa sada dreču i viču, kao i frankovci — nakon dobivenog oferta po Khuenu.

Hvala Vam na Vašim riečima. Mislim, da sam im sada pokazao što bi nas u pravoj narodnoj i nezavisnoj politici moralo voditi, kad sam odbio ponudu Tomašićevu, koja je bila učinjena, kako je on sam reko, s privolom Khuenovom i koja mi je imala otvoriti sva vrata i stavljala u izgled položaj

prvog reda. Al oni to **ne razumiju,** a uvjeren sam da me mnogi u sebi drži budalom, što niesam primio. Jer proti Tomašiću se »bore« samo oni, koje on neće i dokle ih neće.

U ostalom što da Vam o tom sada pišem? Mislim, da smo o ljudima u Hrvatskoj dosta se narazgovarali, a i u mojim pismima Vama od god. 1906. i 1907. mora biti dosta njihovih fotografija.

Kad bi mogao primiti Tomašićev program kako što ga koalicija u bitnosti danas primila i mogao raditi u duhu sistema, ja bi bezuvjetno bio s njime, jer ga držim puno boljim, nego li su mnogi patrijote, koje sam tečajem ovih godina skroz a skroz upoznao. O sposobnosti nema ni govora: više on ima u malom prstu nego svi oni u glavi; samo je naprasite naravi pak magarcu odmah u lice reče, da je tovar, a to magarca naravno boli. On je to sam meni priznao i rekao mi, da ima potrebu od čovjeka koji će ga znat savjetovati i biti posrednikom izmedju njega i totalno nesposobne koalicije, te mi je predlagao, da se s njima izmirim i da preuzimam ulogu leadera parlamentarne većine. Da sam prihvatio, ne bi po svoj prilici ni bilo došlo do razpusta sabora. Možete misljet, da sam se — gledajući ovu pustoš i praznino — borio radi odgovornosti, koju za zemlju svojim korakom preuzimljem; ali sve je u meni govorilo: ne! Zašto smo se onda borili?!

I tako me eto podpuno sama. Koga ću vraga poduzeti sad u saboru, ni sam ne znam. Vederemo — ako do zasiedanja dodje.

Svakoga iz grada, koji bude ovdje na prolasku, pitam i svi mi govoru, da ste dobro i da nosite godišta kako mladić, a to mi bude drago čut. Ma koliko se ja u mojoj mladoj fantaziji niesam politički nekad slagao s Vama; ma koliko kašnje u svietu i s ljudima proširio moje izkustvo i poglede izoštrio, to ipak moj pravi politički učitelj bili ste jedino Vi na onim našim šetnjama, koje nikad zaboravit neću i u onim našim razgovorima u Čitaonici. I uvjeren sam, da biste u ovom za mene toli odlučnom koraku i Vi bili ovako postupali.

Pozdravite Melka, Boža, Stiepa, Medini i druge prijatelje u Čitaonici i primite pozdrav od odanog Vam

---

[1] Ljubiša Mitrov Stjepan, političar i književnik (Budva, 29. II 1824 — Beč, 11. XI 1878). Predstavnik bokokotorskog okružja u Dalmatinskom saboru, predsjednik ovog Sabora, njegov delegat u Carevinskm vijeću u Beču. Tu je sa ostala 4 delegata 6. III 1873. glasovao za Zakon o izravnim izborima za Carevinsko vijeće suprotno instrukcijama kluba Narodne stranke iz kojeg su oni stoga bili isključeni. Više o njemu v. »Narodni list«, jubilarni broj, 1912, str. 105; »Enciklopedija Jugoslavije«.

[2] Tj. Hrvatsko-srpsku koaliciju.

HAD

199.

Rijeka 5. I 1911.

Supilo izvještava P. Čingriju o svom ozdravljenju i čestita mu Novu godinu. Aerenthalu sprema nove udarce, ali radi pod teškim uvjetima. Spominje Masaryka i držanje Beograda.

Evo sam se, tek danas, nekako izkomprco na dvor, nakon 27 dana postelje i kamare, da ih vrag odnese! Pak Vas liepo pozdravljam i želim Vam, da dočekate stotu tako zdrav, čil i vedar, da se mi mladji (ja prvi) s našim boljeticama moramo prid Vama sramiti.

O našim stvarima nemam Vam ništa, tuga i nevolja nesposobne čeljadi, koja sudbinu zaslužuju. Ali ima još gosparu Aerenthalu za napit se. Još mu

niesmo dali oni zadnji žmulić! Pričekajte delegacije pri koncu ovog zasiedanja. Ova me rabota koštala truda i novaca i izlaganja. Nije bilo lasno tjerat osobito u Beogradu, gdje je silni terorizam htio sve zabašurit na kojekakve odštete. A imali smo čovjeka u redu — Masaryka![1]

Pozdravite Melka, Boža, Stiepa, Nina i sve društvo.

[1] Masaryk G. Tomáš, predsjednik Čehoslovačke republike (Hodonín, 7. III 1850 — Lány, 14. IX 1937). Profesor čiste filozofije na sveučilištu u Pragu. Na molbu svojih hrvatskih studenata da se zauzme za optužene, žigosao je 17. V 1909. u Bečkom parlamentu austrijski režim zbog veleizdajničkog procesa u Zagrebu. Na procesu protiv Friedjunga (Beč, XII 1909), tuženog od strane prvaka Hrvatsko-srpske koalicije oklevetanih za veleizdaju u »Neue freie Presse« od 25. III 1909, kao i u austrijskim delegacijama (8. XI i 29. XII 1910) dokazao je lažnost veleizdajničkih dokumenata i učešće austro-ugarskog poslanstva u Beogradu pa i samog Aerenthala kod njihova postanka i upotrebe. Za Prvog svjetskog rata predvodio je u inozemstvu borbu za uspostavu čehoslovačke države. V.: Der Agramer Hochverratsprozess und die Anexion von Bosnien und Herzegovina. Wien, 1909; Vasić, Forgach — Aerenthal. Prag, 1911. Više o njemu v »Obzor«, 1937, br. 210; »Enciklopedija Jugoslavije«.

HAD

200.

Rijeka 7. I 1911.

Supilo potvrđuje Spinčiću primitak pretplate za Riječki novi list. Ujedno ga moli, ukoliko je podmirio pretplatu za zadnje četvrt godište prošle godine, da javi tačan datum uplate.

Potvrdjujući Vam primitak od **K 5.-**, javljamo Vam da je u našim knjigama još otvoren račun za zadnji tromjesec prošle godine. Ako ste Vi i taj račun podmirili, onda Vas umoljavamo, da nam javite kada ste zadnji iznos (za IV. tromjesec 1910.) poslali, sa naznakom točnog datuma.

Napomena: Na dopisnici je pribilježeno Spinčićevom rukom: Odg. sam 9/I 1911. Na Vašu dopisnicu 7/I čast mi je javiti, da sam zadnji iznos u prošloj godini za list poslao 3. X. 1910.

ASRH, Rkp. Vj. Spinčić, fasc. 99, br. 12.

201.

Zagreb 9. II 1911.

Brzojav Frana Supila upućen Vjekoslavu Spinčiću u Beč.

Juče hrvatska vlada brzojavno požurila ministarstvo da predlog pošlje.

Napomena: Na brzojavu se nalazi i slijedeća Spinčićeva bilješka: »Ovdje veli da je požurila 8/2, a u pismu da je požurila 7/2. I 9/2 i 10/2 911 reko mi je sect. chef Müller, u kojega sekciju to spada, da nije od ug. min. ništa došlo, a veče toga dana se je glasovalo o zakonu i resolucijah. Reko je takodjer da prihvat resolucije nebi koristio, jer vlada nebi naredbom mogla ništa učiniti. Još bi jedino mogla pomoći kasnije gdje novela, ako bi ju ugar. ministarstvo zahtjevalo.«

ASRH Rkp. Vj. Spinčić, fasc 99, br. 74.

202.

[Rijeka .... 1911.]

Supilo pita Spinčića što je sa zakonskom osnovom o kućarenju.

Što je sa zak. osnovom o kućarenju? Je li prošla doljnju i gornju kuću prije nego li je doljnja bila razpuštena? Bio sam malo na putu, pa na povratku nadjoh pisma od ljudi, koji me u ovom pravcu pitaju.

Napomena: Spinčić pribilježio na kartici: Odg. 14/4 911. Gornju ne.

ASRH, Rkp. Vj. Spinčić, fasc. 99, br. 164.

203.

Rijeka 8. V 1911.

Supilo piše R. Liniću o hrvatskoj politici, napose o politici Koalicije koju ne može odobriti. Želi da razgovara s Linićem o svojoj kandidaturi u Gorskom kotaru.

Primio sam tvoj list, pročitao ga i hvala ti na novom dokazu **tvoga prijateljstva** naprama meni. Naše je prijateljstvo već brzo 20 godina staro, nu ja osim dobrog osjećanja za tebe i tvoje nisam ti se ničim zadužio, dok ti mene jesi i obilno i često, a i ovaj tvoj list je jedan veliki dokaz. Hvala ti.

I na iskreni list odgovorit ću ti iskreno. Politika koalicije je skrahala ne radi Hrvata. Kakvi su, da su, bili bi izdržali; nego radi **hrvatskih Srba.** Oni su bili uviek naučni na račun podupiranja protuhrvatske politike imati sve moguće pogodnosti od vlada i oni **nisu mogli izdržati u opoziciji.** Tu je opozicija u Zagrebu i opozicija u Karlovcima. Zato su ostavili borbu: najprvo su izdali srbski radikali i otišli, a onda samostalci, koji nisu otišli sami nego povukli i koaliciju cielu. Nu našli su se razočarani: stotine dokaza imam da nisu dobili ono što su tražili, prvo jer su vremena nova, a drugo jer Tomašić kao svi Zagorci i kajkavci ih osobito ne voli i **oni** mu vode borbu, da ga sruše i da mješte njega dodje ili Hidegheti[1] ili Nikolić i onda bi opet bilo sve u redu! I svaki onaj koji bi se usudio da prigovori bio bi izgrdjen kao frankovac, furtimaš i t.d.

Eto, **ovu** politiku ne mogu da podupirem. Vidim je, poznam je u ljudima i u taktici, u dušu ih poznam i poričem tome elementu pravo vodeće uloge u našoj politici u Hrvatskoj jer će biti fatalna, kao što je za Hrvatsku uviek bila. Sloga i sporazum, ali vodstvo i prvenstvo u Hrvatskoj se ne može dati elementu, koji se je ovako dosle pokazao. Uz njih su vezane ove naše mizerije, koji ne vide dalje od nosa i koji, naučni na opoziciju iz uvjerenja, vide da se tu nešto »bori«, pa im je milo, a ne pitaju **ni dokle ni zašto.**

I tako je koalicija postala jedan balast koji se vuče u lične svrhe. Tomašiću je to balast za gouvernementalnu politiku, meni pako balast za nastavak zdrave radikalne politike, jer dok je tu sa tom švindl-borbom, koju mnogi ozbiljno shvaćaju prieči svaku formaciju jedne zamašnije borbe kako ju ja zamišljam i kako sam ju god. 1907 i 1908. vodio. Tu se dakle, ali samo tu, slažemo Tomašić i ja, ali motivi slaganja i daljni put sa ovoga **polazišta** je dijametralno oprečan.

Zašto iznosim neke stvari? A zar ne vidiš, da ne smijem ni pisnuti, a da »Srbobran« ne izadje sa tvrdnjama koje radi laži i bezočnosti zgražaju?! Da mogu porekli bi mi ne samo što sam radio nego i obstojanje moje. Pobijanje tih laži sili na iznašanje detalja, jer to je sada jedna klika, koja će

i prisizati, ako potreba bude, pošto su biesni i dešperatni, kako svjedoče zadnji pojavi.

Znam da mnogi ne razumiju moju taktiku. Ali moje je uvjerenje, da je današnja politika koalicije — ako ju Hrvatska bude sliedila — **najveće domaće zlo,** koje ju može zadesiti, jer izazivlje sve moguće nezdrave reakcije, koje sam lani predvidjao i nabrajao u ovome listu i koje se sada događjaju, ali ja tome nisam kriv jer sam ih predvidjao i jer ih konstatiram, nego oni koji ih počinjaju. Nemoj misliti, da je tu po sriedi ličnoga; jer **ti,** koji me poznaš, **ti** ćeš mi vjerovati, da sam ja uviek spravan moju osobnost žrtvovati. Eno ti u Beču gdje sam **odmah** sunuo u bezdan (tko je znao kako će poslie ono svršiti!) čim sam dobio uvjerenje da moja osoba stvari može koristiti. A prošle jeseni, kad me zvao Tomašić, sporazumno s Khuenom (kako je sam kazao) trebalo mi je samo reći »da!« i danas bi bio hoffähig, vodja koalicije u novom »paktu« (jer obje strane to ipak žele, samo nemogu da se nadju), u Beču sa svim satisfakcijama rehabilitirana »olina«[2], u Zagrebu od svih koalicijonih štrebera — koje bi ja znao za par dana opet pripitomit k meni kao i god. 1906. **samo kad bi htio** — oblizana i polizana »veličina«, državnik, oberban itd., itd. itd. A ipak sam rekao: ne!

Dakle tu je uvjerenje moj Rude i to je uvjerenje tako jako, da sam spravan sve moguće posljedice povući, ali ga ne mogu promienuti, jer osjećam da bi me to **predamnom** ubilo, a drugi neka piše i govori.

Daj mi u Hrvatskoj elemenata spravnih za voditi politiku u pravcu mome, pa da vidiš! Ali danas ih ne možeš dati, koliko treba, jer je sve razočarano, klonulo, pak je svak svakomu kriv.

Meni je žao Gorana. Kakovim bi oduševljenjem poveo borbu i akciju na njihovo ime, ali kamo? s kim? u ovo doba sloma i klonuća!? U doba kada se mješte akcija pišu satire i karikature!! Zato sam se bio zauzeo, da bar u pridizanju prava **zapuštenog** kotara nešto učinim, imajuć pred očima, da je to najčišći naš kotar u Hrvatskoj. U tu svrhu imao sam jedan obširni plan za provesti, koji bi donio dosta napredka i blagostanja kotaru, pak sam htio o tom s tobom govoriti. Ali sad mi pada hrabrost, jer nazrievam, da bi se to uzelo kao kortešacija za zastupnički mandat, odnosno za njegovo osiguranje kod event. novih izbora, a to ne bi nipošto htio da se tako interpretira, niti u ovim prilikama za Hrvatsku osjećam ikakvu korist narodnu ako kandidiram, te sjedim u onom saboru gubeći i vrieme i novac i posao. Ja bi o toj osnovi se bavio, ali samo pod uvjetom, da je uputim, a ljudi neka se ama baš ničim moralno prama meni vezanim ne drže, nego to bi neke ruke bila moja moralna obveza **prama dosadašnjem** za kotar, **da se bar nečim odužim.** Pod **ovim uvjetim** bismo o tome razgovarali, samo mi javi kad si ovamo dan dva prije, ili ako misliš, da ja dodjem gore u došastu nedjelju, kad bi se desetak vidjenijih u mjestu sastali, da malo razpravljamo o stvari. Javi mi tvoju odluku.

Napomena : Pismo objavljeno u knjizi: J. Horvat. Supilo. Život jednog hrvatskog političara, Zagreb 1938, str. 320—322.

[1] Hidegheti Imre, veleposjednik u Vukovaru. 1907. veliki župan srijemski. God. 1915—1917. bio je hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ministar u ugarskoj vladi, a od 1916. i austro-ugarski tajni savjetnik.

[2] »olina« — količina, veličina.

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

204.

Rijeka 16. XI 1911.

Supilo moli R. Linića da poradi na tome da bude riješen kandidature.

Na list, koji sam ti juče pisao i koje obveze — ako se onako odluči — — primam, htio bi ti ipak još nadovezati i umoliti te, da bi nastojao, da budem svakako riešen, jer osjećam svu izpraznost i moju suvišnost u današnjem parlamentarnom položaju u Hrvatskoj, a može se za narodnu stvar i drukčije raditi. Jaoh narodu, ako svoj spas očekuje od ovih današnjih sabora i saborisanja!

ASRH, Akvizicija br. 7—1946.

205.

Rijeka 14. XII 1911.

Supilo moli Trumbića da mu pomogne osvijetliti računsko pitanje u vezi s povećanjem Novog lista 1903. g., jer je omaškom dao spaliti, sa suvišnim rukopisima, papire i pisma koje je trebao čuvati. Supilo navodi da su tako propala pisma Trumbića, Kossutha i drugo. Na kraju se obara na banovinske Hrvate citirajući Alfijerijevo ismjehivanje Francuza.

Jedna mala sekatura zbog moje nemarnosti. God. 1903. — 904. bili smo ostali, da ću slati na kamate list onima, koji budu uplatili po 400 K. za povećanje lista. Ti si mi poslao spisak imena, koji su na to pristali, da im list pošljem, a novce sam, sakupljene, primio kašnje. U sve sam primio K 4800.

Nazad 4—5 godina palili smo u redakciji sabrana stara pisma i rukopise, koji se u svežnjima složeni čuvaju. Tom prigodom je pomutnjom u vreću otišao i u javnu palionu zapaljen i svežanj pisama, koja su se morala čuvati, a medju tima bila su i tvoja pisma i podatci o gornjim po meni nikada (psuj me koliko hoćeš, ali tako je) posebice ubilježenih pologa i računa, nego tek u knjigu predbrojnika imena onih, kojim se je po tvom nalogu list morao slati badava kao kamate. Sad se je dogodilo ovo:

Nazad dva mjeseca Pavao Šimeta[1] iz Kaštela, jedan od onih zabilježenih, pisao je — ogorčen nad mojim držanjem naprama prilikama u Banovini, ili, kako Smodlaka u svojoj zlobi misli, odviše istrošen kod zadnjih izbora drniških — da mu se pošlju natrag 400 kruna uplaćenih tad i tad i da mu se više ne šalje list.

Premda moralno na to pravo nije imao, dok god se uvjetim s ove strane udovoljavalo, a držim ni u protivnom slučaju, ako je vis major, jer ono je bio »zajam« svoje vrsti, to sam mu odmah poslao novce i brisao ga iz knjige predbrojnika.

Tad se je izpostavilo, da smo mi trinaestorici kroz ovo vrieme slali list badava i to ovim u priloženom spisku. Po čemu bi 13 x 400 — iznosilo da su dali K 5200, dok, kako ti kažem, ja se dobro sjećam, da sam primio K. 4800. Suviše se sjećam da je jedan, mislim baš ti, po tvom pismu dao mješte K 400, ako se ne varam K 800. Je li tako? Sigurno ne znam, izgorjelo je, ali mi se čini. Po tome bi bilo mješte 13, samo 11 novih prinosnika.

Sad, baš danas, dobivam od dra Marovića iz Sinja, **koji u listi figurira,** K 20 i ujedno molbu, da mu kažemo, **kako stoji njegova predplata!**

Iz svega ovoga vidiš, da je jedna pobrka nastala, iz koje mi se čini, da su dvojica kroz 8 god. primali list badava, te i glede spiska uplatnika. Da mi se nije dogodio taj peh sa tim paljenjem — u kome su mi propala i neka pisma tvoja, Kossuthova, pokojnog kneza Esterhazy i drugih stvari vriednih —

— ne bi te sekavao, jer bi imao, ali ovako moram da te umolim, da sjedneš malo memorijom i pogledaš tvoje spise, pa da mi uneseš malo svjetla u ovu stvar.

Ne zamjeri na bantovanju, pozdravi gospodju i primi pozdrav od tvog starog prijatelja.

P. S. A glede Hôrvatâ u Banovini?

Tutto sanno e nulla fanno
Tutto fanno e nulla sanno
Gira e volta son Francesi (stavi: Croati)
Piu li pesi men ti danno.[2]

Alfieri.[3]

[1] Simeta Pavao, veletrgovac i izvoznik vina (Kaštel Stari, 30. IX 1867 — Split, 22. V 1941).

[2] Sve znaju a ništa ne rade
Sve rade a ništa ne znaju
Vrti, okreni — to su Francuzi (stavi: Hrvati)
Što ih više važeš, manje teže.

[3] Alfieri Vittorio, talijanski pjesnik (Asti, 16. I 1749 — Firenza, 8. X 1803).

NBS

206.

Rijeka 14. XII 1911.

Supilo šalje Luji Vojnoviću[1] odgovor »Edinosti« iz Trsta na Vojnovićev članak. Napominje svoje pisanje u vezi akcije Italije u Tripolisu, kao i o kulturno-historijskim vezama južnoslavenskih naroda s Italijom.

Držim, da mi je dužnost poslati Vam odgovor »Edinosti« iz Trsta u današnjem broju na Vaš članak.

Opaska Uredničtva na Vaš članak nije značila ogradu radi Talijana kako »Piccolo« veli, nego se poziva na stanovište lista u principu: biva, ja sam nekoliko članaka povodom Tripolisa napisao bio, u kojim sam dokazivao pobjedu struja koje dirigiraju trojni savez i koje Italiju vode u Tripolis dižuć joj za nas dobru paralizatornu ulogu na Balkanu, a Rusiju na Persiju — ostavljajuć ovdje faktično u snazi mürzstegski program,[2] koji zapadni Balkan prepušta interesnoj sferi Dranga. Naši čitatelji su to mogli dobro shvatiti, ali »Piccolo« ne prati naš list. S Italijom u Tripolisu kan da balk. Slaveni gube jedan podporanj, makar i nehotičan, ali podporanj za svoje konserviranje i napredak.

To glede pravca. Glede kulture naši prastari Dubrovčani su u Italiju onda barbarsku unosili sa Istoka mnogo sjeme (Siena sa prom. slik., Bologna sa hum. zakonima kopirani u Dubr., Firenza arte bancaria — Beno Kotruljić otac znanstv. nac. ekonomije svieta i t. d., što Vi bolje znate) pa dok za ostale Slavene vriedi, Dubrovčani su poslie u Italiji brali plod svog sjemena.

S Vašim g. bratom[3] sam ove sedmice u Ven. o tom dugo razgovarao.

[1] Vojnović dr Lujo, diplomat i književnik (Split, 15. IV 1864 — Zagreb, 18. IV 1951). Služio kao sudski činovnik u Zagrebu, zatim kao advokatski pripravnik u Sarajevu i Trstu, a 1894—1896. vodio advokatsku kancelariju u Dubrovniku. God. 1896. postaje sekretar crnogorskog kneza Nikole, a 1899. crnogorskim ministrom pravde. Od 1901—1903. opunomoćeni poslanik Crne Gore kod Vatikana. God. 1904—1906. guverner kraljevića Aleksandra, a 1912. vraća se ponovno u Crnu Goru, te je 1913—1914 delegat Crne Gore na londonskoj konferenciji. Napisao nekoliko historijskih i pravnih

djela, velik broj političkih i književnih eseja. Mnogo je pisao i na njemačkom, francuskom i talijanskom jeziku.

[2] Ruski car Nikola II i austro-ugarski car Franjo Josip sporazumjeli su se 3. X 1903. u Mürzstegu o novom planu »reformi« za Makedoniju, tj. o utvrđivanju interesnih sfera i jedne i druge strane ugovornice na Balkanu.

[3] Odnosi se na poznatog književnika Ivu Vojnovića.

NSBZ R 5626[b]

207.

Rijeka 19. I 1912.

Supilo požuruje Trumbićev odgovor na pitanje o zajmovima za povećanje lista. O imenu grada Spljeta.

Daj, odgovori na ono pismo što sam ti piso glede onih zajmova. Treba mi.

Inače ništa nova; nadam se, da će se Spljet pod novom modernom upravom u buduće zvati Spljet kao i dosle.

Pozdrav!

NBS

208.

Rijeka 15. V 1912.

Supilo piše Vj. Spinčiću u vezi objavljivanja govora izrečenih u Carevinskom vijeću sa strane Spinčića, Laginje i Čingrije. Objašnjava mu suštinu »pakta« između Tomašića i Koalicije, te glavne tendencije Srba koalicionaša koji su onaj pakt pravili i koji su »pohlepni za vladom«.

Vaše pismo od 10/5 našao sam danas na povratku s puta. Interpelacija je bila dobra i rado smo je prevadjali u dvojicu (ja i moj saradnik) pa priznajem da su i u prevodu dva stila i da se više pazilo na rieči, duh i značenje, nego li na formu jezika. Perijodi su bili dugi. Tako je moguće, da jezik nije dotjeran kao noti u novinama!

Za štampati je napose valjalo bi ju iznova složiti, tako kad je bio zadnji odlomak štampan 3/4 su bile uništene. Poslo sam Vam u Opatiju po 10 komada lista toliko koliko sam mogao, jer je razpačano.

Ovaj drugi govor Vaš bio bi donio, da je došlo **odmah;** ali ovako je aktuelnost prešao pred drugim dogadjajima, a u stvari je u interpelaciji sve glavno rečeno. U to je, u mojoj odsutnosti, i Laginja poslao svoj, pa držim, da je dovoljno bilo. Vaša interpel. se morala donijeti prije Čingrijina govora, jer je bila prije izrečena, ali smo je dobili **kašnje,** kad je polovina Čingrijina bila već prevedena i složena, pak se nije moglo prebacivati.

Čudna Vam je opazka. Morao sam ju metnuti radi sebe i pisanja lista, a i radi faktičnog stanja stvari. U »paktu«[1] izmedju Tomašića i koalicije nema **ni govora** ni o pragmatiki, ni o saniranju nagodbenih povreda. Tamo se govori samo o izb. reformi, o promjeni Rauchove vlade i o uzpostavi srbskih stvari u Hrvatskoj u status quo ante Rauch. Ništa drugo! Gospoda Srbi koalicijonaši koji su ovaj pakt pravili — pohlepni za vladom i za srbskim ekskluzivizmom ponašali su se kako se i danas ponašaju kad Vašoj akciji u Beču iz Pešte pale puškom u ledja, u nadi da će ih Lukacs[2] zvat na vladu.

No Vam ovi detalji nisu baš morali biti očevidni, jer tko bi vraga sve to pratio!

[1] 26. I 1910. sklopljen je pakt Hrvatsko-srpske koalicije s banom dr Nikolom pl. Tomašićem. Pakt sadrži ova utanačenja: 1) Tomašić će maknuti sa vodećih

mjesta Rauchove ljude, a mjesto njih će doći njegovi pristaše. Toj vladi će Koalicija kao saborska većina odobriti proračun i dati povjerenje; 2) Ima se uvesti prošireno izborno pravo; 3) Koalicija će u šest kotara, gdje se imaju provesti naknadni izbori, kandidirati Tomašićeve pristaše, članove bivše Narodne stranke, koja se raspršila nakon izbora 1906. god. 4) Tomašić se obavezuje da će srpske stvari u Hrvatskoj uspostaviti u stanje, u kojem su bile prije Raucha. — Pakt se održao samo nekoliko mjeseci. (Vidi o tome: Frano Supilo, Politika u Hrvatskoj. Izdanje Kulture, Zagreb, 1953.; Josip Horvat, Politička povijest Hrvatske, I, Zagreb, 1936.)

[2] Lukacs Ladislav, mađarski političar. Od god. 1878. poslanik; 1895—1905. i 1910—1913. ministar financija. Kao ministar predsjednik 1912—1913. proveo sa Tiszom reformu vojske.

ASRH, Rkp. Vj. Spinčić, fasc. 9, br. 89.

209.

Rijeka 22. VI 1912.

Supilo odgovara Stjepanu Zagorcu u vezi namjere ovoga da se sastane sa knezom Schwarzenbergom. Preporučuje mu diskreciju i taktičnost.

Primio sam tvoj list, pa ti brže odgovaram, eda te ovo pismo nadje prije poziva k onom gospodinu.[1]

Interesantni su oni »dokumenti«, koji ni meni nisu bili poznati, o stvari, o kojoj i oni potvrdjuju, da su oni moji izvještaji sasvim ispravni.

Činjenica je, da je tu užasna borba, od koje nam običnim smrtnicima ništa ili jedva malenkost štrkne na javu. Sve se vodi u potaji, ali tim strašnije.

Prema tome opet bi ti preporučio, da budeš oprezan radi ikoje kombinacije i iznašanja osoba, jer tko zna da ono što bi se moglo smatrati čast i izvrstan izlaz, ne bude ondje — gdje se možda druge kombinacije goje, — primjeno kao čak i uvreda... Razumiješ me.

Bilo bi svakako dobro, da imaš par preporučujućih posjetnica od naših zast. u Beču, bez obzira grupacija. Tebi će ih svakako rado dati. List »Reichspost«[2] ne spominji osobito, jer ondje nije dobro kotiran, pa govorili njegovi ljudi što hoće.

---

[1] Stjepan Zagorac je pisao knezu Schwarzenbergu u želji da se sastane s njime. Međutim do sastanka nije došlo.

Schwarzenberg Friedrich, knez, (Worlik, 30. X 1862).

[2] »Reichspost«, dnevnik, počeo izlaziti u Beču 1893. god., kao organ Kršćansko-socijalne stranke.

Pismo objavljeno u »Novom listu«, br. 28. od 4. IV 1928.

210.

Rijeka 10. VIII 1912.

Supilo prenosi Stjepanu Zagorcu sadržaj Masarykova odgovora u vezi s pokušajem ovoga da se sastane sa knezom Schwarzenbergom.

Prof. Masaryk mi je napokon odgovorio dugim listom, u kome kaže, da on Schwarzenbergu nije pisao ni govorio ništa, jer, poznajuć osobu, ako ova tebi nije odgovorila, da to znači, da se ne želi angažirati dalje. U svakom slučaju da bi ga mogao pitati, pošto odgovora dobio nisi, da ti javi, je li stanovito tvoje pismo primio. Iz Masarykovog pisma se razabire, da je Schwarzenberg razjadjen na način, kojim su Hrvati (naime delegati u Pešti) odvratili na njegov onaj govor. Masaryk misli, da bi mogao i bez daljnjega lično

s njim radi pisma razčistiti, u čemu bi ti on osobno išao na ruku, kad se delegacije sastanu. U to ime možeš se obratiti na nj i pozvati na njegov list meni upravljen. Čingrija je sada kući. Prije delegacija će proći ovuda i govorit ćemo. Pozdravljam te.

Pismo objavljeno u »Novom listu«, br. 28. od 4. IV 1928.

211.

Rijeka 15. VIII 1912.

Supilo javlja Stjepanu Zagorcu Masarykovu adresu. Zatim govori o držanju i politici ugarske delegacije.

Na njegovu listu ima samo datum, bez adrese, a kuvertu sa poštanskim žigom sam bacio. Zato ne znam odkud mi je bio ono pisao. Nu njegova stalna adresa jeste: P. T. M. (Masaryk) Prag III Valdšt. 8., pa tu će ga pismo ili naći, ili će mu biti odposlano.

Kad ideš gore govori malo i o akciji za Jukića.[1]

Čingrijin predlog o nezakonitosti ugarske krnj-delegacije dolazi sad u austrijskoj delegaciji na odluku. Ali ciela stvar hramlje, kada su oni u Pešti prihvatili princip, da je odluka »munkača« za njih vriedna kao majorizirajuća te idu u sabor i primaju dnevnice! Masaryk je baš ogorčen nad držanjem te politike. Pozdravljam te.

[1] Jukić Luka (Bos. Svilaj, 23. II 1887 — Slav. Brod, 24. VI 1929). Studirao pravo u Zagrebu. Jedan od organizatora đačkog štrajka i demonstracija protiv bana Slavka Cuvaja. 8. VI 1912. pucao na bana Cuvaja, ali ga nije pogodio. Osuđen najprije na smrt, a onda pomilovan na doživotnu tamnicu. U Lepoglavi dočekao slom Monarhije.

Pismo objavljeno u »Novom listu«, br. 28. od 4. IV 1928.

212.

Rijeka 13. X 1913.

Supilo javlja Liniću da će članak uvrstiti u novine ako ga potpiše Linić ili više izbornika, inače će reći protivnici da si sam udešava stvar kako bi došao do mandata.

Jutros si odmah pošao, a ja nisam dok si bio ni pogledao na viest, pak ti niesam mogao reći ništa o njoj. Kad sam je vidio i pročitao, odmah mi bude jasno, da se može uvrstiti samo ako se **auktor potanje označi.** Jer ovuda se sa raznih strana ili dobrovoljnom ili sa protivnom tendencijom ustrajno širi viest, da ja želim kandidirati u bakarskom kotaru, o čemu su me već toliki pitali i govorili mi; a frankofurtimaški špekulanti već su na sve strane razapeli mreže, da ovu pogibelj sa kotara i Hrvatske odklone.

Mislim, da mi lično politički u **današnjim prilikama** malo što može biti neugodnije, nego li kad bi nesrećnim kojim slučajem bio zastupnikom na hrvatskom saboru, a ti to vrlo dobro znaš i ne treba da ti opet tumačim, što sam ti nekad rekao. Ali ipak čim bi ova viest ovako izašla, nema sumnje da bi se odmah proglasilo, da je to brašno iz moje vreće, te da ja tu nekakve tko zna kakve ludosti udešavam, za da se dočepam »toli žudjenoga mandata«. Zato te molim, da moju osobu u trku nagadjanjem i kombinacijam bez ikakve potrebe, ma i nehotično, ne uvučeš, daj to popravi tako da bude

podpisano ili od tebe ili od više Vas, pa nek su ti stupci otvoreni, reci što misliš da trebaš reći.

Ne zamjeri i uvaži, te primi pozdrav.

P. S. Barčić nije Garibaldinac. On uobće nije nikad bio u Italiji (nevjerojatno ali istinito) nego samo jednom kao već star čovjek dva dana u Veneciji.

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

213.

Rijeka 20. I 1914.

Supilo u odgovoru Stjepanu Zagorcu govori o pragmatici. Ističe kako narodni jezik ne može biti prijeporno pitanje. Osvrće se na situaciju u Koaliciji.

Primio sam tvoj list. Tiszina formula ti je u bitnosti i doslovce ista što i Khuenova, Lukacseva i Tomašićeva, koji su takodjer najavljivali povlačenje pragmatike kada obave stanovite poslove u saboru, nakon svladanja obstrukcije. Onda je to bilo izdajstvo, danas je pobjeda Hrvatske. A stare formule suvišno natezanje. Nadji koalicioni proglas narodu nakon što je ono Rakodczay sabor odgodio. Mislim, da je izdan srpnja 1907. Tu se govori, da koalicija neima više u vidu slučaj pragmatike, nego da uzimlje i druge sporove itd. To ti je interesantno. Hiljadu puta smo mogli imati ovo današnje — »šaku dima«.

Elaborat Böhma[1] niesam nikad vidio, niti je kod mene bio. To mora bit negdje u tebe, jer se sjećam, da si onda govorio, da je Böhm nešto izradjivao.

Stanovište magjarsko jest, da se jezik na željeznicama u Hrvatskoj kao prieporno pitanje donese pred regnikolarne deputacije. Sjećam se koje sam pljeskanje jednom medju koalicionašima pobudio dokazujuć, kako čovjek može svoj kaput dozvoliti priepornim proglasiti (jer možda ga još nije platio) a da tim ništa ne gubi, ali svoj nos, uho, oko svoje ne može priepornim proglasiti, jer tim je na sebe kao čovjeka pljunuo. A tako da i narod svoj jezik na svom području ne može akceptirati kao prieporno pitanje, jer onda gubi pravo biti narod. Sve hrvatske šume mogu prije biti prieporne (možda su ih Magjari kupili?), pa financije, pa sve, sve prije, ali jezik narodni nikada. Onda su, u Pešti, ovoj teoriji pljeskali kao ludi, a sad su prihvatili stanovište Magjara. Jer Tisza isto tvrdi, što i oni pred njim.

No koja hasna o tome govoriti? Mene užasno boli kad gledam kako Hrvatska sa entuzijastičkom demagogijom pokretaša i srbobranovaca srlja u propast i to kao državopravni faktor, a bojim se — konačno. Vaša stranka nema agiliteta, ni nekih potrebnih modernih pogleda. A da ih ima, zagospodarila bi situacijom i još mnogo spasila. Ali nema. Mile je zasukan do zla boga, Hrvoj je naivan i nervozan, Ante Pavelić je deplaciran te sam ne zna što bi i kamo spada. Čas je radikalan, a čas bi najbolje bilo da ga Mažuranić odvede u koaliciju, a sve ste vezani obzirima na prilike izvan Banovine, osobito na one u Ljubljani. Ti si još, premda pop, od svih najagilniji, pa učini što možeš.

Ako bi došao na Rieku dodji svakako prije došastoga četvrtka, jer u četvrtak 29. ov. mj. otići ću na jedno malo putovanje. Ali držim da je suvišno da se sada mučiš, jer će trebati dugo vremena dok se javno mnienje u Banovini otriezni od ovog rauša i shvati kud je bilo zavedeno, pak se trgne i zastidi. Primi srdačan pozdrav od tvog odanog.

---

[1] Böhm — Bawerk Eugen, austrijski državnik i ekonomist (Brno, 12. II 1851 — Kramsach, 27. VIII 1914). Od 1889. do 1895. pripremao je u ministarstvu financija

reformu sistema austrijskih izravnih poreza koja je ozakonjena 1896. Tri puta je bio austrijski ministar financija (1895, 1897—98, 1900—1904).

Pismo objavljeno u »Novom listu« br. 29. od 11. IV 1928.

214.

Rijeka 1. IV 1914.

Supilo obavještava Linića da je stavio ispod članka njegove inicijale.

Služeći se **tvojom dozvolom,** metnuo sam inicijale. Inače bi svak rekao, da mi je poslao dr Tomašić, s kojim nemam ni direktno ni indirektno nikakvih odnošaja. Sad ti drži tajnu. Ono je **izvrstno** i djelovat će!

ASRH, Akvizicija br. 7-1946.

DODACI

1.

Dubrovnik 27. III 1885.

Zapisnik sastavljen u ravnateljstvu Pučke i građanske učione o saslušanju Frana Supila, učenika trećega razreda građanske škole, u povodu njegova javnog demonstrativnog istupa prigodom boravka kraljevića Rudolfa u Dubrovniku.

ZAPISNIK u uredu ravnateljstva pučke i gradjanske učione u Dubrovniku 27. ožujka 1885.

Prisutni gospoda niže podpisana, pred koju bi pozvan Frano Supilo, učenik trećega razreda gragjanske škole.

Upitan učenik Supilo, je li se družio s onijem gimnazijalcima, koji su pod iztragom radi pogibeljnijeh političkijeh čuvstava, odgovori da jest, i to s učenicima Hellerom, Nikolom i Dragomirom Gučićem, Čingrijom i Stjepom Gjivićem.

Upitan, što ste bili naumili učiniti, prigodom prolazka N.C.K. Visosti Kraljevića Rudolfa i Stefanije odgovori: Bili smo odlučili, da jih nećemo na prolazku pozdraviti, ali sasviem tijem, kako su bili u Rieci, ja sam jih pozdravio, ali prvi put u gradu niesam, jer smo se tako dogovorili.

Nadalje upitan, jeste li se sastajali na kakovu skrovnu mjestu odgovori: Jesmo u učenika Čingrije i to kad ja sam, a kadkad i po dva ili više nas.

Na upit, jeste li se prisizali na kakvoj zastavi odgovori: Jesmo, ali tu nije bilo ništa političkoga.

Na primjetbu, kako on može znati, da u tomu nije bilo ništa političkoga, odgovori: Mi smo se zaklinjali, da ćemo biti uvjek Hrvati i da ćemo na književnom polju uvjek raditi za to načelo. Upitan, jeste li bili ustrojali medju sobom kakva društva, reče: Jesmo, ali u tu svrhu, da svaki na sedmicu prinese po koji novčić, da se može nabaviti koja knjiga, a političkih novina nije nikakovih bilo. Nadalje ispovjedio je, da je obstojao i **statut** (podvukao sastavljač zapisnika — H. H.), ali su ga razparali[1].

Na dalje izpitivanje odgovori, da u statutu nije bilo ništa političkoga, a da je bilo, da ga ne bi nitko našo.

Upitan dalje, jesi li ti to učinio s podpunim uvjerenjem da znaš, što činiš, odgovori: Jesam, jer bi se bojao da tomu ne bi tkogod od starešinah u trag ušao.

Na upit, jeste li, prolazeć preko straduna[2] izpred konzulata belgijanskoga, medju sobom govorili: »Vratimo se natrag, jer će nam orao oči izkopati« odgovori: Jest jedan i to Heller.

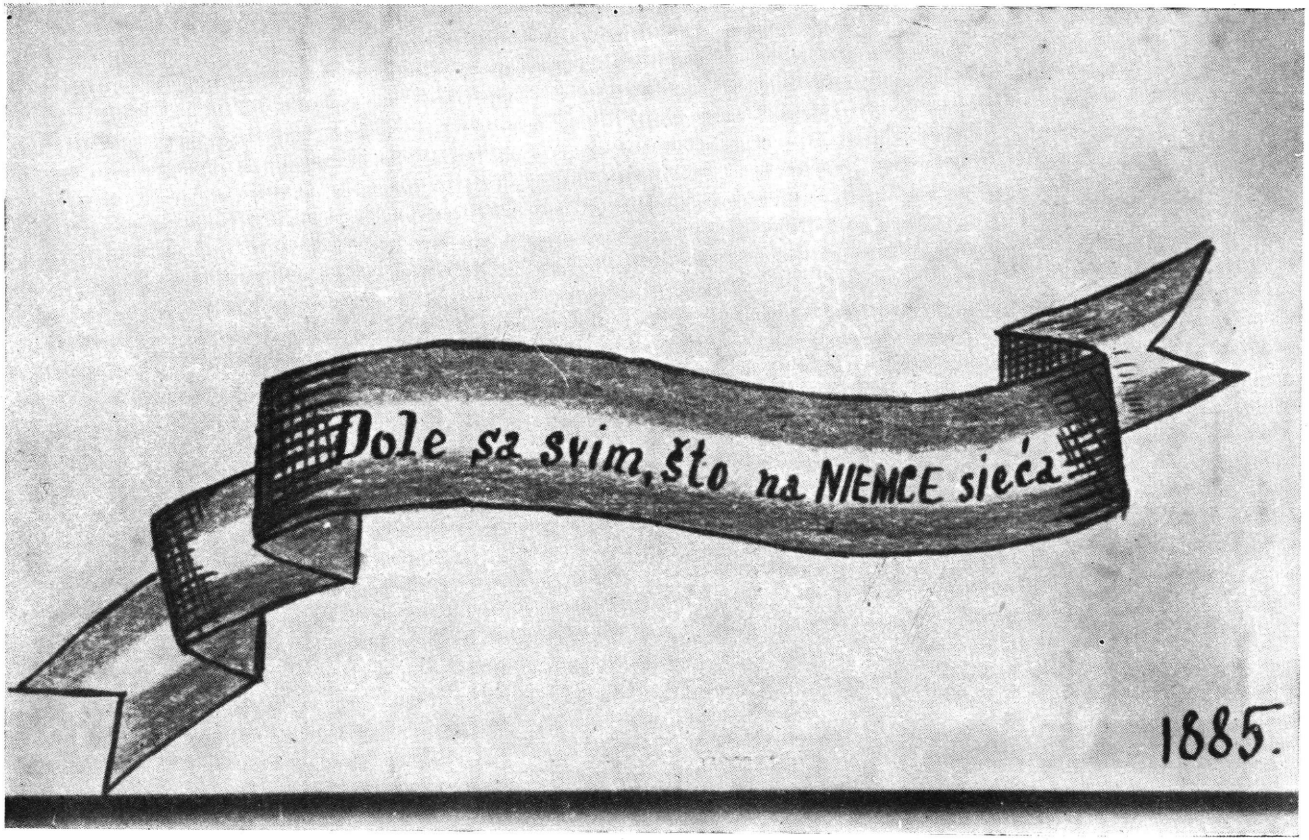

Motto Supilovog tajnog đačkog društva. (Original u Historijskom arhivu u Dubrovniku).

Upitan, je li istina, da je ta družina odlučila bila odkinuti s kakove slike glavu Nj. Veličanstva i po dvoru je na okolo nositi, odgovori: Ja zato ništa ne znam.

Upitan, znaš li ti za Starčevića i kako si za njega doznao, odgovori: Doznao sam čitajuć srpski list, koga sam dobio od trgovca gos. Miha Medora. Znam o njemu da je pošten čovjek, koji ne priznaje nagodbe s Ugarskom i brani prava Hrvata, koja su jim udjeljena od prvašnjih Ugarskih Kraljevah.

Na upit, jesi li igda u ovoj školi čuo štogod govoriti o Starčeviću i o politici u obće, odgovori: »Niesam nikad ništa, odkad-god školu pohadjam«.

Opet ponukovan, da kaže duševno je li u školi štogod o tomu čuo, odgovori: »Niesam nikad ništa.«

Na pitanje, je li iz podpunoga uvjerenja ili samo za šalu do toga došao, da će biti pravi Hrvat i svedj braniti Hrvatsko pravo, odgovori: Jesam baš iz uvjerenja, a ne za šalu, jer su to ozbiljni posli, a niesu stvari od igre.« Na dalje reče, da će svedj ostati Hrvatom i da bi tako misliti morao svaki pravi Dubrovčanin.

Na pitanje, je li do toga svoga uvjerenja došao čitajuć knjige, ili se je za kim poveo, odgovori: »Niesam se za nikim poveo, nego sam čitao nekoliko povjesti raznih spisateljah, kao »Hilferdinga«, Prokopija, i nekoje druge.

Opomenut od podpisanih starešinah da se okani politike, jer to se u svakom obziru učenikom ne pristoji, a i zakoni sami to zabranjuju; i pošto su mu predočene sve zle posliedice, koje bi ga mogle snaći, odgovori: »Obećavam, da ću se unaprieda svake politike kaniti.«
Pročitano, odobreno i podpisano.

»Iza ovoga bijahu — pišu potpisani Supilovi ispitivači — pozvani učenici trećeg razreda gragj. škole: Medini Bogoslav, Mičić Dragutin, Kellez Niko, Feris Ivo, Car Antun i Marinović Miho...« i upitani, jesu li kad štogod vidjeli, »da učenik Supilo donosi u školu, odgovoriše: »Vidio sam trobojnih zastavica a na njima s druge strane pisano: »Živio Starčević« i »Bog i Hrvati«.«

---

[1] Melko Čingrija u svom dnevniku, redigiranom tridesetih godina 20. st., bilježi o Supilu i tom đačkom društvu slijedeće:... »U gimnaziji sam u doticaju sa drugovima, koji osjetiše propagandu onih suplenata, koja priča o Starčevićevoj ljubavi za slobodom, o njegovoj mržnji na Austriju i Mađare; Harambašićeve »Slobodarke« idu od ruke do ruke i njegove »Tri molitve« s kojih je zatvora dopao, pomalo me zanose.

Od drugova najbliži mi je Stijepo Đivić, Frano Supilo i Jozo Heler. Đivić, sin skromnih roditelja, stanuje u ulici više moje. Mnogo čita i dobro pamti, pa mi donosi po koju knjigu, što su mu drugi dali, i pripovijeda, što je pročitao. Supila, kamenarovog sina s Ploča, često susretnem na šetnji. Na izgled je mrk i zamišljen, kao da vazda nešto snuje, a marljiv je i u radu ustrajan da mu zavidim. Voli da piše. Kažeš li mu, stanuće da piše i roman«....

... »Čuli smo i čitali o tajnim udruženjima po Italiji. Ni ime Karbonara nije nam nepoznato. Niti govorimo niti mislimo na bodeže, na petrolej, na bombe, ali samo ime *tajno društvo* ima za nas čara. Hajde da se u tako udružimo! Na ime mu ne mislimo, ali *moto* je gotovo: »*Dolje sa svim što na Niemce sjeća!*« Đivić, koji ima najljepši rukopis, ispiše ga na kartama za posjetnice, u trobojki, i svaki od nas dobije po jednu — svoju i danas čuvam.

U to doba čuje se da prestolonasljednik Rudolf ima da dođe u Dubrovnik. Eto zgodne prilike da nešto uradimo i mi zaključimo: *nećemo ga pozdraviti kad ga susretnemo*«...

(Prema prepisu dnevnika M. Čingrije koji se čuva kod B. Stullija).

[2] Stradun, glavna ulica u starom dijelu Dubrovnika.

HAD, Mjesno školsko vijeće, br. 31/1885.

2.

Glina 28. VI 1906.

Izborni zapisnik sastavljen u općinskom uredu o izboru narodnog zastupnika F. Supila

Izborni zapisnik[1]

sastavljen dne 28 lipnja 1906 u općinskom uredu u Glini ob izboru narodnog zastupnika

Prisutni jesu

Članovi izbornog odbora:

G. Mihailo Zako kr. kotarski upravitelj kao izaslanik kr. županijske oblasti u Zagrebu kao predsjednik, zatim:

g. g. Mijat Matijević	izabrani	odbornik	općine	Glina
Nikola Meandžija	„	„	„	Jukinac
Marko Gjukić	„	„	„	Stankovac
Mihailo st. Štrk	„	„	„	Maja
Petar Metikoš	„	„	„	Maligradac
Gligorija Živković	„	„	„	Kraljevčani
Nikola Srbić	„	„	„	Bučica
Marko Mihaljević	„	„	„	Žirovac

Pešut Ilija imenovani odbornik općine Klasnić i Nikola Krhalić kao perovodja.

Na temelju oglasa kr. županijske oblasti u Zagrebu od 16. lipnja 1906 kojim je izbor narodnoga zastupnika za izborni kotar broj 37 sa biralištem u Glini raspisan na dne 28. lipnja 1906 počam od 9 sati prije podne do 12 sati o podne u općinskom uredu u Glini, sastao se je izborni odbor točno u 9 sati prije podne u općinskom uredu u Glini.

Pošto izabrani po općinskom zastupstvu odbornik Aleksa Petrović za općinu Klasnić nije na biralište pridošao, to je predsjednik polag § 41 izbornoga reda imenovao izmedju prisutnih izbornika odbornikom za općinu Klasnić Iliju Pešuta.

Nakon što su izbornici g. g. Gjuro Roknić, Jovo Čučković, Franjo Detoni, Dr Stjepko Španić, Ilija Pešut i Emil Madžarac označili svojim kandidatom gosp. Frana Supila urednika Novoga Lista, koji je na biralištu prisutan, pristupilo se glasovanju, te su izbornici abecednim redom iz izborne listine pozivani bili i glasovi njihovi bilježeni.

Pošto kod prvog čitanja mnogi izbornici nisu bili prisutni to su imena neglasovavših izbornika abecednim redom po drugi put pročitana i dani glasovi bilježeni.

Točno u 12 sati o podne kada su jur svi prisutni izbornici glasovali, zaključeno je glasovanje, te je preduzeto brojenje glasova predanih za Frana Supilu i bude konštatovano, da je od popisanih u izbornoj listini 215 izbornika glasovalo 166 izbornika, nadalje da je od predanih glasova kandidat Fran Supilo dobio 166 glasova, te da je po tom gosp. Fran Supilo — dočim protukandidat postavljen nije, — jednoglasno izabran narodnim zastupnikom izbornoga kotara broj 37 sa biralištem u Glini.

Za dokaz toga spisan je nazočni zapisnik u dva suglasna primjerka, od kojih će se jedan dostaviti izabranom zastupniku, da mu bude vjerodajnicom na saboru, dočim drugi primjerak predat će se kr. kotarskoj oblasti u Glini.

Predsjednik:
Zako, v.r.

Odbornici:
(slijede potpisi 10 odbornika)

Perovodja:
Nikola Krhalić, v.r.

---

[1] Ovaj zapisnik služio je kao vjerodajnica. Mandat je verificiran u Saboru 22. XI 1906.

Pored ovog dokumenta, i onog koji slijedi pod br. 3, u fondu Saborskih spisa Arhiva SRH nalazi se još nekoliko dokumenata vezanih uz F. Supila, koji su međutim objavljeni u »Stenografičkim zapisnicima sabora kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije«.

ASRH, Sabor br. 203/1906.

3.

Delnice 28. II 1908.

Izborni zapisnik sastavljen u općinskom uredu o izboru narodnog zastupnika F. Supila.

Izborni zapisnik[1]

Sastavljen dne 28 veljače 1908 u općinskom uredu u Delnicama o izboru narodnog zastupnika.

Prisutni jesu

Članovi izbornoga odbora izaslanik kr. kotarske oblasti kao predsjednik: gosp. Mato Vuksan kr. kot. predstojnik.

Zatim gospoda: Luka Majnarić izabrani odbornik općine Delnice;

Dragutin Cividini	izabrani	odbornik	općine	Brod n/K.
Franjo Šporčić	„	„	„	Brod Moravice
Josip Lončarić	„	„	„	Skrad
Mate Tijan	„	„	„	Crnilug
Andre Pintar	„	„	„	Lokve
Antun Boršćak	„	„	„	Fužine
Petar Kovač	„	„	„	Plešce
Ivan Muhvić	„	„	„	Gerovo
Stjepan Ožbolt	„	„	„	Čabar
Antun Žagar	„	„	„	Prezid
Jure Starčević	„	„	„	Lić
Lovro Lipovac	„	„	„	Mrkopalj

Na temelju oglasa kr. županijske oblasti u Ogulinu od 16 veljače 1908 broj 3453, kojim je izbor narodnog zastupnika za izborni kotar broj 24 sa biralištem u Delnicama razpisan na dan 28 veljače o. g. počev od 8 sati prije

podne do 12 sati u podne i nakon toga što je 5 izbornika i to: gg. Josip Mance, Jure Panijan, Šime Žagar, Ante Vrus i Franjo Vrus označilo svojim kandidatom gosp. Dr Franka Potočnjaka odvjetnika u Zagrebu i pet izbornika i to: gg. Dr Rude Linić, Ante Čop, Fran Serafin Križ, Ivan Bolf i Grga Briški označilo svojim kandidatom gosp. Frana Supila vlastnika i izdavatelja »Novoga lista« na Rieci; — te nakon što su se gg. kandidati odrekli prava govoriti pred izbornom skupštinom pristupilo se je glasovanju, te su izbornici abecednim redom iz izborne listine prozivani bili i glasovi njihovi bilježeni u glasovnu listinu vodjenu po perovodji opć. bilježniku Ivanu Gašljeviću koga je zato predsjednik izbornoga odbora imenovao.

Pošto kod prvog čitanja mnogi izbornici nisu bili prisutni, to su imena ne glasovavših izbornika po drugi put pročitana i dani glasovi bilježeni.

Točno u 12 sati o podne kad su jur svi prisutni izbornici glasovali, zaključeno je glasovanje te je zatim preduzeto brojenje glasova predanih za pojedine kandidate i bude konštatirano, da je od upisanih u izbornoj listini 655 izbornika glasovalo 492 glasa i to: za gosp. Frana Supila 345 izbornika, a za gosp. Franka Potočnjaka 147 izbornika pa je po tome gosp. Franjo Supilo većinom glasova izabran narodnim zastupnikom izbornoga kotara broj 24 sa biralištem u Delnicama.

Za dokaz toga spisan je nazočni zapisnik u dva suglasna primjerka, od kojih će se jedan dostaviti izabranom narodnom zastupniku da mu bude vjerodajnicom na saboru, a drugi primjerak dostavlja se kr. kotarskoj oblasti u Delnicama.

Mato Vuksan, v. r.
kr. kot. predstojnik

(slijede potpisi 13 odbornika)

Ivan Gašljević, v. r.
opć. bilježnik a perovodja

[1] Mandat je verificiran u Saboru 19. III 1908.

ASRH, Sabor br. 43/1908.

4.

Delnice 8. III 1908.

Pritužba izbornika delničko-čabarskog kotara proti izboru Frana Supila za 24 izborni kotar Delnice.

Izborni kotar br. 24. sa biralištem: Delnice
Prosvjed proti izboru Frana Supila.[1]

Visokomu presjedničtvu
sabora kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

u

Zagrebu

Na temelju § 4. »Poslovnika sabora« podnosimo mi podpisani izbornici izbornoga kotara broj 24. **proti valjanosti** na dne 28 veljače 1908. obavljenoga **izbora g. Frana Supila** narodnim zastupnikom slijedeću:

Pritužbu odnosno Prosvjed

Na 28 veljače o. g. kod izbora u Delnicama glasovalo je od 655 u izbornoj listini upisanih izbornika 492, od ovih 147 za g. Dr Franka Potočnjaka,

a 345 za g. Frana Supila, vlastnika i izdavatelja »Novog Lista« na Rijeci, te je on većinom glasova proglašen izabranim narodnim zastupnikom.

Ne ćemo za sad da navodimo, kako je ta većina umjetno i prisilno, te mićenjem skrpana uz nečuvenu harangu i teror, te neobuzdanu dvomjesečnu agitaciju Supilovih korteša — uz povrede zakona od 1. ožujka 1907. »za zaštitu slobode izbora« — nego ćemo se za sad ograničiti samo na jasne zakonske ustanove, po kojima g. Frano Supilo **ne ima pasivnog izbornog prava,** te uopće ne može biti ni biran za narodnog zastupnika — i to:

1. Zakon o **uređenju sabora** kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (zakonski članak II. od god. 1870. Zbornik zakona i naredaba g. 1870. komad XV. str. 283) u § 10. propisuje izričito o pasivnom izbornom pravu slijedeće: »Zastupnikom naroda može biti izabran svatko, tko je u Kraljevini Hrvatskoj ili Slavoniji rođen ili tko je u savez koje općine ovih kraljevina kao zavičajni pripadnik primljen, **ako ima pravo izbora u opće** (dakle i aktivno pravo), te ako je navršio 24 godinu i ako je pismen«.
2. Zakon o stečenju i gubitku ugarskoga **državljanstva** (zakonski članak L. g.1879., Zbornik zajedničkih zakona g. 1879. br. 34. str. 317.) u § 15. al. 2. propisuje naročito: »U državljanstvo primljeni postaje počevši od onog dana (položenja državljanske zakletve) ugarskim državljanom; **članom pako zakonodavstva** može postati tekar **za deset godina** poslije primitka u državljanstvo«.

Gospodinu Franu Supilu **manjkaju** gore ustanovljeni jasni zakonski uvjeti za izbor narodnim zastupnikom — jerbo:

a) G. Frano Supilo nije rođen **nigđe u kraljevini** Hrvatskoj i Slavoniji, nego u Konavlju, Dalmaciji, Cisleithaniji;

b) G. Frano Supilo nije primljen u zavičajnu svezu **nijedne općine** kraljevine Hrvatske i Slavonije;

c) G. Frano Supilo nije unešen **niti u jednu izbornu listinu,** niti jedne općine kraljevine Hrvatske i Slavonije, ne ima aktivnog, a po tom ni pasivnog izbornog prava po jasnom slovu zakona (§ 10. zak. čl. II.: 1870);

d) G. Frano Supilo stekao je do duše g. 1906. ugarsko državljanstvo i zavičajnost u gradu Rijeci — koje se ni mi ne odričemo da pripada kraljevini Hrvatskoj — ali on po jasnom slovu zakona (§ 15 zak. čl. L. 1879) može biti članom zakonodavstva, dakle biran, **tek za 10 godina,** dakle istom god. 1916 — a ne danas, usljed toga on nije unesen **niti u saborsku izbornu listinu grada Rijeke** — o čemu smo se uvjerili uvidom u listine, a ne može to poricati ni sam g. Supilo.

Pošto dakle g. Frano Supilo nije uvršten niti u jednu listinu kraljevine Hrvatske i Slavonije, a niti Dalmacije, gđe ne boravi, a dapače niti grada Rijeke — to on ne ima aktivnog izbornog prava — a po tome niti pasivnog, te on nije mogaó biti biran na 28 veljače o. g. u Delnicama narodnim zastupnikom, **te je njegov izbor nezakonit.**

Na temelju tih jasnih zakonskih ustanova podnosimo ovu pritužbu odnosno prosvjed, te molimo:

da odnosni verifikacionalni odbor Visokoga sabora izvoli izbor g. Frana Supila proglasiti **prijepornim,** a u plenumu sam Visoki sabor, koji stvara zakone, da izvoli pribaviti poštovanja po Njegovom c. i kr. Apoštolskom Veličanstvu sankcioniranim zakonima — dura lex sed lex — te izbor g. Frana Supila ne ovjeroviti, nego proglasiti **nevaljanim i nezakonitim.**
Dne 8 ožujka 1908.

Izbornici delničko-čabarskog kotara:

Mato Šneller, v. r. Ivan Šneller, v. r. Ludvig Brajdič, v. r.
Josip Mrzljak, v. r. Andre Ožanić, v. r.

[1] Verificikacioni odbor, Prvi verifikacioni odsjek na svojoj sjednici održanoj 13. i 14. III 1908. ovjerio je izbor F. Supila.

ASRH, Sabor br. 8/1908, priloženo uz br. 43/1908.

5.

Delnice 28. X 1910.

Zapisnik izbornoga odbora u izbornom kotaru broj 24 sa biralištem u Delnicama sastavljen u općinskom uredu u Delnicama o izboru narodnoga zastupnika F. Supila. Izabran jednoglasno.[1]

[1] Mandat verificiran u Saboru 25. II 1911.

ASRH, Sabor br. 59/1910.

6.

Sarajevo 4. III 1907.

Prosvjed nadbiskupa Stadlera i drugova kao predstavnika sarajevskih Hrvata proti govoru nar. zastupnika Frana Supila o Bosni i Hercegovini.

Visoki sabore!

Bosna i Hercegovina nemaju svojih izabranih zastupnika u saboru hrvatskom. Katastrofa, što je stigla ovu nesretnu zemlju godine 1463., odijelila je Bosnu-Hercegovinu za čitava stoljeća od ostalih zemalja hrvatske države.

Ali kao što je sav hrvatski narod kroz sva ova stoljeća smatrao Bosnu sastavnim dijelom hrvatske države, ter se ni za vrijeme njezine nesreće nje nije odrekao, isto tako smatramo mi bosansko-hercegovački Hrvati sabor hrvatski predstavnikom cijele hrvatske države ter zastupnikom onih takodjer zemalja, koje danas još nisu sjedinjene s materom zemljom.

Hrvatski narod u Bosni i Hercegovini nije zaboravio, da je na njegovoj grudi, na Duvanjskom polju, bio okrunjen prvi kralj hrvatski; ovaj narod zna, da je u 10. i 11. stoljeću imao svojim vladarima hrvatske kraljeve, sve dok su ovi kraljevi bili hrvatske krvi. U Cetinju su Hrvati izabrali svojim kraljem habzburgovića Ferdinanda i pošto je baš u ono vrijeme jedan dio Bosne i faktično pripadao Hrvatskoj, izabrani su Habzburgovići takodjer kraljevima bosanskim.

Hrvatski narod i predstavnici njegovi u hrvatskom saboru kod svake su zgode isticali pravo Hrvatske na Bosnu a cjelokupni je narod hrvatski pozdravio velikom radošću okupaciju Bosne i Hercegovine upravo s razloga jer se je nadao, da će se ove zemlje opet vratiti Hrvatskoj.

Polazeći s toga hrvatskog državopravnog stanovišta molimo Hrvati grada Sarajeva, da taj visoki sabor primi do znanja ovu našu smjernu poruku:

Duboko razžalošćeni i teško uvrijegjeni u našim patriotskim osjećajima, prosvjedujemo što je jedan zastupnik u hrvatskom saboru izrazio želju, da pripadne Bosna i Hercegovina kraljevini Srbiji.

Još više žalimo, što hrvatski sabor nije jednodušno prosvjedovao proti veleizdaji hrvatske domovine i što nije osudio toga izdajicu zastupnika i njegove izdajničke riječi.

Hrvati grada Sarajeva obraćaju se na sabor hrvatski usrdnom molbom, da u buduće zapriječi ovakove protuhrvatske izjave a s druge strane da upotrebi svaku zgodu, da istakne hrvatstvo Bosne, pravo Hrvatske na Bosnu ter zahtjev naroda hrvatskoga, da se Bosna i Hercegovina što prije utjelovi materi zemlji Hrvatskoj.[1]

Sarajevo dne 4 ožujka 1907.

U ime Hrvata grada Sarajeva:

+ Josip, v. r.
nadbiskup

Fra Frane Komadanović, v. r.
prov.

Dr Nikola Mandić, v. r.
odvjetnik u ime neodvisnog hrv. gragjanstva grada Sarajeva

Ivan Pavičić, v. r.
(predsj. »Trebevića«)

M. Raguz, v. r.
(pretsj. »Organizacije radnika Hrvata)

Anto Palandžić, v. r.
(gr. zastupnik, pretsj. »Napretka«)

[1] Vidi »Stenografski zapisnici sabora kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije«, 47. saborska sjednica održana 25. II 1907 (g. 1907. II, 1, str. 979—980) i 56. sab. sjedn. držana 7. III 1907 (g. 1907. II, 2, str. 216—217), gdje Supilo odgovara na »Prosvjed«.

ASRH, Sabor br. 817/1907.

Aerenthal Alois 186, 187, 205, 206, 207, 208
Akačić Cesar 109, 110, 171, 193
Aleksejev Mihail 109
Alfieri Vittorio 212
Amfiteatrov Aleksandar 90
Amruš dr Milan 35, 36, 94, 150, 202
Andrássy Gyula 149, 150
Angeli Luka 58
Antić L. Andro 101
Apponyi Albert 126, 127, 133, 134, 139, 157, 158, 161, 172
Arneri Rafo 38, 39, 40, 41, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 69, 71, 72, 74, 75, 76, 80
Arneri dr Roko 42, 43, 47, 48, 50, 54, 56, 58, 59
Arneri dr Vlaho 46
Azija vidi Vaniček Milan

Babić-Đalski Ljuba 103, 104, 152, 193
Babić Fridrik (Miroslav) 99, 100, 103, 118, 119
Badaj dr Aleksandar 144, 145, 161
Bagović Đ. Pero 64
Bajamonti Ante 30, 32
Bakarčić dr Andro 38, 39, 44, 45, 120, 124, 125
Bandur Marin 52, 53
Bánffy Desider 139, 140, 141
Banjavčić dr Ivan 79, 82, 92, 94, 136, 187
Barčić Erazmo 38, 39, 82, 94, 101, 147, 216
Batthyány Teodor 157, 163, 165, 166, 168, 172
Bauer dr Antun 179, 180
Beck Max 187
Beran Marko 89
Biankini Juraj 33, 34, 49, 50, 52, 53, 63, 64, 65, 66, 71, 72, 78, 80, 83, 88, 92, 98, 110, 115, 124, 125, 150, 160
Bibica dr Baldo 40, 58
Bielić Miho 53, 54, 58, 59, 60, 76
Bjeladinović Mihajlo 190, 191
Bjelanović Sava 30, 32
Bjelovučić Stijepo 162, 163
Böhm-Bawerk Eugen 216
Bolf Ivan 180, 181, 184, 203, 204, 222
Bollè Josip 119
Bonacci Teodorico 155
Bonda Marin 29, 30, 32
Borčić Lovro 29, 32, 79, 174
Borelli-Vranski Manfred 102
Boulanger Georges-Ernest 73
Brajković Eugen 41, 42, 43
Bresztyensky dr Šandor 92, 93, 94
Brlić dr Vatroslav 179, 180
Budisavljević Bude 194, 199
Budmani Pero 29, 32, 202
Bulat Gajo 68, 72
Bulić don Frane 174, 175
Bulić dr Ivan 30, 32, 49, 171
Butković Zvonimir 164, 165

Car Emin Viktor 86, 87
Carić Juraj 124, 125
Cavour Camillo Benso 117
Chavrak Levin 152, 153
Cihlar Milutin 103, 105
Crespi Antun 162, 163
Crnica don Jozo 156, 157, 161, 162, 164, 174
Cuvaj Slavko 95, 215

Čingrija dr Melko 112, 122, 131, 143, 147, 153, 155, 162, 163, 165, 166, 167, 169, 175, 181, 183, 202, 203, 207, 208, 218, 219
Čingrija dr Pero 29, 31, 39, 52, 56, 57, 58, 59, 65, 68, 76, 89, 119, 121, 122, 123, 124, 126, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 140, 142, 143, 146, 153, 155, 157, 158, 160, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 172, 173, 176, 178, 181, 182, 184, 185, 186, 189, 190, 191, 200, 202, 206, 207, 213, 215

Daniel Ernest 117, 118
Dapar Vit. Nikola 34, 50, 69
David Emil 62, 63
De Giulli dr Ivo 122, 123, 181, 208
De Giulli Vlaho 29, 31, 57, 64
Derenčin dr Marijan 87, 94
Déroulède Paul 72, 73
Desnica dr Uroš 137, 138
Dežman dr Milivoj 103, 105, 135
Didolić Petar 44
Didolić Toma 43, 44, 102
Dražinić Antun 59, 60
Drinković dr Mate 140, 141, 185, 190
Duplančić Josip 141, 142, 144

Elegović dr Ivo 152, 153, 167
Essler Fanny 185
Esterhazy 117, 211

Fabris Antun 89, 90
Fejérváry Géza 95, 126, 127, 130, 142, 172
Ferrero Guglielmo 107, 178
Ferri dr Ante 61, 66, 76
Ferri dr Jure 57, 74, 75, 76, 125
Ferri dr Stijepo 55, 56
Folnegović dr Fran 29, 30, 33, 34, 35, 37, 44, 45, 46, 55, 66, 67, 74, 77, 92, 94
Frank dr Josip 30, 67, 72, 74, 75, 77, 78, 80, 82, 85, 91, 92, 94, 99, 100, 104, 110, 119, 122, 124, 129, 139, 146, 147, 151, 152, 154, 159, 160, 161, 164, 166, 167, 169, 170, 172, 182, 183, 189, 192, 201, 202
Frank Kobi 124, 125
Franjo Ferdinand 126, 186, 187, 188
Franjo Josip I 30, 49, 146, 148, 167, 213
Friedjung Heinrich 77, 97, 139, 148, 160, 187, 195, 196, 206, 208
Fugger dr Nikola 103, 105

Giaxa (Jakša) Nikola 46
Gjalski vidi Babić-Gjalski
Gjivić Stijepo 87, 122, 123, 143, 147, 181, 183, 202, 207, 208, 218, 219
Gjunio (Giunio) dr Dinko 47, 48, 59, 65, 69, 70, 71
Gjunio (Giunio) Ivo 43
Gjurgjević Nikola 171
Gjurović dr Henrik 43
Goldner 141
Gondola Frano 57
Goržanić (Gržanić) Josip 77
Gračić dr Matija 162, 163
Gregr Eduard 33
Grgić dr Eduard 98
Grisogono Ivo 125
Gučić Maro 60, 61, 64, 75
Gundulić Ivan 34, 35, 36

Harambašić dr August 92, 94, 95, 131, 134, 136, 140, 141, 146, 147, 148, 192, 193, 219
Heimerl dr Milan 102, 103, 106
Hinković dr Hinko 127, 128, 190
Hidegheti Imre 209, 210
Horváth dr Aleksandar 167
Hrdalo Niko 64

Ilijić (Illiich) Vjekoslav (Alvisi) 156, 157
Ivčević dr Vicko 126, 127, 129, 150, 151, 174, 177, 187

Jagić dr Vatroslav 106, 107, 175
Janežić dr Konrad 89, 111, 112
Jekelfalussy Ludwig 193
Jelačić Josip 159
Jelić (Jelich) Ivo 162, 163
Jemeršić Ivan Nepomuk 100
Josipović Geza 158, 188
Josipović Imbro 128
Jukić Luka 95, 215
Justh Gyula 180, 181
Jutriša Slavo 203, 205

Kállay Benjamin 30
Katalinić Petar 102, 103
Katnić dr Nikola 29, 32, 63
Khuen-Héderváry Dragutin (Karlo) 30, 31, 32, 33, 34, 36, 42, 43, 44, 51, 54, 62, 67, 68, 74, 77, 82, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 102, 103, 112, 113, 114, 115, 117, 119, 122, 124, 125, 130, 134, 139, 140, 141, 145, 147, 152, 154, 170, 182, 183, 192, 200, 201, 202, 204, 206, 210, 216
Kisić Vinko 110, 111, 112, 164
Klaić Lujo 29, 31, 59, 68
Klaić dr Miho 31, 32, 35, 36, 49, 52, 53, 55, 59, 60, 61, 67, 68
Klaić dr Pero 68, 69, 70, 71, 80, 124
Klaić Vjekoslav 146, 147, 150
Klein Vjekoslav 94, 95
Knežević dr Stijepo 190, 191
Korać Vitomir 130
Korlaet Božo 73
Korporić dr Svetimir 103, 104
Kossuth Franjo 97, 114, 115, 116, 117, 123, 126, 127, 128, 130, 131, 133, 134, 136, 138, 140, 141, 142, 147, 149, 157, 159, 161, 165, 166, 168, 172, 185, 187, 211
Kossuth Lajos 185
Kotruljić Benedikt 212
Kovačević Đuro 162, 163
Kovačević Stjepan 94, 95
Kovačević dr Vladimir 115, 116
Krajacs Ladislav 99, 100
Kramař dr Karel 159, 160, 161
Krasojević dr Đorđe 134, 135, 136, 137, 138, 142, 143, 171, 172
Kraus Otto 103, 104
Kristoffy Josip 126, 127, 141, 142, 161
Krištof dr Milan 103, 104
Križ Fran Serafin 204, 205, 222
Krstović Marko 43, 44
Kršnjavi dr Izidor 139, 154, 170
Kulmer Miroslav 182, 184
Kumičić Eugen 30, 47, 72, 77
Kunjašić dr Marin 47, 48, 53, 59
Kurelić dr Šime 111, 112
Kušt 195
Kvekić dr Radoslav 59

Lagínja dr Matko 33, 69, 74, 78, 89, 213
Laguerre Georges 72, 73
Laneve don Đuro 52, 53
Lapenna dr Luigi 30, 32
Leopold Salvator 177, 178, 205
Lichtenstein Alois 192, 193
Linić dr Rudolf 37, 81, 82, 84, 85, 103, 112, 113, 114, 118, 134, 179, 183,

188, 193, 196, 200, 203, 204, 205, 209, 211, 215, 217, 222
Lisavac dr Mladen 143, 177
Lorković dr Ivan 121, 152, 160, 173, 198
Lovászy Martin 172, 173
Lueger dr Karl 186, 187, 192, 193
Lukacz Ladislav 213, 214, 216
Lukas Filip 160, 164
Lukinić dr Eduard 77, 147, 148, 160, 182, 185
Lutemberger dr Vjekoslav 93

Ljepopili (Liepopili) don Antun 38, 39, 40, 41, 43, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 70, 75
Ljubić don Kazimir 49, 50, 52, 59, 80
Ljubiša Stjepan Mitrov 206

Madirazza dr Franjo 187, 188
Magdić dr Pero 98, 99, 103, 180
Majstrović dr Ivo 151, 185
Malvić Vinko 101
Mandolfo dr Salamun 55, 56, 58, 115
Mangjer (Manger) dr Ivan 62
Marinković dr Niko 61
Marjanović Antun 155, 180
Marjanović Milan 95, 102, 110, 112
Marn dr Vladimir 99, 100
Marović dr Ivo 50, 51, 107
Masaryk Tomaš G. 195, 208, 214, 215
Matijević dr Vlaho 29. 30
Mazzura dr Šime 45, 74, 87, 92, 103
Mažuranić dr Bogoslav 143, 147, 182, 187, 199, 216
Medaković dr Bogdan 134, 135, 138, 140, 141, 143, 144, 147, 153, 155, 158, 159, 169, 170, 177, 179, 181, 185, 186, 192, 199
Medini dr Milorad 122, 123, 190, 191, 202, 206, 207
Medini don Vice 38, 39, 41, 58
Mičić Božo 122, 123, 143, 147, 175, 178, 183, 202, 207
Mihaljević dr Vicko 52, 53, 60, 187
Miladinović dr Žarko 138
Miletić dr Stjepan 103, 105
Milić Antun 61, 62
Milić dr Jovo 162, 163
Milić Lujo 52, 53
Milić Vicko 68, 116, 124, 136, 140
Milovčić Edo 64
Mišetić dr Roko 41, 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 55, 56, 58, 59, 61, 69, 76, 164
Mitrović dr Aleksandar 190
Mommsen Theodor 106, 107
Murri-Bonmartini 110, 111

Napoleon mali 185
Nardeli Niko 62
Neurentterova M. 79
Nikolić dr Vladimir 144, 145, 158, 161, 177, 182, 194, 205, 209
Nodilo Natko 32, 143

Olivieri Vladimir 109
Oršić Juraj 139
Ossoinak Andrea 120

Pasarić Ivan 93
Pasarić Josip 121
Pašić Nikola 131, 132, 160
Paštrović dr Josip 50, 51, 57
Pavelić dr Ante 192, 193, 216
Pavić Alfons 62
Pavlinović Mihovil 29, 31, 32, 36, 50
Pejačević dr Teodor 96, 97, 125, 143, 165, 172, 176
Penić Aleksa 97
Perić don Josip Virgil 34, 41, 42, 50, 52, 59, 60, 63, 64, 65, 66, 122, 177
Perić Pero 52, 53, 55, 58, 75
Peršić Ivan 167
Peš Luka 55, 56, 58, 60
Pilepić Rudolf 97
Pišta don Mato 58, 65
Pitacco Giorgio 151, 152
Pliverić dr Josip 200
Polić Martin 109
Polit-Desančić dr Mihajlo 141, 177, 178
Politeo Dinko 29, 31, 38
Polónyi Géza 124, 126, 127, 131, 133, 155, 157, 161, 176
Popović dr Dušan 143, 160
Potočnjak dr Franko 77, 100, 101, 121, 130, 143, 151, 165, 179, 180, 183, 184, 222
Pretner Dragutin 156, 157
Pribićević Svetozar 77, 138, 143, 160, 171, 173, 204
Prodan don Ivo 30, 33, 40, 41, 42, 50, 52, 53, 60, 72, 73, 74, 75, 77, 79, 83, 88, 122, 189
Pugliesi dr Antun 61, 63, 64, 135, 137, 138, 142, 169

Rački dr Andrija 100, 101
Rački dr Franjo 174, 175
Radeljak Ivan 72, 73, 74
Radić dr Ante 86, 103, 105
Radić Stjepan 86, 91, 103, 111, 112, 128, 140, 152, 160, 192
Radimiri don Ivo 43, 44
Radimiri Mato 43, 44
Radošević dr Mijo 205, 206
Rakodczay dr Aleksandar 124, 125, 177, 183, 216
Rákosi Eugen (Jenö) 115, 126, 127
Rauch Pavao 67, 68, 77, 139, 157, 181, 182, 183, 186, 187, 189, 192, 193, 195, 201, 202, 213
Rendić Dinko 43, 44, 61
Ribičić don Niko 129, 130, 131

Rojc dr Milan 144, 145, 159, 161
Rukavina Juraj 67, 77, 80, 82
Rusko Miho 156, 157
Ružević dr Petar 50, 51, 103, 111
Ružić dr Ivan 82, 83, 101

Salvi Ercolano 141, 142
Salviati Aleksandar 111
Saraka Eugen 29, 31
Saraka Ivo 185
Schoenaich Franz 165, 166
Schönborn Friedrich 33, 34
Schwarzenberg Friedrich 214
Seman (Šeman) don Ivo 53, 54
Senegović Martin 58
Senegović Nikola 58
Sirovatka Hinko 170
Skarpa don Vicko 50, 51
Smodlaka dr Josip 96, 98, 99, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 122, 125, 129, 130, 131, 139, 140, 141, 145, 152, 155, 170, 173, 174, 175, 185, 211
Spinčić Vjekoslav 33, 34, 68, 69, 78, 86, 87, 88, 89, 103, 113, 111, 112, 136, 150, 151, 191, 208, 209, 213
Stadler Josip 169, 186, 224
Stanger dr Andrija 111
Starčević dr Ante 30, 39, 45, 47, 67, 72, 77, 172, 178, 219
Starčević dr David 67, 78, 82, 197
Starčević dr Mile 30, 77, 92, 94, 167, 169, 170, 192, 196, 216
Steed Henry Wickam 202, 203
Stojanović Ljuba 131, 132
Stražičić Antonije 84, 115, 162, 163
Strossmayer Josip Juraj 45, 115, 154, 175
Sundenčić Jovan 29, 30
Supilo Jako 148, 150, 151, 205
Svečko Ivan 120
Svilocosi dr Niko 57
Széll Kálman 132, 165, 166
Szterenyi József 172, 173

Šarić Mate 50, 51, 64
Šašel Ivan 124, 125
Šimeta Pavao 211
Škarica dr Vjekoslav 72, 73
Španić dr Stjepko 171, 172
Šumanović dr Svetislav 151, 152
Šurmin Đuro 188, 193, 194, 195, 199

Teleky Géza ili Pál 172, 173
Tisza Stjepan 31, 97, 113, 117, 127, 130, 161, 216
Tišljar Ivan 182
Tommaseo dr Jerko 130
Tommaseo dr Leonard 52, 60, 67
Tomašić dr Nikola 36, 93, 114, 115, 119, 122, 124, 129, 131, 134, 139, 152, 153, 196, 201, 202, 203, 204, 206, 207, 209, 210, 213, 214, 216, 217
Tomić Dragutin 50, 51
Tomić Jaša 170, 171
Tončić Josip 83
Tresić-Pavičić dr Ante 72, 73, 91, 100, 101, 108, 129, 137
Trinajstić dr Dinko 96
Trinajstić dr Matko 111, 112
Trumbić dr Ante 30, 32, 36, 39, 40, 41, 44, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 83, 88, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 105, 106, 107, 108, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 122, 123, 124, 126, 128, 129, 130, 131, 133, 134, 136, 138, 140, 142, 143, 144, 145, 147, 151, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 164, 168, 169, 170, 171, 174, 176, 189, 190, 211, 213
Truxa Carl Maria 62, 63
Tuškan dr Grga 82, 94, 143, 144, 147, 153, 160, 164, 177, 179, 182, 197, 198, 206

Uccellini Franjo 43, 44
Urban 163
Vaniček Milan — Azija 96, 97, 98, 128
Varešanin Marijan 157, 158, 159, 162, 163, 164, 165, 166, 174
Vencelides vidi Wenzelides
Verona dr Adam 43
Verona dr Luka 43
Vinković dr Božo 103, 105
Vlahović Drago 110, 111
Vojnović Ivo 212, 213
Vojnović Konstantin 35, 36
Vojnović Lujo 212
Vraniczany Juraj 120
Vrbanić dr Fran 136, 179, 180, 192
Vuković Ante 54, 62, 125, 126, 174, 177

Wekerle dr Aleksandar 143, 149, 150, 151, 165, 173, 181, 183, 185, 187, 189, 201
Wenzelides Arsen 155, 156
Wilder Većeslav 90, 121

Zaffron Josip 54
Zagorac Stjepan 95, 115, 131, 134, 136, 141, 144, 146, 151, 170, 171, 179, 180, 188, 189, 192, 193, 209, 215, 216
Zanella Riccardo 120
Zatluka Ivan 167
Zoček Josip 161
Zuccon dr Ivan 111, 112

Živković Ljubomir 131, 132